

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

MAGISTRA DARBS

RĪGA 2008

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
LATVIJAS VĒSTURES KATEDRA

Autors: **Jānis Savickis**
Stud. apl. Vēst020048

RĪGAS IEDZĪVOTĀJU DZĪVES LĪMENIS
(1920. – 1930.)

MAĢISTRA DARBS

Darba zinātniskais vadītājs:
Dr.habil.hist., profesors
Aivars Stranga

RĪGA 2008

SATURS

Ievads	4
Literatūras un avotu apskats	7
1. Rīgas iedzīvotāji un teritorija	16
1.1. Teritorija.....	16
1.2. Rīgas iedzīvotāji.....	17
2. Valsts un pašvaldības sociālās politikas vadlīnijas	20
2.1. Valsts sociālā politika.....	20
2.2. Rīgas pilsētas pārvalde.....	21
3. Sabiedrības līdzdalība sociālās politikas veidošanā	24
3.1. Kooperācija un arodbiedrības.....	24
3.2. Streiki un nodarbinātība.....	24
3.3. Apdrošināšana.....	25
3.4. Bezdarba problēma.....	26
4. Sabiedrības struktūra	28
4.1. Nodarbinātības struktūra.....	29
4.2. Strādnieki.....	29
4.3. Uzņēmēji un īpašnieki.....	31
4.4. Administratīvais personāls, inteligēntie darbinieki un brīvās profesijas.....	32
5. Veselība un higiēna	34
5.1. Pilsētas ūdensapgāde.....	34
5.2. Medicīnas nodrošinājums.....	35
5.3. Higiēna.....	37
6. Rīgas tirdzniecība un dzīves līmenis	39
6.1. Tirgus stāvoklis.....	39
6.2. Produktu cenas.....	41
6.3. Ģimeņu dārziņi.....	43
7. Rīgas dzīvokļi	45
7.1. Dzīvokļu apdzīvotība.....	50
7.2. Tautības un dzīvojamā telpa.....	53
8. Dzīvoklis un māsaimniecība	55
8.1. Maksa par dzīvokli.....	56
8.2. Dzīvokļu labiekārtošana.....	58
8.2.1. Virtuves.....	58
8.2.2. Vannas istabas.....	58
8.2.3. Apkurināšana.....	59
8.2.4. Ūdensvads.....	59
8.2.5. Kanalizācija.....	59
8.2.6. Elektrība.....	60
9. Algas	62
9.1. Strādnieka alga.....	64
9.2. Algas saņemšanas modeļi.....	67
10. Apgādājamās personas	69
11. Dzīves dārdzība un iztikas minimums	73
12. Māsaimniecība budžets	77
12.1. Ģimenes budžets.....	77
12.2. Dzīves labklājības nodrošināšana.....	79
12.3. Apgērbis.....	80
12.4. Satiksmes.....	81
12.5. Sabiedriskie izdevumi un brīvais laiks.....	81

Nobeigums.....	83
Avotu un literatūras saraksts.....	86
Annotation.....	90
Pielikumi.....	91
1. pielikums. Rīgas policijas iecirkņi un statistiskie rajoni.....	91
2. pielikums. Strādnieka reālas algas Latvijā un eksistences minimums.....	93
3. pielikums. Dzīves dārdzības stabilizācija 1920 – 1922.....	93
4. pielikums. 1925. un 1930. gada sūdzību un lūgumu sadalījums pēc izmeklēšanas rezultātiem.....	95
5. pielikums. Nodarbinātības struktūra Rīgā.....	96
6. pielikums. Rīgas iedzīvotāju nodarbinātības struktūra 1930.g.....	97
7. pielikums. Dienas algas vidējās likmes (pie astoņu stundu darba dienas) Rīgā privātrūpniecībā latos 1926.g.....	97
8. pielikums. Strādājošie pēc stāvokļa darbā 1925.g.....	105
9. pielikums. Tirdzniecības uzņēmumu apgrozījums un skaits.....	105
10. pielikums. Strādājošo stāvoklis darbā pēc tautībām 1925.g.....	106
11. pielikums. Nozaru nodarbinātības rādītāji pa atsevišķām tautībām % 1930.g.....	106
12. pielikums. Rīgas tuberkulozes rajoni.....	107
13. pielikums. Uztura izdevumi Rīga 1920-1923 rubļ. vidēji mēnesī.....	107
14. pielikums. <i>Trūcīgo bērni palīdzības fonds</i> . Izziņas.....	108
15. pielikums. Rīgas dzīvokļi, istabas un iedzīvotāji 1930. un 1924. gadā.....	108
16. pielikums. Tautību sadalījums pēc prefektūras iecirkņiem un pārpildītie dzīvokļi 1930. gadā.....	109
17. pielikums. Dzīvokļu īres ienākumi pēc nodokļu aprēķina 1922. -1928.....	109
18. pielikums. Dzīvokļu cenas pilsētās 1921.g. decembrī.....	110
19. pielikums. Īres cenas (Ls).....	110
20. pielikums. Dzīves dārdzība 1926.\27.g.....	111
21. pielikums. Centrālapkure 1924.g.....	111
22. pielikums. Rīgas ūdensvads.....	112
23. pielikums. Ūdensvads dzīvokļos 1926.g.....	112
24. pielikums. Atejas vietas ārpus ēkas 1926.g.....	113
25. pielikums. Elektriski apgaismoti dzīvokļi 1926.g.....	113
26. pielikums. Administratīvo, kantoru un veikala personāla mēneša algas Rīgas rūpniecībā 1930.g.....	114
27. pielikums. Inteliģento strādnieku alga 1923.g. jūlijā privātos uzņēmumos.....	114
28. pielikums. Strādnieku mēnešalga 1930.g.....	115
29. pielikums. Strādnieku vidējās dienas algas latos Rīgas privātajā rūpniecībā.....	115
30. pielikums. Algu saņemšana Rīgas rūpniecībā 1929.g. jūlijā.....	116
31. pielikums. Sabiedriskās organizācijas un to darbība 1930.g.....	116
32. pielikums. Dzīves dārdzība 1921-1930 pēc K. Zariņa metodes.....	117
33. pielikums. Ģimeņu budžeti 1926 – 1927.g.....	117
34. pielikums. Reālalgas izmaiņas Rīgā.....	118
35. pielikums. Mazie dzīvokļi 1926.g.....	118

Ievads

Maģistra darbs „Rīgas iedzīvotāju dzīves līmenis (1920. – 1930.)” ir pētījums par pilsētas sabiedrības dzīves līmeni 20.gs. divdesmitajos gados Rīgā. Šis laika posms ir viens no visvairāk pētītajiem laikiem Latvijas vēsturē, taču lielāko uzmanību pētnieki pievērš politiskajiem u.c. šai tēmai tuviem jautājumiem, kas otrajā plānā atstāj sociālās dzīves ikdienas ainas un procesus. Ja arī tiek apskatīti sociālie jautājumi, tad tajos vairāk tiek pētītas institūcijas un likumdošana, nevis sabiedrība.

Sociālā vēsture un dzīves līmenis Latvijas vēstures historiogrāfijā gandrīz nav pētīts, vienīgi padomju historiogrāfijā tika īpaša uzmanība pievērsta strādniecības stāvoklim pilsētās. Padomju laika pētījumos tika izmantoti daudzi avoti un veikta rūpīga analīze, tomēr ideoloģija, tendenciozitāte un lieka vispārināšana atņēma darbiem zinātnisko nozīmību un bieži ticamību. Strādniecība tika raksturota kā revolucionāra šķira, un tāpēc dzīves līmenis bija tikai līdzeklis, lai parādītu tā zemo līmeni un visas sabiedriskās iekārtas negatīvo raksturu. Sabiedrības izpēte ir viens no tiem vēstures laukiem, kurš ir maz apgūts. Dzīves līmeņa izpēte paver plašāku ceļu sabiedrisko procesu izpētei, kas var palīdzēt gūt priekšstatu par dzīves kvalitāti, psiholoģiskajām īpatnībām, sabiedrības stabilitāti un attiecībām u.t.t. Sociālā vēsture pamazām ienāk Latvijas vēstures izpētē, un tāpēc sabiedrības dzīves apstākļu izpēte ir svarīgs priekšnoteikums, lai izprastu daudzus sociālos procesus, kas risinājās pilsētvidē.

Iedzīvotāju dzīves līmenis ir viens no svarīgākajiem indikatoriem sabiedrības attīstības raksturošanai. Rīga šajā ziņā Latvijas mērogā bija īpaša pasaule, kur saplūda un mijiedarbojās dažādi procesi un novitātes. Rīgas dzīves līmeņa izpēti šajā ziņā nevar attiecināt uz pārējo Latviju, jo lielākā daļa valsts bija lauku sabiedrības, kas atšķirībā no pilsētas vides, un izvirzīja nedaudz citus dzīves līmeņa un kvalitātes kritērijus.

Mūsdienās dzīves līmeņa aprēķināšana ir ikdienišķs statistikas darbs, kas izmanto šim nolūkam datorizstrādes, turklāt, tiek izmantoti arī socioloģiskie, demogrāfiskie, tautību u.c. rādītāji. Dzīves līmeņa izpētei tiek analizētas mājsaimniecības, kas ietver dzīvokli un tā platību, istabu skaitu uz vienu personu un ģimeni, kā arī dzīvokļa labiekārtoību (elektrība, ūdensvads un kanalizācija, tualete u.t.t.). Galvenais dzīves līmeņa avots ir ziņas par darba samaksu, mājsaimniecības budžetu un tēriņiem. Divdesmitajos gados šo faktoru nozīmība bija tik pat būtiska kā mūsdienās, un vienīgi to neesamība netika īpaši asi uztverta, jo sadzīves prasības bija zemākas nekā mūsdienās.

Maģistra darba mērķis ir pētīt Rīgas iedzīvotāju dzīves līmeni 20.gs. divdesmitajos gados. Pētījums dos ieskatu dzīves apstākļos un dzīves līmenī divdesmito gadu sākumā, un analizēs divdesmito gadu pieredzi.

Tā kā dzīves līmeņa pētījuma izvērsums var būt ļoti plašs un var apskatīt dažādus specifiskus jautājumus, tad pētījums necentīsies iedziļināties visdažādāko sabiedrības grupu dzīves līmeņos, dzīves apstākļos un naudas ieņēmumu apjomos, bet pieturēsies pie visas pilsētas dzīves līmeņa analīzes. Dzīves līmenis ir indivīda vai grupas iespējas apmierināt materiālās un kultūras vajadzības. Dzīves līmeni veido darba nodrošinājums, samaksa par darbu, pirktpēja, preču un pakalpojumu piedāvājums, kas kopā veido iespaidu par labklājību. Dzīves līmeni nevajadzētu jaukt ar dzīves kvalitātes jēdzienu, kas ir saistīts ar neizmērāmo cilvēka vajadzību apmierināšanu, tomēr, lai izprastu pētāmo tēmu, tiks nedaudz apskatīts arī iedzīvotāju veselības un vides stāvoklis u.c.

Pētījuma uzdevums ir analizēt dzīves līmeni izmantojot dažādus faktoros un rādītājus. Lai darba uzdevums tiktu izpildīts, maģistra darbs tika iedalīts 13 nodaļās, kas ir izkārtotas tā, lai darba mērķis tiktu sasniegts pārskatāmi un atbilstoši „dzīves līmeņa” jēdziena prasībām.

No 1. līdz 6. nodaļai tiek apskatīti varas un sabiedrības jautājumi, kas skar pilsētas iedzīvotāju struktūru un sociālās aktivitātes, izpildvaras sociālo politiku, kā arī veselības un higiēnas problēmas. Pilsētas pašvaldības loma un valsts likumu kopums bija būtisks elements dzīves vides veidošanā. Šīs nodaļas dod priekšstatu par Rīgas sabiedrību, un īpaši par tās struktūru, kas tālākā pētījuma gaitā palīdz orientēties dažādu sabiedrības grupu sociālajā stāvoklī. Neiepapāstoties ar tā laika sabiedrības struktūru, izpildvaru un dzīves vides apstākļiem, grūti ir izmantot dzīves līmeņa rādītājus, jo, piem., pilsētas iedzīvotāju sastāvs var dod priekšstatu par dažādu sabiedrības grupu lielumu noteikta dzīves līmeņa ietvaros.

Dzīvokļu jautājums bija viens no būtiskākajiem tā laika Rīgas problēmām, un dzīvoklis bija viens no dzīves līmeņa svarīgiem rādītājiem, tāpēc arī šai tēmai pētījumā tika pievērsta īpaša uzmanība no 7. līdz 8. nodaļai. Dzīvokļi atspoguļoja tā laika iedzīvotāju nemainīgo sociālo stāvokli un sadzīves problēmas. Dzīvoklī noritēja liela daļa no cilvēku pavadītā laika, kur bija iespēja atjaunot fiziskos un garīgos spēkus, lai veiksmīgi iekļautos darba tirgū un sabiedrībā. Dzīvokļu analīze var uzskatīt par vienu no būtiskākajām šī pētījuma sastāvdaļām, jo tā parāda apstākļus kādos noritēja ikdienas rīdzinieku dzīve. Dzīvokli un tā labiekārtotību var uzskatīt par vienu stabilākajiem un nemainīgākajiem rādītājiem divdesmitajos gados.

No 9. līdz 12. nodaļai tiks apskatīti svarīgākie maģistra darba jautājumi. Pirmkārt, algas jautājums dažādām nodarbināto grupām, kas palīdz noskaidrot dažādu sabiedrības slāņu materiālas iespējas. Algas bija jūtamākais jautājums īpaši strādnieku vidē, un varēja

izsaukt streikus. Otrkārt, dzīves dārdzības un iztikas minimuma jautājumu, kas tajā laikā bija centrālā sociālās politika tematika, jo valsts galvenās rūpes bija nodrošināt cilvēkiem iztikas minimumu, bet vispārējās labklājības celšana tika uzticēta vispārējai saimniecības attīstībai. Divdesmitajos gados dzīves dārdzības jēdziens bija viens no dzīves līmeņa aprēķina elementiem, kas tika attiecināts uz strādniekiem. Statistika galveno uzmanību veltīja strādniekiem, un dažādu algu, tēriņu un iztikas minimuma aprēķinu centrā netika iekļautas citas sabiedrības grupas. Valsts līmenī nodrošinātie sabiedrības slāņi netika pētīti, jo aktuālākais jautājums bija sabalansēt strādnieku dzīves apstākļus. Treškārt, mājsaimniecību budžets, kas sniedz informāciju par ģimenes ienākumiem, izdevumiem un iespējām. Ģimenes budžets parāda sabiedrības locekļu iespējas īstenot dažādas vēlmes, personīgās un sabiedriskās vajadzības. Nedaudz uzmanības tiks pievērtas sabiedrības neaizsargātiem slāņiem.

Lai sasniegtu maģistra darba mērķi, tiks izmantotas galvenās vēstures zinātnes metodes, tomēr būtiskākā daļa no pētījuma balstīsies uz statistiskajām metodēm, kas īpaši izpaudīsies tabulu un grafiku formā, kuras tiks analizētas, sintezētas un aprakstītas. Šī darba pamatā ir statistiskie materiāli, un tāpēc tiem būs centrālā vieta pētījuma gaitā. Statistika pārstāv *objektīvās* zināšanas, kas noder dzīves līmeņa izpētei, bet dzīves kvalitāte ietver *laimes* vai *apmierinātības ar dzīvi* jēdzienus. Labklājības teorijas var iedalīt subjektīvajās un objektīvajās teorijās, šajā maģistra darbā tiks izmatoti objektīvie rādītāji, un tikai nedaudz apskatīti subjektīvie. Atšķirībā no subjektīvās pieejas izjūtām, objektīvās teorijas var piedāvāt normatīvus ideālus par to, kas veido *labu dzīvi*.¹ Lai dzīves līmenis nebūtu abstrakta vēstures parādība, tiks izmantota struktūru sistēmas metode, lai parādītu dažādu faktoru ietekmi uz sabiedrības labklājību.

¹ Bognar G. The Concept of Quality of Live // Social Theory and Practice, Vol. 31, No. 4. (October 2005). – P. – 561. – 571.

Avotu un literatūras apskats

Maģistra darbā izmantotie avoti un literatūra lielākoties tika radīti un publicēti starpkaru posmā. Avotu klāsts ir bagātīgs gan pēc satura, gan pēc to veidiem. Pieejama ir literatūra, periodika, statistikas publikācijas u.c., kā arī Latvijas Valsts Vēstures arhīva fondi, kuros var atrast līdzīgus, bet nepublicētus materiālus, kas, piem., statistikas materiālu ziņā ir neaizvietojams informācijas avots. Arī dažādas anketas ir sastopamas vienīgi arhīva fondos, un tās var izmantot dažādu dzīves procesu izpētei. Statistiskie materiāli ir objektīvās pieredzes pieraksti, bet tie reti sniedz ziņas par sociālās sistēmas subjektīvo pieredzi, tomēr neskatoties uz to, šis avotu materiāls ir nozīmīgs tieši dzīves līmeņa izpētei. Starpkaru Latvijā statistikai tika pievērsta nopietna un rūpīga uzmanība, un tāpēc par statistikas daudzumu un precizitāti nav jāšaubās. Statistiskie dati aptver gandrīz visas jomas, kas ir saistītas ar iedzīvotāju dzīves līmeni, vienīgi māsaimniecībām tika pievērsta nepelnīti maza uzmanība, kas dzīves līmeņa izpētei ir īpaši svarīgi. Ar statistikas apkopošanu nodarbojās Valsts statistikas pārvalde, kas bija cieši saistīta ar citām iestādēm un institūcijām. Rīgas pilsētai bija savs statistikas birojs, kas sniedza galveno statistisko informāciju par pilsētas saimniecisko un sociālo dzīvi.

- Avoti

1. *Nepublicētie avoti*

Rīgas pilsētas statistiskā biroja (LVVA, 3076) fonds ir viens no svarīgākajiem pētījumā izmantotajiem avotiem, jo tas piedāvā sīkus statistiskos datus par Rīgas pilsētu divdesmitajos gados. No fonda tika izmantotas sešas lietas, kuras satur materiālus par dzīves dārdzību, cenām un iedzīvotāju tēriņiem. Statistiskā biroja fonds pētījumam deva svarīgas ziņas par dzīves dārdzību pilsētā u.c. jautājumiem, kas saistīti ar naudas ieņēmumiem un izdevumiem. Fonda saturs ir daudzveidīgs, un tajā ir pieejami materiāli par strādnieku skaitu un algām, nekustamiem īpašumiem, dzīvokļiem un īres cenām, preču patēriņu, pārtikas preču cenām un dzīves dārdzību, kā arī plaša komunālas saimniecības statistika, kas raksturo pilsētas dzīves kvalitāti (ūdensvads, kanalizācija, elektrība u.c.). Fonda lietās statistiskie materiāli ir sakārtoti un pārskatāmi, jo šis fonds apkopja informāciju no Valsts statistikas pārvaldes datiem. Atšķirībā no Valsts statistikas pārvaldes fonda (1313), Rīgas pilsētas statistikas biroja materiālos nav sastopamas statistiskās izstrādnes, melnraksti, un lielāko daļu veido sakārtotas tabulas, shēmas un kartes, bet retāk analīzes un vērtējumi.

Statistiskie dati līdzīgi kā publicētā statistika ir uzticama, un aptver svarīgākos iedzīvotāju dzīves līmeņa datus, tomēr divdesmito gadu statistika dzīves līmeni un tā izpēti neizvirzīja par pētījuma mērķi, un tāpēc statistiskie dati par ģimeņu un māsaimniecības

stāvoklis nebija pieejami, ja neskaita Rīgas dzīvokļu skaitīšanu. Lai gūtu priekšstatu par mājsaimniecību ikdienas dzīvi, iespējām un dzīves līmeni, bija jāmeklē materiāli, kas nebija vispārēji, bet varēja sniegt priekšstatu par zināmu sabiedrības grupu stāvokli.

Viens no interesantākajiem un būtiskākajiem avotiem bija *Trūcīgo bērnu palīdzības fonda* (2881) 597 lieta. No šī fonda tika izmatotas divas lietas. 597.l. ir pieejamas anketas par aptuveni 600 trūcīgiem bērniem un viņu ģimenēm. Anketās ir minēts ģimenes stāvoklis, dzīves apstākļi, algas, ikdienas nepieciešamības u.c. dati. Lielākā daļa avotu ir skopi ziņās par ģimenēm, bet šajās anketās var iegūt nelielu priekšstatu par trūcīgo sabiedrības slāņu ikdienas dzīves norisēm. Šīs anketas var arī izmantot statistikai apstrādei ar datorprogrammām. 600 ģimenes ir nozīmīgs skaits, lai izdarītu būtiskus secinājumus, jo, piem., ģimeņu budžetu pētījums (1926./27.g) aptvēra tikai pāris simtus ģimeņu un deva pirmo ieskatu šajā jomā. Trūcīgo ģimeņu anketas parāda, ka oficiālās statistikas dati par dzīves dārdzību, eksistences minimumu un minimālajām algām nesniedz pilnu ieskatu ikdienas dzīves norisēs, kur iztikas pelnīšana bieži bija nestabila. Oficiālās statistikas ietvaros šim ģimenēm vajadzētu pietrūkt līdzekļu iztikas nodrošināšanai, tomēr tās spēja ar dažādiem līdzekļiem uzturēt sevi. Šajā fondā ir 4532 lietas, kuras apskata šīs sabiedriskās organizācijas darbību, un pārējie materiāli šajā fondā ir saistīti ar organizācijas darbību (sarakste, lūgumi, iesniegumi u.c.).

Darba aizsardzības pārvaldes fonds (1644) sniedz materiālus par strādnieku streikiem, darba attiecībām, kā arī algām un dzīves dārdzību pilsētā. No šī fonda tika izmantotas divas lietas, kur ir apkopoti dati par nodarbinātajiem strādniekiem. Šajā fondā ir 2276 lietas, un līdzīgi kā citos fondos, kas lielu daļu datus ņem no Statistikas pārvaldes, statistika ir sakārtota un mazāk sastopami melnraksti. 1.apr. 183.l. sniedz detalizētu pārsāktu par algām rūpniecībā un strādnieku skaitu, kas dod priekšstatu par dažādu nodarbināto grupu sadalījumu.

Rīgas pilsētas finanšu pārvaldes fonds (3256) iever dažādus materiālus par pilsētas saimniecisko dzīvi. Šajā pētījumā tika izmantotas četras lietas, kurās bija finansiālā stāvokļa raksturojums, plāni, pārskati un protokoli. Šis fonds sniedz priekšstatu par ekonomiskajām norisēs, kā arī par varas iestāžu attieksmi pret tām. Fonds ir vairāk noderīgs saimniecisko jautājumu izpētei, un tāpēc šis fonds var noderēt tikai kā papildus avots noteiktu jautājumu noskaidrošanai. Viena lieta tika izmantota no Finanšu Ministrijas fonda (6824), kura atspoguļoja saimnieciskās dzīves grūtības pēc neatkarības izcīnīšanas, strādājošo stāvokli un attiekami pret viņiem.

No *Latvijas Sarkanā Krusta* fonda (4712) tika izmantota viena lieta, lai noskaidrotu ziņas par bērniem un apgādājamām personām, problēmām un risināšanas veidiem. Materiāli tieši neattiecas uz iedzīvotāju dzīves līmeni, bet tie noder dažādu jautājumu noskaidrošanai,

lai redzētu kāda palīdzība tika sniegta, un kāda bija nepieciešama trūcīgākajiem sabiedrības slāņiem. Galvenais sabiedrisko organizāciju palīdzības darbā bija tas, ka uzsvars tika likts uz palīdzības sniegšanu bērniem un mātēm, un šo nepieciešamību apstiprina statistika (t.s. sievietēm bija mazākas algas nekā vīriešiem), jo šī bija neaizsargātākā sabiedrības daļa.

Vēl viens sabiedriskās organizācijas fonds bija *Dzīvokļu īrnieku biedrības Latvijā* fonds (6019). No šī fonda tika izmantotas trīs lietas, lai noskaidrotu vienu no svarīgākajiem jautājumiem, – kas skāra katru pilsētnieku – un tas bija īrnieku un saimnieku attiecības. Dažādos avotos šis jautājums parādās bieži, un tāpēc svarīgi bija apskatīt kādas aktivitātes izvērša šāda veida organizācijas, lai aizstāvētu sabiedrības tiesības. Šī problēma ar dažādu sabiedrības grupu darbību un arī šīs organizācijas aktīvu rīcību tika aktualizēta, un tā rezultātā tika pieņemti dažādi saistoši lēmumi un likumi. Šajā fondā ir tikai 33 lietas, un tajās atspoguļojas arī dažādas nostājas, kas var sniegt tikai ieskatu dzīvokļu īrnieku jautājumos, jo skar tikai viņu tiesību aizstāvēšanu pret patvaļu.

2. *Publicētie avoti*

• **Statistiskie materiāli**

Statistisko materiālu publikācijas bija detalizētas, un bieži tika apskatītas sīkas datu vienības. Lielākā daļa statistikas krājumu sākas ar ievadu, kurā tiek analizēti svarīgākie skaitļu rādītāji un paskaidroti materiāli. Šāda skaidrojošā ievirze palīdz orientēties daudzās metodikās, un iezīmē skaidrāku sociālo ainu, kas no tabulām ne vienmēr skaidri parādās. Publicētie statistikas dati informāciju ieguva no Valsts statistikas pārvaldes, un tāpēc avotu precizitāte ir ticama un precīza.

No statistikas krājumiem daudz tika izmantota *Darba statistika* (par 1928.,1929.,1930.g.), kur ir dati par divdesmito gadu saimniecisko dzīvi. Statistisko krājumu pamatā ir tabulas, un retāk sastopamas ir shēmas, diagrammas un kartes. *Darba statistika* ir Statistikas pārvaldes izdevums, kas sniedz sīku ieskatu darba tirgus stāvoklī Latvijā. Maģistra darbā tika izmantotas tabulas, kuras tika analizētas, apkopotas vai arī iekļautas pētījumā. Tabulas sniedz pārskatu ne tikai par gadiem, bet arī par mēnešiem, kas parāda detalizētas attīstības līknes algu, dzīves dārdzības un cenu izmaiņās.

*Darba statistika*² ir nozīmīga ar to, ka tajā tika publicēts pirmais ģimenes budžetu pētījums Latvijā, kas tika veikts 1926./27.g. Šis pētījums aptvēra tikai pāris simtus ģimeņu, kas tika raksturotas kā „kārtīgas”. Uz šo pētījumu jāraugās kritiski, jo tas aptvēra salīdzinoši mazu iedzīvotāju skaitu, tomēr tas bija vienīgais šāda veida pētījums divdesmitajos gados, ko veica Valsts statistikas pārvalde, un tāpēc to ir jāuzskata par vienīgo šāda veida avotu par šo jautājumu. 1936./37.g. tika veikts plašāks pētījums par ģimeņu budžetiem, un tas parādīja, ka

² Skatīt arī: Sīktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1930.

atšķirības starp abiem pētījumiem nebija tik būtiskas, lai divdesmito gadu aprēķinus uzskatītu par mazāk ticamiem nekā trīsdesmito gadu pētījumu. 1926./27.g. pētījumu var izmantot kā atskaites punktu, centrā ieliekot „kārtīgo” ģimeni, kas spēj sabalansēt savus ieņēmumus un izdevumus, lai apskatītu materiālā ziņā labvēlīgāk vai nelabvēlīgāk nostādītas ģimenes.

Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata (1927,1929,1931) aptver visplašākos statistiskos datus par pilsētas sabiedrisko, saimniecisko u.c. darbību. Šis statistikas krājums tika izmantots dažādu parādību atspoguļojumā, jo tas ir tematiski sadalīts, detalizēts, un tika veidots uz Statistikas pārvaldes datiem, tomēr sociālie jautājumi nebija centrālie, un īpaša uzmanība tiem netika pievērsta. Šāda situācija bija raksturīga divdesmito gadu statistikā, kad netika grupēti dažādie sabiedrības slāņi pēc ienākumu līmeņiem.

Nozīmīgs statistikas krājums ir *Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas*, kurā ir apkopoti plaši dati par dzīvokļu apdzīvotības stāvokli pilsētā. Statistika apskata dzīvokļu apdzīvotības un iedzīves jautājumus, kas ir nozīmīgs avots, lai izprastu kādos apstākļos pilsētnieki dzīvoja, un kas ļauj labāk izprast citus statistikas datus un liecības par dzīves līmeni un kvalitāti. Tā kā statistiskās metodes tika izstrādātas precīzi, tad pētījumā nebija ietverti subjektīvi vērtējumi. Kā papildinājums 1930.g. pētījumam tika izmantota 1926.g. dzīvokļu statistika (*Pārns H. Dzīvokļi Rīgā, 1927*), kas palīdzēja noskaidrot kāda bija attīstības līkne dzīvokļu jautājumā pilsētā. Šie avoti parāda vienu no nopietnākajām pilsētas problēmām, kas bija pieaugoša dzīvokļu pārapspiedošanās.

Pārskati par tautas veselības stāvokli Latvijā tika izmantoti, lai gūtu priekšstatu par veselības un higiēnas problēmām Rīgā. Šie dati palīdzēja iegūt ieskatu kā labklājības celšanās ietekmē veselības stāvokļa uzlabošanās. Šajā ziņā labs apkopojošs pētījums ir *Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911. – 1930.*, kur tiek apskatīta un rūpīgi analizēta demogrāfiskā statistika. Šie pētījumi ir specializēti, un tāpēc tajos nav tiešas ziņas par dzīves līmeni.

- **Periodika**

Maģistra darbā tika izmantotas 107 preses publikācijas, no kurām visvairāk tika izmantotas *Jaunākās Ziņas*, jo šajā laikrakstā bieži bija sastopamas dažādu nozaru speciālistu apcerējumi par sabiedrību. No šīs avīzes pētījuma gaitā vairāk tika iegūts faktoloģiskais materiāls un tā interpretācijas, un mazāk politiskie skatījumi uz dzīves līmeņa problēmām. Presē bieži bija sastopami speciālistu un, kas īpaši svarīgi, statistikas nozares pārstāvju apcerējumi par daudziem jautājumiem, kuri ir tuvu saistīti ar dzīves līmeni. Prese arī nebija tas avots, kurā tieši runāja par dzīves līmeni, un svarīgākās tēmas šeit bija dzīvokļu krīze, bezdarbs, algas, ekonomiskās problēmas un sabiedrības neaizsargātie slāņi (bērni). Periodikas nozīme ir tā, ka tajā parādās dažādu procesu attīstības tendences. Starp visām publikācijām un autoriem redzamāko vietu ieņēma statistikas nozares vadošs darbinieks H.

Pārns, kas balstoties uz statistisku, lielāko uzmanību veltīja dzīvokļu jautājumiem. Šis autors publicējās galvenokārt *Jaunākajās Ziņās*. Prese atspoguļoja to, kas pilsētas dzīvē bija aktuālākais, un kaut arī nebija izvirzīts jautājums par dzīves līmeni, tomēr dažādi dzīves līmeņa aspekti tika aplūkoti. Preses izdevumos raksti, kas skāra dzīves līmeņa tēmas, visbiežāk saskanēja ar oficiālo statistiku. *Jaunākās Ziņas* neatspoguļoja kritisku skatījumu uz statistiku, un tā interpretāciju. Līdzīga nostāja sastopama arī *Latvijas Vēstnesī*, kas iznāca tikai divdesmito gadu sākumā. Šis laikraksts neizceļas ar lielu uzmanības veltīšanu sociālajiem jautājumiem. *Ekonomists* šajā ziņā ir noderīgs un vērtīgs žurnāls, jo tas aplūko dažādus ekonomiskos un sociālos jautājumus no vispārīgā ekonomiskā stāvokļa, Rīgas budžeta, tirgus stāvokļa līdz sociālajai apdrošināšanai, pirkjspējai u.t.t. Šie raksti visbiežāk ir nopietni pamatoti un zinātniski.

Cita pieeja bija raksturīga laikrakstiem ar politisko pieskaņu. *Darba Balss* bija kreisi noskaņots laikraksts, kas iznāca divdesmito gadu pirmajā pusē. Šajā izdevumā sociāliem jautājumiem tika pievērsta salīdzinoši liela nozīme, un neskatoties uz to, ka tas pārstāvēja zināma politiskā spēka intereses, tajā tika analizēta statistika, un balstoties uz tās sniegta interpretācija. *Darba Balss* raksti šajā ziņā ir nozīmīgi, jo tajos nav pārspilējami, kas bija rakstīti preses izdevumos, kas atradās sociāldemokrātu ietekmē. Tādi izdevumi kā *Jaukākās Ziņas*, *Ekonomists* un *Darba Balss* sniedz būtisku ieskatu dzīves līmeņa jautājumā, jo aptver dažādas ikdienas dzīves norises, kas statistikā nav sastopamas.

Starp preses izdevumiem bija arī tādi izdevumi, kas pārstāvēja noteiktas sabiedriskas organizācijas vai grupas. Piem., *Īrnieks* atspoguļoja jautājumus, kas saistīti ar dzīvokļa īres problēmām, taču šis izdevums bija ar propagandas ievirzi, un sniedza tikai nelielu ieskatu īrnieku dzīves norisēs, un tāpēc šī jautājuma izpētē vairāk noder statistika un citu avotu izmantošana. *Arodnieks* un *Kooperācijas balss* bija kreisi orientēti izdevumi, kuros bija raksturīgs dažādu negatīvo sociālo parādību uzsvērums, kas atspoguļoja tikai epizodiskas sadzīves ainas. Šāda veida laikraksti piedāvāja atšķirīgu skatījumu no oficiālā, piem., bieži tiek izvirzīti citi iztikas minimuma aprēķini, un kritizēti esošie.

- **Rīgas pilsētas domes protokoli**

Svarīgs dokumentārais avots ir Rīgas pilsētas domes protokoli³, kuros atspoguļojas pilsētas pārvaldes visdažādākie momenti, un daži attiecību veidi ar pilsētniekiem. Sabiedrības un pilsētas pārvaldes attiecības ir svarīgs, lai noskaidrotu kādi bija rīdziniekiem aktuāli ikdienas dzīves jautājumi. Tādi, piem., bija dzīvokļu īres nodokļu samazināšana, iepirkšanas

³ Rīgas pilsētas domes 1928. gada protokoli. – R.: Izdevējs, 1928.; Rīgas pilsētas domes 1929.g. protokoli. – R.: Kārlis Polis, 1929.; Rīgas pilsētas domes 1930.g. protokoli. – R.: Latvija, 1930.

iespējas un kvalitāte u.t.t. Šajos protokols ir pieejams plašs rīkojumu, lēmumu, viedokļu un ziņojumu klāsts, kas bija saistošs un attiecās uz pilsētas dzīvi.

- **Organizāciju darbības pārskati**

Dažādas sabiedriskās organizācijas izdeva savus darbības pārskatus vai līdzīga satura izdevumus, kur sniegtas dažādas svarīgas detaļas par divdesmitajiem gadiem, jo daudzas no šīm organizācijām deva aktīvu ieguldījumu dažādu jautājumu risināšanā. Pētījumā tika izmantoti pieci šāda veida avoti. Piem., Latvijas Sarkanais Krusts⁴ bija viena no redzamākajām organizācijām ar plašu sociālās palīdzības tīklu. Iepazīstoties ar šīs organizācijas oficiālo pārskatu var iepazīties ar problēmām, ko bija jārisina labdarības biedrībām. Arī Latvijas arodbiedrību pārskati ir interesanti, jo piedāvā kritisku skatījumu uz dažādām divdesmito gadu sociālekonomiskām parādībām.⁵ Tomēr šāda veida avoti koncentrē lielāko daļu uzmanības uz savu darbību un interesējošiem uzdevumiem, un tāpēc bieži nesniedz plašu pārskatu par sabiedrības kopējiem procesiem, taču svarīgi, ka šāda veida materiāli parāda dažādas noformulētas nianse par dažādiem dzīves līmeņa aspektiem.

Literatūra

1. Akadēmiskā literatūra

Dzīves līmenis divdesmitajos gados kā jēdziens netika apskatīts, un tāpēc izmantojamā literatūra ir šaura, un no kādas vienības ir jāizmanto tikai neliels daudzums ziņu. Ja literatūrā ir sastopama nozīmīga informācija, tad to visbiežāk pavada statistiskie dati. Šajā ziņā visnopietnākais darbs ir *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta* (1932), kurš sastāv no daudzām tematiskajām nodaļām, un kuras tapšanā piedalījās daudzu specialitāšu pārstāvji, sākot no statistiķiem un tehnisko specialitāšu pārstāvjiem, un beidzot ar juristiem un noteiktu jautājumu pārzinātājiem. Šo grāmatu var uzskatīt par nozīmīgāko šāda veida izdevumu par Rīgu, jo tajā ir aptverti daudzi pilsētas dzīves jautājumi. Rakstu krājums tapa Latvijas Republikas 10 gadu pastāvēšanas atcerei, un tā redaktors bija Teodors Līventāls un Valters Sadovskis. Vēl viens neaizvietoājams akadēmisks darbs ir *Latviešu Konversācijas vārdnīca*, kur ir apskatīti svarīgi jēdzieni un dots rūpīgs skaidrojums. Šī enciklopēdiskais izdevums sniedz ieskatu gandrīz visos maģistra darbā apskatītajos jautājumos, un īpaši svarīgi ir tieši skaidrojošā nozīme, jo daudzi jēdzieni mūsdienās ir zaudējuši agrāko nozīmi. Literatūrā vienprātība bija jautājumos par slikto pilsētas higiēnu, dzīvokļu krīzi un bezdarbu, un šie bija vieni no tiem tematiem, kas visbiežāk tika aplūkoti literatūrā.

Vērtīgi izdevumi ir *Latvijas pilsētu rakstu krājums* (1930,1931,1932), kur nozaru speciālisti apskata pilsētas juridisko statusu un budžeta uzbūvi. Raksti no šī krājuma ir rūpīgi

⁴ Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi (1918 – 1928). – R.: Latvijas Sarkanā Krusta Galvenās Valdes izdevums, 1928.

⁵ Latvijas Arodkustība 1929. – R.: Latvijas arodbiedrību centrālbiroja izdevums, 1930.

izstrādāti un parāda pilsētas attīstības tendences. Tā kā uzmanība tiek pievērsta visai Latvijai, tad tas palīdz noskaidrot Rīgas pilsētas finansiālā stāvokļa vietu uz valsts fona. Pie specializētām literatūras vienībām var, piem., pieskaitīt Pāvela R. monogrāfiju *Par Rīgas pilsētas ūdens apgādi* (1937), kas sniedz ieskatu ūdensapgādes nozares attīstībā.

Komunistiskā historiogrāfijā dominēja strādnieku jautājums, ap kuru koncentrējās lielākā daļa uzmanības, kad runa gāja par sabiedrību, ekonomiku, labklājību, dzīves līmeni u.t.t. Rīgas pilsēta kā lielākā strādnieku koncentrācijas vieta tika rūpīgi pētīta, tomēr ideoloģija šajā svarīgajā jautājumā spēlēja vadošo vietu. Strādnieki tika raksturoti kā ekspluatētā šķira, un oficiālā statistika bieži tika apšaubīta⁶ un valsts, pašvaldības un uzņēmēju politika bija vērsta pret strādājošajiem. Dzīves līmenis šādā skatījumā bija zemes, un tas uzlabojās tikai nedaudz. Revolucionārais cīņas gars bija viens no galvenajiem izpētes virzieniem, jo tas arī liecināja par slikto dzīves līmeni. Komunistiskā historiogrāfija uzsvēra, ka buržuāziskajā Latvijā bija dzīvas agrāko gadu revolucionārās tradīcijas, taču revolucionārā cīņa notika citādos politiskos, ekonomiskos un ideoloģiskos apstākļos.⁷

Liela kritika tika veltīta jaunajai Latvijas valstij, tomēr komunistiskās historiogrāfijas vērtējumi visbiežāk balstījās uz pirmskara (I Pasaules karš) laika statistiku. Šāda veida salīdzinājums nostiprināja kritikas pozīcijas, un parādīja cik izdevīgi ir veidot tuvas attiecības ar PSRS. Tā kā Latvija, pēc komunistiskās historiogrāfijas ieskatiem, bija atkarīga no rietumu kapitāla, tad arī Latvijas „nacionālistiskā buržuāzija pastiprināti ekspluatēja strādniekus.”⁸

Pētījums *Rīga sociālisma laikmetā* (1980) apskata arī brīvvalsts Rīgas saimniecību un pievēršas strādniecībai. Secinājumi ir viennozīmīgi: „Visa Rīgas pilsētas domes darbība... bija orientēta uz buržuāzijas saimniecisko, komunālo un kulturālo vajadzību un interešu apmierināšanu, visumā ignorējot iedzīvotāju vairākuma – darbaļaužu masu – intereses.”⁹ Divdesmito gadu Rīga tiek raksturota kā „attīstīta kapitālistiska pilsēta ar iedzīvotāju dziļu šķirisku diferencēšanos.”¹⁰

Nozīmīgākais pētījums par Latvijas ekonomiku ir Arnolda Aizsilnieka monogrāfija *Latvijas saimniecības vēsture 1914 – 1945* (Stokholma, 1968). Šajā pētījumā dzīves līmenis tieši nav apskatīts, bet ir dots vispārīgs pārskats par dažādiem dzīves līmeņa aspektiem (dzīvokļi, dzīves dārdzība), turklāt monogrāfijā ir sniegta neatsverama Latvijas saimnieciskās

⁶ Veinbergs A. Proletariāta grimšana nabadzībā buržuāziskajā Latvijā. – R.: Latvijas Valsts izdevniecība, 1959.; Celms R. Latvijas pilsētu un lauku strādnieku darba algas. – [R.:] Spartaks, 1930.

⁷ Bergmanis H. Ievads // Revolucionārā Pārdaugava: Cīnītāju atmiņas, 1920-19240. – R.: Latvijas Valsts izdevniecība, 1963. – 5. – 6.lpp.

⁸ Bergmanis H. Ievads // Revolucionārā Pārdaugava: Cīnītāju atmiņas. – 7.lpp.

⁹ Rīga sociālisma laikmetā: 1917-1975. /red. Drizulis A. – R.: Zinātne, 1980. – 67.lpp.

¹⁰ Rīga sociālisma laikmetā: 1917-1975. – 83.lpp.

un finanšu dzīves analīze, kas var palīdzēt izprast procesus, kas ietekmēja naudas un sabiedrības attiecības.

Vēl viens plašs pētījums ir *20. gadsimta Latvijas vēsture II* (2003)¹¹, kur ir apskatīts starpkaru posms brīvvalstī. Tā kā tas ir vispārīgs pētījums par dažādu jautājumu loku, tad tas dod plašu ieskatu tā laika pilsētas dzīvē, tomēr dzīves līmenis vai saistības ar to parādības netiek plaši apskatītas. Uzmanība vairāk tiek pievērsta institucionālajai valsts un likumu pusei, nevis sabiedrības materiālajai dzīvei. Oļģerts Krastiņš monogrāfijā *Latvijas saimniecības vēsturiskā pieredze 1918.-1940.* (2001) cenšas nedaudz iezīmēt dažus dzīves līmeņa aspektus, tomēr neizvirza par uzdevumu iedziļināties šajā jautājumā.

Vispārīgās monogrāfijas ievērojami papildina pētījumi, kas veltīti noteiktām tēmām, un pie šādiem darbiem pieskaitāmi *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos* (2000), kur par starpkaru posmu raksta Ē. Jēkabsons un Dz. Ozoliņa. Šajā rakstā autori apskata pilsētas pārvaldi un tās veiktos darbus, piem., dzīvokļu būvniecība. Par dzīvokļu jautājumu daudz vairāk ir rakstījis J. Rubīns monogrāfijā *Rīgas dzīvojamais fonds 20. gadsimtā* (2004).

Daudz par tēmām, kas pieskaras sociālajiem dzīves apstākļiem tiek rakstīts vēstures žurnālos un izdevumos. *Latvijas Vēstures Institūta žurnālā* centrālās vietas ieņem pensijas, bezdarba un pašvaldības jautājumi¹². *Institucionālais skatījums* ir raksturīgs visiem vēstures izdevumiem, tāpēc dzīves līmeņa izpētei šie izdevumi var noderēt kopējā fona raksturojumam. Piem., E. Zālītes pētījums *Sociālā apdrošināšana Latvijā* (Latvijas Arhīvi, 1999:2), sniedz labu ieskatu sociālas apdrošināšanas jomā, kas bija svarīga dzīves līmeņa uzlabošanas sastāvdaļa. *Latvijas Vēstures žurnālā* sociālie jautājumi ir apskatīti ievērojami mazāk, un tikai pāris raksti var noderēt dažādu aspektu noskaidrošanai, kas saistīti ar mazākumtautībām un pilsētas pārvaldes darbību.¹³ Medicīnas vēsturei, kas saistīta ar sociālo apdrošināšanu ir salīdzinoši daudz veltīta uzmanība, piem., Maija Pozemkovska ir sarakstījusi doktora darbu *Slimo kases Latvijā no 1920. līdz 1940. gadam, bet Dr.med Arnis Vīksna monogrāfiju *Slimo kases Latvijā.**¹⁴ Šo var uzskatīt par vienu no jautājumiem, kas salīdzinoši labi izpētīts.

¹¹ 20. gadsimta Latvijas vēsture II / Neatkarīga valsts 1918-1940. redaktors Bērziņš V. – Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2003.

¹² Kļaviņa E. Vecuma pensiju jautājums Latvijas Republikas sociālajā politikā. 1918-1940 // LVIŽ. – 1991.- Nr.1.; Kļaviņa E. Intelīgentie bezdarbnieki Latvijas Republikā 1920.-1940. gadā // LVIŽ. – 1992.- Nr.1.; Ozoliņa Dz. 1918. - 1934. gads Latvijas pilsētu pašvaldību dzīvē // LVIŽ. – 2001.- Nr.1.; Ozoliņa Dz. Par Latvijas pilsētu pašvaldību finansiālo stāvokli parlamentārās republikas laikā 1918. - 1934. gadā (Kredīts un parādsaistības) // LVIŽ. – 2001.- Nr.4.; Krēsliņš U. Rīgas pilsētas domes vēlēšanas: 1917.–1931. gads. // LVIŽ. – 2007.- Nr.4.

¹³ Šimkuva H. Mazākumtautību loma Latvijas Republikas tautsaimniecībā (1920-1940) // Latvijas Vēsture. – 2006.- Nr.2.; Sprūde Z. Daži aspekti Rīgas pilsētas galvu darbībā 1920.-1934. // Latvijas Vēsture –1999. – Nr.2.

Strods H. Krievu diaspora Latvijā (1918-1940) // Latvijas Vēsture. – 2006. – Nr.1.

¹⁴ Promocijas darba kopsavilkums // www3.acadlib.lv/greydoc/Pozemkovskas_disertacija/Pozemkovska_lat.doc; Vīksna A. Slimo kases Latvijā. – Rīga: [Rīgas starptautiskais medicīnas zinātnes un farmācijas centrs], 1994.

2. Populārā literatūra

Divdesmito gadu literatūra, brošūras u.c. materiāli piedāvā plašu avotu klāstu. Dažādi politiskie spēki, sabiedriskās organizācijas, iestādes un personas izdeva savu literatūru, kur sastopami dažādi skatījumi un viedokļi par dažādiem jautājumiem. Svarīgi šajā ziņā ir kritiskie viedokļi, piem., statistikas objektivitātes rādītājs bija apšaubīts, taču tika atzīts, ka statistika var „uzvest puslīdz pārskatāmu ainu.”¹⁵

Nozīmīgus pārskatus par sabiedrības dzīvi ir sarakstījis Marģeris Skujenieks¹⁶, kas sniedz vispusīgas ziņas un statistiku par divdesmitajiem gadiem. Līdzīgs izdevums ir *Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados*. Šāda veida literatūra sniedz detalizētu ieskatu dažādās norisēs un attīstības tendencēs. Pārējā literatūra ar populāru un vēstošu ievirzi pievēršas atsevišķiem jautājumiem. Piem., Teodors Līventāls¹⁷ rūpīgi centās apskatīt pilsētas problēmas un paveikto to risināšanā. Šādos apcerējumos var iegūt svarīgas detaļas dažādu jautājumi izpratnei, jo T. Līventāls bija aktīvs pilsētas pārvaldes loceklis un pārzināja tās darbību. Specifiskas publikācijas, tomēr bieži ar vispārīgu ievirzi vai rakstiem arī ir nozīmīgi avoti, īpaši, lai izprastu dažādos viedokļus. Piem., *Pirmā dzīvokļu krīzes novēršanas propagandas nedēļa (10. – 20.aprīlim 1927. gadā)* ir rakstu krājums, kurā tiek apskatīta dzīvokļa problēma. Šajā ziņā interesants ir rakstu krājums *I. Latvijas inženieru un tehniķu konferences darbi (1921)*, kurā parādās dažādas domas par to, kādām jābūt dažām ikdienas dzīves norisēm.

- **Atmiņas**

Atmiņās maģistra darbā tika izmantotas maz, jo tās nesniedz vispārīgu priekšstatu par dzīves līmeni sabiedrībā. Atmiņu krājums *Revolucionārā Pārdaugava: Cīnītāju atmiņas, 1920-1940* (1963) zināmā mērā papildināja dažādu kreiso preses izdevumu rakstus un publicētās vēstules presē. Šāda veida atmiņas, kurās tika iekļauti strādniecības pārstāvji, palīdz nedaudz iezīmēt ikdienas negatīvās puses, kas oficiālajā statistikā parādās vienīgi kā darba konflikti. Voldemāra Bastjāņa atmiņas *Demokrātiskā Latvija* (1966) ir svarīgas tāpēc, ka viņš bija Saeimas deputāts un Finanšu ministrs, un pārzināja dažādus sociālās politikas un budžeta naudas plūsmas virzienus.

¹⁵ Pieci gadi 1922 – 1927. – R.: Latvijas Strādnieku kopējās arodbiedrības galvenās valdes izd., 1928. – 5.lpp.

¹⁶ Latvija. Zeme un iedzīvotāji. – R.: A. Gulbja apgāds, 1927.; Latvija 1918.-1928. gados. – R.: Valsts statistikas pārvaldes izd., 1928.

¹⁷ Kas darīts un darām Rīgas pilsētas pašvaldībā. – R.: LSDSP Rīgas Komitejas izdevums, 1925.

1. Rīgas iedzīvotāji un teritorija

Pilsēta vairāk ir ģeogrāfiska vienība, bet ne socioloģiskās analīzes „teorētisks objekts”. Ir bijuši daudzi mēģinājumi izveidot pilsētas teoriju vai pilsētas struktūru, bet tas nav izdevies, jo bija nepieciešamas pārāk daudz abstrakcijas, lai atrastu kopīgas pilsētas iezīmes.¹⁸ Pilsētā valda naudas ekonomika, un, lai saprastu vienu no šīs saimniecības rezultātiem ir nepieciešams iezīmēt galvenās pilsētas ģeogrāfiskās un demogrāfiskās īpatnības, kas var palīdzēt izprast dažādu parādību un procesu sadalījumu un norisi pilsētā.

1.3. Teritorija

Rīgas teritorija bija 210,7 km² liela, un to veidoja 13 policijas iecirkņi (*1. pielikums*). Rīgas centrs bija pilsētas sirds, kurā koncentrējās lielākā daļa pilsētas sabiedrisko un ekonomisko resursu. 1921./22.g. mijā centrā un tuvākajā apkaimē kara sekas bija palikušas maz (savesti kārtībā bija trotuāri, nami), veikalu skatlogi bija pilni ar precēm, kas daudziem liecināja par pārticību un to, ka kara sekas vairs nebija jūtamas. Dzīves ritējums bija straujš, ko noteica tirdzniecība un dažādu iestāžu darbība. Savukārt pilsētas nomalēs bija atšķirīgs stāvoklis.

Izejot no centra rajona, varēja redzēt, ka saimnieciskais sabrukums turpinās plašos apmēros. Tas bija saistīts ar to, ka pilsētas centra saimniecību veidoja tirdzniecība, bet nomalēs rūpniecība, kas bija panīkusī. Saimnieciskā dzīve ap rūpnīcām, kas noritēja (veikali, tirgi, amatniecība) pirms kara, nespēja atgūties šajos strādnieku kvartālos pirmskara līmenī.¹⁹ Pilsētas nomalēs bija raksturīga parādība, ka liela daļa strādājošo bija nodarbināti ārpus rajona robežām. Piem., Čiekurkalnā lielākoties dzīvoja strādnieki, kuru ievērojama daļa strādāja ārpus rajona robežām.

Pārdaugavai vairāk bija dārza pilsētas raksturs. Torņakalnā pēc kara dzīvoja iedzīvotāji ar maziem ieņēmumiem. Tie, kas atgriezās no bēgļu gaitām apmetās iepriekšējās dzīves vietās, jo cerēja, ka atradīs darbu tuvumā esošajās fabrikās. Rūpniecība bija apstājusies, un Torņakalna iedzīvotāji meklēja darbu otrpus Daugavai, taču dzīvokļus šajā pilsētas daļā atrast vairs nevarēja. Tie, kas bija piesaistīti saviem īpašumiem, palika dzīvot Torņakalnā. Cilvēku pārvietošanās bija apgrūtināta, jo nebija sakārtota satiksme ar centru (pirms kara ik pēc 10 minūtēm gāja tramvajs).²⁰ Vēl 1923.g. tramvaju satiksme ar Torņaklanu bija nepilnīga, un liela daļa pasažieru bija neapmierināti, bet satiksme ar

¹⁸ Häussermann H. The end of the European City? // European Review. Vol. 13, No. 2. (2005) – P. – 237.

¹⁹ Sabrukums turpinās // Latvijas Vēstnesis. – 1921.21.novembris. – Nr.264. – „Visgarām te vēl redzamas kara sekas: kaili vientuļi fabriku un namu skursteņi gruvešu kaudzēs, kailas mūra sienas, bijušo strādnieku dzīvokļu liecinieki, apgāztas sētas un sagrauti, iegruvuši jumti... izdauzītas logu rūtis... Daudz namus apdzīvo tikai paši saimnieki, daudz – tikai daži iedzīvotāji; lielākā daļa dzīvokļu nav derīgi dzīvošanai... visapkārt dzīvošana spiedošā nabadzībā šo iznīkšanu vēl paātrina...”; „piecas minūtes gājiena attālumā [no centra]ielas nebruģētas un rožu smaržu vietā jāvelk plaušās neīru kodīgu smaku... Ko līdz nomaļu iedzīvotājiem „pilnīgi” izvesta apgaisošana, ja naktīs... kakls jālauz pa bedrainajām ielām” – Nomaļu „labiercības” // Darba Bals. – 1925.30.janvāris. – Nr.7.

²⁰ Jaunākās Ziņas. – 1920.16.jūnijs. – Nr.159.

Āgenskalnu bija iekārota salīdzinoši ērti. Sabiedrībā klīda runas, ka tas bija saistīts ar to, ka Āgenskalnā dzīvoja daudz vāciešu, bet Torņaklanā mazturīgi valsts darbinieki u.c. trūcīgi latvieši.²¹

1923.g. 1. janvārī Rīgai pievienoja Bolderāju, Mīlgrāvi, Ķengaragu u.c. teritorijas. Bolderāja (Rīgas XIII prefektūras iecirknis (pref.iec.)) bija Rīgas priekšpilsēta, kuru 1925. gadā dzīvoja 4218 iedzīvotāji (1914. g. 10 000, bet 1920.g. 2064). Iedzīvotāju lielākā daļa bija strādnieki, zvejnieki un jūrniece. Šī pilsētas daļa karā smagi cieta, jo atradās netālu no Daugavgrīvas cietokšņa. Šajā pilsētas daļā dominēja mazo namu apbūve. Mīlgrāvis nebija biezi apdzīvots, bet Jaunmīlgrāvī atradās apmēram 250 mājas, kuru iemītnieki bija nodarbināti galvenokārt kokrūpniecībā.²² Daudzi Rīgas rajoni dažviet bija plūdu apdraudēti, tā kā tur nedzīvoja turīgi iedzīvotāji, viņu trūcīgā iedzīve bija pakļauta pavasaru plūdu iedarbībai (Kundziņsala, Vējszaķu sala, Mazā Vējszaķu sala, Voleri, Zaķu sala, Podraga, Lucavsala, Zvirgzdu sala). Piem., 1929.g. 1847 plūdos cietušām personām tika sniegta palīdzība piedāvājot naktspatversmi, pārtiku, īres naudu, medicīniskos pakalpojumus un rūpēs par bērniem.²³

Rīgas pilsētas ģeogrāfiskais novietojums bija tāds, ka ceļš uz darbu no pilsētas nomalēm bieži bija apgrūtināts, jo attālums un ūdens barjeras bija lielas. Ceļš uz darbu (mobilitāte) ir sociālģeogrāfisks jēdziens, kas pilsētas apstākļos ir svarīgs faktors, jo tas nosaka iepirkšanos, izklaidi, brīvā laika pavadīšanu un darba iespējas. Sabiedriskā transporta attīstība bija svarīgs faktors modernas pilsētas dzīves attīstībai, tomēr lielākā rīdzinieku daļa koncentrējās ap centrālo pilsētas daļu, un tikai neliela daļa dzīvoja attāļajās nomalēs. Rīgas pilsētā dažādi faktori noteica to, ka ikdienas cilvēku mobilitāte bija svarīgs attīstības un dzīves līmeņa veicinošs faktors, jo palielināja iedzīvotāju iespējas iegūt dažādas darba iespējas.

1.4. Rīgas iedzīvotāji

Pirms kara Rīgā dzīvoja 520 000 iedzīvotāji, bet 1920. g. nokrita līdz 181 443²⁴, 1925.g. 337 699, bet pēc pieciem gadiem pieauga par 40 000²⁵, šis pieaugums bija galvenokārt mehānisks (no laukiem un pilsētām iedzīvotāji pārcēlās uz Rīgu). 1925.g. līdz 1930.g. no laukiem uz Rīgu pārcēlās 17 000 personas, un vairāk nekā 20 000 personas no citām Latvijas pilsētām, un iedzīvotāju skaits sasniedza 377 917. Apdzīvojamu blīvums

²¹ Pa ielu dzelzceļu starp pilsētu un Torņaklanu // Darba Balss. – 1923.26.marts. – Nr.65.

²² Skujenieks M. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. – R.: A. Gulbja apgāds, 1927. – 104. – 105.lpp.

²³ Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 20. jūnija 1929. gadā. Protokols Nr. 8. // Rīgas pilsētas domes 1929.g. protokoli. – R.: Kārlis Polis, 1929. – 572.lpp.

²⁴ Valsts statistikas pārvaldes demogrāfijas nod. vad. V. Pakalnetis raksta, ka 1920. gada jūnijā Rīgā dzīvoja 185 137 iedzīvotāji, taču ņemot vērā to, ka tautas skaitīšana notika vasarā daudzi iedzīvotāji nebija pilsētā, un iedzīvotāju skaits bija mazliet lielāks. *Latvijas statistikas gada grāmatā 1935* bija minēti 188 662.

²⁵ Skujenieks M. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. – 214.lpp.

pilsētā bija atšķirīgs, lielākais bija I, II, III, VI un VII pref.iec., kas bija pilsētas centrs ar lielākajām mājām. Pēc kara apdzīvojuma blīvums mazinājās tajās prefektūrās, kurās iepriekš dzīvoja fabriku strādnieki (IV, V, IX, XII).²⁶ Nomaļes zaudēja visvairāk iedzīvotāju, piem., V, IX, XII pref.iec. 1913.g. dzīvoja 36 000, 39 000 un 43 000 iedzīvotāji, bet 1921.g. 10 000, 14 000 un 9 000.²⁷

Rīgā 1923/25.g. (15,4) vidēji salīdzinot ar pārējo Latviju (22,5) bija mazāk dzimušo uz 1000 iedzīvotājiem, kas bija divas reizes mazāk nekā Latgalē (33,7), bet īpaši neatpalika no citiem reģioniem (Vidzeme 16,1, Kurzeme 20,1, Zemgale 20,7). Savukārt mirstības rādītājs uz 1000 iedzīvotājiem Rīgā (12,8) bija zemākais valstī (Vidzemē 14;

Kurzemē 14,4; Zemgalē 14,6; Latgalē 17; Latvijā 14,8). Zemā dzimstība un nedaudz mazākā mirstība nodrošināja to, ka Rīgā bija

zems dabiskais iedzīvotāju skaita pieaugums (2,6) uz 1000 iedzīvotājiem, kas gan bija mazliet vairāk nekā Vidzemē (2), tomēr atpalika no pārējās Latvijas

gads	dzimuši	miruši	Dzimstības un mirstības attiecības +/-	uz 1000 iedzīvotājiem dzimuši un miruši		
				dzimuši	miruši	Dzimstības un mirstības attiecības +/-
1914	11431	9675	+1756	22,2	19,1	+ 3,5
1920	2741	3860	- 1119	13,7	19,3	- 5,6
1921-25	4999	4 099	+ 900	16,7	13,9	+ 3
1926-30	5206	4955	+ 331	14,3	13,6	+ 0,9

Pakalniņš V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs. – 187.lpp.

(Kurzeme 5,7; Zemgale 6,1; Latgale 16,7; Latvijā 7,7). Rīgas rādītāji tuvojās „bēdīgajam Francijas stāvoklim”, kur dabiskais pieaugums bija zemākais (1,7) Eiropā.²⁸ Zemākā dzimstība bija privāto uzņēmumu strādniekiem.

Nelabvēlīgie pēckara apstākļi atstāja iespaidu uz visām sociālajām grupām, bet īpaši uz bērnu mirstību, taču pēc 1921.g. mirstības rādītāji stabilizējās, un sastādīja vidēji 13,4-13,6 uz 1000 cilvēkiem.²⁹

Atšķirīgos Rīgas pref.iec. bija dažādi dzimstības rādītāji. Bagātajos iecirkņos (I,II,III) uz 1000 iedzīvotājiem 1924./25.g. piedzima vidēji 8,6 bērni un 1929./30.g. 8,1, vidēji turīgos rajonos (IV,VII,XII,X,VIII,XI) attiecīgi 15,1 un 11,9,

Policijas iecirknis	Dzimuši dzīvi	mirušie	pārsvars
II	12,0	9,4	2,6
III	15,5	11,6	3,9
VI	17,7	16,2	1,2
IX	21,9	15,2	6,7
Rīga	17,0	13,8	3,2

Bērne P. Rīgas iedzīvotāju dabiskā pavairošanās // Jaunākās Ziņas. – 1922.9. marts. – Nr.55.

bet nabadzīgos iecirkņos (V,VI,IX) 21,9 un 19,3 bērni. Rīgā trūcīgākiem un vidējiem sabiedrības slāņiem pakāpeniski samazinājās dzimstība, kurai bija tendence izlīdzināties ar turīgo sabiedrības slāņu dzimstības rādītājiem.³⁰

Salīdzinot Maskavas priekšpilsētas trūcīgos iecirkņus (VI, IX) un pilsētas greznākos rajonus (II, III) parādās zināmas atšķirības dzimstības un mirstības rādītājos. II pref.iec., neraugoties uz zemo dzimstību, bija novērojams dzimušo pārsvars pār mirušajiem, kurš bija

²⁶ Pakalniņš V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – Rīgas pilsētas valdes izdevums, 1932. – 176.lpp.

²⁷ Pārns H. Dzīvokļu un satiksmes trūkums // Jaunākās Ziņas. – 1922.21.decembris. – Nr.298.

²⁸ Skujenieks M. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. – 226. – 229.lpp.

²⁹ Pakalniņš V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs. – 187.lpp.

³⁰ Handraks H. Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911. – 1930. – R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1932. – 45. – 46.lpp.

tikai nedaudz zemāks kā vidēji Rīgā. Līdzīgi III pref. iec. zemā dzimstība nodrošināja vidēju iedzīvotāju pieaugumu. Rīgā apstiprinājās tas, ka sociāli augstākā stāvoklī esošā sabiedrībā zemo dzimstības līmeni atsvēra ar zemākiem mirstības rādītājiem. Sabiedrības locekļi ar augstākiem ienākumiem lielāku vērību pievērsa higiēnai, un lielāku uzmanību veltīja slimību profilaksei.³¹ Dzimstības rādītāji Rīgā ne tika daudz liecina par turību vai nabadzību, bet par piederību pie ticības vai etniskās grupas.³²

Šie dati zināmā mērā sakrīt ar lasītpratēju un analfabētu izvietojumu pilsētā. Katrā statistiskajā rajonā tas bija atšķirīgs. Rīgā kopā 1925.g. bija 14 321 jeb 4,78% analfabētu no pilsētniekiem, un lielākā daļa no tiem bija sievietes. Visvairāk analfabētu bija Maskavas priekšpilsētā (VI, IX), Sīkumu tirgus rajonā 11,9%, bet Krasnaja Gorka 16,44% (kopā 5727 personas). Pārējās pilsētas daļās šis rādītājs bija ievērojami mazāks, un svārstījās no 7,38 līdz 1,32%.³³

Rīgā īpaši izteikts bija sieviešu skaita pārsvars pār vīriešiem. Uz 1000 vīriešiem Rīgā 1925. g. bija 1245 sievietes, tuvākais rādītājs bija Valmieras apr. (1177), bet tālākais Daugavpils apr. (1067).³⁴ Pēc kara pieauga arī sieviešu pašnāvību skaits, jo lielai daļai sieviešu pašām bija jācīnās par uztura nodrošināšanu.³⁵ Ja salīdzina pilsētas vecumstruktūras rādītājus, tad pirms kara Rīgā bija 52,6% vecumā no 20 – 50 gadiem, bet pēc kara tikai 46,8%.³⁶ Rīgā bija visai raibs iedzīvotāju etniskais sastāvs, taču latvieši sastādīja vairāk nekā pusi no iedzīvotājiem (227 842), tad sekoja vācieši (44 105) un ebreji (42 328), krievi (29 696), poļi (16 574), lietuvieši (6817), baltkrievi (4751), igauņi (2443) un pārējie (3361).³⁷

Rīgas demogrāfija bija ļoti atšķirīga, un šie rādītāji bieži iezīmē dažādu sabiedrības grupu sociālo stāvokli, kas varēja būt atšķirīgs dažādās pilsētas daļās, kas bija saistīts ar pilsētas vēsturisko attīstību. Dažādi vēsturiski izveidojušies faktori noteica to, ka dažām sabiedrības grupām (īpaši etniskajām) bija zināmas priekšrocības un labākas starta pozīcijas, lai sasniegtu augstāku dzīves līmeni.

³¹ Bērne P. Rīgas iedzīvotāju dabiskā pavairošanās // Jaunākās Ziņas. – 1922.9. marts. – Nr.55.

³² Šrenks B. Dzimstības samazināšanās Rīgā un viņas cēloņi. – R.: J.Pētersona drukātava, 1922. – 1. – 16.lpp.

³³ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1925 – 1926. – R.: Riti, 1927. – 10. – 11.lpp.

³⁴ Skujenieks M. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. – 237.lpp.

³⁵ Handraks H. Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911. – 1930. – 45. – 65.lpp.

³⁶ Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 18. novembrī 1928.g. Protokols Nr.13. – 3.lpp.

³⁷ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929 – 1930. – R.: Valters un Rapa, 1931. – 20.lpp.

2. Valsts un pašvaldības sociālās politikas vadlīnijas

Valdības oficiālā nostāja bija tāda, ka Latvija no savas pastāvēšanas sākuma gāja pa sociālo attiecību nokārtošanas ceļu. Jaunās valdības vadība drīz pēc savas izveidošanās spēra pirmos soļus sociālās likumdošanas sakārtošanas jomā, tomēr šie soļi bija ierobežoti un ne vienmēr sasniedza savu mērķi. Svarīgi jaunās valsts politikā bija tas, ka tā centās sekot līdzi laikmeta sociālās politikas virzieniem.

2.1. Valsts sociālā politika

1918.g. 4. decembrī pieņēma pagaidu likumu *Par pašvaldībām*, kas bija pamats pirmajai sociālajai likumdošanai, un tajā tika noteikts, ka pašvaldībām ir pienākums gādāt par trūcīgām personām. Par labklājību rūpējās Tautas labklājības ministrija (Darba aizsardzības, Sociālās apgādības un Veselības departaments, kas pārzināja aptiekas, slimnīcas, patversmes, praktizējošos ārstus, feldšerus, pilsētu un lauku sanitāros apstākļus). 1919.g. tika izveidots Sociālais departaments, kas rūpējās par darba aizsardzību, kara veterāniem, sociālo aprūpi, un uzraudzīja darba tirgu. Veselības departaments kontrolēja farmācijas un medicīnas tirgu. 1920.g. Sociālais departaments tika pārveidots par Darba ministriju. Strādnieku apdrošināšanas likumi slimības gadījumā kļuva obligāti visiem nodarbinātajiem, izņemot jūrniekus un laukstrādniekus. Apdrošināšanas funkcijas pildīja slimo kases. Sociālās likumdošanas pamatā bija Krievijas impērijas likumi, kas tika pielāgoti jaunās valsts īpatnībām. 1922.g. sākumā Darba ministrs K. Dukurs puda viedokli, ka „Likums par algota darbinieka apdrošināšanu slimības gadījumā ir pirmais un gandrīz vienīgais sociālais likums Latvijā.”³⁸

Jaunajai valstij bija jānodrošina algotais darbaspēks ar sociālajām garantijām. 1922.g. 8. aprīlī pilsētu strādniekiem noteica astoņu, bet garīgā darba strādniekiem sešu stundu darbadienu. Tika noteikts piecu nedēļu atvaļinājums³⁹ Pensijas bija pieejamas ierobežotam personu lokam (pašvaldības un valsts darbiniekiem u.c.), taču tā laika ģimenes modelis noteica to, ka vecumdienās par personu rūpējas ģimenes locekļi.⁴⁰ Šo var uzskatīt par zināmu pārejas laiku starp ģimenes un kopienas sabiedrības locekļu aprūpi un valsts iesaistīšanos sociālo jautājumu risināšanā, jo karš novājināja sabiedrību, bet valsts vara tikai pamazām ieguva resursus efektīvas politikas realizēšanai.

1927.g. tika pieņemts *Likums par algotu darbinieku apdrošināšanu nelaimes un arodu slimību gadījumos*, un tas bija viens no modernākajiem šāda veida likumiem tajā

³⁸ Dukurs K. Jaunie pensiju un apdrošināšanas likumi // Jaunākās Ziņas. – 1922.23.janvāris. – Nr.18.

³⁹ Darba laika likums... // Darba Balss. – 1922.8.aprīlis. – Nr.81.

⁴⁰ Krastiņš O. Latvijas saimniecības vēsturiskā pieredze 1918.-1940. – R.: Latvijas valsts agrārās ekonomikas institūts, 2001. – 14.lpp.

laikā.⁴¹ Darba ministrija daudz strādāja, lai Latvijas strādnieku likumdošanā piemērotu Starptautiskās darba konferenču norādījumus, kas bija pieņemti vadoties pēc Rietumeiropas valdību, strādnieku un darba devēju kopdarba.⁴² Latvijā jau no pirmajiem nozīmīgajiem sociālajiem likumiem uzņēmēju pārstāvji iebilda pret dažādām likumu niansēm.

2.2. Rīgas pilsētas pārvalde

Pirmais Latvijas *Pilsētu nolikums* bija pārņemts no 1892. g. Pilsētu nolikuma ar 1917. g. 15. aprīļa Pagaidu valdības grozījumiem. Latvijas pilsētu nolikumā noteica to, ka „pilsētas sabiedriskā pārvalde pārzin vietējās pārvaldības un saimniecības lietas, kā arī citas lietas, kuras ar sevišķiem likumiem viņai uzdotas.” Pilsētai bija uzticēts 1) pārzināt nodevas, nodokļus, kustamos un nekustamos īpašumus un kapitālus, 2) ielu, laukumu, dārzu, bulvāru, ostu, kanālu u.c. kārtības uzturēšanas pasākumi, 3) pilsēta apgaismošanas, kanalizācijas un vietējas satiksmes ceļu ierīkošana un uzturēšana, 4) izglītība, 5) veselības aizsardzība, 6) iedzīvotāju visnepieciešamāko vajadzību nodrošināšana; 7) cīnīties pret dzīvokļu trūkumu, 8) sniegt iedzīvotājiem juridisko palīdzību, 9) sociālā apgādība, 10) bezdarba novēršana, 11) žūpības apkarošana, 12) veicināt tirdzniecības un rūpniecības attīstību, 13) u.c. vietējās vajadzības. Lai izpildītu šos punktus pilsētai bija divi līdzekļu ieņēmumu veidi: 1) ienākumi no pilsētas nekustamā īpašuma un kapitāla; 2) dažādas likumā noteiktas nodevas un nodokļi.⁴³

Pilsētas budžeta tiesības bija noteiktas likumā par pilsētu ienākumiem, izdevumiem, budžetiem un pārskatiem (1921), un viens no tā pantiem noteica to, ka pilsēta nevarēja apstiprināt budžetu ar deficītu. Lai atrisinātu šo problēmu, bija jāatsakās no daļas izdevumu vai jāņem aizņēmumi.⁴⁴

1930.g. Rīgā vidēji viena persona pašvaldības nodokļos samaksāja 39,31 Ls, bet vidēji 1927/30.g. 38,20 Ls. Nodokļu un nodevu kopsumma ar katru gadu pieauga. 1920.g. tā bija 844 000 Ls, 1925.g. 8 930 000, bet 1930.g. 14 909 000 Ls.⁴⁵ Rīdzenieki maksāja lielāko zemes nodokli valstī, un starp 1922. un 1930. gadu nekustamās mantas nodoklis Rīgā bija pieaudzis 9,5 reizes⁴⁶, bet nekustamās mantas nodoklis bija 3,5 reizes lielāks nekā mazajās pilsētās, bet ienākumu nodoklis 4,5 reizes lielāks.⁴⁷

Sociālo jautājumu nokārtošana bija daļēji uzticēta pašvaldībām. Slimības gadījumos darbojās *Noteikumi par strādnieku un citu algotu darbinieku apdrošināšanu slimības*

⁴¹ Osis J., Ose L. Vēsturiskais pārskats par sociālās labklājības attīstību Latvijā no 1900. līdz 1960. gadam // Sociālā darba vēsturiskā attīstība Latvijā 20.gs. – R.: Attīstība, 2006. – 12. – 13., 20. – 21.lpp.

⁴² Uzbrukumi Darba ministrijai // Darba Balss. – 1922.2.marts. – Nr.50.

⁴³ Snegirevs V. Pilsētu pašvaldību tiesiskais stāvoklis // Latvijas pilsētu rakstu krājums II. – R.: Latvijas pilsētu savienību izdevums, 1931. – 109. – 111.lpp.

⁴⁴ Vanags P. Pilsētas budžeta tiesības // Latvijas pilsētu rakstu krājums II. – 7.lpp.

⁴⁵ Jurevics J. Pilsētu pašvaldību finansu statistika // Latvijas pilsētu rakstu krājums II. – 308. – 310.lpp.

⁴⁶ Jurevics J. Pilsētu pašvaldību finansu statistika. – 314.lpp.

⁴⁷ Jurevics J. Pilsētu pašvaldību finansu statistika. – 321.lpp.

gadījumos un *Likums par algotu darbinieku apdrošināšanu nelaiemes un arodu slimību gadījumos*, tomēr šī palīdzība neattiecās uz nespējniekiem un bezdarbniekiem, bet attiecās uz vispārēju saslīmšanu, arodslimībām un darba negadījumiem. Svarīgs punkts šajā sakarā bija *Noteikumi par darba apgādēm*, kas lika pašvaldībām organizēt darba apgādes, un bez maksas uzrādīt pieejamās darbavietas. Valsts noteica arī to, ka pašvaldībai bija jā rūpējas par karavīru ģimeņu apgādību. Kopumā apmēram 10% no sava budžeta Rīga tērēja sociālās apgādības vajadzībām.⁴⁸

Lai realizētu visus sociālās politikas pasākumus bija nepieciešama stabila pilsētas saimnieciskā dzīve, budžets, un efektīvs administratīvais aparāts, kas nodrošinātu likumu un rīkojumu izpildi. Rīgas mērs A. Andersons (1921.3.3. – 1928.3.15.), aprakstot pilsētas grūto saimniecisko stāvokli secināja, ka „Rīga ir... zem pārmērīga jūga sagurusi. Atliek griezties pie sabiedrības ar lūgumu, lai tā bruņojas ar vajadzīgo pacietību, kamēr Rīga izveseļojas un atspīrgst.” Pilsētas galva izvirzīja trīs punktus ar kuru palīdzību viņš domāja atjaunot Rīgu:

- *Taupība*. A. Andersons atzina, ka 1921.g. sākumā bija darīts daudz, bet ne pietiekami. Pilsēta samazināja štata darbinieku skaitu. Sociālajā apgādē notika plaša apgādājamo revīzija, un tā rezultātā maizes un zupas porcijas samazinātas par 3000; slēgtas 2 vācu patversmes; vairākas patversmes apvienotas vienā; ap 400 bērni aizsūtīti ganos, kā rezultātā ietaupīti bija 7.mlj. rubļ. Pilsētas valde bija nodomājusi īstenot taupību sociālajā apgādē, atdodot sabiedrības apgādāšanā pirms kara viņas rīcībā esošās iestādes.

- *Ienākumu pavairošana*. Saimniecības un nodokļu sistēmas sakārtošana
- *Aizņēmumi*. Pilsēta nevarēja iztikt ar saviem līdzekļiem, kas to spieda meklēt aizņēmumu ņemšanas iespējas.⁴⁹

1920.g. stāvoklis bija nelabvēlīgs visdažādāko faktoru ietekmē, bet laikam ritot uz priekšu apstākļi nokārtojās, un jau 1925.g. 28. maijā pilsētas finanšu nodaļas vadītājs V. Sadovskis varēja teikt, ka Rīgas finansiālais stāvoklis ir labs.⁵⁰ Finanšu jomā kara un revolūciju sekas bija lielā mērā pārvarētas, bet palika daudz sociālas dabas problēmas, ko pilsētai bija pienākums risināt. Sociāli apgādājamo skaits ievērojami pieauga, salīdzinot ar pirmskara laiku, visā valstī, bet īpaši Rīgā. Pilsētas pārvalde cerēja, ka ar dzīves līmeņa kāpšanu samazināsies sociāli apgādājamo skaits. 1924.g. parādīja tendenci, ka sociālo apgādājamo, nespējnieku un bērnu patversmju iemītnieku skaits stabilizējās.⁵¹

Divdesmito gadu beigās par svarīgiem uzdevumiem uzskatīja dzīvokļu jautājumu risināšanu, lai rīdziniekiem nebūtu jādzīvo „higiēniskā ziņā neciešamos dzīvokļos”, visiem

⁴⁸ Kuzis J. Rīgas pilsētas pašvaldības juridiskā uzbūve // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 228. – 230.lpp.

⁴⁹ Andersons A. Rīgas saimniecība // Jaunākās Ziņas. 1921.20.maijs. – Nr.110.

⁵⁰ LVVA, 3256.f.,1.apr.,41.l.,205.lp. Rīgas pilsētas finanšu pārvalde. *Finanšu nodaļas protokoli. 1925.g.28.maijs.*

⁵¹ LVVA, 3256.f.,1.apr.,41.l.,236.lp. Rīgas pilsētas finanšu pārvalde. *Rīgas pilsētas Sociālās apgādības nodaļas saimnieciskais plāns nākošajiem (ieskaitot 1925.g.) trim gadiem.*

bezdarbniekiem nodrošināt darbu, mātes un bērna atbalsts, izglītības, veselības un labklājības attīstība.⁵² Šāda politika noteica to, ka pilsēta izglītībai un sociālai aprūpei tērēja vairāk līdzekļu šiem jautājumiem kā pirms kara. Valstij un pašvaldībai pozitīvu devumu deva sabiedriskās organizācijas, kas bieži uzņēmas daudzas sociālās funkcijas. Divdesmito gadu nogalē Rīgā bija 668 kultūras, 326 palīdzības, 302 kooperatīvi, 153 krājaizdevumu sabiedrības, 295 arodbiedrības, 113 sporta, 31 ugunsdzēsēju un 50 reliģiskās biedrības.⁵³

Rīgas pilsētai bija uzticēts liels skaits sociālo jautājumu, tomēr pilsētā ar saviem resursiem nevarēja nodrošināt pilsētas labklājības pieaugumu. Valsts un pašvaldības veidoja labu pamatu dzīves līmeņa pieaugumam, tomēr ekonomiskā attīstība bija galvenais faktors, kas varēja palielināt iedzīvotāju pārticību. Valsts un pašvaldības varēja tikai daļēji ietekmēt šos procesus. Spilgti par to liecina dzīvokļu celtniecības lēnā gaita, kad pašvaldības resursi bija ierobežoti, bet privātais kapitāls nesaskatīja lielas peļņas iespējas no dzīvokļu būvniecības.

⁵² Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 18. novembrī 1928.g. Protokols Nr.13. – 9.lpp.

⁵³ Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – R.: Golts un Jurjans, 1928. – 507.lpp.

3. Sabiedrības līdzdalība sociālās politikas veidošanā

Pēckara sabiedrībai bija raksturīgas dažādas īpašas pazīmes, sākot no psiholoģiskām un ideoloģiskām līdz ekonomiskām, ikdienas dzīves īpatnībām un vajadzībām. Sabiedrības iesaistīšanās savas labklājības veicināšanā un dzīves līmeņa paaugstināšanā bija viens no svarīgākajiem pēckara sociālo pārmaiņu veicinātājiem, jo valdības kļuva arvien atbildīgākas vēlētajū priekšā.

3.1 Kooperācija un arodbiedrības

Pēc kara un varas maiņām strādnieku vidū bija novērojama apātija un neuzticība varas organizācijām. Patērētāju kooperācijas galvenais sociālekonomiskais uzdevums bija apgādāt iedzīvotājus ar nepieciešamajiem pārtikas produktiem u.c. pirmās nepieciešamības precēm.⁵⁴ Dažādu nozaru pārstāvji veidoja savus kooperatīvus, piem., un *Valsts darbinieku arodbiedrībai* Rīgā bija ap 1400 biedru, un tā centās savus biedrus atbalstīt materiāli, kultūras jomās un tiesiski.⁵⁵ Tomēr Rīgas kooperatīvi nespēja īstenot savus mērķus, un neapgādāja iedzīvotājus ar lētu pārtiku par pieņemamām cenām, jo ap kooperatīviem organizējās galvenokārt mazturīgie pilsētas iedzīvotāji.⁵⁶ 1920.g. Rīgā arodbiedrības apvienoja 15 000 biedrus⁵⁷, un tās aktīvi darbojās, lai uzlabotu strādājošo materiālo stāvokli, īpaši tas jāsaka par streiku kustībām.

3.5. Streiki un nodarbinātība

Rīgas pilsētas galva A. Frīdenbergs (1920.2.3. – 1921.3.3.) 1920.g. aprīlī uzsvēra, ka pilsētas valde apzinās lielo atbildību, ja neizdosies novērst streikus. Viņš atzina strādnieku algas par nepiemērotām vispārīgajai dārdzībai, bet paaugstināt tās viņš nevarēja līdzekļu trūkuma dēļ. Dome paredzēja, ka tās budžetā 1920. gadā būs 32.mlj.rubļ. deficīts, bet paaugstinot algas tas sasniegtu 36.mlj. Streiki radīja zināmu satraukumu varas iestādēm, jo „normālos dzīves apstākļos streiki ir postoši, bet tagadējos pilsētas saimniecības apstākļos tie būtu tieši katastrofāli.” Gadījās, ka strādnieki streiku uzsāka bez saziņas ar arodbiedrību,⁵⁸ kas liecināja par nodarbināto izmisušo vēlmi uzlabot savus dzīves apstākļus. Tai pat laikā notika spekulācijas par strādājošo strādnieku skaitu, kas bija īpaši izdevīgi sociāldemokrātiem u.c. kreisajiem politiskajiem spēkiem. Ritot gadiem uz priekšu streikus vairs neizsauca algas paaugstināšanas vai izmaksas jautājums, bet nenorēķināšanās par virsstundām, atvaļinājumiem u.c.

Ziņas par streikiem un lokautiem Latvijā sniedz šādu ainu. 1921.g. streiki notika 126 uzņēmumos, kuros tika nodarbināti 9 933 strādnieki, no tiem 7 887 (79,4%) piedalījās streikos. Darba ministrija analizējot streikus secināja, ka novērojama plašāka streiku kustība bez politiskām

⁵⁴ Avansu sistēma patērētāju kooperācijā // Arodnieks. – 1920.18.jūnijs. – Nr.6.

⁵⁵ Vītols J. Valsts iestāžu darbinieki // Kooperācijas balsis. – 1920.septembris. – Nr.1.

⁵⁶ Rīgas kooperatīvi un spekulācijas cenas // Jaunākas Ziņas. – 1920.21.augusts. – Nr.190.; Ēdolfis J. Ko devis valsts ierēdņu kooperatīvs saviem biedriem // Kooperācijas balsis. – 1920.decembris. – Nr.6.

⁵⁷ Arodu biedrību organizāciju jautājums // Arodnieks. – 1920.30.jūlijs. – Nr.11.

⁵⁸ Streiku jautājums pilsētas domē // Jaunākās Ziņas. – 1920.28.aprīlis. – Nr.97.

tendencēm, bet vienīgi dēļ „cenu revolūcijas”. Streiku kustību raksturs oficiāli nospiedošā vairākumā (94,2% jeb 7429 strādnieki) tika raksturots kā „tīri saimniecisks streiks” un tikai 5,8% saimnieciski politisks (458). Streikotāju prasības pilnīgi tika apmierinātas 37% (47 uzņēmumos), daļēji 42% (53) un netika 21% (26).⁵⁹ Galvenais streika cēlonis bija tas, ka algas netika palielinātas līdztekus dzīves dārdzības pieaugumam (2., 3. pielikums), un to skaidri apliecina statistikas dati par streikotāju skaitu, iztikas minimuma rādītāju un vienkāršā strādnieka dienas izpeļņu. 1921. aprīlī eksistences minimums bija 81,4 rubļ., bet vidējā darba algas strādniekiem 70,5 rubļ., un šīs situācijas rezultātā šajā mēnesī streikvoja 3446 nodarbinātie. Pārējos mēnešos streiki bija nemanāmi un tajos piedalījās pāris simts strādnieki.⁶⁰ 1925. gadā streikvoja 53 uzņēmumi, kuros strādāja 4629 strādnieki, no kuriem streikvoja 3224. 14 streikos ar 1814 streikotājiem prasības pilnīgi tika apmierinātas, 24 streikos ar 698 cilvēkiem prasības tika apmierinātas daļēji, bet 14 streikos ar 712 personām prasības netika izpildītas. No šiem 53 streikotājiem uzņēmumiem 41 atradās Rīgā ar 3676 strādniekiem, no kuriem streikvoja 2678 personas.⁶¹

Ziņas par darba konfliktiem (4. pielikums) nebija izsmeļošas, jo likumā nebija paredzēta darba konfliktu statistika. Konflikti, kas bija saistīti ar darba aizsardzības noteikumu pildīšanu līdz streikam parasti nenogāja, jo tos atrisināja darba inspekcija, tai pat laikā algas jautājumi parasti izsauca streikus.⁶² Savukārt, mazajos uzņēmumos nodarbinātajām personām, bija daudz apgrūtinātāk aizstāvēt savas vēlmes streikos, nekā organizētajiem lielo uzņēmumu strādniekiem.

3.6. Apdrošināšana⁶³

Apdrošināšana bija viens no sociālās likumdošanas stūrakmeņiem. Strādājošo apdrošināšana 1920.g. vēl netika veikta, kā arī cara laika likumi netika pildīti. Slimo kases un apdrošināšanas organizācijas pret nelaimes gadījumiem nedarbojās, un uzņēmēji varēja nemaksāt apdrošināšanas līdzekļus. Uzņēmēji par šādām iespējām nerunāja, bet strādājošie labi nepārzināja likumus. Sabiedriskās organizācijas centās risināt šāda tipa jautājumus. Piem., *Rīgas arodbiedrības centrālbirojā* tika izveidota juridiskā komisija, lai palīdzētu izskatīt strādājošiem interesējošus jautājumus.⁶⁴ Uzņēmēji nebija ieinteresēti daudzos sociālos likumos, un vairākas ietekmīgas Rīgas uzņēmēju biedrības iestājās pret grozījumiem slimu kasu likumos.⁶⁵

1920.g. 15. decembrī tika pieņemts *Likums par strādnieku un citu algoto darbinieku apdrošināšanu slimības gadījumos*. 1921.g. tika veikti redzamākie soļi likuma īstenošanai.

⁵⁹ LVVA, 3076.f.,1.apr.,116.l.,6.p. Strādnieku algas un dzīves dārdzība Latvijā 1921 – 1927.

⁶⁰ LVVA, 3076.f.,1.apr.,116.l.,4.p. Strādnieku algas un dzīves dārdzība Latvijā 1921 – 1927.

⁶¹ LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,3.p. Ziņas par streikiem un lokautiem 1925.g.

⁶² Darba spēka stāvoklis Latvijā. Statistiskās tabeles. – R.: Tautas labklājības ministrija, 1927. – 58.lpp.

⁶³ Zālīte E. Sociālā apdrošināšana Latvijā // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.2.; Bastjāns V. Demokrātiskā Latvija. – Stokholma: Dr. Emīls Ogrīns, 1966. – 158. – 164.lpp.

⁶⁴ Strādnieku apdrošināšana // Arodnieks. – 1920.14.maijs. – Nr.1.

⁶⁵ Paskaidrojums // Darba Balss. – 1922.6.aprīlis. – Nr.79.

Darba ministrija izdeva rīkojumu, ka līdz 15.martam strādniekiem, uz kuriem attiecas apdrošināšanas likums, jāpievienojas kādai no slimo kasēm vai jānodibina sava.⁶⁶ 17. janvārī Ministru Kabinets pieņēma noteikumus, ka valsts darbinieki un viņu ģimenes locekļi saņem ārsta palīdzību un zāles uz valsts rēķina, maksājot $\frac{2}{3}$ no pakalpojuma izmaksas, ja slimība bija saistīta ar arodu. Dzemdību gadījumā ārsta pakalpojumi tika sniegti bez maksas. Slimības gadījumā algu izmaksāja pēc civillikuma: divus mēnešus pilnībā, bet nākamos divus mēnešus pusi.⁶⁷ Strādnieks, ierēdnis un kalpotājs vidēji 2% no savas algas maksāja slimo kasei, bet 1% arodbiedrībai.⁶⁸ Apdrošināšanas likums bija viens no radikālākajiem Eiropā, un tas palīdzēja uzturēt augstu veselības aizsardzības līmeni apdrošinātajiem un viņu ģimenēm.

Slimo kases nodrošināja 1925.g. 79 883 strādnieku un 56 432 ģimenes locekļu aprūpi, un šis skaitlis 1930.g. sasniedz 134 941.⁶⁹ Aptuveni 40% pilsētas iedzīvotāju skāra apdrošināšana. 1930.g. 124 680 personas bija slimo kasu dalībnieki, no kuriem 56 254 bija sievietes un 68 426 vīrieši, un 71 624 ģimenes locekļi varēja saņemt aprūpi slimo kasēs, kā rezultātā 194 340 pilsētnieku bija pieejami slimo kasu pakalpojumi⁷⁰, kas sastādīja 51,4% no pilsētas iedzīvotāju skaita. Slimo kasu politika bija panākusi, ka vairāk nekā pusi no rīdniekiem bija apdrošināšīnāti. No viena puses var uzskatīt par panākumi, tomēr pusi no pilsētniekiem nebija pieejams šis pakalpojums, kas darba nespējas gadījumos varēja nepatīkami atsaukties uz ģimenes ienākumiem. Šajā ziņā puse Rīgas iedzīvotāju bija sociāli neaizsargāti, jo uz viņiem neattiecās svarīgākais sociālais likums.

3.7. Bezdarba problēma

Aktuālākais darba roku trūkuma jautājums bija lauksaimniecībai, savukārt pilsētās bezdarba problēma centās risināt ar pašvaldības un valsts resursiem. Sākumā bezdarbnieku rindas papildināja bēgļi, uzņēmumu likvidācija, demobilizētās personas, ierēdņu skaita samazināšana, un bez apgādātājiem palikušās sievietes. Bezdarbs tika uzskatīt par pilsētu problēmu. Rīgā bija gan pastāvīgie, gan arī sezonālie bezdarbnieki, no kuriem liela daļa bija laukstrādnieki. Bezdarbniekiem bieži pārmeta nevēlēšanos strādāt uz laukiem un meža darbos, kas daļēji bija pamatoti, jo pēckara psiholoģija noteica to, ka bija daudzi vieglu darbu meklētāji. Divdesmitajos gados pilsētā ieceļoja aptuveni 4000 bezdarbnieki no laukiem un pilsētām, īpaši no Latgales pilsētām. Rīgā, salīdzinot ar citām valstīm un Rietumeiropas pilsētām, bezdarbs nebija liels un strukturāls, bet vairāk vai mazāk pakļāvās konjunktūrām un sezonas darbiem.⁷¹

⁶⁶ Slimo kasu organizēšana // Arodnieks. – 1921.18.februāris – Nr.7.

⁶⁷ Valsts darbinieku ārstēšana // Darba Balss. – 1921.30.jūlijs. – 6.Nr.

⁶⁸ LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,31.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

⁶⁹ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1925 – 1926. – 117.lpp.

⁷⁰ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929 – 1930. – 168. – 171.lpp.

⁷¹ Rīgas bezdarbnieku aptauja 1932.g. – R.: Rīgas pilsētas statistikas biroja publicējums, 1932. – 7.lpp.

1929.g. rudenī tika reģistrēti 3826 bezdarbnieki, no kuriem 711 (18,5%) bija laukstrādnieki. Pilsētā bija novērojama parādība, ka laukstrādnieki iztērējot vasaras peļņu sāka reģistrēties darba apgādēs. Aptuveni 15 000 strādnieki pavasaros devās strādāt uz laukiem. Lielāko daļu (1039 vai 27,1%) no bezdarbniekiem sastādīja „mājkalpotāji”. Galvenās bezdarbnieku grupas veidoja lauksaimniecība, kokrūpniecība, būvniecība un transports. Neņemot vērā apstākli, ka daudzi cilvēki oficiāli neregistrējās darba apgādēs, bezdarbnieku skatu palielināja dažādu personu reģistrācija, kuru darba spējas bija ierobežotas. Ziemas mēnešos pierēģistrējas sezonas darbinieki un viņu ģimenes locekļi. Latvijā bezdarbs bija ar sezonālu raksturu, kas savu maksimumu sasniedza ziemas mēnešos.

Ja apskata visus Rīgas bezdarbniekus un viņu ģimenes locekļus, tad kopā sanāk 1929.g. 13 062 personas, turklāt 72,59% no bezdarbniekiem neapgādāja nevienu personu vai 15,18% tikai vienu. 373 sievietes apgādāja 3 – 6 ģimenes locekļus. Lielākā daļa no bezdarbniekiem bija fiziskā darba strādnieki (96,74%) un 60,28% no viņiem nekvalificēti strādnieki. Iespēja strādāt sabiedriskos darbus tika plaši izmantota bezdarba novēršanā. 1922.g. sabiedriskie darbi samazinājās no 2400 līdz 1300 strādniekiem, un izmaksāto algu apjoms saruka (dienā no 80 līdz 60 rubļ. vīriešiem un no 60 līdz 45 rubļ. sievietēm), tomēr strādāt gribētāju skaits nesamazinājās, kaut arī privātajos uzņēmumos alga bija divreiz lielāka. 1928./29.g. 4140 vīrieši (55,7% no reģistrētiem bezdarbniekiem) un 1882 sievietes (33,4%) tika nodarbinātas sabiedriskajos darbos. Vidēja dienas izpeļņa vīriešiem bija 3,53 Ls, bet sievietēm 1,81 Ls.⁷²

Valsts sociālā likumdošana, kuras pamatā bija veselības apdrošināšanas likumi, radīja tikai daļai sabiedrības drošību slimības gadījumā. Citi sociālie likumi skāra tikai nelielu sabiedrības daļu. Streiks kā redzamākā sabiedrības vēlmju izpausme bija efektīvs un plaši izmatots divdesmito gadu sākumā, kad izdevās paaugstināt algas, kas bieži noslīdēja zem iztikas minimuma. Sabiedriskās organizācijas aktīvi iesaistījās dažādu sabiedrības grupu pārstāvju interešu aizstāvēšanā, tomēr algas paaugstināšana, kas bija galvenā sociālā prasība, bija grūti panākama. Ja, piem., valsts darbiniekiem izdevās panākt zināmus uzlabojumus darba apstākļos, tad algas paaugstināšana bija cieši saistīta ar budžetu, kas bija grūti grozāms, un rezultātā algas pieaugums valsts darbā varēja būt mazāk dinamisks. Vēl viens svarīgs elements bija sabiedrisko organizāciju līdzdalība sociālo problēmu risināšanā, kas galvenokārt skāra sabiedrības neaizsargātos slāņus. Šis laiks iezīmē tendenci, ka sabiedrības loma sociālo jautājumu risinājumā arvien aktīvāk tiek nodota valsts kompetencē, taču valsts vēl nebija nobriedusi uzņemties daudzās sociālās atbildības kādas tās ir mūsdienās, bet sabiedrība arvien vairāk prasīja no valsts sociālo rīcību.

⁷² Darba statistika 1928.g. – 17. – 21.lpp.

4. Sabiedrības struktūra

Sociālā struktūra ir dažādu iedzīvotāju grupu īpatsvars, kuriem ir dažāda nozīme ražošanā un sabiedrības varas struktūrā, līdz ar to pastāv dažādas iespējas iegūt un piekļūt materiālām un nemateriālām vērtībām, kas veido atšķirīgu dzīves līmeni un sociālo stāvokli.⁷³ Valsts statistikas pārvaldes demogrāfijas nod. vad. V. Pakalnetis trīsdesmito gadu sākumā uzsvēra, ka „sociālās struktūras noteikšana ar tautas skaitīšanas datu palīdzību ir grūts uzdevums, kas sekmīgi būtu veicams speciālas pētīšanas ceļā. Kaut arī tautas skaitīšanā uzstādīto sociālo grupējumu saturs nav viengabalains un pilnīgs, tas tomēr dod pamatu vispārējiem slēdzieniem.”⁷⁴

1925.g. tautas skaitīšana iedzīvotāju sociālo stāvokli noskaidroja pēc četriem kritērijiem – īpašnieks, uzņēmējs, ierēdnis un strādnieks -, tomēr tas nepilnīgi atspoguļoja pilsētas sociālās attiecības. 1930.g. tautas skaitīšana (*5. pielikums*) šo problēmu centās atrisināt, un atsevišķi skatoties īpašniekus ar un bez algota darbaspēku, un ģimenes locekļus, kas nesaņem noteiktu atlīdzību. Pilsētā vidēji uz katriem 100 strādājošajiem bija 80 uzturami ģimenes locekļi. Uzturēšanas izdevumi mazāki bija apkalpotājiem un karadienestā nodarbinātajiem, bet visvairāk lauksaimniecībā u.c. nozarēs strādājošajiem.⁷⁵

Rīgas sabiedrības sastāvs bija raibs, un to nevar iedalīt tikai pēc nodarbinātības grupām vai ieņēmumiem. Svarīgs bija arī etniskais faktors, kas katrai sabiedrības grupai piešķīra savu īpašo sociālo nokrāsu. Piem., pirms kara ebreji darbojās amatniecībā un tirdzniecībā, bet pēc kara nokļuva grūtā stāvoklī, jo daudzas ekonomiskās aktivitātes panīka, apstājās tranzīts, samazinājās laucinieku pirktspēja, mazpilsētās pasliktinājās amatnieku un tirgotāju stāvoklis, un tā rezultātā ebreji no mazpilsētām un miestiem pārcēlās un Rīgu, Liepāju u.c. lielākām pilsētām.⁷⁶ Apmēram 10% no ebreju ģimenēm nespēja segt visnepieciešamākos izdevumus.⁷⁷ Krievi bija galvenokārt fabriku strādnieki, melnstrādnieki, amatnieki, tirgotāji, kalpotāji, agrākie ierēdņi un emigranti. Rīgā dzīvoja ap 30 000 krievu, un viņu sociālais stāvoklis bija dažāds, taču lielākai daļai tas bija grūts, un tikai tirgotājiem, privāto un sabiedrisko iestāžu darbiniekiem labāks. Tā kā rūpniecība nebija atjaunojusies iepriekšējā līmenī, lielai daļai strādnieku nebija pastāvīgs darbs un peļņa. Sīkie amatnieki atradās labākā stāvoklī.⁷⁸

⁷³ Krastiņš O., Ciemiņa I. Iedzīvotāju sociālās struktūras izmaiņas Latvijā no 1935. gada līdz 1989. gadam // Latvijas sociāli demogrāfiskās attīstības problēmas. Zinātniskie raksti, 571.sej. – R.: LŪ, 1992. – 84.lpp.

⁷⁴ Pakalnetis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 183.lpp.

⁷⁵ Pakalnetis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs. – 182. – 183.lpp.

⁷⁶ Lazersons M. Žīdu minoritātes stāvoklis Latvijā // Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – R.: Golts un Jurjans, 1928. – 49.lpp.

⁷⁷ Dribins L. Ebreji Latvijā. R.: Elpa - 2002. – 54.lpp.

⁷⁸ Tihonickis E. Krievi Latvijā // Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – 50. – 51.lpp.

4.1. Nodarbinātības struktūra (1., 2., 6. pielikums)

M. Skujenieks uzsvēra, ka nav „*nevienu otras citas valsts, kur strādātu tik daudz kā Latvijā.*” 1925.g. 60,9% no visiem Latvijas iedzīvotājiem strādāja, turklāt liels bija strādājošo sieviešu īpatsvars (56,3%), kas bija ievērojami vairāk kā Vācijā, kur tikai 35,6% no sievietēm bija nodarbinātas.⁷⁹ 1926.g. Rīgā aptuveni 170 000 cilvēki sev pelnīja iztiku, bet 1930.g. 209 223.

Rīgā strādājošie 1925.g. sastādīja 50,7%, bet 1930.g. 55,36% no pilsētas iedzīvotāju skaita, īpaši tas attiecās uz nodarbinātības pieaugumu sievietēm. Iepriekš sievietes bija nodarbinātas mājražniecībā, bet pēc kara bija spiestas strādāt fabrikās, veikalos vai kantoros. Piem., starp apkalpotājiem (82,37%), publiskās higiēnas (67,19%) un inteliģenta darba strādniekiem sievietes sastādīja vairākumu.⁸⁰ 1928.g. Latvijā bija nodarbinātas 56,3% sievietes, kas bija augstākais rādītājs Eiropā, bet rūpniecībā un amatniecībā kā algotas darbinieces sievietes sastādīja 67,3%, un no rūpniecības administratīvā personāla 22,6%, bet rūpniecībā 38% (galvenokārt, tekstilrūpniecība).⁸¹

4.2. Strādnieki

Pēc kara daudzi rūpniecībā un tirdzniecībā nodarbinātie atstāja pilsētu vai izmantoja dažādus gadījuma darbus iztikas nodrošināšanai, bet viena daļa palika bez darba. Tai pat laikā sabiedriskajā dienestā, brīvo profesiju pārstāvji, karavīri, lauksaimniecībā un apkalpojošajā sfērā nodarbināto skaits samazinājās nedaudz vai palika iepriekšējā līmenī. Kara laikā pieauga to personu skaits, kuru nodarbinātībai bija gadījuma raksturs.

Latvijas statistika par rūpniecības uzņēmumiem sauca tādus uzņēmumus, kuros bija nodarbināti 5 vai vairāk strādnieki, un pēc šādiem aprēķiniem Rīgā 1920.g. bija 268 uzņēmumi, un katrā no tiem bija nodarbināti līdz 50 strādniekiem; kopā 3208. 42 uzņēmumos bija nodarbināti vairāk nekā 50 strādnieki, un to kopskaits bija 5713. Mazos uzņēmumos bija nodarbināti 36%, bet lielos 64% no visiem strādniekiem.⁸² Sīkrūpniecībai un darbnīcām bija liela loma ražošanā jau no 1920.g.

Pirms kara (1913) Rīgā bija 149 000 rūpniecībā nodarbināto, bet 1920.g. ap 20 000, un tirdzniecībā nodarbināto skaits noslīdēja no 55 000 līdz 13 000.⁸³ Kara laikā izpostītā lielrūpniecība lēnām atjaunojās, un divdesmito gadu vidū Rīgā bija 29 476 rūpniecībā nodarbināto strādnieku.⁸⁴ Lielrūpniecībā bija nodarbināta maza iedzīvotāju daļa, taču kopā ņemot rūpniecību un amatniecību šis rādītājs ievērojami pieauga, turklāt pieauga nodarbināto

⁷⁹ Skujenieks M. Latvija 1918.–1928. gados. – R.: Valsts statistikas pārvaldes izdevums, 1928. – 12.lpp.

⁸⁰ Pakalnetis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs. – 182.lpp.

⁸¹ Darba statistika 1928.g. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1930. – 3.lpp.

⁸² Bulmerinks E. Rīgas rūpniecība // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 132.lpp.

⁸³ Skujenieks M. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. – 337.lpp.

⁸⁴ Skujenieks M. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. – 104.:645.lpp.

sieviešu skaits rūpniecībā, un Latvijā tas sastādīja 32,3% 1925. gadā. 1930.g. pilsētā bija 80 579 (38,36%) strādnieki, no kuriem 48 093 bija nodarbināti rūpniecās un fabrikās, bet pārējie amatniecībā.⁸⁵

Uzņēmumu un strādnieku skaitam pastāvīgi pieaugot, līdz 1930.g. vairākas reizes pieauga arī nodarbināto skaits rūpniecībā, un 966 uzņēmumos, kuros strādāja līdz 50 strādnieku, iztiku pelnīja 13 646 cilvēki. 181 uzņēmumos ar vairāk nekā 50 strādniekiem bija nodarbināja 34 477 cilvēku. 1930.g. mazos uzņēmumos bija nodarbināti 28,4%, bet lielos 71,6% strādnieki.⁸⁶ Rūpniecības uzņēmumos darbu bija grūti iegūt, īpaši tiem, kuriem nebija specialitātes.

1928.g. Rīgas rūpniecībā 1080 uzņēmumā tika nodarbinātas 43 263 personas, no kurām 25 392 vīrieši un 17 871 sievietes, no šo darbinieku kopskaita 4113 bija vadošās personas, t.s. 1390 sievietes, bet strādnieku kopskaits bija 37 760 no kuriem 21 279 vīrieši un 16 481 sievietes. Nodarbinātas bija arī personas jaunākas par 18 gadiem (695 vīrieši, 273 sievietes). 1930.g. 1147 Rīgas rūpniecības uzņēmumos bija nodarbinātas 48 093 personas, tai skaitā 20 842 sievietes. Vadošās personas sastādīja 4433 (t.s. 1583 sievietes), bet strādnieki 42 077 (t.s. sievietes 19 259), kuru skaitā bija 739 vīrieši un 263 sievietes jaunākas par 18 gadiem.⁸⁷ Rūpniecība aptuveni $\frac{1}{10}$ daļa nodarbināto bija vadošās personas, kuru dzīves līmenis varēja ievērojami atšķirties no strādnieku dzīves līmeņa.

1924./25. Rīgas privātrūpniecībā no 7181 uzņēmumiem 1252 paziņoja, ka nodarbina 2379 mācekļus, no kuriem rūpniecības nozarēs bija nodarbināti 1555, bet tirdzniecībā (pārdevēji) 375, birojos (kantoristi) 74 u.c. nozarēs 375 mācekļi, no kuriem 85,3% bija jaunāki par 20 gadiem. Vīrieši mācekļi bija 4,7 reizes vairāk nekā sievietes.⁸⁸ 1930.g. tirdzniecībā bija nodarbinātas 33 098 (15,9%) personas, un šai nozarei bija tendence pieaugt. Sakaru dienestos un transporta sfērā 10% (20 787). Pilsētā bija arī 21 167 (10,2%) mājkalpotāji.⁸⁹

Šajā nodarbināto grupā ietilpa divas nozīmīgas strādnieku grupas, kvalificēti un nekvalificēti strādnieki, kuru ienākumi un dzīves līmenis varēja ievērojami atšķirties. Apskatot, piem., 1922.g. marta⁹⁰ un 1926.g. decembra un septembra datus (*7.pielikums*) par rūpniecībā nodarbinātajām personām, var secināt, ka kvalificēti strādnieki sastādīja apmēram $\frac{1}{3}$ no strādniekiem, un pārējie bija nekvalificēti strādnieki, sargi, mācekļi. Pāris procenti no nodarbinātajiem bija meistari.

⁸⁵ Rīga sociālisma laikmetā: 1917-1975. /red. Drizulis A. – R.: Zinātne, 1980. – 82.lpp.

⁸⁶ Bulmelniks E. Rīgas rūpniecība // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta.– 132.lpp.

⁸⁷ Darba statistika 1928.g. – 71. – 85.lpp.; Darba statistika 1929.g. – 85. – 99.lpp.; Darba statistika 1930.g. – 107.lpp.

⁸⁸ Darba spēka stāvoklis Latvijā. Statistikās tabeles. – R.: Tautas labklājības ministrija, 1927. – 24.lpp.

⁸⁹ Rīga sociālisma laikmetā: 1917-1975. – 82.lpp.

⁹⁰ LVVA, 1644.f.,3.apr.,1526.l.,20.lp. Vidējās strādnieku dienas algas Rīgas rūpniecības, amatniecības un būvju uzņēmumos 1922. gada martā pēc 150 uzņēmumu ziņām.

4.3. Uzņēmēji un īpašnieki (8. pielikums)

1920.g. bija jūtami pieaudzis sīktirgotāju skaits, un līdz šī gada vasarai tika izdotas vairāk nekā 3000 tirgošanās atļaujas.⁹¹ Salīdzinot ar 1913.g., Rīgā uz 1000 iedzīvotājiem pieauga tirdzniecībā nodarbināto personu skaits no 13,5 līdz 36,6 1926.g., un vienam tirdzniecības uzņēmumam nosacīti bija piesaistītas 27,2 (1926) un 28,8 (1930) personas, turpretī 1913.g., kad šis rādītājs bija 74,3. Lielais pieaugums tirdzniecības sektorā bija saistīts ar to, ka pēc kara pilsētā atgriezās cilvēki, un viņi meklēja sev nodarbošanos tirdzniecībā, kas piedāvāja „visvieglāk nodrošināt sev eksistenc[i]”. Pēc kara lieltirdzniecības vietā nāca mazumtirdzniecība. Pusei no visiem (9. pielikums) (ap 12 000 – 13 000 uzņēmumi) tirdzniecības uzņēmumiem apgrozījums gadā bija mazāks nekā 10 000 Ls.⁹² Ja ņem 1935.g. pirmās tirdzniecības skaitīšanas Latvijā ziņas par procentuālajām attiecībām starp uzņēmuma darbiniekiem, ģimeņu locekļiem, algotiem strādniekiem un mācekļiem tirdzniecības uzņēmumos Rīgā, tad 34,3% bija nodarbināti īpašnieki, 9% ģimenes locekļi, 54,5% algotie darbinieki un 2,2% mācekļi. Šajā gadā bija 17 991 uzņēmumi (15 842 nodarbināti īpašnieki) un 46 232 nodarbinātie šajā nozarē. 1921. – 1925.g. tika dibināti jauni 3084, bet 1926. – 1930.g. 3454 tirdzniecības uzņēmumi. No 1921. – 1935.g. bija rosīgākais laiks tirdzniecības uzņēmumu dibināšanā. 1921./25.g. 65,1% tirdzniecības uzņēmumiem nodarbojās ar preču tirdzniecību, 11,6% veselības kopšana, 8,4% tīrība un higiēna un 7,7% apdrošināšana un kredīta nozares uzņēmumi. 1926./30.g. 64% preču tirdzniecība, 13,6% satiksme un transports un 11,3% veselības kopšanas, tīrība un higiēna. Tirdzniecības uzņēmumu īpašnieki vairāk nekā puse (57,7%) 1935.g. bija latvieši, 19,4% ebreji, 8,4% vācieši, 6,3% krievi u.c.⁹³, bet ārēji likās, ka lielākā daļa veikalu atradās cittautiešu rokās. Atšķirībā no rūpniecības uzņēmumiem tirdzniecībā aptuveni $\frac{1}{3}$ no nodarbinātajiem bija īpašnieki.

19 209 (11,22%) no visiem Rīgas iedzīvotājiem uzrādīja, ka viņiem pieder zeme vai kāds cits nekustamais īpašums, tirdzniecības vai rūpniecības uzņēmums, 5959 (3,48%) bija uzņēmēji, kas īrēja īpašumu vai algoja strādniekus un nodarbina darbarīkus. 21 337 (12,46%) personas bija valsts, komunālā vai privātpersonu nodarbināti strādnieki administratīvajā darbā (neveic fizisku darbu, bet vairāk vai mazāk kvalificētu darbu). 101 034 personas (59,01%) strādāja fizisku darbu, tomēr šajā skaitā tika ieskaitītas personas, kuras bija īpašnieku un uzņēmēju ģimeņu locekļi, un tas noteica to, ka viņu starpā bija sociālpolitiskas atšķirības.⁹⁴ Apskatot nekustamo īpašumu sarakstu var secināt, ka lielāka daļa dzīvokļu īpašnieku piederēja vairāk nekā 2 dzīvokļi. Reģistrēti ir maz dzīvokļu, kas piederētu vienam

⁹¹ Sīktirgotāju skaits // Latvijas Vēstnesis. – 1920.9.augists. – Nr.19.

⁹² LVVA, 3256.f., 1.apr.,224.l.,bp. (Rīgas pilsētas statistiskā biroja gada ceturkšņa pārskats. – 1930.oktobris.- 1931.g.marts)

⁹³ Pirmā tirdzniecības skaitīšana Latvijā 1935. gadā. I. – R.: Valsts statistikas pārvaldes izdevums, 1938. – 34. – 35.lpp.; Pirmā tirdzniecības skaitīšana Latvijā 1935. gadā. II. – 6.,10.lpp.; Pirmā tirdzniecības skaitīšana Latvijā 1935. gadā. III. – 5.lpp.

⁹⁴ Pakalniets V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs. – 184.lpp.

īpašniekam. No 5926 dzīvokļu īpašniekiem mazāk nekā 800 personām piederēja viens dzīvoklis, savukārt aptuveni 150 īpašniekiem piederēja vairāk nekā 50 dzīvokļi.⁹⁵ Desmit gadus vēlāk pilsētā dzīvokļu īpašnieku skaits sasniedza 11520 personas, bet aina palika līdzīga kā desmit gadus iepriekš.⁹⁶

Liela daļa minoritāšu pārstāvju (vācieši, ebreji) atradās izdevīgākā sociālajā stāvoklī (10.,11. pielikums), un lielāks skaits no tiem atradās labvēlīgākos dzīves apstākļos. Latvieši nebija plaši pārstāvēti daudzās peļņu nesošās ekonomikas jomās, turklāt tā kā latvieši sastādīja aptuveni 60% no pilsētas iedzīvotājiem, tad viņu dzīves līmenis salīdzinot, piem., ar ebrejiem un vāciešiem bija zemāks.⁹⁷

Ievērojama daļa rīdzinieku bija algoti darbinieki privātos uzņēmumos rūpniecībā un apkalpojošajā sfērā. Divdesmito gadu vidū pilsētā bija aptuveni 1800 patstāvīgi drēbnieki un kurpnieki, 500 galdnieki un tapetētāji u.c.⁹⁸

Šī nodarbināto grupa ir vēl sadrumstalotākā nekā strādnieki, jo ieņēmumi vēl vairāk atšķīrās starp uzņēmējiem, īpašniekiem un darba devējiem. Šīs sabiedrības grupas iztiku pelnīja ar savu īpašumu, darbu vai citu cilvēku nodarbināšanu savas uzņēmējdarbības ietvaros, un tas ļāva šīm personām uzturēt augstāku dzīves līmeni nekā strādniekiem. 1925.g. no visiem pilsētniekiem 11,22% bija īpašnieki, bet tikai 3,48% uzņēmēji. Uzņēmējdarbībā, īpašumu un uzņēmumu pārvaldīšanā varēja būt iesaistīti aptuveni 1/5 no pilsētas nodarbinātajām personām. Šo sabiedrības grupu var pieskaitīt pie vidusslāņa un neliels skaits no tiem bija bagātnieki. Iztiku šī sabiedrības grupa pelnīja ar savu uzņēmējdarbību, īpašumu vai amatu, un saņēma ienākumus, kas nodrošināja stabilu un augstu dzīves līmeni.

4.4. Administratīvais personāls, inteligētie darbinieki un brīvās profesijas

Ierēdņi sastādīja 12,46%, inteligenta darba strādnieki 8,64% no pilsētas nodarbinātajiem 1925.g., Tirdzniecība un brīvās profesijas bija vienīgie nodarbinātības veidi, kuros latvieši nesastādīja vairāk kā pusi no strādājošajiem. Šajās nozarēs noteicoša vieta bija ebrejiem (30,96%), vāciešiem (17,26%).⁹⁹

1920.g. Rīgā strādāja ap 7200 valsts ierēdņu, un ģimenes locekļu skaits bija 6000 personas.¹⁰⁰ Rīgā 1929.g. atradās 40% no valsts darbinieku kopskaita, jeb 18 034 personas, un sievietes valsts iestādēs sastādīja 16,5%. Latvijā 28 842 valsts darbinieki saņēma ģimeņu piemaksas 39 883 ģimenes locekļiem. Šīs piemaksas saņēma tika par sievu, ja tā neieņēma algotu amatu valsts vai pašvaldības iestādēs. Vidēji 1,38 ģimenes locekļi bija uz vienu valsts

⁹⁵ LVVA, 3256.f.,1.apr.,1414.l.,bp. Namu īpašnieku saraksts 1920. – 1921.

⁹⁶ LVVA, 3256.f.,1.apr.,1422.l.,bp. Namu īpašnieku saraksts 1929. – 1933.

⁹⁷ Krastiņš O. Latvijas saimniecības vēsturiskā pieredze 1918.-1940. – 17.lpp.

⁹⁸ Pārns H. Reālienkumu uzlabošana un algu politika // Jaunākās Ziņas. – 1926.2.decembris. – Nr.272.

⁹⁹ Pakalniētis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs. – 183.lpp.

¹⁰⁰ Latvijas valsts ierēdņu skaits // Jaunākās Ziņas 1920.1.decembris. – Nr.270.

darbinieku. Rīgā šo personu skaits sasniedza aptuveni 24 887. Rīgas pašvaldībā strādāja 6638 algoti darbinieki, tai skaitā skolotāji.¹⁰¹ Valsts un pašvaldības iestādēs strādāja 7,2% nodarbināto.

Ievērojama daļa vidējo un mazo pilsētu „virsšķiras” pārstāvju pārgāja dzīvot uz galvaspilsētu.¹⁰² Rīgā 1930.g. bija 14 042 (6,7%) darba inteliģence un brīvo profesiju pārstāvji.¹⁰³ Rīgā atradās valsts pārvaldes iestādes, zinātnes un mākslas iestādes; 1925/26.gadā Rīgas universitātēs mācījās 6624 studenti, bet vidusskolās mācījās 11 240 audzēkņi¹⁰⁴, bet 1929./30.g. Latvijas Universitātē bija 7876 studējošie.¹⁰⁵

Šīs sabiedrības grupās atradās personas, kuras ar darbu bija nodrošinātas daudz stabilāk nekā strādnieki, jo inteliģento darbu strādnieki bija kvalificēti un viņu pakalpojumi bija neaizstājami, atšķirībā no vienkāršiem strādniekiem, īpaši sievietēm, kuru darba tirgū bija daudz. Valsts darbinieku ģimenes saņēma pabalstus, kas uzlaboja ievērojamam mājsaimniecību skaitam materiālo stāvokli.

Rīgas sabiedrības nodarbinātības struktūra ietvēra lielu skaitu strādnieku, apkalpojošās sfēras, valsts un pašvaldības darbiniekus, un aptuveni $\frac{1}{5}$ (8. pielikums) bija aktīvi iedzīvotāji, kas valsts un privātajos darbos bija salīdzinoši labi apmaksāti speciālisti, īpašnieki un uzņēmēji. Liela pilsētas nodarbināto daļa bija ieguvušas noteiktas darba vietas, kuras sniedza nepieciešamo uzturu mājsaimniecībām. Aptuveni $\frac{1}{3}$ no strādniekiem bija kvalificēti, bet aptuveni $\frac{2}{3}$ no strādniekiem vai $\frac{1}{3}$ no pilsētas nodarbinātajām personām bija nekvalificēti strādnieki.

¹⁰¹ Darba statistika 1928.g. – 48. – 51.lpp.

¹⁰² Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1927. – 30.lpp.

¹⁰³ Rīga sociālisma laikmetā: 1917-1975. /red. Drizulis A. – R.: Zinātne, 1980. – 82.lpp.

¹⁰⁴ Skujenieks M. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. – R.: A. Gulbja apgāds, 1927. – 103.lpp.

¹⁰⁵ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1925 -1926. – 94. – 95.lpp.; Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929- 1930. – 126.lpp.

5. Veselība un higiēna

Par galvenajām problēmām pilsētas higiēnā tika uzskatīta gaisa kvalitāte, tīrs ūdens un pietiekoša tā padeve, un notekūdeņu novadīšana, visu veidu atkritumu izvešana no pilsētas un kanalizācijas izbūve, pirtis un preču tirgi u.t.t.¹⁰⁶ Problēmas komunālajā politikā un grūtības pilsētas saimniecībā bija ļoti asas. Sabiedrību uztrauca ne tikai pārtikas un dzīves vietas nodrošinājums, bet arī redzami stabilitātes elementi, kā pastāvīgs ielu apgaismojums un ūdens padeve. Regulāra satiksme tika uzlūkota kā viens no svarīgākajiem dzīves uzlabošanas elementiem, īpaši tas attiecās uz teritorijām, kas bija attālas no centra. Problēmas komunālajā politikā un grūtības pilsētas saimniecībā bija ļoti asas, kaut arī šo prioritāšu risināšana bija svarīga, un varas iestādes uzsvēra, ka tām ir grūtības samaksāt pienācīgu algu¹⁰⁷, un tāpēc tūlītējas cerības uz komunālās saimniecības uzlabošanu netika dotas. Darbi, kas šajā virzienā tika darīti, bija labierīcību saglabāšanas un uzturēšanas politika, nevis attīstība. Pirmie soļi tika sperti 1922.g., kad tika paplašināta elektrostacijas jauda, kas tika novirzīta ne tikai rūpniecībai, bet arī ielu apgaismošanai. 1925.g. pilsētas nomalēs elektrisko vadu garums bija 36 km, bet centrā 26 km, arī spuldžu skaits nomalēs bija lielāks (nomalēs 396, bet centrā 290).¹⁰⁸

5.4. Pilsētas ūdensapgāde

Ūdens patēriņš tika uzlūkots kā viens no kvalitatīvas un labas dzīves priekšnoteikumiem, jo patērētā ūdens daudzums varēja liecināt par sabiedrības kultūras līmeni. Vēl 1930.g. puse no pilsētas robežas gruntsgabaliem nebija pieslēgti ūdensvadam. Nomalēs bieži vien aku ūdens bija tumšā krāsā un kaitīgs lietošanai.¹⁰⁹ No 1923. līdz 1926.g. netika veikti ūdensvada paplašināšanas darbi, jo esošie resursi apmierināja pilsētas prasības. Rīgas pilsētas ūdensvada kopgarums 1926. gada sākumā bija 295 km, un tas sedza $\frac{2}{3}$ no ielu kopgaruma. Pilsētā bija veseli rajoni, kur ūdensvads nesniedzās, bet kur tīrs ūdens bija nepieciešamas. Daugavas kreisajā krastā (Iļģuciemis, Nordeķos, Bolderājā, Zaslaukā, Šampēterī, Anniņmuižā, Zolitūdē, Pleskodālē, Bierīnos, Ebelmuižā, Ziepniekkalnā, Bišu muižā u.c.) ūdensvads bija daļēji pieejams vai nepastāvēja, un līdzīga situācija bija Daugavas labajā krastā (Purvciemā, Vidzemes šosejas rajonā, Mežaparkā, Lāču muižā, Latgales priekšpilsētā, Sarkandaugavā, Mīlgrāvī u.c.). Šāda apstākļi lika pilsētas vadībai ķerties pie problēmas risināšanas. Nopietni pie būvniecības ķērās tikai 1928.g., un ar katru nākamo gadu ūdensvada garums pieauga par vairākiem kilometriem. Galvenā uzmanība tika veltīta

¹⁰⁶ Bīmans M. Par pilsētas labierīcību // I. Latvijas inženieru un tehniķu konferences darbi. – R.: J.Pētersons, 1921. – 57.lpp.; Bīmans M. Pilsētas labierīcības // Latvijas pilsētu rakstu krājums I. – 5. – 7.lpp.

¹⁰⁷ Algu cīņas // Jaunākās Ziņas. – 1920.3.augusts. – Nr.174. Ekonomiskā apspriede Rīgā // Arodnieks. – 1920.28.maijs. – Nr.3

¹⁰⁸ Līventāls T. Kas darīts un darām Rīgas pilsētas pašvaldībā. – R.: LSDSP Rīgas Komitejas izdevums, 1925. – 34. – 35.lpp.

¹⁰⁹ Pērkons S. Kā tikt Rīgā pie labākas dzīves. – R.: Rīgas Latviešu biedrības nacionālās politikas nodaļas izdevums, 1930. – 6. – 8.lpp.

Ilguciemam, Zaslaukam, Sarkandaugavai, Mežaparkam un Vidzemes šosejas rajonam, bet maksātspējīgo iedzīvotāju rajonos tika ierīkoti brīvkrāni.¹¹⁰ Pilsētas kanalizācijas sistēma bija koncentrēta galvenokārt centra rajonos, bet nomalēs nebija ierīkota.

Kvalitatīva ūdens piegāde bija arī nepieciešama, lai cīnītos ar dažādu slimību izplatību. Rietumeiropā ievērojami samazinājās saslimšana ar tīfu, jo iedzīvotāji tika apgādāti ar ūdeni un kanalizāciju, bet Rīgā, saistībā ar ūdens un kanalizācijas vada attīstību bija novērojams tikai tas, ka neuzliesmoja lielas epidēmijas, bet vēdera tīfs Rīgā bija endēmisks. Pēc kara pilsētas nomalēs attīstījās mazas dārzkopības un lauksaimniecības saimniecības, kas turēja arī mājlopus, īpaši govīs. Starp šīm govīm tika atklātas tīfa baciļu pārnēsātājas, kas apgādāja centra rajonu ar pienu, un gadījās, ka tiek inficēti cilvēki.¹¹¹ Ūdensvada izbūve bija aktuāls jautājums, tomēr kanalizācija bieži tika uztverta kā daudz būtiskāka problēma, jo sabiedrība pie dzeramā ūdens varēja tikt ar privātiem resursiem, bet kanalizācija bija visas pilsētas problēma.

5.5. Medicīnas nodrošinājums

1923.g. Rīgā bija 813 (t. s. 388 zobārsti) ārstu, 1925.g. 902 (345), bet 1930.g. 1171 (429) ārstu, vidējā medicīniskā personāla skaits attiecīgi bija 359, 414 un 258, kas sastādīja lielāko daļu no Latvijas ārstu skaita. Ārstu skaits uz 1000 iedzīvotājiem 1925.g. bija 16, bet 1930.g. 20, šis rādītājs pilsētā pieauga visu 20.gs., un savu maksimumu sasniedza 1990.g. ar 89 ārstiem uz 1000 iedzīvotājiem, savukārt gultu skaits slimnīcās palika stabils un pārsniedza 100, kas atbilst 2000.g. rādītājam, vienīgi Rīgā bija 58 ārsti uz 1000 iedzīvotājiem.¹¹²

Rīga bija lielāki ārstēšanās izdevumi nekā vidēji valstī, un to noteica slimo kasu labvēlīgie ienākumi, un veiksmīgā pilsētas saimnieciskā dzīve. Tas lika slimokasēm izdot lielākus līdzekļus ārstēšanai. Provincēs mazākās algas samazināja ģimenes locekļu iespēju ārstēties. Piem., 1928.g. vasarā uz katru bērnu vasaras kolonijās tika izdoti 3,7 Ls, bet provincēs 0,4 Ls. Rīgā kasēs izmaksāja 75 – 90% no dienas pabalsta, savukārt provincēs tikai minimumu.¹¹³ Rīgā, salīdzinot ar pārējo Latviju bija lielākais reģistrēto saslimšanas gadījumu kopskaits uz iedzīvotāju skaitu, un sanāca, ka katrs rīdzinieks gada laikā griezās pie mediķiem ar kādu jautājumu, bet pārējā valstī šīs attiecības varēja atšķirties pat piecas reizes. Rīgā tika reģistrētas aptuveni 1/3 no Latvijā saslimšanām ar lipīgajām slimībām (1/2 vēdera

¹¹⁰ Ronis A. Rīgas pilsētas apgādāšana ar ūdeni // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 459.lpp.

¹¹¹ Ulpe B. Rīgas pilsētas sanitārais stāvoklis // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 618. – 619.lpp.

¹¹² Rīga XX gadsimtā. Īss statistisko datu krājums. – R.: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, 2001. – 56. – 57.lpp.; Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1925 - 1926. – 108.lpp.; Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929 - 1930. – 147.lpp.

¹¹³ Darba statistika 1928.g. – 26.lpp.

tīfs) un abortiem (vairāk nekā 90% Rīgas aborti bija nelegāli, un no visiem reģistrētajiem abortiem 90% bija precētām sievietēm), 2/3 venēriskās slimības.¹¹⁴

1929. gadā pilsētā piedzima 5408 bērni. *Mātes un bērnu* aizgādpunktos medicīniskā un konsultatīvā ambulatoriskā palīdzība tika sniegta 814 zīdaiņiem, 43 grūtniecēm un 604 bērniem no 1 līdz 10 gadiem, bet konsultācijas tika sniegtas par 1912 bērniem, 67 grūtniecēm un par 1806 bērniem no 1 līdz 10 gadiem. Biedrības *Māte un Bērns* bezmaksas veselības kopšanas punktus apmeklēja 1930.g. 6946 personas, un šis apmeklējumu skaits kopš 1924.g. svārstās aptuveni vienā līmenī. *Latvijas Sarkanā Krusta* punktos 1930.g. tika reģistrētas 1249 grūtnieces un bērni, un tika sniegtas kopumā 18 848 konsultācijas un vairāki tūkstoši mājas vizīšu.¹¹⁵ Šie dati liecina, ka liels skaits rīdzinieku vērsās sabiedriskajās organizācijās pēc palīdzības, jo viņiem pietrūka līdzekļi veselības aprūpei vai arī nebija veselības apdrošināšanas.

Par zīdaiņiem un bērniem centās rūpēties, bet skolēniem tika veiktas veselības stāvokļa izmeklēšanas. Veselības stāvoklis tika iedalīts *labā, vidējā* un *vājā*. No 1926. līdz 1930.g. procentuālās attiecības starp šiem rādītājiem būtiski nemainījās, un katrs no indikatoriem piedzīvoja mazākas vai lielākas izmaiņas, un 1930.g. atspoguļo divdesmito gadu otrās puses situāciju. No 30 308 izmeklētajiem bērniem dažādu tautību skolās, 13,4% veselība tika atzīta par *vāju*, turklāt šis rādītājs gadu laikā neuzlabojās, bet pat nedaudz pasliktinājies. *Vidējas* veselības stāvoklis bija 50,4% skolēniem, kas salīdzinot ar pāris iepriekšējiem gadiem ir nedaudz uzlabojies. 36,2% bērnu veselības stāvoklis bija *labs*, bet šis procents bija sliktāks kā iepriekšējās veselības pārbaudēs.

Dažādu tautību skolās bija atšķirīgs veselības stāvoklis. Par *vislabāko* tika atzīts ebreju (72,9%) un vāciešu (58) skolās, iepriekšējos gados abām šīm tautībām šis rādītājs bija aptuveni 80 un 60%. *Vidējie* rādītāji labākie bija igauņu (70%), krievu (62,9) poļu (58) un latviešu (55) skolās. *Vājākie* rādītāji bija latviešu (15,6), poļu (14,8), lietuviešu (14,5) un krievu skolās (13,7), bet vismazāk vāciešu (5,5), igauņu (8,8) un ebreju (9,6) skolās.¹¹⁶ Divdesmito gadu pirmajā pusē bažas radīja skolēnu vidē sastopamā tuberkuloze, acu slimības un zobu kaites (ar kurām slimoja 80 – 90% bērnu). Ārstu palīdzība bija mazāk pieejama pilsētas nomalēs un mazturīgajiem iedzīvotājiem.¹¹⁷

Rīga bija Latvijas sociālās politikas laboratorija, jo sociālie jautājumi bija īpaši aktuāli, un tas lika pašvaldībai ieguldīt lielus līdzekļus šajā nozarē. Kaut gan Rīga bija

¹¹⁴ Pārskats par tautas veselības stāvokli Latvijā 1927. gadā. – R.: Valsts Departamenta izdevums, 1928. – 21.,39. – 40.lpp., 86. – 87.; Pārskats par tautas veselības stāvokli Latvijā 1930. gadā. – 15.,31. – 33., 80. – 81.lpp.; Pārskats par tautas veselības stāvokli Latvijā 1922. gadā. – 5.lpp.

¹¹⁵ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929 - 1930. – 156. – 159.lpp.

¹¹⁶ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929 - 1930. – 160. – 161.lpp.

¹¹⁷ Skolu bērnu veselība // Darba Balss. – 1924.19.februāris. – Nr.14.

medicīnas nodrošinājuma ziņā labi attīstīta, tomēr veselības stāvoklis neguva būtisku uzlabošanos daudzos rādītājos.

5.6. Higiēna

Pēc kara Rīgas labierīcību, komunālā saimniecība un higiēna bija plašs darbības lauks jaunajai varai. Piem., īpašu uzmanību izpelnījās „piena viltošana”, tas bija iespējams tāpēc, ka pakāpeniski savu darbību uzsāka sanitārā komisija, un laboratorijas nespēja pilnvērtīgi pārbaudīt uztura līdzekļus. Presē šī problēma plaši apspriesta, mikrobiologs doc. A. Kirhenšteins uzsvēra, ka „reti sastopams piens ar normālu piena tauku saturu” (3-3,5%), bet tirgus piens bija jāatdzīst par labu, ja tas saturēja 1,5-2% taukus.¹¹⁸ Citiem pārtikas produktiem arī bija kvalitātes problēmas.

Slimību izplatīšanos veicināja pilsētnieku trūcīgais stāvoklis, un tas, ka pie pirmajiem saslimšanas simptomiem slimība tika slēpta, higiēnas un ārsta prasību neievērošana. Vēl divdesmito gadu vidū pilsētā bija novērojama pastiprināta tīfa un šarlaka u.c. slimību izplatīšanās, bet valsts mērogā epidēmiju problēma bija pakāpeniski atrisināta, un dekādes vidū stabilizēta.¹¹⁹ Slimību cēloņu izpēte desmitgades pirmajā pusē vispusīgi netika pētīta, bet viens no cēloņiem, kāpēc Latvijā bija liela saslimšana, bija tas, ka Latvijai bija daudz aktīvāka iedzīvotāju kustība ar Krieviju (bēgļi). Lielāki resursi tika ieguldīti kontrolē. 1922.g. tika apmeklēti 1589 infekciju slimnieki, veiktas 1960 dezinfekcijas un 946 dezinfekcijas kontroles, gadu vēlāk tika apmeklēti 1092 infekciju slimnieki, veiktas 2136 dezinfekcijas un 1137 dezinfekciju kontroles. 1922.g. Rīgā tika izdarītas 6215 pārtikas produktu kontroles, bet 1923.g. pie atbildības tika saukti 677 pārtikas produktu tirgotāji vai ražotāji. Pēc kontroles veikšanas 23 maiznīcas tika atzītas kā „tūlīt slēdzamas”, bet 28 lika gada laikā novērst trūkumus. Šāds kontroles pieaugums bija saistīts ar to, ka rīdziniekiem nācās bieži saskartiem ar nekvalitatīvu pārtiku.¹²⁰ Satraucošs bija fakts, ka pusgada laikā 1920.g. tika reģistrēti 3000 sīktirgotāji, par preču viltošanu.¹²¹ 1927.g. beigās tika veiktas vairākas revīzijas pilsētas nomales uzņēmumos, kas pārbaudīja kā darbojās sanitārās un veterinārās iestādes, un atklājās, ka daudzi uzņēmumi vairākus gadus netika apsekoti vai palikuši bez uzraudzības.¹²²

Kopumā pilsēta divdesmitajos gados samazinājās mirušo personu skaits no infekciju slimībām, jo uzlabojās sanitārie apstākļi, kā arī samazinājās dzimušo bērnu skaits¹²³, kurus visvairāk apdraudēja lipīgās slimības. Kaut arī pilsētā uzlabojās kanalizācijas sistēma, un bija

¹¹⁸ Kirhenšteins A. Rīgas piens // Jaunākās Ziņas. – 1920.6.aprīlis. – Nr.78.; Kirhenšteins A. Mazvērtīgais piens // Jaunākās Ziņas. – 1920.29.jūlijs. – Nr.170.; Piens viltošana // Latvijas Vēstnesis. – 1921.4.jūlijs. – Nr.146.; Piens viltošana // Latvijas Vēstnesis. – 1921.13.oktobris. – Nr.233.

¹¹⁹ Pārskats par tautas veselības stāvokli Latvijā 1924. gadā. – 51.lpp.; Pārskats par tautas veselības stāvokli Latvijā 1922. gadā. – 17.lpp.

¹²⁰ Līventāls T. Kas darīts un darām Rīgas pilsētas pašvaldībā. – 37. – 38.lpp.

¹²¹ Sīktirgotāju skaits // Latvijas Vēstnesis. – 1920.9.augusts. – Nr.19.

¹²² Kas darīts Rīgas pilsētas saimniecībā 1925. – 1927. gados? – R.: LSDSP, 1928. – 59.lpp.

¹²³ Divdesmito gadu sākumā bija paruna: „Kas vīriem karš, tas bērniem šarlaks”, jo šī slimība kara laikā prasīja daudzas bērnu dzīvības, jo tā bija nāvējošākā slimība līdzās difterijai, masalām un garajam klepumam.

pieejams labas kvalitātes dzeramais ūdens, vēdera tīfs bija tā slimība, kas ar pirmskara laiku samazinājās tikai nedaudz (1,3 nāves gadījumi uz 10 000 iedzīvotājiem 1929./30.g., pret 1,5 1913.g.). Tas bija saistīts ar to, ka zināma iedzīvotāju daļa (pareizticīgie krievi, lietuvieši un latviešu katoļi) lielu uzmanību nepievērsa higiēnai, un dzīvokļu sadzīves apstākļi bija nelabvēlīgi, jo liela iedzīvotāju daļa mitinājās pārapsūstos dzīvokļos, kuri bieži neatbilda sanitārajām prasībām.¹²⁴ 1924.g. slimo kasu 10,8% (par 1% vairāk nekā 1923.g.) dalībnieki slimoja ar epidēmiskām slimībām, 6,4% ar elpošanas orgānu, 6,8% ar gremošanas orgānu, 3,14% ar kakla un 4,4% ar kustību orgānu slimībām.¹²⁵ Šāds slimību sadalījums nedaudz raksturo sadzīves, ikdienas un darba apstākļus, kas daudziem strādniekiem bija slikti.

Dr.med. B. Ulpe uzskatīja tuberkulozi par „nopietnāko sērgu”, jo mirstība no tās bija vislielākā. 1925.g. bija 1459 saslimšanas gadījumi, bet 1926.g. 2225, vidēja apskatāmajā laikposmā saslima no 200 līdz 1000 cilvēkiem.¹²⁶ Rīgā no tuberkulozes mira visvairāk cilvēku, 1926./30.g. uz 1000 personām mira 20,6 un šis rādītājs bija divas reizes augstāks kā, piem., Londonā vai Berlīnē. Rīgas dzīvokļu blīvais apdzīvojumš saskanēja ar no tuberkulozes mirušo personu nāves rajoniem (*12. pielikums*).

Lai arī Rīga bija labi nodrošināta ar medicīnas pakalpojumiem, veselības uzraudzību un sanitāro uzraudzību, tomēr veselības un higiēnas jautājumi divdesmitajos gados netika atrisināti vēlamajā līmenī. Šo jautājumu risināšana esošajā sociālajā un ekonomiskajā situācijā bija vairāk saistīta ar pašvaldības un valsts politiku, jo labierīcību, komunālās saimniecības un dzīvokļu izbūve vēl nepiesaistīja privāto kapitālu, un iniciatīva tika prasīta no izpildvaras. Dzīves līmeņa pieaugums šādos svarīgos ikdienas faktoros nebija tik daudz atkarīgs no indivīda rīcības, bet no politikas uzstādījumiem.

¹²⁴ Handraks H. Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911. – 1930. – 56. – 57.lpp.

¹²⁵ Pečaks K. Rakstu izlase. – R.: Latvijas Valsts izdevniecība, 1959. – 132.lpp.

¹²⁶ Ulpe B. Rīgas pilsētas sanitārais stāvoklis. – 622.lpp.; Tuberkulozi arī sauca par „visjaunāko tautas ienaidnieku”, (Šrenks B. *Ar ko Rīga mirst? // Latvija pielikums Nr.630. – 1923.23.oktobris.*) vai par „Visjaunākā tautas slimība” (*Jaunākas Ziņas – 1924.13.maijs. – Nr.107.*).

6. Rīgas tirdzniecība un dzīves līmenis

Tirgus stāvoklis ir svarīgs, lai redzētu sabiedrības iespējas iepirkt iztikai nepieciešamās preces. Pārtikas patēriņš sastādīja aptuveni pusi (40 – 70%) no rīdzinieku budžeta tēriņiem, un tāpēc svarīgi ir apskatīt gan pārtikas produktu piedāvājumu, tā kvalitāti un pieejamību, gan arī pārtikas produktu patēriņu. Par pārtikas produktu dažiem kvalitātes elementiem bija minēts jau iepriekšējā nodaļā, un tāpēc šeit šis jautājums būs apskatīts mazāk.

6.4. Tirgus stāvoklis

Pēckara gados par tirgotāju kļuva katrs, kas bija izveicīgs, un kuram bija kaut kādi finansiāli resursi. Veikalu skaits pārsniedza pirmskara rādītājus. Telpu trūkuma dēļ veikalus atvēra pat dzīvokļos. Rīgā bija attīstīta tirdzniecība, pietiekams preču daudzums un savstarpējā konkurence bija visai asa, kas neļāva mākslīgi pacelt cenas atklātā tirgū.

Pārtikas preču tirgos varēja novērot to, ka pilsēta „būtu paēdusi”. 1920.g. sākumā pārtikas pieejamība ievērojami uzlabojās. Lielinieku laikā elementārākās pārtikas preces bija grūti iegūt, un to varēja izdarīt iztērējot lielus finansu resursus. 1920. gada pavasarī tirgotavu galdos bija pieejams liels preču sortiments. Piedāvājums bija lielāks nekā pieprasījums.¹²⁷ Personām, kas ieradās no bēgļu gaitām austrumos Rīga likās pārtikusi pilsēta.¹²⁸ Šis pavasaris iezīmēja vienu no sociālajām problēmām, kad pirktpēja bija maza, bet nepieciešamie produkti bija pieejami brīvā tirgū. 1921.g. janvārī¹²⁹ tika veikti dārdzības aprēķini Latvijas pilsētās galvenajiem pārtikas produktiem (liellopu gaļas, piena, sviesta, maizes, kartupeļu un miežu putraimu), un Rīga bija pirmajā trijniekā, nākamajā mēnesī Rīgai aizsteidzās priekšā citas pilsētas.¹³⁰

Rīgā pārtikas produkti no pircēju viedokļa bija dārgi. Rīga ar pārtiku tika apgādāta gan no ārvalstīm, gan no Latvijas. Viens no pārtikas piegādes ceļiem bija jūras transports, pa kuru pārtika pilsētā tika pievesta no piejūras ciemiem un ārzemēm.¹³¹ Rīgas pilsētai pat nācās 1920.g. septembrī atvērt labības iepirkšanas punktus daudzos Latvijas reģionos. Līdzīgi tika iepirkti arī citi produkti, bet tā kā līdzekļu bija maz, tad pārtiku novirzīja patversmēm,

¹²⁷ Tirgus ziņas // Jaunākās Ziņas. – 1920.18. maijs. – Nr.112.

¹²⁸ „Rīga salīdzinot ar Maskavu, tagad ir patiešām ir paradīze... Maskavā es vienmēr biju izsalcis.” (Kur īstā paradīze? // Jaunākās Ziņas. – 1920.7.augusts. – Nr.178.); Pābraucējas no Krievijas avīzes korespondentam sajūsmināts stāstīja, ka „Pie jums tūrā paradīze. Aiz bagātības lūzt galdi. Es jau divas nedēļas esju apkārt un brīnos, vaj tiešām pasaulē vēl tik daudz maizes, gaļas un cukura” (Laika ainas. Pārnācēji // Jaunākās Ziņas 1920. 28.decembris. – Nr.291.)

¹²⁹ Pēc darba ministrijas datiem, vieni un tie paši produkti vienādā daudzumā 1921. gada janvārī maksāja: Palangā 102,75. rubļ., Liepājā 88,90. rubļ., Daugavpilī 88,83. rubļ., Rīgā 88,65. rubļ., Ludzā 86. rubļ., Rīgas jūrmalā 85,75. rubļ., Jelgavā 80,20. rubļ., Rēzeknē 80. rubļ., Kuldīgā 79,75. rubļ., Ventspilī 78,25. rubļ., Talsos 77,95., Saldū 76,70. rubļ., Tukumā 75. rubļ., Ainažos 72,80., Limbažos 71,60., Cēsīs 71,57., Rūjienā 70., Subatē 69,80., Valkā 68,75., Kandavā 67. un Alūksnē 65,25. Salīdzināšanai tika ņemtas galvenās pārtikas produktu grupas – liellopu gaļas, piena, sviesta, maizes, kartupeļu un miežu putraimu – vidējā cenas. (*Produktu cenu samērs // Jaunākās Ziņas. – 1921. 21.februāris. - Nr. 41.*)

¹³⁰ Pārtikas cenas Latvijā // Jaunākās Ziņas. 1921.7.aprīlis. – Nr.76.

¹³¹ Pārtika Rīgai no jūras piekrastiem // Jaunākās Ziņas. – 1920.22.aprīlis. – Nr.92.; Pārtika Rīgai // Jaunākās Ziņas. – 1920.20.jūlijs – Nr.162.

slimnīcām u.c. iestādēm. Situācija bija tik problemātiska, ka 1920./21.g. mijā vietējās angļu un amerikāņu palīdzības organizācijas Rīgu ieskaitīja trūcīgo bērnu ēdināšanas pilsētu sarakstā. Angļi plānoja apgādāt 1000 bērnus, bet amerikāņi 25 000.¹³²

Apgādības ministrija nodarbojās ar pārtikas izsniegšanu pilsētniekiem, un ministrijas uzdevums bija iepirkt pārtiku, lai nodrošinātu pārtikas pieejamību iedzīvotājiem. Milti tika izsniegti uz kartiņām, taču stabilizējoties dzīves apstākļiem šāda politika kļuva mazāk aktīva. 1920. gada vasarā tika pārtraukta miltu izsniegšana, jo valdībai šāda atbalstīšana nesa lielus finansiālus zaudējumus. Ārzemēs tika maksāts par pudu miltu 180-190 rubļ., bet tos pārdeva par 36 rubļ. pudā, turklāt bezdarbnieku pilsētā kļuva ievērojami mazāk.¹³³

Rīgas Pārtikas valde bija nolēmusi slēgt ēdienu namus, jo tie pilsētas budžetam prasīja lielus tēriņus. Uz šiem namiem gāja lielākoties no mazturīgām ierēdņu un strādnieku aprindām, kurām pārtikas iegāde prasīja lielus mājāsaimniecības budžeta tēriņus, jo pārtika un malka maksāja dārgi. Bija arī tādas personas, kurām mājās nebija neviena, kas uzņemtos ēdiena pagatavošanu (neprecētas personas). Pilsētas ēdienu nami pārtiku iepirka vairumā, un ēdiena pagatavošana izmaksāja lētāk.¹³⁴ Lielākā daļa pilsētnieku iztiku gādāja sev paši, un uz pašvaldības vai valsts atbalstu šajā laikā nebija iespējas paļauties.

Rīga pārdzīvoja lielu veikalu dibināšanas pieaugumu. Lielā skaitā atvērās jauni veikali, bet tirgus speciālisti šai parādībai pamatā redzēja neveselīgas tendences un spekulatīvos cēloņus. Sabiedrībā izplatījās pārliecība, ka veikals un tirdzniecība ir ienesīga un droša nodarbošanās. „Veikalošanas drudzis” Rīgā izraisīja veikalu telpu trūkumu, un īres maksas pieaugumu. Ja nebija tirdzniecības telpu, tad tirgojās uz ielām. Tirgojās dažādas izglītības, tautības un sociālā stāvokļa sabiedrības pārstāvji.¹³⁵ Tirdzniecības uzņēmumu skaits palielināja konkurenci, un jau 1921.g. viena manufaktūras tirgotava izsludināja „Izpārdošanu”, kam sekoja citi manufaktūras veikali, taču cenu „Izpārdošana” bija veids kā šajā gadījumā piesaistīt vairāk klientu, jo rubļa vērtība cēlās, un cenas cukuram un manufaktūras precēm kritās (cenu krišanos ietekmēja starptautiskais tirgus). Tirgotāji centās izmantot tikai patērētāju psiholoģiju, radot šķietamu izpārdošanu. Iedzīvotāji steidzās iegādāties preces. Cilvēki centās iepirkties pirms cenas atkal ceļas, kaut gan pasaulē manufaktūras cenas kritās.¹³⁶

Pārtikas produktu tirgū iezīmējās tendence, ka arvien lielāku lomu spēlēja starpnieki, un pircēji mazāk saskārās ar ražotājiem. Piem., 1921.g. Rīgā vairāk nekā 2/3 no kaujamo

¹³² Rīgas pilsētas apgādāšana ar pārtiku // Latvijas Vēstnesis. – 1920.30.oktobris. – Nr.90.; Rīgas pilsētas pārtikas apstākļi // Latvijas Vēstnesis. – 1921.8.janvāris. – Nr.5.

¹³³ Miltu izsniegšana pilsētniekiem // Jaunākās Ziņas. – 1920.9.augusts. – Nr.179.

¹³⁴ Pilsētas ēdienu nami // Jaunākās Ziņas. – 1921.9.jūnijs. – Nr.127.

¹³⁵ Veikalošanas drudzis // Jaunākās Ziņas. – 1921.2.jūlijs. – Nr.145.

¹³⁶ Manufaktūras cenas Rīgā // Jaunākās Ziņas. – 1921.11.jūlijs. – Nr.152.; J. Vēciņš Krīze tirdzniecībā // Jaunākās Ziņas. – 1921.14. jūlijs. – Nr.155.; Viegļprātīgo šmukšana // Jaunākās Ziņas. – 1921.16. jūlijs. – Nr.157.

lopu skaita gāja košera gaļas vajadzībām. Rīgā lielākā daļa lopu kautuvju atradās ebreju īpašumā. Daugavmalas un Aleksandra tirgus tirgotājiem bija pieejami tikai no laukiem ievestie lopi, kas jau bija nokauti, bet tai pat laikā labākos lopus košergaļai ieveda dzīvus.¹³⁷

Pilsētā bija plaši izvērties tirdzniecības uzņēmumu tīkls. 1921.g. tika izņemtas 7500, bet 1923.g. 10 279 preču tirdzniecības zīmes. Tirgotāju skaits sasniedza 3448 (tai skaitā 2316 ar pārtikas precēm un baudvielām), un liela daļa no viņiem tirgojās Daugavmalas tirgū (1921.g. – 1789 (1923.g. –1563)), Aleksandra tirgū (726 (588)), Sīkumu tirgū (688) un ievērojami mazāk Āgenskalnā (66), Sarkandaugavā (56) u.c Vairāk nekā puse no preču tirdzniecības uzņēmumiem nodarbojās ar pārtikas tirdzniecību (5229), bet ārpus tirgiem 2913. 610 veikali pārdeva lietotas preces. Visvairāk tirdzniecības uzņēmumu bija uz Brīvības (470) un Marijas (459) ielas, tad sekoja L. Maskavas (251), Kr.Barona (233), Tērbatas (226), Dzirnavu (223), Avotu (207), Matīsa (170), Ģertrūdes (168), Elizabetes (155), Kaļķu (149), Vaļņu (137), L. Grēcinieku iela (131), Kungu (120), L. Smilšu (112), Lāčplēša (109) un Rēveles iela (108). Pilsētas finanšu centrs bija Iekšrīga, jo starp Daugavu un Vaļņa ielu atradās puse no tirdzniecības uzņēmumiem, birža, lielākās bankas un biroji.¹³⁸

1920.g. nauda bija zaudējusi savu agrāko nozīmi, un bija kļuvusi mazvērtīga. No tās bieži centās ātrāk atbrīvoties, lai iegūtu taustāmas vērtības¹³⁹, tomēr uzticība drīz vien atjaunojās. No 1926. līdz 1930.g. pārtikas tirdzniecības uzņēmumu skaits, neskaitot jaunu tirgu atklāšanu, noslīdēja no 2534 līdz 2376, bet tai pat laikā tirdzniecības uzņēmumi, kuri tirgoja lietotus priekšmetus pieauga no 763 līdz 1040.¹⁴⁰

Vēl divdesmito gadu beigās tirgū situāciju dažkārt noteica dažādas nejaušības. Laikā, kad zemniekiem bija brīvs laiks no lauku darbiem, ilgāku laiku lija lietus, svētkos u.t.t., lauksaimniecības produktu ieplūdums tirgū samazinājās un cenas cēlās. Savukārt rudenī, kad bija ražas laiks un lauksaimniekiem bija nepieciešama nauda, preču apjoms tirgū palielinājās, un kritās to cena. Katrai precei bija savi īpašie apstākļi, kas ietekmēja to cenu.¹⁴¹ Tomēr Rīgas pilsēta ar pārtiku bija apgādāta labi, un pastāvēja mazākas vai lielākas izvēles iespējas, taču pārtikas u.c. preču kvalitātes rādītāji bieži liecina par to, ka pārtikas produkti varēja būt nekvalitatīvi, īpaši mazturīgajiem sabiedrības pārstāvjiem, kuri izvēlējās lētākās preces.

6.5. Produktu cenas

Rīgas arodbiedrības centrālkomitejas komisija, kurā piedalījās ārsti un speciālisti, izstrādāja strādnieku nepieciešamo pārtikas vielu daudzumu. No aprēķiniem izrietēja, ka

¹³⁷ Pret dārdzību un spekulāciju // Jaunākās Ziņas. –1921.25.maijs. – Nr.114.

¹³⁸ Pārns H. Rīgas veikalnieciskā dzīve // Jaunākās Ziņas. – 1924.13.maijs. – Nr.107.; Rīgas tirdzniecība // Jaunākās Ziņas. – 1922.18.janvāris. – Nr.14.

¹³⁹ Avansu sistēma patērētāju kooperācijā // Arodnieks. – 1920.18.jūnijs. – Nr.6.

¹⁴⁰ LVVA, 3256.f.,1.apr.,224.l.,bp. (Rīgas pilsētas statistiskā biroja gada ceturkšņa pārskats. – 1930.oktobris.- 1931.g.marts)

¹⁴¹ Darba statistika 1929.g. – 18.lpp.

pastāvošās dārdzības apstākļos vienai personai dienā bija nepieciešams 11,40 rubļ. vai 331,20 rubļ. mēnesī, taču šajā summā neietilpa izdevumi pārtikas pagatavošanai (malka).

Komisija saskaitīja pārtikas izdevumus par dzīvokļa, malkas, apgaismošanas, ziepju, pirts, veļas mazgāšanas, drēbju un apģērbu lāpīšanu, satiksmi uz darbu, iemaksas strādnieku organizācijās, avīzi u.c. pirmās nepieciešamības izdevumus, un aprēķinu mērenā summa sastādīja 10 rubļ. dienā vai 300 rubļ. mēnesī. Saskaitot pārtiku ar citiem izdevumiem, mēnesī sanāca 631 rubļ. Šajā laikā oficiālais iztikas minimums bija aptuveni 750 rubļ. 631 rubļ. tika uzlūkoti kā minimālā nepieciešamā izpeļņa (neskaitot veļas un drēbju atjaunošanu, kultūras vajadzības, baudu vielas). 850 – 900 rubļ. arodbiedrības uzlūkoja kā iztikas minimumu, summa vienam cilvēkam.¹⁴²

Teorētiskā minimālā racija vienai personai pēc prof. K. Zariņa¹⁴³ aprēķiniem lielākās izmaksas sasniedza galvaspilsētā (*13. pielikums*), un 1926. gada oktobrī tā sastādīja 92,8 Ls. (novembrī 95,3 Ls) Pārējā Latvijā šis teorētiskais pieņēmums bija par 10-20 Ls mazāks, piem., Vidzemē bez Rīgas vidēji sastādīja 84,46 Ls, Kurzemē 81,01 Ls, Latgalē 67,76, bet Latvijā 86,25 Ls.¹⁴⁴ Rīgā piena produkti, maize, gaļa un saknes bija dārgākas nekā Latvijā. Lieltirdzniecības un sīktirdzniecības cenas bieži ievērojami atšķīrās. Rīgā pārtika bija dārgāka, kā arī bija lielākas iespējas svarīgās pārtikas grupās sastapties ar mazkvalitatīviem produktiem. 1925. un 1926. gadā 4 personu ģimene uzturam vidēji tērēja attiecīgi 80,02 un 81,18 Ls mēnesī.¹⁴⁵

Desmitgades vidū un otrajā pusē pārtikas produktu raciona sastāvēja no maizes produktiem, kartupeļiem, piena, gaļas produktiem, taču gada laikā dažādu produktu īpatsvars mainījās. Maizes, gaļas un piena patēriņš saglabājās visu gadu aptuveni vienā līmenī, kartupeļu patēriņš pieauga rudenī un ziemā, līdzīga aina novērojama arī dārzeni, sakņaugiem un augļiem.¹⁴⁶

1930.g. pārtikas cenas slīdēja uz leju, un salīdzinot ar 1929. gadu daudzi produkti kļuva ievērojami lētāki pat par trešdaļu, tomēr Rīgā pārtikas produktu (labība, dārzeni, sakņaugi, pākšaugi, gaļas produkti, piena produkti) cenas bija lielākās starp Latvijas pilsētām. Piens Rīgā maksāja par 26% vairāk nekā Jelgavā, un 20% vairāk nekā Liepājā un Daugavpilī.¹⁴⁷

Zīmīgs ir Čiekurkalna iedzīvotāju lūgums, kuru parakstīja 8181 cilvēki, lai atļautu gaļas tirgotavai strādāt arī svētdienās no pulkst. 7 – 9 no rīta, jo darbadienās strādnieki mājās

¹⁴² Dzīves dārdzība un darba alga // Arodnieks. – 1920.11.jūnijs. – Nr.5.

¹⁴³ Stikāk nodaļā par Iztikas minimumu

¹⁴⁴ LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,25.lp.– Dzīvokļu dārdzība un strādnieku algas Latvijā 1926. gada septembrī.

¹⁴⁵ LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.,80.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929

¹⁴⁶ LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,13. – 17.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

¹⁴⁷ Darba statistika 1930.g. – 25. – 27.lpp.

pārnāca pārāk vēlu, kad veikals bija ciet, un algu saņēma sestdienās, un arī bieži pārradās mājās pēc tirgotavas slēgšanas. Turklāt lūgumā tiek minēts, ka sievietes arī bija spiestas meklēt arī darbu,¹⁴⁸ un viņām nebija laika pildīt mājsaimnieces pienākumus. Visiem tirdzniecības veikaliem, noliktavām un kantoriem bija stingri noteikti darba laiki, jo tos nevarēja atvērt ātrāk kā 8:30 no rīta, un tie bija jāslēdz pēc 18:30, pārtikas tirgotavas, kas tirgojās ar pienu varēja atvērt 7:00. Pastāvēja arī citas atrunas par darba un brīvajām dienām.¹⁴⁹

Galvenais rādītājs pārtikas produktu patēriņā bija eksistences minimums, un spējas ar tā palīdzību apgādāt sevi un ģimeni. Tā kā lielākā daļa nodarbināto vīriešu iekļāvās šajā statistikā, tad arī oficiāli pilsētas iedzīvotāji spēja sevi nodrošināt ar pārtiku un pirmās nepieciešamības precēm. Par to, ka cilvēki spēja nodrošināt sevi ar pārtiku liecina arī mazturīgo ģimeņu apsekošana (*piem., 14. pielikums*), kas dod ziņas par īpaši nelabvēlīgu sociālo stāvokli.¹⁵⁰ Sabiedrības trūcīgākie slāņi atrada dažādas iespējas, lai pelnītu sev iztiku, un tas liecina par lielo nozīmi ko pilsētas dzīvē, īpaši sieviešu darbā, ieņēma sīki mazkvalificēti darbi un radnieku palīdzība.

6.6. Ģimeņu dārziņi

Viens no veidiem kā apgādāt mājsaimniecību ar pārtiku bija produkcijas ražošana piemājas saimniecībās. Pirms kara ģimeņu dārziņi sāka attīstīties, tomēr tā kā pārtikas cenas bija zemas un peļņa spēja nodrošināt iztiku, tie neattīstījās strauji. Kara un revolūcijas laikā, kad radās pārtikas grūtības, pilsētnieki sāka ierīkot ģimenes dārziņus. Pieprasījums pēc tiem bija liels.¹⁵¹ 1921.g. kopā bija 20 ģimeņu dārziņu kolonijas, bet 1926.g. 45, kuras bija labi iekoptas, un zemi nomāja vidējā šķira, valsts un pašvaldības ierēdņi, bet lielāko daļu sastādīja strādnieku šķiras pilsoņi.¹⁵² Rīgas pilsētas ģimeņu dārziņi bija tika daļai no kopējā dārziņu skaita, 1921.g. otrajā pusē viens no aprēķiniem minēja, ka pilsētā bija 10 000 ģimeņu dārziņi.¹⁵³

3. tabula Iznomāto ģimenes dārziņu skaits Rīgā, t.s., neiznomāti (aptuveni 5%)	
gads	Ģimenes dārziņi
1920	3564
1921	5757
1922	7323
1923	7613
1924	7224
1925	8166
1926	8221
1927	8283
1928	8144
1929	7519
1930	7281
<i>Petersons L. Ģimeņu dārziņi // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 526.lpp.</i>	

Uz ģimenes dārziņiem neskatījās tikai kā pārtikas produktu ieguves veidu, bet bija cerība, ka tie kļūs par „darba ļaužu atpūtas stūrīšiem.” 1931. gadā vasarā tika veikta dārziņu kontrole, kurā noskaidrojās, ka 6000 ģimeņu dārziņi saražotā kopvērtība bija 160 000 Ls dārzāju – 1 403 000 kg dažādu sakņu, un tas sastādīja vidēji no katra dārziņa no 249 līdz

¹⁴⁸ Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 20. decembrī 1928.g. Protokols Nr.14. – 78.lpp.

¹⁴⁹ Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 19. jūnija 1930. gada Protokols Nr. 10. – 622. – 626.lpp.

¹⁵⁰ LVVA, 2881.f.,1.apr.,597.l. *Trūcīgo bērni palīdzības fonds*. Izziņas aptuveni par 600 ģimenēm (1925).

¹⁵¹ Zemgaliets A. Ģimenes dārziņi, dārzu kolonijas un dārzu pilsētas // Kristīgais sociālists. – 1920. – Nr.3.; Pilsētas ģimenes dārziņi // Latvijas Vēstnesis. – 1921.4.jūnijs. – Nr.123.

¹⁵² LVVA, 3076.f.,1.apr.,231.l.,bp. Ģimeņu dārziņu stāvokļa pārskats par 1921.gadu.

¹⁵³ Latvijas Vēstnesis. – 1921.25.oktobris. – Nr.243.

505kg, kas bija līdzvērtīgs 27-100 Ls.¹⁵⁴ Mājsaimniecību budžeti rāda, ka sezonas precēm – dārzāji, jaunas saknes, augļi u.t.t – bija liela loma Latvijas pilsētas iedzīvotāju uzturā.¹⁵⁵ Visā apskatāmajā laika posmā ģimeņu dārziņu pieprasījums bija liels, un pilsētai bija nepārtraukti jārisina šis jautājums piešķirot zemi, un sakārtojot infrastruktūru (ūdens pumpji).

Ģimenes dārziņiem līdzās bija arī lauksaimniecības tipa saimniecības. 1925.g. pilsētā oficiāli bija 1651 lauksaimniecību īpašnieki un 307 uzņēmēji (8. *pielikums*). 1920.g. Rīgā bija 5000 govīs. Rīgas pilsētā 1926.g. bija 18 217 mājlopi, tai skaitā 6544 liellopi, 4348 zirgi, 3963 cūkas, 2180 kazas, 593 truši un 589 aitas. Gadu vēlāk mājlopu skaits samazinājās līdz 16 406 dzīvniekiem, bet 1928.g. 13 845.¹⁵⁶ No tā var redzēt, ka zināma daļa pilsētnieku nelielu daļu pārtikas produktus spēja saražot paši, tomēr konkrētas ziņas par pārtikas produktu ieguves ceļiem ir nepilnīgas. Zināms priekšstats ir rodams par ģimenes dārziņiem un citām mazām saimniecībām pilsētas teritorijā. Sabiedrības un ģimeņu saišu savstarpējā palīdzība arī spēlēja nozīmīgu lomu dažādu sabiedrības grupu iztikas nodrošināšanā¹⁵⁷, bet ziņas par šīm norisēm ir fragmentāras un reti sastopamas.

Rīgas pilsētā bija aktīva tirdzniecība ar plašu preču piedāvājumu, tomēr dažādiem sabiedrības slāņiem bija pieejami atšķirīgi preču tirgi, ko noteica mājsaimniecības budžeta lielums. Kaut arī produktu cenas Rīgā bija bieži lielāks nekā valstī, tomēr strādājošo algas atsvēra šo nepatīkamo parādību. Statistika liecina, ka pilsētnieki bija apgādāti ar nepieciešamajām precēm, bet to kvalitāte bija atšķirīga.

¹⁵⁴ Petersons L. Ģimeņu dārziņi // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 525.lpp.

¹⁵⁵ LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,12.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

¹⁵⁶ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1925 - 1926. – 29.lpp.

¹⁵⁷ LVVA, 2881.f.,1.apr.,597.l. *Trūcīgo bērni palīdzības fonds*. Izziņas aptuveni par 600 ģimenēm (1925).

7. Rīgas dzīvokļi

Dzīvoklis bija katra pilsoņa eksistencei nepieciešamais pamats, un tā bija pirmā sociālā nepieciešamība. Dzīvoklis bija gan dzīvesvieta, gan darbavieta. Dzīvoklis tika uzlūkots kā viens no labklājības un dzīves līmeņa rādītājiem, un tam bija jābūt sausam, gaišam, pietiekoši lielam, ar labu gaisu un apgaismojumu, dzeramo ūdeni, kanalizāciju un mazgāšanās iespējām. Dzīvoklim bija jābūt tādām, kurā nevar attīstīties kaitīgas baktērijas, gaisa temperatūrai 14 - 16⁰ siltai, bet zīdaiņiem ne mazāk kā par 16⁰. Augstākas vai zemākas temperatūras tika uzskatītas par nepiemērotām un slimības veicinošām. Būtībā dzīvoklis tika uztverts kā veselīga cilvēka augšanas vieta, lai nodrošinātu viņa fizisko un garīgo attīstību. Tā bija vieta, kur cilvēks varēja atgūt savus spēkus un ražīgi strādāt, veidot ģimenes dzīvi, un audzināt bērnus.¹⁵⁸ Higiēnas jēdziens bija viens no centrālajiem vārdiem, kas pavadīja cilvēka dzīves gaitas divdesmitajos gados. Tas attiecās ne tikai uz dzīvokļiem, bet arī uz darba vidi, pilsētvidi un ķermeni. Viens no cēloņiem kāpēc higiēna tika aktualizēta, bija Rietumeiropas tendences strādnieku dzīves līmeņa un dzīves vietu kvalitātes celšanas politika, kas atsaucību guva arī Latvijā. Rietumeiropas dzīvokļi, labierīcības un komunālās politikas labie piemēri tika plaši aplūkoti, un ņemti par piemēru, atskaites punktu un salīdzinājumu.

1920.g. otrajā pusē Rīgā sāka aktīvāk atgriezties iedzīvotāji, un izīrēt dzīvokli centrā vai tuvākajā apkaimē, kur „jau vairs nebija iespējams”. Savukārt, nomalēs (Torņakalns, Āgenskalns, Zasulauks) simtiem māju vēl bija tukšas, un bija daudzi neapdzīvoti kvartāli. Šāda aina pavērsās vairākās pilsētas daļās. Dzīvokļus varēja lēti noiīrēt nomaļās pilsētas daļās, bet cilvēki atturējās to darīt, jo satiksme ar centru un nomalēm nebija atjaunota, kas neļāva ātri un lēti pārvietoties uz pilsēta centru, kur koncentrējās lielākā daļa darbvietu. Tūkstošiem nodarbināto personu nevēlējās zaudēt pāris stundu, lai mērotu ceļu ar kājām. 1921.g. otrajā pusē turpināja ierasties bēgļi un citi iebraucēji, un dzīvokļu jautājums arvien vairāk iezīmēja savas galvenās tendences (pārapdzīvotība, deficīts), kas ar rudens iestāšanos bija īpaši aktuāls. Vēl 1921.g. vidū dzīvokļu trūkums bija novērojams centrā un tuvākajos kvartālos, bet pilsētas nomalēs bija daudzi tukši, lietošanai derīgi dzīvokļi, bet to lietošanu apgrūtināja ērtas un lētas satiksmes trūkums. V, IX, XII pref.iec. 1921.g. bija vēl brīvi 5080 dzīvokļi, Pārdaugavā 5656, bet visā pārējā pilsētā 4307. Liela daļa iedzīvotāju, kas bija nodarbināti

¹⁵⁸ Pētersons A. Dzīvoklis – sociālas dzīves pamats; Adamsons K. Dzīvokļa nozīme cilvēka dzīvē; Adamsons K. Dzīvoklis un tautas veselība // Pirmā dzīvokļu krīzes novēršanas propagandas nedēļa (10. – 20.aprīlī 1927. gadā). – R.: Rīgas pilsētas dzīvokļu krīzes apkarošanas kom. Izdevums, 1927. – 16. – 23.;24. – 30.;31. – 35.lpp.

centrā pielika lielas pūles, lai iegūtu dzīvokļus centra tuvumā. Tas arī radīja spekulāciju ar dzīvokļiem, un cilvēki ar maziem iztikas līdzekļiem nevarēja iegūt dzīvokli centrā.¹⁵⁹

Viens no galvenajiem jautājumiem normālu dzīves apstākļu uzturēšanā bija dzīvokļu problēma. Sabiedrība aktīvi vērsa uzmanību uz dzīvokļu jautājumu risināšanu, jo dzīvoklis bija uztverts kā viena no kulturāla cilvēka nepieciešamībām, bet šo vajadzību Rīgā bija arvien grūtāk apmierināt.¹⁶⁰ Tā kā bija novērojama zināmu namīpašnieku „nepieņemama izturēšanās” pret īrniekiem, tika uzsākta iedzīvotāju tiesību un sociālo prasību aktīva aizstāvēšana, jo *uzteikt dzīvokli īpašnieks varēja katrā laikā*. 1920.g.15.jūlijā tika izdots rīkojums, kas skāra apkures jautājumus. 15.oktobra rīkojums centās sakārtot īpašnieku un īrnieku attiecības.¹⁶¹ Šis likums centās aizsargāt īrniekus pilsētas centrā, kur koncentrējās liela daļa pilsētnieku, un arī deva namīpašniekiem tiesības sadalīt starp īrniekiem zināmus namu izdevumus, lai uzturētu to apdzīvojamā stāvoklī.

Uzreiz pēc mierīgas dzīves uzsākšanas šis jautājums ieguva savu aktualitāti un nezaudēja savu nozīmi divdesmitajos gados. Šī jautājuma risināšanā tieši bija iesaistītas trīs puses – īpašnieki, īrnieki, dažādu līmeņu izpildvara. Īrnieku intereses aizstāvēja dažādas sabiedriskas organizācijas, kas apvienoja īrniekus. Viena no lielākajām šādām organizācijām bija *Rīgas dzīvokļu īrnieku savienība*, kas ar pirmajām savas darbības dienām uzsvēra īrnieku neaizsargāto stāvokli attiecībā pret īpašniekiem.¹⁶²

Grūti noteikt apmērus kādā pilsētā izpaudās neapmierinātība ar īrnieku attieksmi pret īpašniekiem¹⁶³, tomēr *Rīgas dzīvokļu īrnieku savienības* valde uzsvēra, ka 1920.g. pirmajā pusē īrnieki, īpaši mazturīgie, sūdzējās, ka viņiem tiek uzteikts dzīvoklis bez iemesla, jo viņi atteicās maksāt lielākas īres maksas. Viens no veidiem kā panākt īrnieku aiziešanu bija ūdens un elektrības atslēgšana, kā arī likumīgā ceļā tiesa varēja izlikt no dzīvokļa. 1919.g.19.septembrī tika izdots valdības rīkojums par īres maksu, un tas aizliedza to paaugstināt vairāk nekā tā bijā 1914.g., taču šis rīkojums netika ievērots.¹⁶⁴ Īres kontrole bija izplatīta parādība kara laikā, kad valsts noteica īres cenas 1914.g. līmenī. Šāda īpašnieku politika varēja būt saistīta ar vēlmi atbrīvot centra dzīvokļus no īrniekiem, kuru maksātspēja bija maza, un piešķirt dzīvojamo telpu īrniekiem, kuriem bija lielāka maksātspēja, jo šajā laikā pilsētā ieradās daudz cilvēku, kuri meklēja dzīvesvietu, un bieži

¹⁵⁹ Dzīvokļu jautājums Rīgā // Latvijas Vēstnesis. – 1920.15.oktobris. – Nr.77.; Dzīvokļu jautājums // Latvijas Vēstnesis. – 1921.27.jūlijs. – Nr.166.; Pārns H. Dzīvokļu un satiksmes trūkums // Jaunākās Ziņas. – 1922.21.decembris. – Nr.298.

¹⁶⁰ Nodrošināt dzīvokļus // Darba Balss. – 1921.15.oktobris. – Nr.17.

¹⁶¹ Īres maksas pamata noteikumi // Īrnieks. – 1920.5.decembris. Nr.2.

¹⁶² LVVA, 6019.f.,1.apr.,44.1. Dzīvokļu īrnieku biedrība Latvijā.

¹⁶³ Presē šādi gadījumi bija sastopami ļoti bieži, un tika uzsvērts, ka „piemēri spilgti raksturo cik lielā mērā dzīvokļu noņēmēji padoti pilnīgai namīpašnieku patvarībai”. (*Namīpašnieku patvarības // Latvijas Vēstnesis. – 1920.10.augusts. – Nr.38.*) Dzīvokļu inspekcija 1921.g. izšķīra vairāk nekā 1500 lietas, tomēr šie lēmumi nebija nevienai pusei saistoši. (*Dzīvokļu jautājums Satversmes sapulcē // Latvijas Vēstnesis. – 1921.14.decembris. – Nr.284.*)

¹⁶⁴ Rīgas dzīvokļu īrnieku savienība valde // Jaunākās Ziņas. – 1920.29.aprīlis. – Nr.98.

viņi bija maksāspējīgas personas. Šādām personām īrnieki centās pataupīt brīvos dzīvokļus.¹⁶⁵

Rīgas dzīvokļu īrnieku savienība aicināja biedrus pieteikt valdei gadījumus, kad dzīvokļi tika uzteikti. Savienība sūtīja sūdzības Iekšlietu ministrijai par īres maksas paaugstināšanu, neievērojot 1919.g.19.septembra rīkojumu.¹⁶⁶ Spekulāciju ar dzīvokļiem un istabām sekmēja arī īrnieki, kuri neapzinājās savas tiesības un neizmantoja tās. Pagaidu valdības noteikumi bija nepilnīgi, tomēr tas bija atspajds dažāda veida patvaļai. Noteikumi paredzēja, ka namīpašniekam bija aizliegts īrēt dzīvokļus, prasot no īrnieka vairāk nekā pamatmaksu (bez apkures) līdz 1914.g.1.augustam.¹⁶⁷

1920.g. namīpašniekiem bija savas rūpes, jo pilsētā bija palikuši 1/3 no pirmskara iedzīvotājiem, un daudzi nami vēl bija tukši, un par to uzturēšanu, nodokļu nomaksu un atjaunošanu maksāja namīpašnieki. Pēc namīpašnieku domām komunistu aģitatori dibināja īrnieku biedrības un musināja īrniekus.¹⁶⁸

Dzīvokļu krīze bija saistīta ar daudziem faktoriem. Kara laikā daudzi dzīvokļi cieta no tiešas kara darbības, tomēr galvenais dzīvojamo platību sarūkuma iemesls bija nolaidīgā ēku lietošana, remontu trūkums, ugunsgrēki, kuriem nebija saistība ar karu. Ekonomiskie apstākļi noteica to, ka netika celti jauni dzīvokļi. Kaut arī iedzīvotāju skaits ievērojami saruka, salīdzinot ar pirmskara laiku, ģimeņu skaits nesamazinājās tādā apmērā kā kopējais iedzīvotāju skaits. Liels skaits dzīvokļu kara laikā tika neatgriezeniski bojāti vai tika izmantoti citiem nolūkiem. Pēc statistiskajām ziņām zudumā gāja 26,8% pilsētas nami, vai 24% no visiem dzīvokļiem.¹⁶⁹ Izpostītās ēkas atradās galvenokārt pilsētas nomalēs, un tos varēja uzskatīt par mazo dzīvokļu namiem. Tomēr reālo dzīvokļu stāvokli statistika neuzrāda, un Dr. Kaspars Kasparsons 1921.g. decembrī minēja šādas ziņas, ka 1/3 dzīvokļu bija galīgi izpostīti, 1/3 stipri bojāti un 1/3 lietojami. Vidēji 50 – 60% nami bija apdzīvojami.¹⁷⁰ Rīgā tika veidotas jaunas administratīvās un mācību iestādes, atvērti konsulāti, kā rezultātā aptuveni 7000 cilvēku nebija pieejamas šīs apdzīvošanai derīgās platības. Pilsētas saimniecībā arī notika ievērojams pārmaiņas, jo nomalēs esošo uzņēmumu vietā nāca daudzi mazi ražošanas uzņēmumi, kas izvietojās pilsētas centrā. Uzņēmumu skaits salīdzinot ar pirmskara rādītājiem ievērojami pieauga, un tas radīja apstākļus, ka apmēram 20 000 personām nebija pieejamas uzņēmēju aizņemtās platības, turklāt no 1919. līdz 1921.g. tika

¹⁶⁵ Dzīvokļu spekulācija // Darba Balss. – 1921.5.novembris. – Nr.20.

¹⁶⁶ LVVA, 6019.f.,1.apr.,58.l.,112.lp.; LVVA, 6019.f.,1.apr.,83.l.,30.lp.

¹⁶⁷ Vītoliņš V. Pagaidu noteikumi par dzīvokļu... // Jaunā Latvija. – 1921.2.novembris. – Nr.22.

¹⁶⁸ Rīgas namīpašnieku sapulci... // Jaunākās Ziņas 1920.11.oktobris. – Nr.233.

¹⁶⁹ Jagars J. Komunālā dzīvokļu būvniecība // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 510.lpp; Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1927. – 17.lpp.

¹⁷⁰ Dzīvokļu jautājums Satversmes sapulcē // Latvijas Vēstnesis. – 1921.14.decembris. – Nr.284.

oficiāli atļauts nojaukt 1809 ēkas, bet neoficiāli šis skaitlis bija lielāks.¹⁷¹ Daudz dzīvokļu bija nolaisti un neremontēti.

Pirms kara pie namiem bieži varēja sastapt plakātus par istabu izīrēšanu, bet jau 1921.g. nebija iespējams atrast šādus paziņojumus. Īpašnieki cerēja, ka cilvēki būs spiesti pakļauties viņu noteikumiem. Parādījās sludinājumi, ka dzīvokļus izīrēja pret remontu, elektrības instalāciju vai pārvākšanās atlīdzību. Šādi sludinājumi parādījās krievu un vācu presē, kas centās piesaistīt turīgus interesentus. Dzīvokļa uzrādīšana arī bija nodarbošanās, ar to bieži nodarbojās sētnieki; īpašnieku bija grūti piespiest parādīt dzīvokli, ja persona atnāca neaicināta.¹⁷² Arī divdesmito gadu vidū dzīvokļu piedāvājuma reklāmas bija ļoti reti sastopamas. Uzlabojoties pilsētas satiksmei, brīvo dzīvokļu skaits nomalēs arī ievērojami samazinājās, un 1926.g. pilsētā oficiāli bija 252 brīvi dzīvokļi. Pilsētā auga vajadzība pēc vidējiem dzīvokļiem (2-4 istabas).¹⁷³

Ar katru gadu pieauga Rīgas iedzīvotāju skaits, taču jaunas dzīvojamās ēkas netika būvētas, kaut arī bija novērojams dzīvojamo platību trūkums. Risinājums tika saskatīts ar jaunu dzīvojamo ēku celšanu, taču jaunuzceltajās mājās īres cenas bija pārāk liela. Mazā maksātspēja noteica to, ka netika celti jaunu dzīvokļi. Vēlmi ieguldīt jaunceltnēs arī mazināja īres likums, kas regulēja īres maksu, un nedeva pārliecību uzņēmējiem, ka ieguldījumi atmaksāsies.¹⁷⁴ No 1920. līdz 1929.g. pilsētā tika uzceltas 822 ēkas, no kurām 410 bija dzīvojamās. No 1925. līdz 1930.g. tika uzbūvēti 2000 dzīvokļi.¹⁷⁵

1924.g. 11 883 gruntsgabali piederēja 1275 juridiskām personām, bet atlikušie 10 608 fiziskām personām. Namīpašnieki dzīvoja salīdzinoši komfortablāk, jo viņu apdzīvotos dzīvokļos uz vienu istabu bija 1,4 personas, bet pilsētā vidēji 1,73.¹⁷⁶ 1930. gadā Rīgā bija 96 850¹⁷⁷ dzīvokļu, no kuriem neapdzīvoti bija 940. Salīdzinot ar 1925.g., nākuši klāt 6 415 dzīvokli, bet tikai 2000 tika uzcelti no jauna, un lielākā daļa attiecas uz jaunu teritoriju pievienošanu pilsētai un dzīvokļu dalīšanu. Pilsētas centrā (I, II, III, VII pref.iec.) atradās 24,44% no pilsētas dzīvokļiem, Daugavas labajā krastā 51,80%, bet kreisajā 23,76%. 1930.g. tika saskaitītas 199 705 istabas un 37,82% no tām atradās centrā, jo tur bija daudz lielo un

¹⁷¹ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 33.lpp.; Пернь Г. Квартирный вопрос // Сегодня. – 1925.30.сентябрь. – Nr.219.

¹⁷² Dzīvokļu spekulācija // Darba Balss. – 1921.5.novembris. – Nr.20.; Spekulācija ar dzīvokļiem // Jaunākās Ziņas. 1921. 23.maijs. – Nr.112

¹⁷³ Pārns H. Dzīvokļu krīze un viņas cēloņi // Pirmā dzīvokļu krīzes novēršanas propagandas nedēļa (10. – 20.aprīlim 1927. gadā). – R.: Rīgas pilsētas dzīvokļu krīzes apkarošanas kom. Izdevums, 1927. – 15.lpp.

¹⁷⁴ LVVA, 3256.f.,1.apr.,224.l.,bp. (Rīgas pilsētas statistiskā biroja gada ceturkšņa pārskats. – 1930.janvāris-marts)

¹⁷⁵ Rīga sociālisma laikmetā: 1917-1975. – 81.lpp.; Jēkabsons Ē., Ozoliņa Dz. Rīgas pilsētas pārvalde. – 189.lpp.

¹⁷⁶ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 36.lpp.

¹⁷⁷ Bulmerinks E. piedāvāja nedaudz atšķirīgākus skaitļus nekā Salnais V. un Maldups A., tomēr nelielās atšķirības neienes būtiskas izmaiņas kopējās ainas izpratnē. Rīgā dzīvokļu skaitīšana tika veikta divas reizes (1924.,1930.g.). 1924.g. sākumā pilsētā bija 90 435 dzīvokļi ar 184 057 istabām, 1930.g. 96 916 dzīvokļi ar 190 842 istabām, un šajos gados dzīvokļu skaits pieauga par 7,17%. (Maldups A., Salnais V. Pilsētas gruntsgabali un dzīvokļi (Pēc 1925. gada tautas skaitīšanas materiāliem). – R.: Valsts statistiskās pārvaldes izdevums, 1936. – 46.lpp.)

vidējo dzīvokļu, 41,67% Daugavas labajā krastā un 20,51% kreisajā.¹⁷⁸ Līdzīga statistika bija 1924.g.¹⁷⁹ un atšķirības bija novērojams par kādu procentu, kas neienes būtiskas izmaiņas dzīvokļu raksturojumā.

No 95 910 dzīvokļiem 69 637 (72,61%) bija mazi dzīvokļi, 22 693 (23,66%) vidēju dzīvokļi un 3 580 (3,73%) lieli dzīvokļi. Vidējais dzīvokļu lielums pilsētā bija 2,1 istabas. 47,06% bija vienistabas, 21,96% divistabu, 12,58% trīsistabu, un 6,84% četrstabu dzīvokļi. Salīdzinot šos skaitļus ar Ķelni 1927. gadā, kas bija sava veida paraugs (attiecīgi pa istabām– 18,9; 25; 17,3; 8,7%), dzīvokļa vidējais lielums bija 4 istabas ieskaitot virtuvi. Redzams, ka Rīgā bija vairāk vienistabas dzīvokļu, un tas neatbilda normālām prasībām, kas bija nepieciešams vienai ģimenei ar bērniem. Šī situācija noteica to, ka no 45 132 vienistabas dzīvokļiem 19 905 virtuvi izmantoja gulēšanai un dzīvošanai, lai gan tā nebija piemērota šādam nolūkam. Liels skaits virtuves šādam nolūkam tika izmantos arī divistabu (4 765) un trīsistabu (1 809) dzīvokļos. Kopumā 37,27% mazo dzīvokļu, 13,75% vidējos un 11,31% lielos dzīvokļos virtuvi izmantoja gulēšanai un dzīvošanai.

Mazos dzīvokļos bija 90 700, vidējos 82 764 un lielos 24 515 istabas. Visvairāk istabu atradās III pref.iec. (33 019), jo šeit bija sastopama lielākā daļa lielo dzīvokļu.¹⁸⁰ 1930.g. bija 940 brīvi dzīvokļi, 1% no visiem dzīvokļiem, bet 1925. gadā brīvi bija 3634 (4,2%) dzīvokļi, turklāt 1372 no tiem bija lietojamā stāvoklī.¹⁸¹

Bieži nodrošināta persona nespēja atrast saviem ienākumiem atbilstošas dzīvojamās telpas. Daudzi īrnieki, kuri nebija maksātpējīgi dzīvoja lielos dzīvokļos, jo nevarēja atrast mazākas platības, un satraucās par lielajiem pārceļšanās izdevumiem. Par to, ka pilsētā dzīvokļus bija grūti dabūt visspilgtāk liecināja avīžu sludinājumi, kuros tika solītas lielas atlīdzības par dzīvokļa uzrādīšanu.¹⁸² Viens no norādījumiem, ka lielajos dzīvokļos dzīvoja turīgas personas ir dzīvokļu nodoklis, kas tika uzlikts attiecīgai gada īres summai, un jo lielāka bija šī summa, jo lielāks bija nodoklis. Procenti svārstījās no 2,25 līdz 20, un gada laikā sakrājās ievērojama summa,¹⁸³ kas no viena algota strādnieka varēja prasīt aptuveni divu mēnešu algu tērēšanu tikai tam, lai samaksātu dzīvokļa nodokli.¹⁸⁴ Rīgā bija novērojama stabila tendence, ka lielos dzīvokļos dzīvoja turīgākas personas. Par bagātiem iecirkņiem tika

¹⁷⁸ Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – R.: Rīgas pilsētas statistikas biroja publicējums, 1931. – VIII. lpp.

¹⁷⁹ Pāris H. Dzīvokļi Rīgā. – 22.lpp.

¹⁸⁰ Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – IX. lpp.

¹⁸¹ Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – X. lpp.

¹⁸² LVVA, 3256.f.,1.apr.,41.l.,147.lp. Rīgas pilsētas finanšu pārvalde. Finanšu nodaļas protokoli. 1921.g.24.maijs.

¹⁸³ LVVA, 3256.f.,1.apr.,41.l.,150.; 193.lp. Rīgas pilsētas finanšu pārvalde. Finanšu nodaļas protokoli. 1921.g.24.maijs.; 1923.8.novembris.

¹⁸⁴ No 45 lūgumiem un sūdzībām, lai samazinātu īres nodokli noraidīti bija visi. Šajos iedzīvotāju lūgumos parādās arī tas, ka dēļ dzīvokļu krīzes nespēj atrast sev citu dzīvesvietu, un lūdz samazināt nodokļu apjomu esošajā dzīvesvietā. Lūgumi nāca no lielo dzīvokļu īpašniekiem, kuriem bija grūtības nomaksāt īri vai kādi citi iemesli. Lielāks vai mazāks skaits šādu lūgumu bija jāizskata daudzās domes sēdēs, bet tikai retos gadījumos tie tika apmierināti. (Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 19. jūlijā 1928.g. Protokols Nr.8. Lūgumu un sūdzības dzīvokļu nodokļu lietās. // Rīgas pilsētas domes 1928.g. gada protokoli. – R.: Izdevējs, 1928. – 31. – 38.lpp.)

uzskatīti I,II un III iecirkņi, kuros bija arī ievērojama daļa lielo dzīvokļu, vidēji iecirkņi bija IV,VII,XII,X,VIII un XI, bet nabadzīgie V,VI un IX.¹⁸⁵

Zināma daļa Rīgas iedzīvotāju vasaras mēnešos dzīvoja vasarnīcās ārpus sava dzīvokļa, un lielākā daļa no šīm rezidencēm atradās Rīgas jūrmalā, Bulduros, Edinburgā, Majoros, Dubultos, Mellužos un Asaros, jeb aptuveni 18 -28 km no Rīgas, kā arī Vecāķos un Siguldā u.t.t. Pilsētas robežās vasarnīcu bija maz¹⁸⁶, un, ja arī tika celtas jaunas privātmājas, tad tajās bija mazs dzīvokļu skaits.

7. 1. Dzīvokļu apdzīvotība

Dzīvokļu apstākļi ir svarīgs mājsaimniecības darba procesa un kapitālistiskā darba produkts (dzīvokļu celtniecība). Dzīvokļu apstākļi parāda vai pastāv sakars starp sociālo mobilitāti un telpas mobilitāti, kas var parādīt vēl vienu sociālās izslēgšanas cēloni, jo dzīvokļa cena var būt par augstu zināmai daļai mājsaimniecību.¹⁸⁷ Dzīvojamo telpas gadījumā sociālā izslēgšana var parādīties kā ēkas uzbūves forma, fiziskais stāvoklis, atrašanās vieta un cena.¹⁸⁸ Rīgā sociālo mobilitāti ietekmēja dzīvokļu trūkums, bet dzīvokļa atrašanās vieta, fiziskais stāvoklis un cena bija saistīta ar sociālo stāvokli. Kopumā pilsētā lielākā problēma bija dzīvojamo telpu trūkums, kas atsaucās uz iedzīvotāju sadzīves apstākļiem un iespējām paaugstināt dzīves līmeni.

Latvijā pieņēma Rietumeiropas dzīvokļa apdzīvojuma kritēriju, ka istaba ar vairāk nekā 2 iemītniekiem var tikt uzskatīta par pārpildītu. Pirms kara šis rādītājs bija pārsniegts proletariāta dzīves rajonos. Rīgas strādnieku rajoniem bija raksturīgi vienistabas dzīvokļi, jo pirms kara šajos rajonos dzīvoja neprecēti gados jauni strādnieki. Piem., Sarkandaugavā (V) 70% dzīvokļi bija vienistabas, un vēl vairāk tādi bija Krasnaja Gorka 81% (IX), Pēterpils šosejas 71% (XII) un Grīziņkalna (VIII) rajonos, kuros koncentrējās dzīvojamās kazarmas, un 1/6 no visiem apdzīvotajiem dzīvokļiem (13 552) 1921.g. 88% dzīvokļu bija 1 – 2 istabas. Blakus esošajā iecirknī Berga bazārs (VII) arī bija daudz mazo dzīvokļu, tomēr 40,3% (3377) no dzīvokļiem bija 3 – 5 istabas lieli, kas bija „vidējās pilsonības” mājokļi. Pilsētas bagātajos apgabalos (II, III) starp Ķeizara dārzu un Ģertrūdes baznīcu dominēja lielie dzīvokļi, II iecirknī 67% (1555) dzīvokļi bija vairāk kā ar 3 istabām, bet III iecirknī 70% (5898). Šo rajonu uzskatīja par „lielburžuāzijas mitekli”. Šajos iecirkņos (II, III) uz vienu dzīvokli bija 4,5 un 4,4 personas, bet uz vienu istabu 1,1 iemītnieks. Savukārt nabadzīgajā

Istabu skaits	Iedz.sk. uz dzīvokli	Iedz.sk. uz 1 telpu
Dzīvojamās virtuves	2,71	2,71
1	3,04	3,04
2	3,78	1,89
3	4,43	1,48
4	5,06	1,27
5	5,60	1,12
6	6,12	1,02
7	7,04	0,90

Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – X; XII. lpp.

¹⁸⁵ Handraks H. Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911. – 1930. – R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1932. – 45.lpp.

¹⁸⁶ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 36.lpp.

¹⁸⁷ Somerville P. Explanation of Social Exclusion: Where Does Housing Fit in? // Housing Studies, Vol. 13, No. 6. (1998) – P. – 771. – 772.

¹⁸⁸ Somerville P. Explanation os Social Exclusion: Where Does Housing Fit in? – P. – 778.

Krasnaja Gorka rajonā uz dzīvokli bija 3,4 personas, bet uz vienu istabu 2,7. Vidēji pilsētā šis rādītājs 1921.g. bija 1,63 personas uz vienu istabu, bet 1925.g. 1,78.¹⁸⁹

1930. gadā dzīvokļos dzīvoja 358 761 personas (15. pielikums). Pieaudzis, salīdzinot ar 1925.g., bija pagrabstāvu apdzīvojums no 5911 (1,85% no iedz.sk.) līdz 13 492 (3,8%). Tas liecina, ka dzīvokļu krīze turpinājās, un pagrabstāvus sāka apdzīvot, kaut arī iepriekš tie tika izmatoti citiem nolūkiem. 38,2%

iedzīvotāju dzīvoja vienistabas dzīvokļos, 22,2% divistabu, 14,9% trīsistabu. Mazajos dzīvokļos dzīvoja 225 984 (63%), vidējos 109 368 (30,5) un lielos 23 409 (6,5) pilsētnieku. Gandrīz 2/3 no iedzīvotājiem dzīvoja dzīvojamās virtuvēs, 1 un 2 istabu dzīvokļos.

1930. gadā uz vienu dzīvokli bija 3,74 personas, bet 1925.g. 3,57, tas skaidri norāda, ka pilsētā pieauga iedzīvotāju „sabiezinājums”. Ķelnē uz vienu dzīvokli sabiezinājums bija 3,82 personas, taču vidējais dzīvokļa lielums bija 4 istabas, bet Rīgā dzīvokļa vidējais lielums ir 2,06 istabas. Latgales priekšpilsētā (VI, IX) bija vislielākā iedzīvotāju koncentrācija uz vienu istabu: dzīvokļu lielums bija 1,33 istabas, bet apdzīvoja 3,84 personas. IX iecirknis bija trūcīgākais un bērniem bagātākais, un tur dzīvoja daudz ebreju. Lielākā iedzīvotāju koncentrācija bija II un III pref. iec.

Mazos dzīvokļos sabiezējums bija 3,25, vidējos 4,82 un lielos 6,54, taču vislielākā koncentrācija bija mazajos dzīvokļos, īpaši dzīvojamās virtuvēs un vienistabas dzīvokļos. Uz vienu dzīvojamo telpu pilsētā bija 1,81 persona, bet 1925. gadā 1,73, Ķelnē šis rādītājs ir 0,97.¹⁹⁰ Pārpildīti dzīvokļi liecināja par dzīvokļu trūkumu.¹⁹¹ Pērns H. secina, ka 1924.g. 10% (30 000) no Rīgas iedzīvotājiem dzīvoja virtuvēs.¹⁹² Vislielākā koncentrācija uz vienu telpu bija IX pref. iec. 2,88 un V pref. iec. 2,35 personas. Vismazākais skaits bija II (1,15) un III (1,25) pref. iec.

Par pārpildītu Rīgas statistika uzskatīja istabu ar vairāk nekā 2 personām, un Rīgā tādi bija 36 005 dzīvokļi ar 47 305 istabām un 166 430 iemītniekiem. Pārpildīti bija 37,5% dzīvokļu (1925.g. 36,4%¹⁹³) un 23,9% istabu, turklāt 46,4% iedzīvotāji dzīvoja pārpildītos dzīvokļos. 33 834 (48,6%) mazie dzīvokļi ar 146 997 (65,0%) iemītniekiem, 2 110 (9,3%) vidējo dzīvokļu ar 18 461 (16,9%) iemītniekiem un 61 (1,7%) lielo dzīvokļu ar 972 (4,2%)

Prefekta iecirkņi	Pārpildītie dzīvokļi %		Prefekta iecirkņi	Pārpildītie dzīvokļi %	
	1930	1924		1930	1924
IX	61,3	52,7	XI	34,6	32,1
V	50,8	42,8	IV	30,3	29,1
VI	50,2	43,3	VII	27,8	23,4
XII	48,5	45,5	II	16,9	11,2
VIII	45,1	43,1	I	16,6	13,5
X	40,9	33,1	III	13,9	11,4
XIII		33,4	Vidēji	37,5	33,2

Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XIII. lpp.; Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 31.lpp.

¹⁸⁹ Pārns H. Dzīvokļu krīze // Jaunākas Ziņas. – 1922.2.decembris. – Nr.272; Pārns H. Pārpildītie dzīvokļi Rīgā // Jaunākas Ziņas. – 1926.7.jūnijs. – Nr.123.

¹⁹⁰ Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XI. lpp.

¹⁹¹ Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XV. lpp.

¹⁹² Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 27.lpp.

¹⁹³ Jagars J. Komunālā dzīvokļu būvniecība. – 510.lpp.

iemītniekiem dzīvoja pārpildītos dzīvokļos. Visvairāk bija pārpildīti vienistabas dzīvokļi (58,1%) un 76,6% no visiem vienistabas iemītniekiem dzīvoja pārpildītos dzīvokļos. Iedzīvotāju koncentrācija pārpildītos dzīvokļos vidēji pilsētā bija 4,62, mazos 4,34, vidējos 8,75 un lielos 15,93. Koncentrācija uz vienu telpu vidēji pilsētā 3,52: mazajos dzīvokļos 3,69, vidējos 2,63) un lielos 2,45. Pārpildīti bija tieši mazie dzīvokļi, un katrā prefektūrā šo dzīvokļu īpatsvars bija atšķirīgs.

IX pref.iec. bija lielākais dzīvokļu pārapsdzīvotības rādītājs. Prefektūrā bija 254 apdzīvotās virtuves, un tās apdzīvoja 3-4 personas, un 95 virtuvēs vairāk nekā 4 personas. No visiem 3234 vienistabas dzīvokļiem 2015 dzīvoja 3-4 personas un 1219 dzīvokļos vairāk nekā 4 personas, turklāt 78 vienistabas dzīvokļos dzīvoja vairāk nekā 8 personas. Otrajā apdzīvotākajā iecirknī (VI) no 1892 vienistabas dzīvokļiem 723 apdzīvoja 4 personas, tai skaitā 53 dzīvokļi ar vairāk nekā 8 personām. Šajos iecirkņos visvairāk dzīvoja krievi, poļi un mazturīgi ebreju iedzīvotāji.¹⁹⁴

1924.g. lielie dzīvokļi (vairāk par 6 istabām) un vidējie (3 – 5 istabas) bija nebūtiski pārpildīti. No 20 226 šāda lieluma dzīvokļiem pārpildīti bija 1% lieli un 7% vidējie dzīvokļi. Lielajos dzīvokļos uz vienu istabu bija 0,95 un vidējos 1,29 iemītnieki. Mazajos (1- 2 istabām) dzīvokļos (61 784) uz vienu istabu bija 2,34 personas. 3931 virtuves apdzīvoja 9163 cilvēki. 3 un vairāk persona dzīvoja 1379 virtuvēs, 5 un vairāk personas 470 virtuvēs un atsevišķos gadījumos līdz pat 10. Dzīvošana virtuves telpās bija nepiemērota, jo kurināšana ar malku radīja sodrējus. No vienistabas dzīvokļa ar atsevišķu virtuvi pārpildīti bija 53%, un no šiem 39 376 dzīvokļiem 20 973 dzīvoja vairāk nekā 3 personas, un 4435 vairāk par 5 personām. Maksimums bija 13 personas. Šādi dzīvokļi nebija tikai nomalēs, bet jau aiz Bruņinieku ielas tie bija sastopami. No 18 477 divistabu dzīvokļiem pārpildīti bija 4509 ar 2,85 iemītniekiem uz istabu, bet pārpildītos vienistabas dzīvokļos bija 3,84 personas. 1924.g. pārpildīti kopumā bija 28 309 dzīvokļi vai 1/3 no visiem dzīvokļiem un tajos dzīvoja 123 856 iemītnieki. 1926.g. vidēji 1,73 cilvēki mitinājās vienā istabā un vismazākais rādītājs bija 4 statistikas iecirknī pa kreisi no Brīvības bulvāra 1,02, bet II pref.iec. vidēji 1,07. Lielākā dzīvokļu apsdzīvotība bija Krasnaja Gorka (2,61) ar 44 statistisko rajonu (2,89). Dzīvokļos iedzīvotāju koncentrācija pilsētā vidēji bija 3,57.¹⁹⁵

Statistiskie dati liecina, ka aptuveni puse Rīgas iedzīvotāju mitinājās pārapsdzīvotos dzīvokļos un arī puse no dzīvokļiem bija ar apakšīemītniekiem. Daudzi cilvēki dzīvoja pagrabos u.c. dzīvei mazāk piemērotās vietās.

¹⁹⁴ Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XIII. lpp.; LVVA, 3256.f., 1.apr., 224.l., bp.

¹⁹⁵ LVVA, 3076.f., 1.apr., 237.l., 10. – 11., 18. – 19.lp. Dzīvokļu krīzes apkarošana; Pārns H. Pārpildītie dzīvokļi Rīgā // Jaunākas Ziņas. – 1926.7.jūnijs. – Nr.123.

E. Bulmerinks uzskatīja, ka pilsētai 1930.g. bija nepieciešami 12 406 dzīvokļi, bet H. Pārns izvirzīja četras reizes lielāku skaitli, ka jāuzbūvē 45 000 jauni dzīvokļi. Nebija zināms cik personas pieprasīja savu dzīvokli. Tai pat laikā no 1925. – 1930.g. tika uzbūvēti tikai ap 2000 jauni dzīvokļi, un kopējais skaits pieauga par 6415, bet tai pat laikā iedzīvotāju skaits pilsētā šajā laikā pieauga par 38 000.¹⁹⁶

gads	Vidējais iedzīvotāju skaits	Dzīvojamo ēku tīrais pieaugums	Dzīvokļu tīrais pieaugums	Uz 1000 iedzīvotājiem	Istabu tīrais pieaugums
1926	345 000	30	227	0,7	698
1927	355 000	34	368	1	979
1928	365 000	69	413	1,1	1167
1929	373 000	96	490	1,3	1569

LVVA, 3256.f., I.apr., 224.l., bp. (Rīgas pilsētas statistiskā biroja gada ceturkšņa pārskats. – 1930.janvāris-marts)

Rīgas pilsētas valdes aprēķini tai pašā gadā liecināja, ka pilsētā bija nepieciešami 32 000 dzīvokļi.¹⁹⁷ Ēku un dzīvokļu būvniecība aktivizējās 1926. -1929.g., tomēr istabu iztrūkums (ap 24 000) saglabājās.¹⁹⁸

Ja cilvēks vēlējās noīrēt dzīvokli, tad centrā to atrast bija grūti. 1913.g. centrā nedaudz vairāk kā 6% no dzīvokļiem bija brīvi, bet 1925.g. 0,8% vai 181 dzīvoklis (I,II,III,IV pref.iec.), savukārt tālākajās pilsētas nomalēs tos bija daudz vieglāk atrast.¹⁹⁹ Dzīvokļu trūkums un apdzīvotība liecina par neatrisinātiem ekonomiskajiem un sociālajiem jautājumiem, jo labi nodrošinātās sabiedrības grupas bija ieguvušas sev komfortablus dzīvokļus, bet pārējai sabiedrībai vairs nebija pieejams ierobežotais skaits ērto dzīves telpu. Ekonomiskā situācija noteica arī to, ka netika celtas jaunas ēkas, jo sabiedrība nebija maksātspējīga.

7.2. Tautības un dzīvojamā telpa

1930.g 11. februāra tautas skaitīšanas dati parādīja, ka no visiem Rīgas iedzīvotājiem 60,29% bija latvieši, tad sekoja vācieši (11,67), ebreji (11,2), krievi (9,11), poļi (4,39) un citu tautību pārstāvji, no kuriem lielāko daļu sastādīja igauņi un lietuvieši. Latviešu pārsvars bija VIII un IX pref.iec., bet vācieši III un XI, krievi IX un VI, ebreji VII un VI, poļi VI un IX pref.iec. piešķīra zināmu nacionālo savdabību. Vismazāk pārpildītos dzīvokļos dzīvoja vācieši, bet visvairāk poļi, lietuvieši un krievi. Pie nezināmajiem, kuru skaits bija mazs var pieskaitīt turīgus ārzemniekus un ebrejus. Latviešu sadalījums pilsētā šajā ziņā neatšķiras (16. pielikums).

¹⁹⁶ Jagars J. Komunālā dzīvokļu būvniecība. – 511.lpp.

¹⁹⁷ Pielikums Rīgas pilsētas domes sēdes 1930. gadā 20. marta Protokolam Nr. 5. // Rīgas pilsētas domes 1930.g. protokoli. – R.: Latvija, 1930. – 285.lpp.

¹⁹⁸ Rīgā uz 1000 iedzīvotājiem istabu pieaugums šo gadu laikā bija ap 1, bet, ja salīdzina ar Vācijas pilsētām, kas bija līdzīgas Rīgai pēc iedzīvotāju skaita, Rīga būtiski atpalika (1928.g. Chemnicā 3,6; Diseldorfā 9,8; Galzenkirhenā-Buerā 4,3; Hanoverā 9,1; Nirnbergā 5,8; Štutgartē 5,6, bet visās Vācijas lielpilsētās vidēji 5,9 1928.g., bet 1927.g. 5,2) Dzīvokļu trūkumu apliecināja arī uzcelto dzīvokļu daudzums uz 100 laulībām, Rīgā tika uzbūvēti 11,7 dzīvokļi 1927. un 14,7 dzīvokļi 1929.g., bet Vācijas pilsētās šis rādītājs bija ievērojami augstāks (Chemnicā 51,9; Diseldorfā 92,3; Galzenkirhenā-Buerā 53,4; Hanoverā 71,1; Nirnbergā 60,4; Štutgartē 59,1). (LVVA, 3256.f., I.apr., 224.l., bp. (Rīgas pilsētas statistiskā biroja gada ceturkšņa pārskats. – 1930.janvāris-marts))

¹⁹⁹ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 34.lpp.

Kā redzams no 7. tabulas, ebreji vismazāk dzīvoja mazajos dzīvokļos, un visvairāk no visām tautībām vidējos dzīvokļos, bet ārzemnieki savukārt visvairāk apdzīvoja lielos dzīvokļus. Poļi un lietuvieši izceļas ar to, ka viņi visvairāk dzīvoja mazos dzīvokļos, un vismazāk lielajos, arī dzīvokļu pārapsdzīvotības rādītājs viņiem bija augstākais.

7. tabula Atsevišķu tautību sadalījums pa apdzīvoto dzīvokļu lielumu % 1930.g.

Dzīvokļu tips	ebreji	Citi un nezināmi	vācieši	igauņi	latvieši	krievi	poļi	lietuvieši
Mazie	27,86	39,72	40,69	64,9	71,01	73,33	79,12	84,11
Vidējie	59,95	38,71	44,84	26,93	24,69	21,73	18,06	13,7
Lielī	12,19	21,57	14,47	8,17	4,30	4,94	2,82	2,19
	100	100	100	100	100	100	100	100

Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XIV. lpp.

62,99% pilsētas iedzīvotāju mitinājās mazajos dzīvokļos, vidējos 30,48%, bet lielos 6,53%. Šajā rādītājā bija arī

atšķirības dažādām tautībām.

8. tabula Tautību sadalījums pēc pārapsdzīvotu dzīvokļu tipiem % 1930.g.

Dzīvokļu tips	vācieši	igauņi	citi un nezināmi	latvieši	ebreji	lietuvieši	krievi	poļi
Mazi	51,79	53,55	63,33	62,96	69,75	72,55	77,86	78,89
Vidēji	8,06	11,42	9,96	15,35	25,37	27,57	19,58	23,91
Lielī	1,7	0,54	1,99	5,33	5,62	4,29	3,16	4,61

Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – R.: Rīgas pilsētas statistikas biroja publicējums, 1931. – XIII. lpp.

10. tabula parāda, ka vācieši vismazāk dzīvoja pārpildītos mazos un vidējos dzīvokļos,

bet igauņiem bija mazākais % mazo dzīvokļu pārapsdzīvošanā.²⁰⁰

Rīgā dzīvokļu jautājums bija viena no aktuālākajām sociālajām problēmām, jo dzīvokļu deficīts un labiekārtotība atsaucās uz lielas daļas sabiedrības dzīves kvalitāti. Dzīvokļu apsdzīvotības dati skaidri liecina par dažādām sociālām pilsētas dzīves parādībām. Dzīvokļa apsdzīvojums arī liecina par dažādu dzīves līmeni atšķirīgās pilsētas daļās, kas apstiprina citas ziņas par sociāla statusa ziņā labāk nodrošinātu personu dzīves vietām un sabiedrības grupām, kas iztika ar mazu dzīves telpu. Svarīgākais bija tas, ka mazā pirkspēja neveicināja privāto dzīvojamo ēku būvniecību, lai nodrošinātu pieaugošo pilsētas iedzīvotāju skaitu ar jauniem dzīvokļiem. Turklāt, apsdzīvojuma pieaugums dzīvokļos parāda, ka daļa sabiedrības pieņēma pastāvošo, oficiāli neērto, dzīvošanas veidu nelabvēlīgos apstākļos.

²⁰⁰ Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XIV. lpp.

8. Dzīvoklis un mājsaimniecība

Pirms I pasaules kara bija ierasts, ka viens dzīvoklis tika uzlūkots kā viena mājsaimniecība – dzīvokļu skaits tika pielīdzināts mājsaimniecību skaitam, un tas arī raksturoja toreizējos apstākļus. Šāda pieeja neprasija mājsaimniecību skaitīšanu. Pēckara Latvijā apstākļi mainījās, jo netika pietiekamos apmēros būvētas jaunas dzīvojamās mājas, turklāt daudzus dzīvokļus sāka izmantot citiem nolūkiem. Dzīvokļu trūkums spieda daudzus dzīvokļus dalīt savā starpā starp vairākām personām, mājsaimniecībām un ģimenēm.

Katra mājsaimniecība vēlas savā rīcībā iegūt dzīvokli. Rīgā iepriekš netika veikti šādi aprēķini, un tāpēc 1930.g. 11. februāra tautas skaitīšanas laikā tika skaitītas saimniecības, kurām ir kopīga mājsaimniecība. Par patstāvīgu mājsaimniecību tika definēta vienība, kurai sevi ēdina un uzkopj telpas, un nav nekāda saistība ar citu saimniecību, kaut arī tā sastāvētu no vienas („vieninieku saimniecība”) vai vairākām personām. Rīgā tika saskaitīti 95 910 dzīvokļi ar 123 144 saimniecībām, un klāt vēl tika pieskaitītas 1 324 „uzņemtās ģimenes”, kurām nav patstāvīga saimniecība, bet kuras dzīvokļa saimnieks uzņēmis savā dzīvokļi kā „piedzīvotājus”. Šīm ģimenēm nebija patstāvīgas saimniecības, un tāpēc tika uzskatīts, ka viņām arī bija nepieciešams savs dzīvoklis. Rīgā kopā bija 25 558 mājsaimniecības un ģimenes bez sava dzīvokļa. Ja runā par dzīvokļu nepieciešamību vai steidzamību, tad priekšplānā izvirzās subjektīvais moments. Tas bija atkarīgs no iedzīvotāju maksātspējas un „kulturālajām prasībām”. Rīgā bija arī 27 218 „vieninieku saimniecības”, turklāt 11 753 šo saimniecību mitinājās 2 un vairāku istabu dzīvokļos.²⁰¹

Rīgā uz katriem 100 dzīvokļiem bija 30 saimniecības un uzņemtas ģimenes bez pastāvīga dzīvokļa, savukārt Vācijas 46 lielpilsētās vidēji uz 100 dzīvokļiem bija tikai 10,6 saimniecības un uzņemtas ģimenes bez patstāvīga dzīvokļa. 16 555 vieninieki bija pārsvarā jauni strādnieki, amatnieki, tirdzniecības ierēdņi, studenti u.c. 19 967 dzīvokļos mitinājās divas un vairāk saimniecības, un šajos dzīvokļos dzīvoja 106 703 personas. 79,18% no visiem dzīvokļiem, kuros dzīvoja 70,26% iedzīvotāji bija apgādāti ar vienu saimniecību, bet 20,82% dzīvokļu ar 29,74% iedzīvotāju bija apgādāti ar divām vai vairāk saimniecībām.²⁰²

Dzīvokļu sk.	Saimniecību sk.	Personu sk.
75 943	1	252 058
15 334	2	75 483
3 121	3	19 257
945	4	6570
567	5 un vairāk	5 393

Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas.– XIII. lpp.

²⁰¹ Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XV. lpp.

²⁰² Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XVI. lpp.

Visā pilsētā bija 46 543 dzīvokļi bez apakšīrniekiem jeb 48,53% no dzīvokļu kopskaita. Tas liecināja par to, ka dzīvokļu saimnieki bija spiesti izlietot visas dzīvošanai mazāk piemērotas telpas. „Tālākizīrēšana” bija svarīgs ienākumu avots (17. pielikums). Rīgā 51,47% dzīvokļu bija ar apakšīrniekiem, bet Vācijas lielpilsētās vidēji 20,7%.²⁰³

72,6% no dzīvokļiem bija mazi un šajos dzīvokļos vidēji dzīvoja 3,25 personas, un pēc ģimeņu budžeta datiem algota cilvēka mājsaimniecība sastāvēja no 3,2 personām.²⁰⁴ 4 personu ģimenei 1925.g. pārtika, apkurināšana, apgaismošana un dzīvoklis izmaksāja mēnesī 103,89

Dzīvokļu tips	1. saimn. uz dzīvokli	%	2. un vairāk saimn. uz dzīvokli	%	Dzīvokļu kopskaits	%
Mazie	58 842	84,5	10 795	15,5	69 637	100
Vidēji	15 012	66,15	7 681	33,85	22 693	100
Lielie	2 089	58,35	1 491	41,65	3 580	100
kopā	75 943	79,18	19 967	20,82	95 910	100

Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XVI. lpp.

Ls.²⁰⁵ Šī summa bija pieņemama strādnieka ģimenei (3,25 personas), tomēr prasīja, lai darba tirgū iesaistītos arī sievietes, un tas īpaši attiecās uz nekvalificētiem strādniekiem.

Šie dati parāda gan dzīvokļu apdzīvotības sekas, gan arī mājsaimniecību iespēju pelnīt uz dzīvokļu īres rēķina. Līdzās pārtikas ražošanas iespējām, ģimenēm pilsētā pastāvēja iespēja īrēt dzīvokļus apakšīrniekiem. Šie dažādie iztikas nodrošināšanas veidi parāda, ka oficiālā alga nebija vienīgais ienākumu avots mājsaimniecībām.

8.1. Maksa par dzīvokli

1921.g. decembrī Rīgā vienistabas dzīvoklis ar virtuvei vidēji maksāja 275 rubļ. vai 10,4% no vienkārša strādnieka mēnešalgas, un vidējā alga bija 2650 rubļ., tai skaitā par uzturu tērēja 1103 rubļ. (51,6%). Reģionos (18. pielikums) īre bija zemāka, un attiecīgi izdevumi no mājsaimniecības budžeta mazāki, par dzīvokli, piem., Jelgavā 2,6%, Ventspilī un Kandavā 2,7% un Ainažos 1,3%.

Rīgā dzīves dārdzība salīdzinot par pārējo Latviju bija vislielākā. Lai noīrētu vienistabas dzīvokli ar virtuvi Rīgā 1926.g. septembrī bija vidēji jāšķiras no 8,9 Ls, Vidzemē vidēji šis rādītājs neskaitot Rīgu bija 8,87 Ls, Kurzemē 7,24 Ls, Latgalē 11,44 Ls, bet Latvijā 8,6. Bija vietas, kur īres maksa bija lielāka nekā Rīgā (Sloka, Madona, Līvāni, Ludza, Rēzekne, Vecgulfene, Valmiera), taču šajās pilsētās citi pakalpojumi un preces bija lētākas.²⁰⁶ 4 cilvēku ģimene 1925./1926.g. par dzīvokli vidēji maksāja mēnesī 16,4 un 15,9 Ls²⁰⁷, tai pat laikā alga kvalificētam strādniekam dienā 1926.g.septembrī bija 5,68 Ls, bet nekvalificētiem 3,28 Ls. Dzīvoklis prasīja apmēram $\frac{1}{10}$ no ģimenes budžeta tēriņiem.

Pilsētas centrā un vidus rajonā istabu īres cenas atšķīrās (19. pielikums), tomēr starpība nebija tik liela kā starp šīm pilsētas daļām un nomalēm, kur bieži cena varēja būt

²⁰³ Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – XVII. lpp.

²⁰⁴ LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,20.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

²⁰⁵ LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.,87.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929

²⁰⁶ LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,25.lp.– Dzīvokļu dārdzība un strādnieku algas Latvijā 1926. gada septembrī

²⁰⁷ LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.,80.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929.

divreiz lētāka nekā centrā.²⁰⁸ 1924.g. Bulvāru rajonā bija augstākā īres cena, kas sastādīja 108,93 Ls par istabu gadā, bet Bierīņos īres cena bija 24,38 Ls, vēl zemāka cena (18,06) bija tikai Lucavas salā, taču tas attiecās uz pāris dzīvokļiem. No 1922. līdz 1924.g. vidējās gada īres cenas par istabu pieauga no 63 līdz 81,14 Ls. Cenas pieauga aptuveni par 28,79%. Kopumā starpība starp īres cenām bija aptuveni tāda paša kā pirmskara pilsētā. Maza dzīvokļa īres cena 1924.g. vidēji bija 68,19 Ls, vidēja 87,28 un liela 107,83 Ls.²⁰⁹

1925.g. 1. decembrī gada īre par dzīvokļiem ievērojami atšķīrās gan vienistabas, divistabu, trīsistabu un lielākiem dzīvokļiem. Vienistabas dzīvokļa cena bija salīdzinoši izlīdzināta visā pilsētā. Protams, ka centra rajonā cenas bija dārgākas, nedaudz virs simts latiem gadā, tad pārējās pilsētas daļās tā varēja noslīdēt pat līdz 75 Ls, vai kā no centra attāļajā Bolderājā 62 Ls vai Mīlgrāvī 58 Ls, zemas cenas arī bija pilsētas salās. Tas, ka pilsētā bija visai līdzīgas vienistabas dzīvokļa cenas var izskaidrot ar dzīvokļu krīzi, jo vienistabas dzīvoklis bija pieprasītākais, lētākais un tipiskākais dzīves veids lielākajai māsaimniecību daļai, un tas ļāva lielā daļā pilsētas (I, II, III, IV, VI, VII, VIII) iecirknī un vidēji pilsētā 97,32 Ls) uzturēt īres cenu virs 100 Ls. Divistabu dzīvokļu īre pilsētā vidēji maksāja 187 Ls gadā, un līdzīga aina bija novērojama arī šo dzīvokļu tirgū. Pieaugot istabu skaitam dzīvokļos pieaug arī to cena pilsētas centrā, savukārt pārējā Rīgā cenas saglabājās visai līdzīgas. Ja vidēji Rīgā īre divistabu dzīvoklim bija 187 Ls, tad centrā (I, II, III, VII) virs 200 Ls. Trīsistabu un lielāki dzīvokļi bija dārgi visā pilsētā, jo lielo dzīvokļu skaits bija mazāks. Visdārgāk trīsistabu dzīvoklis maksāja Iekšrīgā (I) 403 Ls un Mežaparkā (XII) 563 Ls, bet pilsētā vidēji 319 Ls. Krasākas svārstības starp lētāko un dārgāko pieaug.²¹⁰

Ievērojami iedzīvotāju skaits bija krities Pārdaugavā, 1913.g. tur dzīvoja 114 000 personas, bet 1919.g. 37 000 un 1921.g. 42 000, kaut iedzīvotāju skaits sastādīja tikai 37% no pirmskara rādītājiem, tvaikoņu pārvadāto pasažieru skaits bija 63% no miera laika apjoma.²¹¹ Centrs bija vēlamā dzīves vieta, jo lielākā daļa darbvietu koncentrējās šajā pilsētas daļā, tomēr dzīvokļi šeit bija dārgākie, un bija mazākas iespējas tos izīrēt, un tāpēc lielākai daļai no iedzīvotājiem nācās ar kājām vai transportu mērot ceļu uz darbu. Transporta izmaksas nebija tik lielas, lai būtiski apgrūtinātu strādājošo budžetus. Pasažieru skaits ar katru gadu pieauga un 1928.g. tas sasniedza 48 219 388 cilvēkus ielu dzelzceļam, un 7 612 415 autobusam²¹², bet nākamajos gados šie skaitļi stabilizējās, jo iesākās ekonomiskās grūtības un bezdarbs. Dzelzceļa un tvaikoņu satiksme arī nodrošināja pilsētas komunikācijas.

²⁰⁸ LVVA, 3076.f., 1.apr., 90.l., 41.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929.

²⁰⁹ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 39.lpp.

²¹⁰ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1927 – 1928. – 36. – 39.lpp.

²¹¹ Pārns H. Dzīvokļu un satiksmes trūkums // Jaunākas Ziņas. – 1922.21.decembris. – Nr.298.

²¹² Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929 – 1930. – 49. – 54.lpp.

Pilsētas iedzīvotāji bija nostādīti visumā vienlīdzīgā stāvoklī attiecībā pret īres maksu, bet iespējas meklēt citas īres iespējas un lētākus dzīvokļus bija mazas. Tas atstāja cilvēkus bez iespējām izvēlēties labākas dzīves telpas, tomēr īrei, kā arī citiem komunāliem maksājumiem, nebija tik liels iespaids uz strādājošas personas ģimenes budžetu (20. pielikums), lai apgrūtinātu citu rēķinu kārtošānu.

8.2. Dzīvokļu labiekārtotība

Rīgas dzīvojamo fondu pirms Pirmā pasaules kara var uzskatīt tam laikam par labiekārtotu, jo 1913.g. ūdensvads un kanalizācija bija ierīkoti 39% dzīvokļos, mazākā mērā dzīvokļi bija gazificēti (3,1%), un elektrificēti bija 8,7% gruntsgabali. 1924.g. Rīgā 55,51% dzīvokļi (85 000) bija pieslēgti ūdensvadam, bet 18,71% lietoja ūdeni no ārpus dzīvokļa esoša ūdensvada, bet 25,73% dzīvokļu ūdensvads nebija ievilkts.²¹³ Daudz kritikas izskanēja par dzīvokļu sanitāro un higiēnisko stāvokli, labierīcību pieejamību un dzīvokļu vēdināšanas iespējām²¹⁴, jo higiēniskā ziņā daudzi pilsētas dzīvokļi bija slikta stāvoklī. Dzīvokļu modernizācija noritēja lēnā tempā, tomēr tā bija plānveidīga un mērķtiecīga.

8.2.1. Virtuves

Rīgā dzīvokļi kopumā bija labi apgādāti ar virtuvi. 1924.g. 1,8% (1629) dzīvokļiem nebija savas virtuves, bet no šī skaitļa 311 virtuves atradās ārpus dzīvokļa un 305 bija kopīgas. Lielākā daļa šādu dzīvokļu bija kalpotāju dzīvokļi, kuri pārtiku saņēma no iestādes virtuves. Pilsētā nebija liels mājturību gāzes patēriņš, tomēr tas patstāvīgi pieaug. 3% (2714) no dzīvokļiem bija gāzes plītis, turklāt lielākā to koncentrācija bija novērojama I,II,III,IV,VII un niecīgs skaits VIII iecirknī, bet pārējās pilsētas daļās gāzes plītis nebija sastopamas. Lielajos dzīvokļos atradās 22% no visām gāzes plītīm, vidējos dzīvokļos 8%, bet mazos 50%.²¹⁵ Gāzes privāto patērētāju skaits 1921.g. bija 3770, bet 1930.g. 7559.²¹⁶ Gāzes izdevumi bija salīdzinoši lieli²¹⁷, un tāpēc vidēja strādnieku ģimene nevarēja atļauties dzīvoklī ievilkt un patērēt gāzi.

8.2.2. Vannas istabas

Apstādījumu rajonā 44,28% no visiem dzīvokļiem bija apgādāti ar vannas istabu, III iecirknī 56%, VII (Berga bazārs) 30,81% un I un IV 20,56 un 20,14%. Pārējos iecirkņos šis rādītājs nepārsniedza 8%. Rīgā bija tikai 15,98% (14451) dzīvokļu ar vannas istabu, un no tām 86% lielos dzīvokļos, 46% vidējos un 3% mazos dzīvokļos bija vannas istabas. No Daugavas līdz Bruņinieku ielai (I,II,III,VII) uz vienu vannas istabu bija 11 personas, bet

²¹³ Rubīns J. Rīgas dzīvojamais fonds 20. gadsimtā. Tipoloģiskā rakursā. – R.: Jumava, 2004. – 59.lpp.

²¹⁴ Atklātības domas par dzīvokļu krīzes novēršanu // Pirmā dzīvokļu krīzes novēršanas propagandas nedēļa (10. – 20.aprīlim 1927. gadā). – R.: Rīgas pilsētas dzīvokļu krīzes apkarošanas kom. Izdevums, 1927. – 185. – 192.lpp.

²¹⁵ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 34., 14*. – 15*.lpp.

²¹⁶ LVVA, 3076.f.,1.apr.,140.l.,34.,37.,76.lp. Rīgas pilsētas elektrības, gāzes un ūdens iestādes 1911 – 1929.; Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929 – 1930. – 115.pp.; Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 18. novembrī 1928.g. Protokols Nr.13. // Rīgas pilsētas domes 1928.g. gada protokoli. – R.: Izdevējs, 1928. – 5.lpp.

²¹⁷ LVVA, 3076.f.,1.apr.,140.l.,82. – 85.lp. Rīgas pilsētas elektrības, gāzes un ūdens iestādes 1911 – 1929.

pārējā pilsētā 45 iedzīvotāji.²¹⁸ 1927. – 1931.g pilsētas nomalēs tika uzceltas vairākas pirtis²¹⁹, lai nedaudz uzlabotu esošo higiēnas stāvokli.

8.2.3. Apkurināšana

1924.g. Rīgā galvenie dzīvokļa apsildes veidi bija centrālpakure (21. pielikums), krāsns un jaukta apkure, no kurām visvairāk izmantoja krāsns apkuri. No 14 976 dzīvojamajām ēkām (ieskaitot iestāžu ēkas) 14 438 bija krāsns apkure, 453 ar centrālpakuri un 43 ar abiem kopā. 42 ēkas bija bez apkurināšanas iekārtām. Centrālpakure ir izplatīta vairāk pilsētas centrā, un īpaši III pref. iec. Mežaparka vasarnīcu rajonā 31 mājai bija centrālpakure, bet Bolderājas iecirknī tādas vispār nebija. Centrālpakure apgādāja ar siltumu 8 428 dzīvokļus ar 39 065 iedzīvotājiem.²²⁰

8.2.4. Ūdensvads (22. pielikums)

No visiem komunālajiem pakalpojumiem vislabāk pilsēta bija nodrošināta ar ūdensvadu (23. pielikums). 1920.g. 5 124, 1927.g. 5540 un 1930.g. 6234 nekustamie īpašumi bija pieslēgti pie ūdensvada.²²¹ 1924.g. 55,51% dzīvoklis bija pieslēgts ūdensvadam. 1926.g. tika uzsākts ūdensvada tīkla sistemātisks paplašināšanas darbs Zaslaukā, Ilģuciemā, Sarkandaugavā un Vidzemes šosejas u.c. rajonā, bet mazturīgajiem iedzīvotājiem tika ierīkoti brīvkrāni un artēziskās akas.²²² No 50 201 dzīvokļiem 95% lielos, 86% vidējos un 44% mazos dzīvokļos ūdens bija apgāde bija dzīvokļa iekšienē. 16 916 dzīvokļiem ūdensvads bija ierīkots ārpus dzīvokļa, bet 25,78% (23318) dzīvokļi bija bez ūdensvada, tai skaitā Pārdaugavā 12 570, Sarkandaugavā 3460 (V), Krasnaja Gorkas rajonā 2321 (IX) un gar Vidzemes šoseju (XII) 2519, kas atradās Bukultmuižas ūdens maģistrāles rajonā. Šajās pilsētas daļās ar ūdensvadu bija apgādāta aptuveni ¼ no dzīvokļiem. Ūdensvads nepastāvēja Bolderājā. Pārdaugavā 1922.g. 20% ēkām bija ūdensvads, bet Maskavas priekšpilsētā (V,IX) 40%. Vislabāk ar ūdensvadu bija apgādāts pilsētas centrs (I,II,III,IV,VI,VII,VIII iecirknī ar ūdensvadu bija apgādāti no 64,32 līdz 90,64% visu dzīvokļu), īpaši I,III,VII iecirkņi, kur šis rādītājs sasniedza vairāk nekā 80%.²²³

8.2.5. Kanalizācija

Rīgas dzīvokļi ar tualetēm (24. pielikums) bija apgādāti vāji. 1924.g. pie kanalizācijas bija pievienotas 4798 ēkas, bet 10 183 nebija pievienotas notekūdeņu sistēmai.²²⁴ Iekšpilsētā no 900 apbūvētiem gruntsgabaliem 350 (40%) bija pievienoti kanalizācijai. Maskavas priekšpilsētā no visiem īpašumiem, kuriem garām gāja kanalizācijas vadi, pievienoti bija ne vairāk kā 25%,

²¹⁸ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 35.lpp.

²¹⁹ Jēkabsons Ē., Ozoliņa Dz. Rīgas pilsētas pārvalde Latvijas Republikas laikā (1920 – 1940) // Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos. – R.: Rīgas Nami, 2000. – 191.lpp.

²²⁰ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 19.lpp.

²²¹ LVVA, 3076.f.,1.apr.,140.l.,5.,25.,37.,76.lp.; Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929 – 1930. – 115.pp.

²²² Jēkabsons Ē., Ozoliņa Dz. Rīgas pilsētas pārvalde Latvijas Republikas laikā (1920 – 1940). – 187.lpp.

²²³ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 16*.lpp.; Pārns H. Rīgas ēkas un dzīvokļi // Jaunākas Ziņas. – 1922.30.novembris. – Nr.270.

²²⁴ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 20.lpp.

un bija jāpievieno apmēram 2500 gruntsgabali.²²⁵ Ūdens klozeti bija ierīkoti tikai 19 962 dzīvokļos (22,08%), tai skaitā 1345 (1,49%) ārpus dzīvokļa. 63 354 dzīvokļos tualete atradās ārpus dzīvokļa, tai skaitā 21 852 vai 24% no dzīvokļu kopskaita ārpus ēkas. Centrā tualetes ārpus ēkas sastopams bija maz – Iekšrīgā 91 (3,02%), apstādījumu rajonā 37 (1,51%), III pref. iec. 254 (2,91%). Lielā skaitā tualetes sētā bija sastopamas Pārdaugavā, Āgenskalnā un Torņakalnā (40 – 47%), līdzīgs rādītājs bija arī Sarkandaugavā un Krasnajas Gorkas rajonā, bet Bolderāja atspoguļoja lauku sadzīves apstākļus, jo 86,23% tualešu atradās sētā.²²⁶

Dažādām sociālām šķirām bija atšķirīgas prasības pēc tualešu izvietojuma, un par to liecina arī dzīvokļu lielums – 78% lielo dzīvokļu, 49% vidējo un 9% mazo dzīvokļu bija ūdens klozeti. Tai pat laikā 47,2% dzīvojamām virtuvēm, 32,51% vienistabas, 21,72% divistabu, 11,81% trīsistabu, 4,91% četrstabu, 2,16% piecistabu un 1% lielo dzīvokļu tualete atradās ārpus ēkas. Šajā ziņā pilsētā bija daudz problēmu, vienīgi II un III iecirknis izcēlās ar 88 un 85% dzīvokļu, kuriem bija atējas vietas 1922.g. un I un VII iecirkņiem ar 70,8 un 62,8% dzīvokļos.²²⁷ No sanitāri higiēniskā viedokļa Rīgu tajā laikā raksturoja kā vāji nodrošinātu ar kanalizāciju, bet bagātu ar lipīgām slimībām.²²⁸ Daudzo dzīvokļu biežais apdzīvojums pastiprināja dažādu slimību izplatīšanos (tuberkuloze, asinssērgas un lipīgās slimības).

8.2.6. Elektrība

1920.g. pilsētā bija 30 575 elektrības abonenti. 1921.g. Rīgā 35 000 dzīvokļi bija pievienoti elektrotīklam, 1925.g. 43 200 abonementi.²²⁹ Oficiālā dzīvokļu skaitīšana parāda, ka 1924.g. ar elektrību (25. pielikums) bija nodrošināti 43 185 dzīvokļi, bet vislabāk lielie dzīvokļi (96%), 83% vidējie un 35% mazie. Dzīvokļa apgaismojums vislabāk nodrošināts bija centra rajonā – apstādījumu joslā 93,63%, rajonā starp Veco Ģertrūdes baznīcu un Ekspostostu elektrificēt bija 91,78% (III), Vecpilsētā 86,85% (I), Berga bazārā 74,63% (VII), kapsētu rajonā 66% (IV), Pāvila baznīcas rajonā 43,79% (VIII), Pārdaugavā 24,27% un zemākais rādītājs bija Krasnajas Gorkas rajonā (15,6%). Elektrība gandrīz nebija ienākusi Bolderājas dzīvokļos, kur tā apgaismoja tikai 25 dzīvokļus vai 1,7% no to kopskaita XIII iecirknī.²³⁰ Lietotāju skaits turpināja pieaugt, īpaši nomalēs, kur divdesmito gadu sākumā tika atjaunotas izpostītās mājas.

Būtībā jo lielāks bija dzīvokļu istabu skaits, jo lielākas ērtības tajā bija sastopamas, sākot ar trijām istabām, dzīvokļi 80,23% gadījumos bija apgādāti ar ūdensvadu, sākot ar četrām istabām 88,63% dzīvokļos bija elektriskais apgaismojums un 54,18% ūdens klozets. Tā kā mazie dzīvokļi sastādīja lielāko daļu no dzīvojamā fonda, tad aina šajā ziņā bija daudz

²²⁵ LVVA, 3256.f., 1.apr., 41.l., 230.lp. Būvvaldes sēdes protokols, 1924.g. 12. augusts.

²²⁶ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 35. – 36., 16*. lpp.; Pārns H. Rīgas ēkas un dzīvokļi // Jaunākās Ziņas. – 1922.30.novembris. – Nr.270.

²²⁷ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 35. – 36., 16*. lpp.; Pārns H. Rīgas ēkas un dzīvokļi // Jaunākās Ziņas. – 1922.30.novembris. – Nr.270.

²²⁸ Pārns H. Rīgas komunālpolitika pa jauniem ceļiem // Jaunākās Ziņas – 1924.14.novembris. – Nr.260.

²²⁹ LVVA, 3076.f., 1.apr., 140.l., 24., 28., 62.lp. Rīgas pilsētas elektrības, gāzes un ūdens iestādes 1911 – 1929.

²³⁰ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 35., 16*. lpp.

raibāka, tomēr galvenā tendence bija tāda, ka dzīvojamās virtuvēs, vien- un divstābu dzīvokļos augstāk minētās dzīves ērtības bija pieejamas mazāka mērā. Piem., ūdens klozeti un vienkāršas atējas bija tikai 6,74% viesistābu dzīvokļu, un 93,26% gadījumu tualetes bija ārpus dzīvokļa, bet 32,51% ārpus ēkas. Ūdensvads un elektrība bija daudz pieejamāks vienistābas dzīvoklī. Aptuveni 36,75% dzīvokļos ūdensvads bija pieejams dzīvoklī, un 26,01% dzīvokļu bija apgaismoti ar elektrību.²³¹

Dzīvokļu statistika vēl neliecina par pilsētas iedzīvotāju attieksmi pret saviem dzīves apstākļiem un izjūtu par zemo dzīves līmeni un kvalitāti. Pētot subjektīvo pieeju, kvantitatīvie rādītāji ir mazāk noderīgi kā kvalitatīvā pieeja, jo „Dzīves līmeņa rādītāji, kas raksturo, piemēram, mājokļa kvalitāti, kvalitatīvu uzturu, pakalpojumu pieejamību u.tml., ne vienmēr korelē ar ienākumu nabadzību”. Svarīgi ir noskaidrot cilvēku uzskatus un attieksmi par viņu dzīves kvalitāti. Kvalitatīvā pieeja ņem vērā sociālos, politiskos, ekonomiskos un kultūras faktoru attiecības, kas ietver un ļauj iepazīties ar cilvēku „pamatvajadzībām, izdzīvošanas stratēģiju, drošību (vai nedrošību), izolētību, bezspēcību, pašcieņas jautājumu” u.c. aspekti, ko ar statistikas palīdzību noteikt nevar.²³² Tomēr apskatāmā laika posma izpētē šo pieeju nevarēs izmantot, jo šī metode ietver intervētāju un intervējamo, taču ar dažādu avotu palīdzību var iegūt nelielu priekšstatu par dažu sabiedrības grupu un slāņu subjektīvo sava dzīves līmeņa uztveri un izpratni par nabadzību, kas var palīdzēt definēt nabadzību Rīgas pilsētā divdesmitajos gados.

Divdesmitajos gados bieži parādās domas par zināmu sabiedrības grupu noslieci uz dzīves veidu, kurš neprasa īpašus kvalitatīvus uzlabojumus, un pieņem pat tam laikam nelabvēlīgus sadzīves apstākļus. Pie šādām grupām pieskaitīja, piem., Maskavas priekšpilsētas iedzīvotājus, krievus, poļus, lietuviešus, latgaliešus u.c. Statistika par analfabētismu, slimību izplatību un demogrāfijas rādītājiem atšķirīgās pilsētas daļās, liecina, ka daudzi iedzīvotāji, neskatoties uz ārēji nelabvēlīgiem dzīves apstākļiem, bija pieņēmuši tos un par savām prioritātēm uzskatīja vairāk esošā stāvokļa saglabāšanu nevis uzlabošanu. Arī valsts oficiālā statistika un nostāja par eksistences minimumu liecina, ka svarīgi bija uzturēt strādājošo iespējas nodrošināt savas ikdienas vajadzības. Valsts un pašvaldības apņēmas veidot vairāk labklājības nodrošināšanas infrastruktūru nekā dzīves līmeņa pieaugumu. Oficiāli arī netika izvirzīts mērķis vidusšķiras sabiedrības veidošanu. Zināmā mērā var runāt par tradicionālu domāšanas veidu, kad „cilvēks „pēc savas dabas” netiecas nopelnīt naudu – nopelnīt arvien vairāk un vairāk, viņš vienkārši vēlas dzīvot, dzīvot tā, kā pieradis, un nopelnīt tik, cik nepieciešams šādai dzīvei.”²³³ Vai arī Rīgas gadījumā, ja arī bija vēlme, kaut ko mainīt, tad to bija grūti izdarīt.

²³¹ Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 17*. – 18*. lpp.

²³² Trapniece I. Par kvalitatīvo un kvantitatīvo metožu izmantošanu nabadzības pētījumos // Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība. – R.: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2007. – 258. – 259.lpp.

²³³ Vēbers M. Protestantiskā ētika un kapitālisma gars // Vēbers M. Reliģijas socioloģija. – R.:LU Filoz.inst., 2004. – 34.lpp.

9. Algas

Rīgas saimnieciskā dzīve bija cieši saistīta ar visām Latvijas ekonomiskām norisēm. Līdz 1922.g. bija jauncelsmes laiks, no 1923. līdz 1930. uzplaukuma periods un 1930. – 1933.g. ekonomiskā krīze.²³⁴ Pēc kara sabiedrībā bija sastopams uzskats, ka miers nozīmēja atgriešanos pie pirmskara dzīves veida, taču skarbā realitāte par to neliecināja. 1919/20.g. Finanšu Ministrijā, apspriežot strādnieku darba algu jautājumus, vienu no galvenajām domām izvirzīja strādnieku darba spēju saglabāšanu.²³⁵ 1921.g. sasprindzinājums mazinājās mazturīgajām personām, jo tās spēja nodrošināt sev iztikas minimumu, kopumā 1922.g. iezīmējās tendence, ka uzlabojās cilvēku uzturs, nedaudz mazinājās saslimšanas gadījumi, pieauga noslēgto laulību skaits.²³⁶ 1922.g. tiek uzskatīts par naudas stabilizācijas gadu, jo gada vidū iezīmējās tendence, ka naudas cirkulācija un kredītu sistēma pilsētā lēnām atjaunojās. Bankas sāka atgūt savu uzticību.²³⁷ Sākot ar 1922.g. rūpniecība pakāpeniski sāka atjaunoties, un kvalificēto un nekvalificēto strādnieku vidējā alga pieauga; 1926.g. tā jau sasniedza pirmskara līmeni, bet divdesmito gadu beigās gandrīz visās nozarēs to pārsniedza. Zemāka alga bija sīkos un vidējos uzņēmumos.²³⁸ Spilgti par dzīves atjaunošanu liecināja tirdzniecības apgrozījums, jo ievērojami pieauga gaļas patēriņš. Piem., pilsētas lopkautuvēs privātām vajadzībām tika kauti 1919.g. 26 liellopi uz 1000 iedzīvotājiem, bet 1922.g. 133. Palielinājās arī pieprasījums pēc tabakas un konfektēm. Izprieču apmeklējumi arī skaidri liecināja par dzīves uzlabošanu, jo ieņēmumi no izprieču nodokļa pieauga par 50% salīdzinot ar 1921.g.²³⁹ 1922.g. piedzīvoja zināmu patēriņa izrāvienu apģērbiem, pārtikai un dzīves ērtību pārstāvošajām precēm.²⁴⁰ Drīz sākās arī diskusijas un pārdomas par taupības nepieciešamību.

Tomēr aina, ko varēja novērot centrā vēl divdesmito gadu vidū pilsētas nomalēs nebija raksturīga. No kara cietušas ēkas vēl bija sagrautas, rūpniecības uzņēmumi nedarbojās un trūkums saglabājās. Pussagruvušos dzīvokļos mitinājās strādnieku ģimenes, kuras centās ar grūtībām nodrošināt sev iztiku, kas redzami izpaudās bērnos, kas apmeklēja skolas (nomalēs skolas apmeklēja „nemantīgos” vecāku bērnu, un daudziem no viņiem nebija kārtīgu drēbju, apavu, un uz skolu gāja bieži neēduši).²⁴¹

²³⁴ Jēkabsons Ē., Ozoliņa Dz. Rīgas pilsētas pārvalde Latvijas Republikas laikā (1920 – 1940). – 185.lpp.

²³⁵ LVVA, 6824.f.,3.apr.,209.l., 78. – 80.lp. Finanšu Ministrija. Strādnieku algu jautājuma noskaidrošanas starpresoru apspriede, 1919.g.22. augusts. – „strādnieku novārdzinātā organisma dēļ” ražīgums ir nepietiekošs un arī „strādnieki ir ļoti slikti ģērbti... Ir jādod tāda [alga], lai strādnieki varētu turēt līdz pavasarim un būtu derīgi nākošajam ražošanas darbam”.

²³⁶ Saruna ar Rīgas pilsētas galvu Andersonu // Jaunāko Ziņu pielikums Nr.40. – 19.02.1923.

²³⁷ Greizi ceļi mūsu finanšu politikā // Darba Balss. – 1922.8.jūnijs. – Nr.125.

²³⁸ Rīga sociālisma laikmetā: 1917-1975. – 91.lpp.

²³⁹ Pārns H. Dzīve uzlabojas // Jaunākas Ziņas. – 1923.17.jūlijs. – Nr.153.

²⁴⁰ Pārns H. Patēriņa pieaugums // Jaunākas Ziņas. 1924.2.augusts. – Nr.172.

²⁴¹ LVVA, 2881.f.,1.apr.,596.l.,1.lp. *Trūcīgo bērni palīdzības fonds.*

1920.g. vasarā iztikas (eksistences) minimums bija noteikts 750 rubļ. mēnesī. Daudzas nodarbināto grupas cīnījās par ievērojamu algu paaugstināšanu, bet reti izdevās panākt prasīto, un algu pieaugums bija mazāks. Vasarā strādnieki aktīvi prasīja algu pielikumu, un panāca to, ka visu nodarbināto kategorijā algas pārsniedza iztikas minimumu. Lielākie ienākumi bija kvalificētiem strādniekiem, piem., konditori un mašīnistu pelnīja 800-1000 rubļ.²⁴² Līdzās vēlmei paaugstināt algas bija arī algu neizmaksāšanas problēma.

1921.g. otrajā pusē pamazām izdevās uzlabot saimniecisko stāvokli, un naudas pirktspēja pieauga, un mazinājās dārdzība. Tomēr cenas cēlās, un tas lika nepārtraukti paaugstināt algas, kas īpaši problemātiski bija valsts un pašvaldību darbiniekiem, kuriem algas bija fiksētas pēc kategorijām. Ar laiku cenu pieaugums mazinājās, un streiki nebija tik bieži.²⁴³ Sakarā ar dārdzības krišanos un naturāliju pārvēršanu naudā, valsts ierēdņu stāvoklis materiālā ziņā uzlabojās. 1922.g. pirmajā pusgadā streika kustība vairs nebija tik plaša kā iepriekš, un neviens streiks nebija ar politisku raksturu. Streikus centās risināt ar konfliktu izšķiršanas metodi, un šo darbu veica Darba inspekcija.²⁴⁴

1922.g. bija stabilizācijas gads, un tāpēc tas ir jāņem par svarīgu atskaites punktu dzīves līmeņa noteikšanai ar algas un patēriņa attiecībām. Melnstrādnieki 1926.g. pelnīja 2,21 reizes vairāk (reālalga) nekā iztikas minimums (~80,5 Ls), tomēr ģimenes uzturēšana bija apgrūtinoša, un mājsaimniecības budžets bija jāpapilda ģimenes locekļiem. Kantora un tehniskais personāls daudz labāk izjuta algas pieaugumu, no 1922.g. līdz 1924.g. tā cēlās par 17% (no 80 līdz 131 Ls), un reālā alga bija 2,69.²⁴⁵ 1923.g. sākumā vīriešu darba roku trūkums lika darba devējiem paaugstināt algas strādniekiem, bet sieviešu darba roku trūkums pilsētā nebija jūtams. Vienkāršs strādnieks ar 110 rubļ. dienā varēja uzturēt sevi, bet, ja bija jāuztur ģimene ar vairāk par vienu bērnu, tad tas bija grūtāks uzdevums. Kvalificēts strādniekam (165 – 175 rubļ.) uzturēt sevi (pieņemtā statistiskā ģimene ar diviem bērniem) bija iespējams, savukārt sievietes, vienkāršas strādnieces (70 – 75 rubļ.), apkopējas (1922.g. oktobrī, 50 – 70 rubļ.), veļas mazgātājas (60 – 70 rubļ.) varēja uzturēt tikai sevi, ja rēķina pēc oficiālās statistikas datiem²⁴⁶ (13. pielikums). Trūcīgo ģimeņu dati liecina, ka sievietes spēja apgādāt savu ģimeni ar iztiku, izmantojot gan savu darba algu, gan arī saņemot palīdzību *no malas* un ģimenes locekļiem.²⁴⁷ Intelīgentie darbinieki privātos uzņēmumos saņēma ievērojami lielāku atalgojumu (zemāko algu saņēmēji šajā grupā bieži saņēma tādu pašu atalgojumu kā strādnieki vai kvalificēti strādnieki) un varēja nodrošināt pilnībā ģimenes

²⁴² Darba dzīve // Arodnieks. – 1920.4.jūnijs. – Nr.4.; Rīgas ielu dzelzceļu // Jaunākās Ziņas. – 1920.2.augusts. – Nr.173.

²⁴³ Paegle S. Algu paaugstinājumi nevietā // Latvijas Vēstnesis. – 1921.15.oktobris. – Nr.235.

²⁴⁴ Saruna ar Darba ministru R. Dukuru // Darba Balss. – 1922.5.augusts. – Nr.172.

²⁴⁵ Pāms H. Reālienkumu uzlabošana un algu politika // Jaunākās Ziņas. – 1926.2.decembris. – Nr.272.

²⁴⁶ Strādnieku algas // Darba Balss. – 1923.30.maijs. – Nr.113.; Darba apstākļi // Jaunākās Ziņas. – 1922. 2.oktobris. – Nr.221.

²⁴⁷ LVVA, 2881.f.,1.apr.,597.l. *Trūcīgo bērni palīdzības fonds*. Izziņas.

vajadzības, un viņu dzīves līmenis ļāva līdzekļus tērēt ne tikai ikdienišķiem tēriņiem, bet arī dzīves ērtības vajadzībām (26., 27., 28. *pielikums*). Daudzas nodarbinātās grupas atradās nenoteiktākā stāvoklī, piem., viesnīcu un restorānu darbinieku stāvoklis neuzlabojās tik strauji kā amatniecībā un rūpniecībā, jo šajā nozarē pastāvēja liela konkurence, turklāt nodarbinātie saņēma dzeramnaudu, kuras nozīmi ienākumu kopapjomā nevar noteikt.²⁴⁸ No 1922.g. sākuma līdz jūlijam cenas cēlās par 25%, privātajos uzņēmumos algas paaugstināja par 19%, bet pašvaldības un valsts iestādēs alga palika nemainīga, jo to noteica budžeta un kategoriju rāmji.²⁴⁹

11. tabula Pirkjspēja

gads	Strādnieka dienas alga (nominālalga) Rīgā Ls		Pārtikas rācijas vērtība 1 personai pēc K.Zariņa metodes	Absolūtos skaitļos (raciju skaits, kuru strādnieks var iegūt par savu dienas algu)		Indekss skaitļos
	nekvalificēta	kvalificēta		nekvalificēta	kvalificēta	
1928	3,5		1,07	3,27	121	
1929	3,65		1,15	3,17	118	
1930	3,7	5,85	0,91	4,07	6,43	151

Darba statistika 1930.g. – 28 - 29.lpp.

Apskatāmajā laika posmā reālās algas paaugstinājums uzrādīja pieauguma tendences, kas norāda uz to, ka strādnieku dzīves līmenis uzlabojās. Neskatoties uz pārtikas preču augstākām cenām Rīgā, citās Latvijas pilsētās reālās algas lielums bija mazāks nekā Rīgā, un tas norāda uz to, ka dzīves līmenis Rīgā, bija nedaudz augstāks nekā vidēji lielākajās pilsētās. Aktīvākie savu algu aizstāvētāji bija strādnieki, kuri visvairāk izjuta ikdienas tēriņu cenu celšanos, savukārt ziņas par kvalificētiem strādniekiem un inteligentā darba veicējiem ir mazāk sastopamas, bet augsti kvalificētiem speciālistiem ar labām algām netiek pieminētas.

9.1. Strādnieka alga

1926.g. septembrī kvalificētu strādnieku vidējā alga pēc astoņu stundu darba laika (4,89 Ls) Rīgā īpaši neatšķīrās no vidējās šīs kategorijas strādnieku algām valstī (4,68 Ls), kaut arī bija nedaudz augstāka nekā vidējais reģionu rādītājs (Vidzeme 4,84 Ls, Kurzeme 4,83, Latgale 4,15). Savukārt nedaudz atšķiras nekvalificētu strādnieku vidējās algas (3,28 Ls), kas salīdzinot ar vidējo valsts rādītāju (3,08) bija salīdzinoši vairāk, bet salīdzinot ar reģioniem (Vidzeme 3,35, Kurzeme 3,18, Latgale 2,52) atšķirības ir minimālas, izņemot Latgali. Kvalificēta strādnieka alga iztikas minimumu pārsniedza apmēram par 50%.

Sieviešu darbs tradicionāli tika novērtēts ar ievērojami mazāku atalgojumu nekā vīriešu. Rīgā nekvalificēta strādniece par 8 darba stundām vidēji saņēma 1,95 Ls dienā, kas bija mazāk nekā vidēji Vidzemē (bez Rīgas 2,37Ls), un līdzīgs kā Kurzemē (1,93) un Latgalē (1,86), turklāt atpalika no vidēja valsts rādītāja (2,03).²⁵⁰ Iespējams, tas bija saistīts ar to, ka Rīgā sieviešu bija ievērojami vairāk nekā vīriešu, un darba devējiem radās iespēja izmantot darba tirgū esošo sieviešu lielo skaitu, lai nepaaugstinātu darba samaksu.

²⁴⁸ Traktieros nodarbinātā darba spēka stāvoklis // Darba Balss. = 1924.11.janvāris. – Nr.3.

²⁴⁹ Valsts darbinieku prasības pēc algu paaugstināšanas... // Darba Balss. – 1924.25.janvāris. – Nr.7.

²⁵⁰ LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,25.lp.– Dzīvokļu dārdzība un strādnieku algas Latvijā 1926. gada septembrī

Rīgā dažādiem arodiem bija dažāds atalgojums, un šajā ziņā izcēlās celtniecībā nodarbināto atalgojums. Mūrnieks 1926.g. septembrī par astoņu stundu darba dienu saņēma 6,07 Ls, tad seko galdnieks (5,41), elektrotehniķis (5,05), mašīnists (5,03), skārdnieks (4,77), krāsotājs (4,72), kalējs (4,67), namdaris (4,5), sedlinieks (4,3), atslēdznieks (4,21). Vienkārša darba strādnieks saņēma (3,28), strādniece (1,95), sargi (2,56), mācekļi (1,84 Ls), un tas bija ievērojami mazāk kā kvalificētiem strādniekiem.²⁵¹ Tie arodi, kas bija pieprasīti darba tirgū, bija arī labāk atalgoti, par to spilgti liecina būvniecības nozares pārstāvju atalgojums. Šāda tipa līgumstrādniekiem nebija grūti atrast darbu.

Nekvalificētiem un zemāko kategoriju strādniekiem pēc oficiālās statistikas datiem bija grūti apmierināt savas nepieciešamākās vajadzības, jo viņu algas līmenis nedaudz pārsniedza iztikas minimumu. Bieži strādnieku iespējas tika vērtētas augstāk nekā valsts un pašvaldību sektorā nodarbināto, jo strādnieki (īpaši ostās un transporta uzņēmumos) aktīvi cīnījās par algas paaugstināšanu, un spēja pacelt savas algas straujāk nekā bija dzīves dārdzība. Strādnieki izmantoja streikus sava stāvokļa uzlabošanai.

1920.g.janvārī transporta nozares strādnieki strādāja 16 dienas no 25 darba dienām. Vidēji ostas un transporta strādnieki strādāja 16 – 20 dienas mēnesī, un alga transportā bija 1500 – 2250, bet ostās 2250 – 3750 rubļ. mēnesī. Šī alga bija lielāka nekā daudziem inteliģento grupu strādniekiem.²⁵² Visdrīzāk šie strādnieki pārējās darba dienas strādāja citus algotus darbus, kas palīdzēja papildināt mājsaimniecības budžetu. Gadījumu darbi bija bieža parādība Rīgas strādniekiem, bet statistikas vai norādēs par *ēnu ekonomiku* literatūrā un avotos ir maz.

1925.g. nekvalificēta strādnieka vidēja dienas alga svārstījās starp 80 un 90 Ls mēnesī, un no šīs summas pārtikai tika vidēji patērēts no 25 līdz 29 Ls, bet pārtikai, apgaismošanai, apkurei un dzīvoklim kopā tērēja no 39 līdz 42 Ls. 4 personu strādnieku ģimenei pārtikai tika tērēts no 70 līdz 82 Ls, bet par pārtiku, apgaismošanu, apkuri un dzīvokli kopā aptuveni 94 – 107 Ls.²⁵³ 1927. g. nekvalificēts strādnieks vidēji pārtikai tērēja 26,68 Ls, apgaismošanai 0,6 Ls, apkurināšanai 2,75 Ls, un vienistabas dzīvoklim 10,7 Ls mēnesī. 4 cilvēku ģimene pārtikai 74,7 Ls, apgaismošanai 1,2 Ls apkurināšanai 5,5 Ls un divistabu dzīvoklim 20 Ls mēnesī.²⁵⁴ Bērna pārtikas daļa tika rēķināta kā puse no pieaugušā cilvēka patēriņa. Dzīves minimums (izņemot izdevumus higiēnai, apģērbam, kultūras u.c.) 1926.g. 4 personu ģimenei bija 99,18 Ls, bet 1927.g. 102,43 Ls. Vienai personai 1926.g. dienas racijai bija nepieciešami 0,9405 Ls, bet gadu vēlāk 0,9867 Ls.²⁵⁵

²⁵¹ LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,25. – 26.lp.

²⁵² Strādnieku algu jautājums // Brīvā Zeme. – 1920.8.jūlijs. – Nr.151.

²⁵³ LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.,68.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929.

²⁵⁴ LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.,95.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929.

²⁵⁵ LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.,110.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929.

4 personu strādnieku ģimene 1928.g. 1. janvārī pārtikai iztērēja 74,88 Ls, gadu vēlāk 88,79 Ls, apgaismošanai 1,92 un 1,92, apkurināšanai 5,56 un 5,56, dzīvoklim 20 un 22,8 Ls. Statistikā bija pieņemts, ka apģērbim, apaviem u.c. sīkiem izdevumiem tika izdots 25% no mēneša patēriņa, un tas sastādīja 34,12 un 39,69Ls. Vislielākais pieaugums bija vērojams pārtikas produktiem (18,6%) un dzīvokļu īrei (14%), pārējos rādītājos izdevumi tik strauji nepieauga. Mēneša laikā 4 cilvēku ģimene iztērēja šim savām vajadzībām 136,48 un 158,76 Ls.²⁵⁶

Rīgas mājkaltotāju slimo kase 1929.g. sniedza ziņas par 6621 mājkaltotājiem (tai skaitā par 468 sētniekiem un 507 sētniecēm, 4675 kalponēm, 433 audzinātājiem un 538 citiem mājkaltotājiem – pārvaldnieki, šoferi, šveicari u.t.t.) Sētniekiem mēneša alga bija 48,13 Ls (kopā ar dzīvokli un apkuri), sētniecēm 22,33 Ls (kopā ar dzīvokli un apkuri), kalponēm 60,4 Ls (kopā ar uzturu) un audzinātājiem 74,1 Ls (kopā ar uzturu).²⁵⁷ Darba tirgu bija sastopami arī pusaudži, bet viņu alga bija uz pusi mazāka kā pieaugušajiem.

Šie statistiskie dati liecina, ka strādnieka ģimene spēja nodrošināt iztikai nepieciešamos līdzekļus, tomēr saglabājās tendence, ka līdzekļu daudzums neizsteidzās tālu priekšā iztikas minimumam. Vienkāršo strādnieku jautājums bija saistīts ar iztikas minimuma svārstībām, un par to skaidri liecina streiku kustības aktivizācijas divdesmito gadu sākumā un beigās.

1929.g. algas par 10 – 13% atpalika no dzīves dārdzība pieauguma, un tāpēc strādniekiem, lai sabalansētu savu budžetu bija jāsamazina tēriņi, un jāmeklē jauni peļņas avoti. Jau 1925. – 1927.g. ģimenes budžeta statistika parāda, ka patērēts tika mazāk kaloriju, proteīna (olbaltumvielas) un tauku nekā tas teorētiski bija nepieciešams. Tā kā dzīves dārdzība šajos gados bija atkal problēma daudzām nodarbināto grupām, tad radās jautājums par strādnieku darba spēju nodrošināšanu un organisma noturību pret slimībām (īpaši, tuberkulozi). Vienkāršo strādnieka iedzīve nebija trūcīga vai pārtikusi, bet tā nodrošināja ikdienas vajadzību nodrošināšanu, un naudas deficīta apstākļos pārdot vai ieķīlāt kaut ko no tās bija mazas iespējas. Bieži strādniekiem nebija lieku mēbeļu un drēbju. Savukārt, krāmu tirgos sastopami cilvēki visdrīzāk bija bezdarbnieki, kas domāja par savu izdzīvošanu.²⁵⁸ Labākā situācijā atradās kvalificētie strādnieki, kuru ienākumi neierindoja viņus vidusšķirā, bet viņu dzīves līmenis bija pietiekošs labklājības nodrošināšanai. Algu paaugstināšanas jautājums vienmēr bija aktuāls, jo kāpjot dzīves dārdzībai darbinieku atalgojums „nebija apmierinošs”.²⁵⁹

²⁵⁶ LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.,150.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929.

²⁵⁷ Darba statistika 1929.g. – 11.lpp.

²⁵⁸ Latvijas Arodkustība 1929. – R.: Latvijas arodbiedrību centrālbiroja izdevums, 1930. – 64. – 65.lpp.

²⁵⁹ Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 15. novembrī 1928.g. Protokols Nr.12. // Rīgas pilsētas domes 1928.g. gada protokoli. – R.: Izdevējs, 1928. – 7.lpp

Lielākā daļa valsts darbinieku saņēma algas no 10 līdz 20 kategorijai, un tikai neliela daļa 1 līdz 9 kategorijai. Fiksētās valsts darbinieku algas noteica to, ka provincēs valsts darbiniekiem bija dzīvot izdevīgāk, jo izvedumi par sadzīvi tur bija zemāki nekā Rīgā. Dzīvoklis galvaspilsētā bieži izmaksāja divas reizes dārgāk nekā reģionos.

Kvalificēto strādnieku dienas alga no 1921. līdz 1930.g. (29. pielikums) pieauga gandrīz trīs reizes, savukārt kvalificētām strādniecēm pieaugums bija 1,6 reizes, nekvalificētiem strādniekiem nedaudz vairāk kā divas reizes, bet strādniecēm aptuveni divas reizes. Kvalificētiem strādniekiem algas pieaugumu noteica tas, ka Latvijas sīkrūpniecībai nebija tik aktuāla lielrūpniecības augsti kvalificēto strādnieku nepieciešamība. Īpaši tas bija jūtams metālapstrādē²⁶⁰, tā rezultātā šīs nozares kvalificētie strādnieki bija spiesti pamest savu arodu vai arī pāriet uz mazāk kvalificētiem darbiem.

1928.g. tirdzniecībā nodarbinātie, kantoru personāls, pārdevēji, apkalpotāji un strādnieki strādāja par mēneša algu. Augstākā vidējā alga bija 460 Ls, bet zemākā 75 Ls strādniecēm. Privātajās bankās vadītājiem algas svārstījās no 1000 līdz 2500 Ls, bet kantoristiem no 100 līdz 450.²⁶¹ Šīs nodarbinātās personas ieņēma atbildīgākus amatus un saņēma lielāku atalgojumu, kas nodrošināja šīs personas un mājsaimniecības ar līdzekļiem, kas neprasīja lielāko algu saņēmējiem raizēties par blakusienākumiem.

9.2. Algas saņemšanas modeļi

Algu aprēķināšanai bija divi modeļi (30. pielikums) : 1) darba alga tika noteikta pēc nostrādātā darba laika; 2) pēc veikta darba daudzuma (akords). Dažādās nozarēs bija atšķirīgas attiecības. Administratīvā, kantora un veikalu personāls parasti bija patstāvīgs un strādāja pēc noteikta darba līguma („mēnešnieki”), bet strādnieki parasti tika nolīgti uz stundas vai dienas algu. Tikai daļa no strādniekiem saņēma mēneša algu. „Mēnešniekos” parasti ietilpa reto arodu strādnieki (piem., aldari). Tad sekoja arodi, kur strādāja tie, kuru arods bija atkarīgs no personīgās gaumes (piem., drēbnieki-piegriezēji). Darba devēji šādus darbiniekus centās piesaistīt ar mēneša algu, jo tas tika uzskatīts par stabilāku nekā dienas strādnieks. Algas apmērs bija atkarīgs no tā cik vērtīgs konkrētais strādnieks bija katram uzņēmumam.

Nākošo strādnieku „mēnešnieku” grupu sastādīja palīga arodi, kas darbā vietā bija vajadzīgi nenoteiktu laiku. Pie šīs grupas piederēja piem., sedlnieki, kas laboja dzensiksnas ne tikai darba laikā, bet arī pēc tā, arī elektromontieri, kalēji un atslēdznieki remontdarbnīcās u.t.t.²⁶² Akorda darbi bija tie, ko uzņēmēji centās ieviest savā darbībā, lai būtu mazāk jāsaskaras ar strādnieku pretenzijām. Piem., 1923.g. akorda darbu strādāja 12% strādnieku,

²⁶⁰ Celms R. Latvijas pilsētu un lauku strādnieku darba algas. – [R.:] Spartaks, 1930. – 54.lpp.

²⁶¹ Darba statistika 1928.g. – 8.lpp.

²⁶² Darba statistika 1930.g. – 18.–19.lpp.; Darba statistika 1928.g. – 5.lpp.

bet 1929.g. 31% rūpniecībā nodarbināto. Akorda darbiem bija lielāka izpeļņa, un arī lielāks darba enerģijas ieguldījums (smaga darba strādnieki, 3523 kalorijas). Šādā veidā darba devēji centās apiet darba laika likumu.²⁶³ 1930. gada ražošanas nozaru statistika parāda, ka strādnieki strādāja 46 stundas nedēļā, bet neliela daļa strādāja divās maiņās²⁶⁴

Darba konfliktu (*4. pielikums*) statistika rāda pieaugumu un sūdzības vairākos rādītājos. Lūgumi darba inspekcijā pieauga divkārt laika posmā starp 1925. un 1930.g., un šis pieaugums galvenokārt attiecās uz darba algas ieturēšanu un aprēķināšanu, un likumīgā darba laika neievērošana. Iepriekšējā līmenī saglabājās rādītāji, kas attiecās uz atlaišanu no darba bez uzteikšanas, atvaļinājumu un atlīdzību nepiešķiršana un neizmaksāšana u.c. sūdzības, kuras bija ievērojami mazāk. No visām sūdzībām 43,54% bija saistītas ar ieturēto algu izmaksāšanas prasībām, tad sekoja 13,77% sūdzības par atlaišanu no darba. Kopumā no 1930.g. veiktajām 7409 prasībām, kurās bija iesaistīti 13 632 personas, apmierinātas tika 74,41%.²⁶⁵

Vīriešu algas bija galvenais iztikas līdzeklis mājsaimniecībā, un tāpēc šis jautājums bija īpaši aktuāls divdesmitajos gados. Strādnieki, prese, politiķi u.c. pievērsās šai problēmai, jo no tās bija atkarīga gan pilsētas dzīves stabilitāte, gan arī dzīves līmeņa pieaugumam bija jāapliecina pastāvošās saimnieciskās un politiskās situācijas pareizais kurss. Algas kā jebkurā kapitālistiskā sabiedrībā bija diferencētas, un lielākā daļa nodarbināto saņēma algu virs iztikas minimuma. Nozīmīga daļa saņēma lielāku atalgojumu, kas nodrošināja salīdzinoši labus dzīves apstākļus, bet tikai mazākums varēja neraizēties par līdzekļu trūkumu. Strādniecība bija galvenais raksturlielums šajā laikā, bet vidusšķira vēl nebija noformējusies.

²⁶³ Latvijas Arod kustība 1929. – 65. – 66.lpp.

²⁶⁴ LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,59. – 78.lp.

²⁶⁵ Darba statistika 1930.g. –52.lpp.

10. Apgādājamās personas

Sociālā izslēgšana ir sociālā un politiskā problēma, kas saistīta ar izslēgšanu no darba tirgus, kas varēja būt saistīts ar ekonomikas restrukturizāciju, kas Rīgai bija nopietna problēma, un ilgtermiņa bezdarbu, kā arī sociālie faktori, kad dažu sabiedrības grupu iespējas tika dažādu apstākļu ietekmē ierobežotas.²⁶⁶ Pēc kara bija izveidojušās daudzas sociāli neaizsargātas sabiedrības grupas, īpaši veci cilvēki, atraitnes, bērni u.c. mazaizsargāti un trūcīgi sabiedrības slāņi. Izcelsme un izglītība ir divi faktori kopā ar valsts labklājību, kurus izmanto, lai izskaidrotu sociālo izslēgšanu. Darba procesa analīze parāda, ka sociālajai izslēgšanai visvairāk ir pakļautas sievietes un nekvalificēti strādnieki, ko apstiprina empīriskie pētījumi.²⁶⁷ Rīgā īpaši sievietes bija pakļautas sociālās izslēgšanas procesiem, īpaši, ja vīri u.c. apgādnieki bija gājuši bojā karā, pazuduši, šķīrušiem vai nespējīgi kādu citu iemeslu dēļ apgādāt ģimeni ar iztiku.

1920.g. bēgļi un sociālā apgādība apgrūtināja pilsētas Sociālās apgādes darbu, jo gandrīz katru dienu Sociālās apgādības nodaļās ieradās ap 1000 cilvēku, no kuriem daudzi bija bez iztikas līdzekļiem un darba nespējīgi.²⁶⁸ Kaut arī pilsēta tika raksturota kā ar „vispārējo nabadzību pārņemta”, tomēr bija sabiedrības slāņi, kuriem palīdzība bija īpaši nepieciešama.

Nespējnieku un trūcīgo personu apgādāšana notika divos veidos – atklātā un aizklātā (patversmes) apgāde. *Atklāto* palīdzību saņēma pabalstus naturālā formā (maize, malka, ārsta pakalpojumi, zāles, brilles, protēzes u.t.t.) un tā attiecās galvenokārt uz personām, kas 2 gadus bija nodzīvojušas Rīgā. Šāda pabalsta piešķiršanas kārtība noteica to, ka saņēmēju skaits pieauga lēnām. 1920.g. augustā valdība atteicās no pilsētu apgādāšanas ar maizi, un rūpes par iedzīvotājiem nodeva pašvaldībām. 1919.g. pabalstāmo („atklātie nabagi”) skaits bija aptuveni 25 000 personas no kuriem 1/3 bija rīdnieki.²⁶⁹ Pilsēta 1921.g. 1. janvārī uzturēja patversmēs 2649 bērnus un 1667 nespējniekus, un izsniedza brīvmazi 9792, brīvzupu 9820 un ārsta palīdzību 18 059 personām.²⁷⁰

1921.g. I pusē pilsētas Sociālās apgādības nodaļai nācās uzturēt 969 personas, kas bija ieradušās no citām Latvijas vietām un ārvalstīm, un tajā pašā laikā tika uzturēti 1157 bērni „ārrīdnieki”.²⁷¹ Atklātu palīdzību sniedza 5791 un medicīnisku pabalstu 2115 „ārrīdniekiem”.²⁷² 1922.g. „atklātais” pabalsts tika izsniegts 2786, bet 1923.g. 4505 personām. „Slēptā” vai „aizklātā” palīdzība bija saistīta ar cilvēku izmitināšanu noteiktos namos. Personas, kas bija palikušas bez apgādniekiem un nespēja par sevi parūpēties, tika ievietotas

²⁶⁶ Somerville P. Explanation of Social Exclusion: Where Does Housing Fit in? // Housing Studies, Vol. 13, No. 6. (1998) – P. – 761. – 762.

²⁶⁷ Somerville P. Explanation of Social Exclusion: Where Does Housing Fit in? – P. – 765. – 766., 768.

²⁶⁸ Bēgļi un sociālā apgādība Rīgā // Latvijas Vēstnesis. – 1920.24.septembris. – Nr.59.; Bēgļi un Sociālā apgādība // Jaunākās Ziņas 1920.24.septembris. – Nr.219.

²⁶⁹ LVVA, 5213.f., 7.apr., 56.l., 2., 16.lp. Pārskati par sociālo apgādību valstī. Rīgas pilsēta. 1919. – 1923.

²⁷⁰ Sociālā apgāde Rīgā // Jaunākās Ziņas. – 1921.28.jūlijs. – Nr.167.

²⁷¹ LVVA, 5213.f., 7.apr., 56.l. – 12., 13.lp. (Rīgas pilsētas sociālās apgādības pārskati)

²⁷² LVVA, 5213.f., 7.apr., 56.l. – 6., 7., 8.lp. (Rīgas pilsētas sociālās apgādības pārskati)

vienā no 10 pilsētas patversmēm, kur 1923.g.1.janvārī mitinājās 2026 personas. Nespējnieki, galvenokārt, bija gados veci cilvēki, un lielāko daļu no tiem sastādīja sievietes. Trūcīgo personu bērniem tika ierīkotas 14 patversmes, un tajā pašā laikā tur dzīvoja 1213 bērni.²⁷³ 1928.g. 1. oktobrī nespējnieku patversmēs bija 2978 personas, un uz 21. oktobri pilsētas pabalstu saņēma 2971 personas.²⁷⁴ Tomēr bērnu patversmes nebija patīkama dzīves vieta, jo vairāk nekā puse (75%) no to iemītniekiem tika dēvēti par „huligāniem”. Pilsētas domes revīzijas komisija konstatēja miesas sodu pielietošanu pret audzēkņiem. Atļauts bija pielietot, piem., ievietošanu karcerī u.tml., un bija konstatēti arī citi pārkāpumi pret bērniem.²⁷⁵

Galvaspilsētas pašvaldības izdevumos vienu no pirmajām vietām ieņēma sociālās apgādības nodrošināšana. Rīga šai ziņā atradās nelabvēlīgos apstākļos, jo pievilka trūkumcietējus no visas Latvijas. 1921. gadā sociālā apgādība paplašinājās, bet pilsētas saimnieciskais stāvoklis bija bēdīgs. Pilsētas sociālā apgādība ar tās priekšnieku J. Breikšu priekšgalā nolēma veikt reorganizāciju „pēc taisnības un taupības principiem.” Pirms reorganizācijas lielu daļu izdevumu aizgāja vāciešiem, kaut gan viņu skaits Rīgā bija tikai 15%. Apgādājamais rūpīgi izsijājot, izrādījās, ka uz pilsētas rēķina dzīvo daudz pilsoņu, galvenokārt, vācieši, kuriem nav vietas pilsētas patversmēs, tādēļ vajadzēja atjaunojot privātās patversmes.

Lietderīgas taupības režīmu ievērojot, sociālā apgāde panāca, ka tās apgādājamo skaits no 9760 samazinājās par 3861 gada laikā. Ietaupīt izdevās arī, piem., patversmju bērnus pa vasaru nodot ganos ar piederīgo piekrišanu. Rūpīgi kontrolējot atklātā apgādībā esošās personas, to kopskaits gada laikā samazinājās no 5317 līdz 2599. Daļu apgādājamās personas pārgāja sabiedrisko organizāciju rīcībā, vai arī apvienoja vairākas patversmes vienā. Līdz 1921. gadam patversmes galvenokārt piederēja vāciešiem, bet šī situācija mainījās. Pilsēta turpināja sniegt palīdzību tiem, kas atradās bezizejas stāvoklī. Sociālā apgādāšana nesasniedza vēlamos apstākļus, tomēr Rīga, kura sociālai apgādībai tērēja vairāk nekā visa Latvija kopā, aizsteidzās priekšā citām pašvaldībām.²⁷⁶ Ja 1920.g. pilsētā uz 1000 iedzīvotājiem bija 20,3 apgādājamās personas, bet 1922.g. 11.²⁷⁷

Svarīgs bija sabiedrisko organizāciju ieguldījums, un to loma bija nozīmīga dažādu sociālo grupu dzīvē. Īpaša uzmanība tika pievērsta bērnu jautājuma risināšanai, jo bērni tika uztverti kā sabiedrības nākotne, un šī tēma saglabāja savu aktualitāti visā apskatāmajā laikā. Pirmā nozīmīgā palīdzība Rīgas bērniem pēc kara bija amerikāņu bērnu ķēķi, kas paredzēja sniegt palīdzību trūcīgo iedzīvotāju bērniem (bāreņi, bez tēva, kara invalīdu, iesaukto un bēgļu bērni).

²⁷³ Līventāls T. Kas darīts un darām Rīgas pilsētas pašvaldībā. – 39.lpp.; LVVA, 5213.f.,7.apr.,56.l. Pārskati par sociālo apgādību valstī. Rīgas pilsēta. 1919. – 1923.

²⁷⁴ Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 18. novembrī 1928.g. Protokols Nr.13. – 6.lpp.

²⁷⁵ Rīgas pilsētas domes kārtējās sēdes 19. decembrī 1929. gadā. Protokols Nr. 15. – 1185. – 1186.lpp.; Kas darīts Rīgas pilsētas saimniecībā 1925. – 1927. gados? – R.: LSDSP, 1928. – 52.lpp.

²⁷⁶ Cīņa ar nabadzību Rīgā // Jaunākās Ziņas. – 1922.10.marts. – Nr.56.

²⁷⁷ Parma P. Rīgas sociālie pienākumi // Jaunākās Ziņas. – 1922.13 septembris. – Nr.205.

Tika minēti dažādi plāni, cik bērnu jāpabaro, no 15 000 līdz 25 000, taču visām personām bija dokumentāli jāpierāda attiecīgais stāvoklis. 1921.g. sākumā ēdināmo bērnu skaits sasniedza 17 500²⁷⁸, no kuriem 2500 dzīvoja pilētas patversmēs, bet pārējās 28 Latvijas pilsētās bija apmēram 40 000 bērnu. Bērnu reģistrācija sākās 1921.g.10 februārī, un ķēķos notika arī bērnu ārstnieciskā izmeklēšana, un ar lipīgu slimību pārnēsātājus nogādāja slimnīcās. Ikdienas dzīvei stabilizējoties, palīdzības organizācijas pakāpeniski samazināja bērnu ķēķiem izdotos līdzekļus, un daudzus tēriņus uzņēmas pašvaldības. Tai pat laikā pašvaldībām nācās slēgt zupas virtuves, jo tās nesa budžetam lielus zaudējumus. 1921.g. 1. jūlijā savu darbību pārtrauca *Muriel Paget* misijas bērnu ķēķi, kas baroja 1000 līdz 12 gadu vecus bērnus. Šīs virtuves pārņēma amerikāņi²⁷⁹, bet misija darbojās vēl līdz 1922.g. jūnijam, kad bērnu veselības kopšanas punktus pārņēma organizācija *Māte un bērns*, kas savu darbību paplašināja, jo bērnu pieplūdums bija liels.²⁸⁰

Kad Amerikas palīdzības administrācija sāka sašaurināt savu darbību, nobrieda doma, ka jāveido vietējo organizāciju, kas uzņemtos aprūpi par bērniem. Šo pienākumu uzņēmas Latvijas Sarkanais Krusts (Amerikas Sarkanais Krusts darbojās līdz 1922.g. sākumam). Amerikas centrālkomisijas bērnu ķēķus pārņēma Rīgas pilsēta, un 1922.g. oktobrī ēdienu saņēma 2600 trūcīgie pilsētas bērni, bet 1. martā jau 6000.²⁸¹

Viens no pirmajiem sociālās politikas uzdevumiem bija ēdināšanas punktu izveidošana. Pirmo lielo soli spēra Amerikas Sarkanais Krusts, kas izvērta aktīvu darbību Rīgā. Vēl 1922/23.g. Rīgā atradās 10 ēdināšanas punkti. Likvidējoties Amerikāņu Sarkanais Krusts savas mantas izdalīja organizācijām, kas nodarbojās ar sociālajiem jautājumiem.

Latvijas Sarkanais Krusts rēķināja, ka pēc kara, no Latvijas aptuveni 100 000 bērniem jaunākiem par 16 gadiem, 90 000 bija nepieciešama palīdzība, un nedaudz vairāk kā puse no viņiem dzīvoja pilsētās. Liela daļa bērnu cieta no trūkuma, īpaši tie, kas bija palikuši bez apgādniekiem un bēgļi.²⁸² Bērniem tika pievērsta īpaša uzmanība, un to atspoguļoja likumdošana, kas paredzēja daudzus atvieglojumus un atbalstu bērniem. Bērnu aizsardzība liecināja par kulturālas valsts pazīmēm, jo viņi tika uzlūkoti kā „tautas nākotne un tās stiprums.” Tāpēc arī valsts visādi centās rūpēties par „tautas dzīvo spēku saglabāšanu un vairošanu”. Pirmais solis bija 1920.g.15.decembra likums par slimo kasēm, kurš to dalībniecēm piešķīra bezmaksas dzemdību pabalstus. Bezmaksas dzemdības valsts centās

²⁷⁸ Bērna porcija bija 154,62 g smaga, un ietvēra 3,57 g kakao, 9,46 g cukura, 33,39 g piena, 59,46 g miltu, 26,25 g pupas, 16,6 g rīsus un 5,89 g taukus. (*Amerikas palīdzības administrācija // Latvijas Vēstnesis. – 1921.8.marts. – Nr.54.*)

²⁷⁹ Amerikas bērnu ķēķi // Latvijas Vēstnesis. – 1921.7.februāris.–Nr.30.; Amerikas bērnu ķēķu budžets // Latvijas Vēstnesis. – 1921.25.aprīlis. – Nr.91.; Angļu bērnu ķēķu slēgšana // Latvijas Vēstnesis. – 1921.17.jūnijs. – Nr.134.; Amerikāņu ķēķi bērniem // Jaunākās Ziņas 1921.22.janvāris. – Nr.17.; Angļu bērnu ķēķa slēgšana // Jaunākās Ziņas. 1921. 17.jūnijs 134.

²⁸⁰ Latvju sieviešu nacionālās līgas desmit gadu darbības pārskats. – R.: Latviju sieviešu nacionālās līgas izdevums, 1932. – 15.lpp.

²⁸¹ Pilsētas bērnu ķēķu darbība // Darba Dzīve. – 1922.19.oktobris. – Nr.236.; Trūcīgo bērnu ēdināšana // Darba Dzīve. – 1922.6.decembris. – Nr.275.; Bērnu palīdzība pilsētā // Darba Balss. – 1923.16.janvāris. – Nr.12.; Pilsētas bērnu ēdināšanas punkti // Darba Dzīve. – 1923.7.februāris. – Nr.30.; Trūcīgi bērnu ēdināšana pilsētā // Darba Balss. – 1923.1.marts. – Nr.47.

²⁸² LVVA, 4712.f.,1.apr.,1704.,68.lp. Latvijas Sarkanais Krusts.

nodrošināt trūcīgām mātēm, bet vajadzības gadījumā juridisko palīdzību un „pūriņu”. Rīgas pilsētā visās skolās izsniedza mazturīgajiem bērniem siltas brokastis par brīvu.²⁸³

Pēc palīdzības varēja griezties arī dažādajās sabiedriskajās organizācijās (31. pielikums), kas bija orientētas uz dažādu mērķu sasniegšanu, un bieži bija sadalītas pēc nacionālā principa.²⁸⁴ Rīgā darbojās Sarkanā Krusta 4 veselības kopšanas punkti mātēm un bērniem, kuros 1930.g. viesojās 18 302 personas, bet mājas apmeklējumu skaits sasniedza 5653.²⁸⁵ Bija arī vienreizējas palīdzības akcijas, piem., 1920.g. vasarā *Latvijas kara invalīdu savienība* saņēma no Rionovas (Brazīlija) latviešu baptistu draudzes 5848,28 rubļi.²⁸⁶

Ja apskata trūcīgās Rīgas ģimenes, tad galvenā nepieciešamība, ko visbiežāk izsaka vecāki bija prasība pēc apģērba (visvairāk prasīja apavus, kā arī mēteļus, kleitu, apakšveļu, siltu veļu, zeķes, bikses, slitas blūzīti u.t.t), tad seko skolai nepieciešamais inventārs (uzvalks un mācību līdzekļi, grāmatas, burtnīcas un skolas piederumi). Dzīves apstākļi šādām ģimenēm bija dažādi, tomēr visbiežāk bija sastopamas vienistabas dzīvoklis, kurš bija ar mazākām vai lielākām nepilnībām (nehigiēnisks, trūcīgi, iekārta nabadzīga, griesti laiž cauri lietu, pagrabs ar sapuvušu grīdu, istaba veca un caurvējš, nav pat vajadzīgās gultas drēbes, dzīvokļu apstākļi vidēji, mitrs). Trūkums, protams, nebija saistīts tikai ar nesakārtotu dzīvokļa vidu, jo bieži dzīvokļi bija sakārtoti, kas ārēji neliecināja par trūkumu. Kas attiecas uz iztikas pelnīšanu, tad trūcīgajām personām bija raksturīgs nepastāvīgs darbs (piepelnās – mazgā veļu, rokdarbi, gadījuma darbi, patstāvīgas algas nav). Šīs personas strādāja tradicionālās strādnieku nozarēs un saņēma attiecīgu atalgojumu, turklāt lielai daļai ģimeņu nebija apgādnieka vīrieša (tēvs miris, šķīries vai nespējnieks), bet bija apgādājamie. Trūcīgo ģimeņu anketas parāda, ka no 11 gadu vecuma bērni jau vasarās pelnīja ģimenei naudu kā gani, vienā gadījumā 14 gados bērns jau tiek raksturots kā „strādnieks”, bet 13 gados „bez darba”. Sākot ar 15 gadiem jaunieši bieži pelnīja iztiku ģimenei kā strādnieki, gani, mācekļi, aukles un kalpones. Vecākie dēli bija būtisks atbalsts ģimenei, jo pelnīja vairāk nekā māte, un tikai pāris ģimenēs bija studenti.²⁸⁷

Starp apgādājamajām personām būtiskāko vietu ieņēma tieši bērni, kas saņēma pārtiku u.c. palīdzību bērnu ēdināšanas un palīdzības punktos. Šo bērnu skaits, kuri saņēma palīdzību no sabiedriskajām organizācijām bija ievērojams. Palīdzību nesaņēma visi bērni, kuriem tas bija nepieciešams, jo daudzas ģimenes negriezās pie palīdzības, un centās iztikt ar saviem spēkiem.

²⁸³ Kļaviņš R. Bērnu un jauniešu aizsardzība Rīgā // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 540. – 541.lpp.; Zvirbulis P. Bērnu aizsardzība Baltijas valstīs // Latvijas pilsētu rakstu krājums III. – 69. – 70.;74.lpp.

²⁸⁴ Amerikāņu palīdzības misija ēdināja ap 8 000 bērnus, Amerikas Sarkanais Krusts ierīkoja ārstniecības punktus, ko vēlāk pārņēma Latvijas SK, Anglijas SK 480 kastes ar medikamentiem u.c., *Muriel Padget* misija ierīkoja 2 bērnu kopšanas punktus un zvidru *Rādda Barnen*, kas deva naudas pabalstus un drēbes, no Zviedrijas palīdzības organizācijām SK saņēma arī 100 kastes kondensēta piena, 40 mucas zivju eļļas un vairāk nekā 200 kastes Norvēģijas taukus. Tika nodoti daudz medikamentu u.c. materiāli, autotransports. (*Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi (1918 – 1928)*. – R.: *Latvijas Sarkanā Krusta Galvenās Valdes izdevums, 1928. – 5.lpp.*)

²⁸⁵ Zvirbulis P. Sabiedriskā palīdzība Rīgā // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 562.lpp.; Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1925 - 1926. – 112. – 114.lpp.

²⁸⁶ Pateicība // Latvijas Vēstnesis. – 1920.28.augusts. – Nr.36.

²⁸⁷ LVVA, 2881.f.,1.apr.,597.l. *Trūcīgo bērnu palīdzības fonds*

11. Dzīves dārdzība un iztikas minimums

„Dzīves dārdzības” statistika (*cost of living*) teorētiski aprēķināja iedzīvotāju izdevumus iztikai, un šāda veida aprēķinus Latvijā veica tikai strādniekiem, no kuriem arī centās uzzināt patēriņa shēmas, un pētīja tirgus cenas. Eksistences vai iztikas minimums – izdevumi neatliekamām organiskām vajadzībām, ar kurām saistīta cilvēka pastāvēšana, un tajā ietilpa a) pārtika; b) dzīvoklis ar apkuri un apgaismojumu; c) drēbju un apavu izlabošana; d) pirts un ziepes. Algu pielīdzināšana iztikas minimumam bija attaisnojama tikai smagas saimnieciskas krīzes laikā, bet tā nevarēja būt ilgstoša. Normālos apstākļos bija jāaprēķina iedzīvotāju kultūras līmenim atbilstošs „dzīves veida standarts” (*standard of live*), kurā būtu jāuzlabojas pārtikas apgādei, paredzēts pastāvīgs dzīvoklis, līdzekļi apģērbam un apaviem, kā arī nauda kultūras vajadzību apmierināšanai. Latvijā divdesmitajos gados par strādnieku dzīves līmeni noteica pēc dzīves dārdzības statistikas.²⁸⁸

Sākot ar 1920.g. Darba inspekcija sāka aprēķināt dzīves izmaksas, jo cenas nemitīgi mainījās, un algas sekoja cenām, un šāda nepastāvība izsauca pastāvīgas strādnieku prasības pēc algu paaugstināšanas. Dzīves dārdzības celšanās vairāk ietekmēja rīdžiniekus nekā provinces iemītniekus. Tas lika ievākt ziņas par algām un cenu svārstībām, lai aprēķinātu dzīves izmaksas indeksu.

Atsevišķi produktu cenu celšanās un krišanās nesniedz ainu par dzīves dārdzību, jo katru produktu grupu patērē atšķirīgos daudzumos. Produktu izvēle un to patēriņa daudzums (koeficients), un cenu noteikšana sastādīja dzīves dārdzības aprēķināšanas metodi. Valsts statistikas pārvalde dzīves dārdzību aprēķināja pēc prof. K. Zariņa metodes (*15. tabula*)²⁸⁹, un tās pamatā bija noteikta dienas racija. Šāda pārtikas produktu kombinācija saturēja nepieciešamo proteīna, tauku un ogļhidrātu daudzumu, kas nodrošināja ķermenim 3024 kalorijas, un tas teorētiski tika atzīts par pietiekošu vidēji smaga darba veikšanai vienas diennakts laikā.²⁹⁰

12. tabula Dienas racija	
Produktu izvēle	Patēriņa koeficients
Liellopu gaļa (ar kauliem)	225 gr.
Svaigs piens, nenokreijots	300 gr.
Sviests	35 gr.
Jāna siers	40 gr.
Rupji maize	550 gr.
Kartupēli (nemizoti)	515 gr.
Saknes (burkāni un kāļi, nemizoti)	360 gr.
Žāvēti zirņi	120 gr.
<i>Darba statistika 1930.g. – 28.lpp.</i>	

Šī metode attiecās tikai uz pārtikas produktiem²⁹¹, ko patērē viens strādājošais, un neņēma vērā citus svarīgus izdevuma rādītājus, tomēr tā sniedz vispārēju priekšstatu par

²⁸⁸ Dzīves dārdzība; eksistences minimums // Latviešu Konversācijas vārdnīca. Ceturtais sējums. – R.: A. Gulbja apgādībā, 1930. – 6556, 7031, 7035.

²⁸⁹ Pārtikas produktu kombinācija pēc prof. K. Zariņa teorētiskās minimālās racijas, 1000 kilogramkalorijas 1926.g. septembrī maksāja 30,69 Ls. Vidēja darba strādniekam tika aprēķināts 3024 kal. (92,8Ls). Šalla un Heislera aprēķini nedaudz atšķīrās no Zariņa: viegla darba strādniekam 2450 (75,19), vidēja 3150 (96,67), smaga 3500 (107,41), ļoti smaga 4200-6000 (128,89-184,13). (*LVVA, 1644.f., I.apr., 183.l., 26.p. – Papildus dati par dzīves dārdzību Rīgā 1926. gada septembrī*)

²⁹⁰ Darba statistika 1930.g. – 28. – 29.lpp.; Darba statistika 1928.g. – 10.lpp.

²⁹¹ Divdesmitajos gados Latvijā statistikā vēl neizmatoja dārdzības aprēķināšanas metodes, kuras neņēma vērā tikai pārtikas produktu patēriņu, bet arī izmaksas par dzīvokli, apkurināšanu, apgaismošanu, apģērbu, apaviem, veļu, higiēnu un kultūras vajadzībām u.t.t.

kopējo dārdzības pieaugumu pilsētā. 1920.g. dzīves līmenis bija ļoti zems, un zemo algu strādnieki 80 – 90% no savas peļņas tērēja pārtikai (vēlākajos gados 50-70%), bet pārējo dzīvoklim, apkurei, apgaismošanai un apģērbam u.t.t., un tāpēc K. Zariņa metodi viegli un ātri (8 indikatori) piemēroja. Sākot ar 1922.g., kad dzīves līmenis uzlabojās, un pārtikas produkti vairs nedominēja mājsaimniecības budžetā

13. tabula Kaloriju aprēķināšana vienam patērētājam pārtikā

Metodes autors	Viegls darbs	Vidējs darbs	Smags darbs	Ļoti smags darbs
Dr. Sitter	2500	2700	3000	-
Dr. Rubner	-	2700	-	-
Schall, Heisler	2450	3150	3500	4200 - 6000
Meinert – Engel	-	2920	-	-
Prof. Atwater	2980	3520	4070	-
Vidēji	2643	2998	3523	4200 - 6000

Darba statistika 1928.g. – 14.lpp.

(1922.g. 50-60%), tika izmantota Vācijas metode, kas ietvēra arī dzīvokļa, apkures, apgaismošanas izmaksas un 15 pārtikas produktus. Tā kā dzīves līmenis pakāpeniski uzlabojās bija nepieciešamība tēriņos iekļaut arī apģērbu, higiēniskās un kultūras-sabiedriskās vajadzības, kā rezultātā tika izveidots *teorētiskais minimālbudžets*, kas nesniedza skaidrību un tika atmests.²⁹² K.Zariņa metodi asi kritizēja strādnieku aprindas. Valstij tai pat laikā nebija informācijas par reālo situāciju strādnieku ģimenēs.

Sākot ar 1930.g. sāka izmantot pilnīgākas dzīves dārdzības parēķināšanas metodes, kura ņēma vērā ne tikai pārtiku, bet arī citus patēriņa faktoros. Izdevumi tika sadalīti tiešos un netiešos tēriņos: 1) tiešie tēriņi ietvēra ikdienas iztikas nodrošināšanu (pārtika, dzīvoklis, apkure un apgaismošana, inventārs, apģērbs, satiksme, kultūras un sabiedriskās vajadzības, higiēna, izklaide, pabalsti tuviniekiem, tiesu izdevumi un soda naudas, nodokļi un nodevas u.t.t.). Tiešie izdevumi dalījās a) pastāvīgos, kas bija sastopami katrā mājsaimniecībā un b) nejaušos, kas bija tikai atsevišķās mājsaimniecībās; 2) netiešie izdevumi bija saistīti ar ģimenes budžeta līdzsvarošanu, kad mājsaimniecība aizņēmas naudu, saņēma avansu vai kredītu pašreizējo izdevumu segšanai, ģimenes dārziņu uzturēšana, noguldījumi un aizdevumi.²⁹³

1926.g. vidū faktiskais kaloriju patēriņš strādniekiem Rīgā bija aptuveni 2852, bet ierēdņiem un kalpotājiem 2859, savukārt provincēs attiecīgi 3406 un 3236. Provinces pilsētās, kur pārtikas produkti bija lētāki cilvēki tos patērēja vairāk. Šāds pārtikas patēriņš provincēs bija optimāls no kaloriju patēriņa viedokļa un pārsniedza teorētiski vajadzīgo rādītāju, savukārt Rīgā ierēdņi un kalpotāji iekļāvās teorētiskajos rāmjos, bet strādnieki dažkārt atpalika. Intelektuālā darba strādnieki izvēlējās dārgāku pārtiku nekā strādnieki²⁹⁴, un iekļāvās normas robežās. Divdesmito gadu sākumā varēja rasties grūtības nodrošināt arī 3000 kalorijas vidēji smaga darbinieka strādniekam, jo pārtikas produkti bieži bija „nepilnvērtīgi” (maize), sliktas kvalitātes un „bieži viltoti” (piens). Arodbiedrības u.c. prasīja nodrošināt

²⁹² Sīktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1930. – 1. – 2.lpp.

²⁹³ LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,2.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

²⁹⁴ LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,10.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.; Darba statistika 1928.g. – 15. – 16.lpp.; Sīktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti. – 7.lpp.

vidēji smaga darba strādniekam 3500 kalorijas²⁹⁵, kas kā redzams bija tuvs provinču rādītājiem divdesmitajos gados. Kaloriju patēriņa noteikšanai tika izmantoti dažādi aprēķini, kas galvenokārt bija Vācijas statistiķu aprēķini.

1920.g. algu paaugstināšana nespēja atrisināt sociālās problēmas, jo cenas nepārtraukti cēlās. Lai risinātu šo problēmu vairākos valsts uzņēmumos daļu algas izsniedza produktos, taču gadījās, ka šie produkti bija sliktas kvalitātes, un strādnieki prasīja naudu.²⁹⁶ Dažādu uzņēmumu un iestāžu darbiniekiem naturālījās piemaksas pie algām ilgi netika dotas, jo strādājošie vairāk vēlējās saņemt naudu.

Dzīves dārdzība katra gada mēnesis atšķīrās ar mazākām vai lielākām svārstībām, piem., 1920.g. jūlijā dzīves dārdzība sasniedza 1,18 Ls, kas bija vairāk nekā vidējais rādītājs divdesmito gadu nogalē. Viena gada ietvaros parasti notika svārstības par apmēram 0,1 Ls,²⁹⁷ ko noteica dažādi ārēji apstākļi (raža, tirgus apstākļi u.c.). Rīgā visbiežāk dzīves dārdzības izraisīšanā vainoja spekulantus.

1921.g. pavasarī daudzas nodarbināto grupas atradās zem iztikas minimuma, kas izraisīja arī streikus. Piemēram, valsts darbinieku algas 1921.g. maijā bija 1300 rubļ., un naturālījās saņēma 500 rubļ., bet oficiālais iztikas minimums bija aprēķināts 3211 rubļ.²⁹⁸

Līdzīgi kā tas novērojams ar cenām mazumtirdzniecībā, Rīgā dzīves dārdzība bija augstākā valstī, un tās pieaugums arī bija straujākais Latvijā. 1921./22.g. augstais dzīves dārdzības līmenis bija saistīts ar lata (franka) kursa krišanos. Algas tika maksātas rubļos, kas kritās straujāk nekā franks, tādejādi strādnieku stāvoklis šajā laikā, neskatoties uz dārdzības krišanos, ievērojami pasliktinājās.²⁹⁹

1926.g. augustā dienas racijas maksāja 0,8785 Ls, bet dienas algas kvalificētam strādniekam bija 4,8 Ls, vienkāršam strādniekam 3,1 Ls, bet strādniecei 1,94 Ls, un dzīvokļa īre izmaksāja vidēji 9 Ls mēnesī.³⁰⁰ Šajā gadā pārtikas racijas izmaksas Rīgā intelektuāla darba strādniekam sastādīja bija 1,22 Ls, bet fiziska darba strādniekam 1,05 Ls dienā.³⁰¹

Analizējot 1926. un 1927.g. valsts ierēdņu, skolotāju, slimo kasu un grāmatvežu ģimenes budžetus, un apvienojot tos *ierēdņu un kalpotāju grupā*, dažādu arodu amatnieku, vienkārši strādnieku un apkalpotāju ģimeņu budžetus apvienojot *strādnieku grupā* (20. pielikums) tika izdarīts pirmais mājsaimniecību budžeta aprēķins. Šajā jaunajā metodē vairāk

²⁹⁵ Eksistences minimuma meistari // Darba Balss. 1921.17.decembris. – Nr.26.

²⁹⁶ Dzīves dārdzība un darba alga // Arodnieks. – 1920. 18.jūnijas. – Nr.6.

²⁹⁷ Darba statistika 1930.g. – 92.lpp.

²⁹⁸ Valsts darbinieku stāvoklis... // Darba Balss. – 1921.16.jūlijs. – Nr.4.

²⁹⁹ Darba spēka stāvoklis Latvijā. Statistiskās tabeles. – R.: Tautas labklājības ministrija, 1927. – 50.lpp.

³⁰⁰ LVVA, 3076.f.,1.apr.,116.l.,195.p. Strādnieku algas un dzīves dārdzība Latvijā 1921 – 1927.

³⁰¹ Darba statistika 1928.g. – 15.lpp.

jāņem vērā tiešie izdevumi, jo tie sastādīja Rīgā strādniekiem 94,5%, ierēdņiem un kalpotājiem 94,7% (provincē attiecīgi 96,3 un 92,2).³⁰²

Dzīves dārdzība (32. pielikums) apskatāmajā laika posmā nepārtraukti kāpa, ar nelielu apstāšanos 1926.g., bet tad neražas gadi 1927./28.g. turpināja šo kustību. Īpaši strauji pieauga kartupeļu cenas (66,7%), bet mazākā mērā kāpostu, zirņu un speķa cenas, savukārt vismazāk cena pieauga gaļas un labības produktiem. Neražas sekas bija jūtamas līdz 1929.g. rudenim.³⁰³

Valsts statistikas pārvalde veica salīdzinājumu starp Rīgas strādniekiem un citu pilsētu strādniekiem, balstoties uz Starptautiskā darba biroja datiem. Tika aprēķināta vidējā kvalificētā un nekvalificētā strādnieka alga attiecībā pret pārtikas un dzīvokļa izmaksām. Rīgai tika piešķirts indekss 100. Aprēķins parādīja, ka Tallinā (84), Prāgā un Briselē (88), Romā un Varšavā (94), Lodzā (96) un Milānā (98) stāvoklis bija sliktāks nekā Rīgā, Vīnē (100) līdzīgs, bet Berlīnē (132), Stokholmā (172), Amsterdamā (182), Londonā (200), Dublinā (216), Kopenhāgenā (216), Sidnejā (262), Otavā (296) un Filadelfijā (334) bija ievērojami labāks.³⁰⁴

Šī salīdzināšana arī parādīja, ka Rīga dzīves līmeņa ziņā ievērojami atpaliek no daudzām attīstīto valstu pilsētām, bet tai pat laikā Eiropas mērogā ieņem vidēju pozīciju. Par šādu stāvokli arī liecina iztika minimuma dati, jo sabiedrībā algu jautājums bija sakārtots tādā veidā, lai persona varētu sev pelnīt iztiku un nodrošināt ģimeni. Iztikas minimums un tā aprēķināšana bieži sniedza tika aptuvenu ainu par sabiedrību, tomēr galvenās vadlīnijas oficiālie aprēķini iezīmēja, ka Rīgas iedzīvotāju ievērojamākā daļa bija nodrošināta ar iztikai nepieciešamajiem līdzekļiem.

³⁰² LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,3. – 4.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

³⁰³ Stiktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti. – 3.lpp.; Darba statistika 1928.g. – 11.lpp.

³⁰⁴ LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,25. – 26.lp. – Strādnieku vidējās dienas algas (likmes par 8 stundām) Latvijas pilsētās 1926.g. septembrī

12. Mājsaimniecība budžets

Mājsaimniecības budžeta atspoguļojums ir nepieciešams, lai parādītu ģimenes ienākumu avotus un izdevumus, kas sniedz ieskatu par strādājošo dzīves līmeni. Mājsaimniecības budžets raksturo plašu sabiedrības slāņu dzīves veidu, kas ir svarīgi, jo ļauj izprast sabiedrības materiālās iespējas apmierināt savas ikdienišķās, sabiedriskās un personiskās vēlmes. Higiēnas, alkohola u.c. tēriņos var saskatīt sabiedrībai nevēlamas vai vēlamas tendences; ieskats mājsaimniecības budžetā „palīdz noskaidrot galvenās tendences algas darbinieka garīgā, sabiedriskā un materiālā attīstībā, kā arī šo tendenču intensitāti.”³⁰⁵

12.1. Ģimenes budžets

Līdz 1926.g. netika veikts neviens pētījums par ģimeņu budžetu, un tikai 1926.g. pirmo reizi tika aprēķināti ģimeņu vidējie budžeti intelektuālā un fiziskā darba strādniekiem, tomēr šai budžeta analīzei bija vairāki mīnusi, pirmkārt, mazais mājturību skaits, pa mēnešiem mainīgais skaits un sastāvs u.c. 1926.g. gada ģimenes budžetu struktūras izpētei svarīgi ir izmantot 1936./37. gada budžeta aprēķinus³⁰⁶, lai redzētu cik drošs un ticams ir pirmais ģimenes budžeta aprēķins, jo daudzos rādītājos pēc 10 gadiem atšķirības nebija jūtamas.

Pētījumā piedalījās „kārtīgas ģimenes”, kuras centās dzīvot savu ienākumu robežās un ievēroja taupības un lietderības principus. Strādnieku un intelektuālā darba veicēju mājsaimniecības budžets nebija ar lielu pārpalikumu. Oficiālie statistikas aprēķini par ieņēmumiem un izdevumiem Rīgā liecina, ka „kārtīgām ģimenēm” bija jācenšas sabalansēt savi ienākumi un izdevumi.

Intelektuālā darba strādniekiem izdevumi tika rēķināti lielāki nekā strādniekiem. Ģimenes galvas (vīriešu) ieņēmumi dominēja visās nodarbināto kategorijās, lielāko budžeta daļu (strādnieki 70 un inteliģentā darba strādnieki 79%) sastādīja ģimenes galvas un pārējie ģimenes locekļi (13 un 11%) ievērojami mazāk, apmēram tādu pašu summu deva (16 un 9%) citi ienākumu veidi (no veikalu kredītiem līdz ogu, žaģaru un sēņu vākšanai). Tai pat laikā ģimeņu locekļi Rīgā pelnīja vairāk nekā provincēs. Stabilāki bija tie mājsaimniecības budžeti, kuru ienākumi bija saistīti ar „cieto algu”. Šajā ziņā pirmo vietu 1926.g. ar 85,92% ieņēma fiziskā darba strādnieki, tad sekoja intelektuālā darba strādnieki ar 78,33% (33. *pielikums*).³⁰⁷ Latvijas strādnieku ģimenes budžeta bilance 1928.g. jūlijā rāda sekojošo ainu: kvalificēts strādnieks Latvijā spēja segt ap 90% no ģimenes budžeta, vienkāršs strādnieks 60%, strādniece 39% un māceklis 34%.³⁰⁸

³⁰⁵ Darba statistika 1928.g. – 12.lpp.

³⁰⁶ Ģimeņu budžeti 1936./37. – R.: Valsts statistikas pārvaldes izdevums, 1940.

³⁰⁷ Siktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti. – 6.lpp.; Darba statistika 1928.g. – 13.lpp.

³⁰⁸ Celms R. Latvijas pilsētu un lauku strādnieku darba algas. – [R.]: Spartaks, 1930. – 160.lpp.

Ģimeņu izdevumi bija dažādi (20. pielikums), bet tradicionāli lielu daļu tērēja pārtikai, un no sava budžeta intelektuālā darba veicējs atdeva 42%, bet fiziskā darba strādnieki 48%, kas bija līdzīgs skaitlis kā Zviedrijā (42,6%), bet zemāks nekā pie Igaunijas strādniekiem (58,2%). Tad sekoja ar sadzīvi saistītie izdevumi (dzīvoklis 7 un 6%, apkurināšana 2 un 3%, apgaismošana 1%, inventārs 5 un 2%). Apģērbiem tērēja (16 un 13%) salīdzinošu lielu daļu no ienākumiem, un tas bija līdzīgi Zviedrijas rādītājiem (13,8%), bet ievērojami vairāk nekā Igaunijā (2,5 – 7,7%). Pārējie izdevumu veidi iepriekšējās dzīves dārdzības aprēķināšanas metodēs netika ņemti vērā, bet divdesmito gadu vidū dzīves ritējums lika iekļaut arī satiksmi (4 un 3%), kultūru (6 un 4%), kuros īpaši liela loma bija periodikai un grāmatām, un sabiedriskie izdevumi (2 un 1%). Sadaļā, kur bija visdažādākie (16 un 14%) izdevumi bija gan higiēna, medicīna, izklaide u.c. Mēneša beigās intelektuāla darba strādniekam pāri palika 5%, bet fizika darba strādniekam 3% no tēriņiem.³⁰⁹ Tā kā šie ir vidēji aprēķini, kas tika iegūti no ierobežota cilvēku loka (pāris simts cilvēkiem), tad tas nesniedz vispārīgu ainu par Rīgas strādājošo stāvokli, dažādu tautu un sociālo slāņu budžetiem, bet tikai par *normāla* attiecīgās strādnieku kategorijas stāvokli esošajos saimniecības apstākļos. Lai labāk izprastu šo pētījumu ir jāraugās uz dažādām izpeļņas grupām (7. pielikums) un tēriņu apjomiem, jo kvalificētiem un nekvalificētiem darbiniekiem ienākumi bieži ievērojami atšķīrās, nemaz nerunājot par augti kvalificētiem un specializētiem tirdzniecības, finansu, administratīvo nozaru darbiniekiem.

Salīdzinot ar 1914.g. nekvalificēto strādnieku algas bija cēlušās, bet kvalificēto strādnieku algas kritās, jo darba tirgū pēc kara un rūpniecības lejupslīdes bija palikuši salīdzinoši daudz amatnieku. Vienkāršie strādnieki varēja atgriezties laukos, bet amatnieki bija iegājuši pilsētas dzīves ritmā un nesaistīja savu dzīvi ar lauku vidi, kā arī vienkāršo strādnieku darba rokas bija nepieciešams saimnieciskās dzīves sakārošanā pēc kara. Divdesmito gadu vidū situācija sāka izlīdzināties, un, piem., būvstrādnieku algas 1926.g. pārsniedza pirmskara līmeni, bet metālrūpniecībā algas bija zemākas, jo šī nozare bija cietusi karā vismagāk.³¹⁰

Ja ņem par pamatu būtiskāko izdevumu vidējo apjomu intelektuālā vai strādnieku grupā, un salīdzina ar dažādu nodarbināto slāņu algām (kvalificēti un nekvalificēti strādnieki, meistari, administratīvie darbinieki u.t.t.) var iegūt ainu par to, kādas bija iespējas nodarbināto grupām mēneša laikā iekrāt pārpalikumu un kādas bija iespējas tērēt līdzekļus ne tikai pārtikas un sadzīves nodrošināšanai, bet arī sabiedriskā aktivitātēm, izklaidēm u.t.t.

³⁰⁹ Sktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti. – 24. – 25.lpp.; Darba statistika 1928.g. – 14.lpp.

³¹⁰ Darba spēka stāvoklis Latvijā. Statistiskās tabeles. – R.: Tautas labklājības ministrija, 1927. – 51. – 52.lpp.

Ja, piem., apskata (7. pielikums) kvalificētos un nekvalificētos strādniekus, tad šajās grupās var atrast lielas atšķirības. Meistari, retas un pieprasītas specialitātes, saņēma lielākus atalgojumus nekā intelektuāla darba strādnieki. Privātajā rūpniecībā var runāt par to, ka puse no nodarbinātajiem bija nodrošināti ar iztikas līdzekļiem un spēja sagādāt iztiku savām ģimenēm. Nekvalificētie strādnieki savukārt saņēma aptuveni pusotru reizi mazāku atalgojumu, un vienam strādājošajam vīrietim bija visai grūtāk nodrošināt iztiku ģimenei (33.,34. pielikums) ar bērniem, un tāpēc sievietēm bija jāmeklē veids kā papildināt ģimeņu budžetu, „lai ģimeni kaut cik pienācīgi uzturētu, nepietiek no vīra algas vien.”³¹¹

Atšķirības starp 1926./27.g. un 1936./37.g. mājturību izdevumiem daudzos rādītājos ievērojami atšķiras³¹², taču vilkt kādas noteiktas attīstības līnijas ir apgrūtināši, jo divdesmitajos gados noslēdza ekonomikā krīze, un kaut arī ekonomika divdesmitajos gados nepārtraukti attīstījās, tomēr saglabājās mazāki vai lielāki nestabilitātes elementi. Tendence bija tāda, ka mazinājās izdevumi pārtikai (cilvēki Rīgā vidēji par 9 -13% vairāk patērēja kalorijas 1936/37.g.), apģērbim, un pieauga nedaudz izdevumi īrei, apkurei un apgaismošanai, bet visvairāk citiem izdevumiem. Ja arī šāda attīstība bija vērojama līdz divdesmito gadu nogalei, tad to aprāva ekonomiskā krīze.

12.2. Dzīves labklājības nodrošināšana

Sadzīve bija atstāta iedzīvotāju iniciatīvas ziņā. Piem., 1920.g. iedzīvotājus ar malku neapgādāja valsts vai pašvaldība, tās nodrošināja tikai savas vajadzības. Malku varas iestādes neiepirkta lielos apjomos, un cilvēki individuāli centās sev iegūt kurināmo. Malkas deficīts izsauca cenu celšanos, ko vēl vairāk pastiprināja mežu izciršanas ierobežojumi. Viens no veidiem kā iegūt kurināmo bija koka ēku noplēšana. Starp 1920. un 1924. gadu oficiāli tika atļauts noplēst 1461 ēku, no kurām 1423 bija koka ēkas.³¹³

Viens no statistiķu pieņēmumiem bija, ka divistabu (60m²) ierēdņu un kalpotāju dzīvoklim apkurināšanai un ēdiena pagatavošanai vajadzēja vidēji 17,1 m³ jauktas malkas un 36 l petrolejas gadā, bet strādniekiem attiecīgi 10,1 m³ un 36 l. Savukārt ierēdņiem un kalpotājiem apgaismošanai bija nepieciešami 502 l petrolejas un 124kw/h elektrības, un strādniekiem attiecīgi 316 l petrolejas un 67kw/h elektrības.³¹⁴ 1925./1926.g. par apgaismošanu 4 cilvēku ģimene maksāja vidēji 1,2 Ls, apkurināšanu 6,68 un 5,52 Ls mēnesī.³¹⁵ Pārtikai, apgaismošanai, apkurei un dzīvoklim 1925.g. vidēji tērēja 102,16, 1926.g. 99,18, 1927.g. 99,62 Ls.³¹⁶

³¹¹ Caur kooperāciju pie labklājības. – R.: Rīgas patērētāju biedrība. – 5.lpp.

³¹² Ģimeņu budžeti 1936./37. – R.: Valsts statistikas pārvaldes izdevums, 1940. – 35.,77.lpp.

³¹³ Malkas apgādāšana un pašdarbība; Nepielaižama rīcība // Īrieks. – 1920.21.novembris. – Nr. 1.; Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 17.lpp.

³¹⁴ LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,23.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

³¹⁵ LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.,80.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929.

³¹⁶ LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.,127.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929.

Malkas cenas 1928.-1930.g. valstī slīdēja uz leju, un Rīga šajā ziņā neizcēlās uz pārējā Latvijas fona, jo cenas pilsētā arī kritās un bija zemākas kā, piem., Liepājā, kur malkas cenas bija augstākās valstī. 1930.g. 1 m³ bērza malkas maksāja 11 Ls, alkšņa un priedes 9,5 Ls, egles 8 Ls un apšu 7 Ls.

Petrolejas cenas Rīgā bija mazākas nekā vidēji valstī, jo citviet bija augstāki transporta izdevumi, lai to nogādātu pircējiem. Elektriskā strāva Rīgā savukārt bija vislētākā valstī, un maksāja 32 Ls par kw/h, bet vidēji valstī 48 Ls par kw/h, bet petroleja litrā maksāja 0,24. Rīga šajā ziņā atradās labvēlīgākā stāvoklī kā pārējā valsts, jo infrastruktūra šeit nodrošināja lētākas cenas daudziem komunālajiem pakalpojumiem.

Higiēnas vajadzības patērēja aptuveni 2% no budžeta. Higiēnas izdevums Rīgā arī bija kā vidēji valstī, piem., 1 kg dzeltenās ziepes maksāja 1 Ls, matu griešana 0,5 Ls, bārdas noskūšana 0,3 Ls, kopējā pirts 0,4 Ls. Ziepu un friziera pakalpojumu cenas nemainījās, taču samazinājās pirts apmeklējuma cenas.³¹⁷

12.3. Apģērbs

Vidējā standarta noteikšana apģērbam bija daudz grūtāka nekā citām precēm un pakalpojumiem, jo apģērbu un apavu kvalitāte varēja būt dažāda. Latvijā šis tirgus segments bija mainīgs, un preču tirgū vienubrīd dominēja Vācijas, tad Polijas un kādu momentu Čehoslovākijas preces. Dzimuma atšķirības noteica grūtības tāpēc, ka sievietes apģērbu izvēlē bija daudz individuālākas nekā vīrieši, un mode bieži mainījās. Piem., 1931.g. īsās kleitas izgāja no modes un maksāja par 50-70% lētāk nekā gadu iepriekš. Marijas ielu ebreju veikalos iepirkās ne tikai strādnieki, bet arī ierēdņi un kalpotāji, un cenas bija atkarīgas no kaulēšanās („diņģēšanās”). Solīdie veikali apkalpoja tikai nelielu patērētāju daļu.³¹⁸

Divdesmito gadu sākumā strādājošajiem problēmas sagādāja apģērbu un apavu iegāde, kas bija visi dārgs pasākums. Piem., 1921.g. oktobrī Berga bazārā mētelis maksāja 6000 – 7000 rubļ.³¹⁹, kas bija ievērojami lielāka summa par strādnieka algu. Divdesmito gadu vidū apģērbam gada laikā labvēlīgās ģimenēs tērēja aptuveni 15% no sava budžeta³²⁰, ko varētu uzskatīt par visai lielu rādītāju, kas bija līdzīgs komunālajiem maksājumiem.

Veļa, apģērbs un apavi 1930.g. bija lētāki nekā gadu iepriekš. Rīgā šī produkcija bija pieejama par vidējiem valsts rādītājiem vai vēl lētāk. Tā, piem., vīriešu apakškreklis maksāja 3,15 Ls, apakšbikses 2,85 Ls un apakšveļas komplekts 6 Ls. Veļa kļuva par 7% lētāka nekā iepriekš. Vilnas uzvalka 1 komplekts maksāja 63 Ls, ziemas mētelis 60 Ls, šnorzābaku pāris

³¹⁷ Darba statistika 1930.g. – 23. – 24.;66.lpp.

³¹⁸ LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,24. – 26.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

³¹⁹ Kas vainīgs? // Jaunākās Ziņas. – 1921.24.oktobris. – Nr.242.

³²⁰ Sīktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti. – 24. – 25.lpp.

18 Ls. Strādnieka uzvalks un mētelis kopumā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kritās par 21%, bet apavi par 5%.

12.4. Satiksme

Satiksme sastādīja 2-4% no mājsaimniecības budžeta izdevumiem, un tas bija nedaudz vairāk nekā Latvijā. Ja skatās pilsētas satiksmes shēmu un galveno rūpniecības uzņēmumu izvietojumu, var novērot ainu, ka transporta satiksme nodrošināja darbaspēka pārvietošanos pa pilsētu vajadzīgajos virzienos. Rīgai bija monocentriskas pilsētas izvietojuma struktūra, un tāpēc apdzīvotības blīvums, transports un uzņēmumu izvietojums izretinās, attālinoties no centra. Satiksmes artērijas izgāja no centra un aizsniedzās vairākos virzienos. Šādai pilsētas infrastruktūrai attiecīgajā laikā vajadzēja nodrošināt visumā optimālus pasažieru pārvadājumus, jo apdzīvotības un nodarbinātības centri vai nu atradās līdzās, vai arī bija sasniedzami ar transportu. Lielākā iedzīvotāju daļa dzīvoja centrā vai Daugavas labajā krastā. Pārdaugavā savukārt dzīvoja mazāk iedzīvotāju un tur atradās ievērojami mazāk uzņēmumi. No 6398 visdažādākajiem rūpniecības uzņēmumiem Pārdaugavā atradās apmēram 13%.³²¹ 1922.g. beigās ielu dzelzceļš jau sasniedza Pārdaugavas attālākās vietas

12.5. Sabiedriskie izdevumi un brīvais laiks

Sabiedriskos izdevumus sastādīja iemaksas slimo kasēs, palīdzības un bērnu kasēs, arodbiedrībās un politiskas partijās, un šie izdevumi prasīja intelektuālā darba strādniekiem 2%, bet fiziskā darba strādniekiem 1% no ģimeņu budžeta. Statistikā bija pieņēmums, ka strādnieku ģimene ceļas 6^{:00} no rīta, bet gulēt iet 22^{:00}, bet ierēdņi un kalpotāji cēlās 7^{:00} un gulēt gāja 23^{:00}.³²² Tātad darba dienās ierēdņi un kalpotāji strādāja līdz aptuveni 16^{:00}, bet strādnieki līdz 17^{:00}, un pārējais laiks tika pavadīts sabiedrībā vai ģimenes lokā.

1929. gadā nepilns 960 876 cilvēku apmeklēja Rīgas teātrus, operas, cirkus u.c. un 5 626 088 cilvēki apmeklēja kino.³²³ 1930.g. vislētākā biļete uz teātri Rīgā maksāja 0,55 Ls, bet uz kino 0,5 Ls.³²⁴

Statistikas standarti noteica, ka viens ierēdnis un kalpotājs mēneša laikā iegādājās 2 biļetes uz *Nacionālo Teātri* vai *Nacionālo operu* par parastām cenām, 4 reizes apmeklēja kino (strādnieks savukārt teātri vai operu apmeklēja tikai vienu reizi), pasūta periodiskus izdevumus *Latvis* un *Jaunākās Ziņas* (25 numuri), *Atpūta* (4. nr.), *Daugava* (1 nr.). Tai paša laikā strādnieka gaume tiek saistīta ar *Jaunākās Ziņas* un *Sociāldemokrāts* (25 nr.), *Atpūta* (4 nr.)

³²¹ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1927 – 1928. – R.: Valters un Rapa, 1929. – 54.;85.;90. – 95.lpp.

³²² LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,22.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

³²³ LVVA, 3256.f.,1.apr.,224.l.,bp. (Rīgas pilsētas statistiskā biroja gada ceturkšņa pārskats. – 1930.jūlijs. - septembris)

³²⁴ Darba statistika 1930.g. – 24.lpp.

un *Domas* (1 nr.). Desmitgades vidū ģimenes budžetā šiem izdevumiem intelektuāla darba strādniekiem bija 10%, bet fiziskā darba strādniekiem 5% no ģimeņu budžeta (*20. pielikums*).

Otra izklaides un laika pavadīšanas puse bija saistīta ar alkohola, tabakas u.c. preču patērišanu. Ierēdņiem, kalpotājiem un strādniekiem vidēji mēnesī tika ierēķināti 200 papirosi, 100 tabakas papirosi, 10 sērskociņu kastiņas, 3 alus pudeles (Latvijā alu salīdzinot ar pārējo Eiropu patērēja maz), 36 kārts spēles gadā, un katram gada laikam sava ziedu šķirne kā *tipiskākie*³²⁵ dāvinājumi.³²⁶ Smēķēšana prasīja nedaudz vairāk kā 1% no ģimeņu budžeta, dzērienu, tai skaitā alkoholiskie, aptuveni 0,7%, izpriecas un dāvinājumi (puķes un zaļumi) prasīja ap 2% no intelektuāla strādnieka, un ap 1% no fiziska darba strādnieka budžeta.³²⁷

Viens no brīvā laika pavadīšanas veidiem bija sports, 1924./1925.g. Rīgā bija 10 093 aktīvi sportisti, no kuriem 9,5% nodarbojās ar smagatlētiku, 35,2 ar vieglatlētiku, 16,1 ar „bumbu sportu” (futbols 8,9, teniss 4,2), ziemas sportu 8,4, ūdenssports 9,5, riteņbraukšana 7, mašīnu sports 1, jāšana 1,2, šaušana 11,7 un paukošana 0,4%. Sporta biedrībās kopā bija 15048 biedri, bet medību biedrībās, kas netika ieskaitīti pie sportistiem, 1187 biedri.³²⁸

Mājsaimniecības budžets rīdniekiem visumā bija stabils un lielākā vai mazākā mērā nodrošināja ikdienas dzīves ritējumu.

Dzīves līmeņa novērtējums ir apgrūtināts tajā ziņā, ka statistika un ārējās liecības liecina par sabalansētu un noturīgu ikdienas ieņēmumu un izdevumu apjomu, bet neparāda sabiedrības vēlmes. Rīgas iedzīvotāju dzīves līmeni var uzskatīt par apmierinošu no objektīvo datu viedokļa, bet subjektīvā pieredze varētu sniegt atšķirīgu ainu. Divdesmitajos gados pilsētu nesatricināja nopietnas ekonomiskās krīzes, kas varēja apturēt pakāpenisko attīstības procesu, un tāpēc dzīves līmenis pilsētā pieauga, un tas attiecās galvenokārt uz ienākumu un izdevumu iespējām.

³²⁵krizantēmas (janv.,febr.,sept.,okt.,nov.,dec.); maijpuķītes (janv.,febr.,marts,dec.); alpu vijolītes (janv.,febr.,marts, apr.,maijs); hiacintes (janv.,febr.,marts,apr.,maijs); vijolītes (maijs); rozes (jūn.,jūl.,aug.); neļķes (jūn.,jūl.,aug.)

³²⁶ LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.,31. – 34.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

³²⁷ Sktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti. – 24. – 25.lpp.

³²⁸ Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1926 – 1927. – 169. – 171.lpp.; Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929 – 1930. – 169. – 239.lpp.

Nobeigums

Vēstures pētniecības pamatā ir cilvēks un sabiedrība, un šis maģistra darbs centās ielūkoties cilvēka labklājības sfērā, kas ir viens no būtiskiem ikdienas dzīves rādītājiem. Pētījums balstījās uz kvantitatīvajiem un objektīvajiem statistikas datiem, kas sniedza ziņas par labklājību, par to kā cilvēki dzīvoja. Informācija par dzīves līmeni divdesmitajos gados ir plaša, tomēr daudziem jautājumiem tobrīd vēl nepiegaršēja tādu vērtību kā mūsdienās, piem., ģimenes un citas sabiedrības grupas neskaitot strādniecību, bet kopumā avotu bāze labi nodrošina nepieciešamos materiālus pētījuma veikšanai.

Rīgas iedzīvotāju dzīves līmenis divdesmitajos gados nav viennozīmīgs jautājums, jo pastāv ievērojamas atšķirības izpratnē par to, jo šāds jēdziens tajā laikā bija ļoti reti sastopams. Divdesmitajos gados netika pacelta dzīves līmeņa problemātika, bet vairāk uzmanības tika pievērsta atsevišķiem faktoriem, kas bija ar to saistīti, piem., dzīves dārdzība, bezdarbs, iztikas minimums, dzīvokļu problēma, veselības apdrošināšana u.c. Ja runa gāja par dzīves līmeni, tad ar to bieži saprata dzīves dārdzības jēdzienu. Nav pētīts jautājums par sabiedrības uztveri par savu labklājību. Tā kā ikdienas dzīvē pastāv būtiskas atšķirības ar mūsdienām, tad cilvēki savādāk uztvēra savu dzīves līmeni un kvalitāti. Lielai daļai sabiedrības šīs prasības nebija augstas gan subjektīvu iemeslu dēļ, ko dēvēja par kulturālu iemeslu, gan arī bija objektīvi iemesli, kad dažādu faktoru ietekmē nebija iespējams mainīt savu stāvokli. Rīgā šādi faktori bija daudz, jo sociālā mobilitāte nebija augsta. Kaut arī netika pētīta sociālpsiholoģiskās sabiedrības īpatnības, tomēr dažādu sabiedrības grupu dzīves līmenis, īpaši, kas attiecas uz etniskām un reliģiskām grupām, ļauj izdarīt secinājums par zināmu noslieci uz vienu vai otru pusi. Rīgā bija sabiedrības grupas, kas bija pieradušas pie augsta dzīves līmeņa, bet liela daļa iedzīvotāju dzīvoja nemainīgos sadzīves apstākļos. Pilsētas vide nosaka arī to, ka kultūras apmaiņa ir intensīvāka, un tas var radīt lielākas prasības vai vēlmes no apdalīto sabiedrības locekļu puses. Šie subjektīvie faktori neļauj sniegt vērtējumus par dzīves līmeņa uztveri, bet atstāj tikai dzīves līmeņa objektīvo pusi kā ikdienas dzīves novērtēšanas kritēriju.

Pētījumā dzīves līmenis ir apskatīts kā sabiedrības dzīves svarīgs elements, kas ietver lielu daļu cilvēku ikdienas, sākot no pilsētas sabiedrības struktūras, varas un vides līdz sadzīves apstākļiem dzīvoklī un māsaimniecības budžets. Šo apstākļu ietekmē veidojās iedzīvotāju dzīve pilsētā, kas dažādās pilsētas daļās, sociālajās un etniskajās grupās ritēja atšķirīgi. Pilsēta ir vide, kurā grūti izdarīt vispārīgus secinājumus par sabiedrības grupām, jo tās nav monolītas, taču zināmas tendences parādās. Rīgas ģeogrāfijā parādās dzīves līmeņa teritoriālais sadalījums, ka pilsētas centrā dzīvoja augstāka dzīves līmeņa sabiedrības grupas.

Šāda situācija bija izveidojusies vēsturiski un bija tradicionāla tā laika pilsētām, bet priekšpilsētās dzīvoja iedzīvotāji ar zemāku dzīves līmeni. Centrs bija elitāras mītnes vieta, ko nevarēja atļauties strādnieks, bet klasisks vidusslānis vēl nebija izveidojies. Rīgas pilsētas sabiedrības pamatu veidoja strādnieki un līdzīgu ieņēmumu grupu pārstāvji, kas arī bija galvenie dzīves līmeņa tendenču noteicēji. Šajā ziņā padomju historiogrāfijas interese uzsvāru likšanā nekļūdījās, tomēr jāsecina, ka tik negatīvus secinājumus izdarīt pētījums neļauj.

Kopumā Rīgas iedzīvotāju dzīves līmenis nodrošināja nospiedošās iedzīvotāju daļas dzīvi tādā līmenī, lai uzturētu mājsaimniecību un nodrošinātu iztikas līdzekļus. Ja ņem vērā sociāli zemākos slāņus, tad pat galējos gadījumos cilvēki spēja nodrošināt sev iztiku, izmantojot sociālās saites, kuras statistiskie dati u.c. avoti uzrāda maz. Nekvalificēti strādnieki, un īpaši sievietes, bija neaizsargātākā sabiedrības daļa, kuru dzīves līmenis varēja strauji mainīties. Divdesmito gadu ekonomiskā attīstība nodrošināja pieprasījumu pēc darba rokām un iespēju oficiāli un neoficiāli nopelnīt iztikas līdzekļus. Strādnieki bija ģimeņu apgādnieki, bet šīm ģimenēm problēma bija tā, ka sievietēm arī nācās iesaistīties darba tirgū, jo vīrietis, pat ja viņš saņēma vairāk nekā sieviete, nespēja apgādāt ģimeni ar līdzekļiem pilnībā. Attiecības starp cilvēkiem bija svarīgs elements ikdienas dzīves ritējumā. Cilvēku sabiedriskās saites nodrošināja to, ka tuvinieki pieņēma pie sevis dzīvot pazīstamus cilvēkus. Cilvēku attiecību līmenis arī ir nepētīts jautājums, tomēr daudzas liecības rāda, ka šajā laikā vēl pastāvēja aktīvs ģimenes locekļu atbalsts. Līdzās tuvinieku atbalsta sistēmai pastāvēja arī dažādi veidi kā papildināt ģimenes budžetu, tai skaitā dažādi piepelnīšanās veidi, brīvo telpu īre, sava saimniecība u.c.

Vienkāršiem strādniekiem sekoja kvalificēti strādnieki un līdzīgi apmaksāti un pieprasīti strādājošie, kuru dzīves līmenis bija augstāks kā strādniekiem, un viņu darbs nodrošināja lielāku stabilitāti, un algu ziņā pastāvēja lielāka diferenciācija. Līdz ar to šī sabiedrības grupa bija vairāk sadalīta un specializēta.

Visaugstākais dzīves līmenis bija uzņēmējiem, īpašniekiem un dažādiem speciālistiem. Vidējie ienākumu līmeņi šai sabiedrības grupai nav pieejami, bet ir jāsecina, ka šis labi nodrošinātais sabiedrības slānis sastādīja aptuveni $\frac{1}{5}$ no pilsētas nodarbinātajiem. Iezīmēja vidusslāņa veidošanos. Viņu budžets nodrošināja viņiem iztiku, kura neprasa raizes par ģimenes uzturēšanu un līdzekļu neesamību, bet šai grupai bija arī augstākas dzīves kvalitātes prasības. Valsts neveica aprēķinus par šo sabiedrības grupu dzīves līmeni.

Rīgā dzīves līmeņa attīstības viens no galvenajiem kavēkļiem bija dzīvojamo telpu trūkums, jo, no vienas puses noritēja labklājības pieaugums, bet tai pat laikā dzīvojamās platības iedzīvotāju pieauguma rezultātā saruka, un netika celtas pietiekamā apjomā jaunas.

Dzīvokļu jautājums neļāva tiem, kuriem dzīves līmenis to atļāva, paplašināt savas dzīves telpas un ērtības, tas zināmā mērā bremsēja dzīves līmeņa pieaugumu pilsētā. Ja šī nopietnā problēma netika atrisināta, tad pārējie (apdrošināšana, komunālā saimniecība, higiēna u.c.) dzīves līmeņa uzlabošanas faktori pakāpeniski tika risināti. Tie jautājumi, kas tika risināti neprasīja no pašvaldības un valsts lielus ilgtermiņa finansiālos ieguldījumus, bet tikai aktīvu klātbūtni un mērķtiecīgu politiku. Apdrošināšanas sistēmu nodrošināja likumdošana un valsts institūciju pārraudzība. Komunālās saimniecības attīstība bija tā nozare, kurai pašvaldība pievērsa lielāko uzmanību, jo uzlabojot labierīcību infrastruktūru varēja uzlabot dzīves līmeni lielai daļai pilsētas iedzīvotāju.

Pašvaldības un valsts ietekme uz dzīves līmeņa rādītājiem bija atšķirīgs, piem., apdrošināšana aptvēra pusi rīdzinieku, komunālā saimniecība attīstījās, bet dzīvokļu jautājuma risināšanā netika panākti vēlamie rezultāti. Privātais kapitāls arī nebija ieinteresēts iesaistīties dzīvokļu būvniecības projektos ar mazām peļņas iespējām. Nopietnākais jautājums, kur izpildvarai bija iespējams iesaistīties bija algas, jo valsts oficiālā līmenī noteica iztikas minimumu strādniekiem, taču algas lielākoties maksāja privātais sektors, kas izmantoja darba tirgus īpatnības un darba līgumus, lai iegūtu pēc iespējas lielāku peļņu. Valsts loma saimniecībā bija nozīmīga, tomēr dzīves līmeņa attīstību tā ietekmēja dažādos tā elementos atšķirīgā. Svarīgi, ka valsts centās nepalaists dzīves līmeni pašplūsmā, bet ar dažādiem veidiem centās piedalīties tā veidošanā, jo valstij nebija resursi, lai tai būtu noteicošā loma. Ekonomiskā attīstība, kā arī dažādas vietējās vēsturiskās un sociālās īpatnības, noteica dzīves līmeņa pieaugumu.

Rīgas iedzīvotāju dzīves līmenis divdesmitajos gados atspoguļoja tā laika pilsētas realitātes, jo lielākā daļa strādājošie bija algoti darbinieki, kuri pelnīja iztiku sev un ģimenei ar savu roka vai intelektuālo darbu. Pilsētas ekonomiskā attīstība nodrošināja tādu dzīves līmeni, kas ļāva uzturēt sabiedrību ar iztikai nepieciešamajiem līdzekļiem, bet dažādām sociālajām grupām šie rādītāji atšķīrās. Tas lika mazāk apmaksātām personām lielākas pūles pielikt pie iztikas pelnīšanas. Rīgu kopumā var raksturot kā sociāli stabilu sabiedrību, kas bija pieņēmusi izveidojušos ekonomikas un sociālo attiecību spēles noteikums, un centās tos izmantot sava dzīves līmeņa paaugstināšanai. Dzīves līmenis šajā laika lielā mērā bija pakļauts dažādām ekonomikas svārstībām zemāko šķiru grupās, un tāpēc vienkārša darba strādniekus var izdalīt kā neaizsargātāko sabiedrības daļu, un kuras parasti gūlās lielākais problēmu lokas.

Avotu un literatūras saraksts

Avoti

Nepublicētie avoti

Darba aizsardzības pārvalde

LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.

LVVA, 1644.f.,3.apr.,1526.l.

Trūcīgo bērnu palīdzības fonds

LVVA, 2881.f.,1.apr.,596.l.

LVVA, 2881.f.,1.apr.,597.l.

Rīgas pilsētas statistiskais birojs

LVVA, 3076.f.,1.apr.,90.l.

LVVA, 3076.f.,1.apr.,91.l.

LVVA, 3076.f.,1.apr.,116.l.

LVVA, 3076.f.,1.apr.,140.l.

LVVA, 3076.f.,1.apr.,231.l.

LVVA, 3076.f.,1.apr.,237.l.

Rīgas pilsētas finanšu pārvalde

LVVA, 3256.f.,1.apr.,41.l.

LVVA, 3256.f.,1.apr.,224.l.

LVVA, 3256.f.,1.apr.,1414.l.

LVVA, 3256.f.,1.apr.,1422.l.

Latvijas Sarkanais Krusts

LVVA, 4712.f.,1.apr.,1704.l.

Sociālās nodrošināšanas departaments

LVVA, 5213.f.,7.apr.,56.l.

Dzīvokļu īrnieku biedrības Latvijā

LVVA, 6019.f.,1.apr.,44.l.

LVVA, 6019.f.,1.apr.,58.l.

LVVA, 6019.f.,1.apr.,83.l.

Finansu Ministrija

LVVA, 6824.f.,3.apr.,209.l.

Publicētie avoti

1. Rīgas pilsētas domes 1928. gada protokoli. – R.: Izdevējs, 1928.

2. Rīgas pilsētas domes 1929.g. protokoli. – R.: Kārlis Polis, 1929.

3. Rīgas pilsētas domes 1930.g. protokoli. – R.: Latvija, 1930.

Statistiskie materiāli

1. Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – R.: Rīgas pilsētas statistikas biroja publicējums, 1931.

2. Darba spēka stāvoklis Latvijā. Statistikas tabeles. – R.: Tautas labklājības ministrija, 1927.

3. Darba statistika 1930.g. / sastādīja Baltais J., red. Salmis V. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1931.

4. Darba statistika 1928.g. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1930.

5. Darba statistika 1929.g.

6. Ģimeņu budžeti 1936./37. – R.: Valsts statistikas pārvaldes izdevums, 1940.

7. Handraks H. Rīgas iedzīvotāju dabīgā kustība 1911. – 1930. – R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1932.

8. Latvijas sociālie likumi un darba statistika. – R.: Darba ministrijas izdevums, 1923.

9. Maldups A., Salmis V. Pilsētas gruntsgabali un dzīvokļi (Pēc 1925. gada tautas skaitīšanas materiāliem). – R.: Valsts statistiskās pārvaldes izdevums, 1936. – 46.lpp.

10. Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1927.

11. Pārskats par tautas veselības stāvokli Latvijā 1927. gadā. – R.: Valsts Departamenta izdevums, 1928.

12. Pārskats par tautas veselības stāvokli Latvijā 1930. gadā.

13. Pārskats par tautas veselības stāvokli Latvijā 1924. gadā.

14. Pārskats par tautas veselības stāvokli Latvijā 1922. gadā.

15. Pirmā tirdzniecības skaitīšana Latvijā 1935. gadā. I. – R.: Valsts statistikas pārvaldes izdevums, 1938. –

16. Pirmā tirdzniecības skaitīšana Latvijā 1935. gadā. II.

17. Pirmā tirdzniecības skaitīšana Latvijā 1935. gadā. III.

18. Rīga XX gadsimtā. Īss statistisko datu krājums. – R.: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, 2001.

19. Rīgas bezdarbnieku aptauja 1932.g. – R.: Rīgas pilsētas statistikas biroja publicējums, 1932.

20. Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1925 - 1926. - R.: Riti, 1927.

21. Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1927 – 1928. – R.: Valters un Rapa, 1929

22. Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1929- 1930. - R.: Valters un Rapa, 1931.

23. Sīktirdzniecības cenas, dzīves dārdzība un ģimeņu budžeti. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1930.

Periodika

1. Algu cīņas // Jaunākās Ziņas. – 1920.3.augusts. – Nr.174.

2. Amerikas bērnu ķēķi // Latvijas Vēstnesis. – 1921.7.februāris.–Nr.30.

3. Amerikas bērnu ķēķu budžets // Latvijas Vēstnesis. – 1921.25.aprīlis. – Nr.91.

4. Angļu bērnu ķēķu slēgšana // Latvijas Vēstnesis. – 1921.17.jūnijs. – Nr.134.

5. Amerikāņu ķēķi bērniem // Jaunākās Ziņas 1921.22.janvāris. – Nr.17.

6. Angļu bērnu ķēķa slēgšana // Jaunākās Ziņas. 1921. 17.jūnijs 134.

7. Amerikas palīdzības administrācija // Latvijas Vēstnesis. – 1921.8.marts. – Nr.54.

8. Andersons A. Rīgas saimniecība // Jaunākās Ziņas. 1921.20.maijs. – Nr.110.

9. Arodu biedrību organizāciju jautājums // Arodnieks. – 1920.30.jūlijs. – Nr.11.

10. Avansu sistēma patērētāju kooperācijā // Arodnieks. – 1920.18.jūnijs. – Nr.6.

11. Bēgļi un sociālā apgādība Rīgā // Latvijas Vēstnesis. – 1920.24.septembris. – Nr.59.

12. Bēgļi un Sociālā apgādība // Jaunākās Ziņas 1920.24.septembris. – Nr.219.

13. Bērne P. Rīgas iedzīvotāju dabiskā pavairošanās // Jaunākās Ziņas. – 1922.9. marts. – Nr.55.

14. Bērnu palīdzība pilsētā // Darba Balss. – 1923.16.janvāris. – Nr.12.

15. Cīņa ar nabadzību Rīgā // Jaunākās Ziņas. – 1922.10.marts. – Nr.56.

16. Darba apstākļi // Jaunākās Ziņas. –1922. 2.oktobris. – Nr.221.

17. Darba dzīve // Arodnieks. – 1920.4.jūnijs. – Nr.4.;

18. Darba laika likums... // Darba Balss. – 1922.8.aprīlis. – Nr.81.

19. Dukurs K. Jaunie pensiju un apdrošināšanas likumi // Jaunākās Ziņas. – 1922.23.janvāris. – Nr.18.

20. Dzīves dārdzība un darba alga // Arodnieks. – 1920.11.jūnijs. – Nr.5.

21. Dzīvokļu cenas pilsētās // Jaunākās Ziņas. – 1922.6.februāris. – Nr.29.
22. Dzīvokļu jautājums Rīgā // Latvijas Vēstnesis. – 1920.15.oktobris. – Nr.77.
23. Dzīvokļu jautājums Satversmes sapulcē // Latvijas Vēstnesis. – 1921.14.decembris. – Nr.284.
24. Dzīvokļu jautājums // Latvijas Vēstnesis. – 1921.27.jūlijs. – Nr.166.
25. Dzīvokļu spekulācija // Darba Balss. – 1921.5.novembris. – Nr.20.
26. Ēdolfis J. Ko devis valsts ierēdņu kooperatīvs saviem biedriem // Kooperācijas balss. – 1920.decembris. – Nr.6.
27. Ekonomiskā apspriede Rīgā // Arodnieks. – 1920.28.maijs. – Nr.3.
28. Eksistences minimuma meistari // Darba Balss. 1921.17.decembris. – Nr.26.
29. Greizi ceļi mūsu finanšu politikā // Darba Balss. – 1922.8.jūnijs. – Nr.125.
30. Īres maksas pamata noteikumi // Īrnieks. – 1920.5.decembris. Nr.2.
31. Laika ainas. Pārnācēji // Jaunākās Ziņas 1920. 28.decembris. – Nr.291.
32. Latvijas valsts ierēdņu skaits // Jaunākās Ziņas 1920.1.decembris. – Nr.270.
33. Latvijas Vēstnesis. – 1921.25.oktobris. – Nr.243.
34. Kas vainīgs? // Jaunākās Ziņas. – 1921.24.oktobris. – Nr.242.
35. Kirhenšteins A. Rīgas piens // Jaunākās Ziņas. – 1920.6.aprīlis. – Nr.78.
36. Kirhenšteins A. Mazvērtīgais piens // Jaunākās Ziņas. – 1920.29.jūlijs. – Nr.170.
37. Kur īstā paradīze? // Jaunākās Ziņas. – 1920.7.augusts. – Nr.178.
38. Sabrukums turpinās // Latvijas Vēstnesis. – 1921.21.novembris. – Nr.264.
39. Stiktirgotāju skaits // Latvijas Vēstnesis. – 1920.9.augusts. – Nr.19.
40. Malkas apgādāšana un pašdarbība; Nepielaižama rīcība // Īrnieks. – 1920.21.novembris. – Nr. 1.
41. Manufaktūras cenas Rīgā // Jaunākās Ziņas. – 1921.11.jūlijs. – Nr.152.
42. Miltu izsniegšana pilsētniekiem // Jaunākās Ziņas. – 1920.9.augusts. – Nr.179.
43. Namīpašnieku patvarības // Latvijas Vēstnesis. – 1920.10.augusts. – Nr.38.
44. Nodrošināt dzīvokļus // Darba Balss. – 1921.15.oktobris. – Nr.17.
45. Nomaļu „labierīcības” // Darba Balss. – 1925.30.janvāris. – Nr.7.
46. Jaunākās Ziņas. – 1920.16.jūnijs. – Nr.159.
47. Jaunākās Ziņas. – 1920.8. jūlijs. – Nr.152.
48. Jaunākās Ziņas – 1924.13.maijs. – Nr.107.
49. Pa ielu dzelzceļu starp pilsētu un Torņakalnu // Darba Balss. – 1923.26.marts. – Nr.65.
50. Paegle S. Algu paaugstinājumi nevietā // Latvijas Vēstnesis. – 1921.15.oktobris. – Nr.235.
51. Pārns H. Dzīve uzlabojas // Jaunākās Ziņas. – 1923.17.jūlijs. – Nr.153.
52. Pārns H. Dzīvokļu krīze // Jaunākās Ziņas. – 1922.2.decembris. – Nr.272.
53. Pārns H. Dzīvokļu un satiksmes trūkums // Jaunākās Ziņas. – 1922.21.decembris. – Nr.298.
54. Pārns H. Pārpildītie dzīvokļi Rīgā // Jaunākās Ziņas. – 1926.7.jūnijs. – Nr.123.
55. Pārns H. Patēriņa pieaugums // Jaunākās Ziņas. 1924.2.augusts. – Nr.172.
56. Pārns H. Rīgas ēkas un dzīvokļi // Jaunākās Ziņas. – 1922.30.novembris. – Nr.270.
57. Pārns H. Rīgas komunālpolitika pa jauniem ceļiem // Jaunākās Ziņas – 1924.14.novembris. – Nr.260.
58. Pārns H. Rīgas sociālie pienākumi // Jaunākās Ziņas. – 1922.13.septembris. – Nr.205.
59. Pārns H. Rīgas veikalnieciskā dzīve // Jaunākās Ziņas. – 1924.13.maijs. – Nr.107.
60. Pārns H. Realienākumu uzlabošana un algu politika // Jaunākās Ziņas. – 1926.2.decembris. – Nr.272.
61. Pārtikas cenas Latvijā // Jaunākās Ziņas. 1921.7.aprīlis. – Nr.76.
62. Pārtika Rīgai // Jaunākās Ziņas. – 1920.20.jūlijs – Nr.162.
63. Pārtika Rīgai no jūras piekrastiem // Jaunākās Ziņas. – 1920.22.aprīlis. – Nr.92.
64. Paskaidrojums // Darba Balss. – 1922.6.aprīlis. – Nr.79.
65. Pateicība // Latvijas Vēstnesis. – 1920.28.augusts. – Nr.36.
66. Piena viltošana // Latvijas Vēstnesis. – 1921.4.jūlijs. – Nr.146.
67. Piena viltošana // Latvijas Vēstnesis. – 1921.13.oktobris. – Nr.233.
68. Pilsētas bērnu ēdināšanas punkti // Darba Dzīve. – 1923.7.februāris. – Nr.30.
69. Pilsētas bērnu ķēķu darbība // Darba Dzīve. – 1922.19.oktobris. – Nr.236.
70. Pilsētas ēdienu nami // Jaunākās Ziņas. – 1921.9.jūnijs. – Nr.127.
71. Pilsētas ģimenes dārziņi // Latvijas Vēstnesis. – 1921.4.jūnijs. – Nr.123.
72. Pret dārdzību un spekulāciju // Jaunākās Ziņas. –1921.25.maijs. – Nr.114.
73. Rīgas dzīvokļu īrnieku savienība valde // Jaunākās Ziņas. – 1920.29.aprīlis. – Nr.98.
74. Rīgas ielu dzelzceļu // Jaunākās Ziņas. – 1920.2.augusts. – Nr.173.
75. Rīgas kooperatīvi un spekulācijas cenas // Jaunākās Ziņas. – 1920.21.augusts. – Nr.190.
76. Rīgas namīpašnieku sapulci. // Jaunākās Ziņas 1920.11.oktobris. – Nr.233.
77. Rīgas pilsētas pārtikas apstākļi // Latvijas Vēstnesis. – 1921.8.janvāris. – Nr.5.
78. Rīgas pilētas apgādāšana ar pārtiku // Latvijas Vēstnesis. – 1920.30.oktobris. – Nr.90.
79. Rīgas tirdzniecība // Jaunākās Ziņas. – 1922.18.janvāris. – Nr.14.
80. Saruna ar Darba ministru R. Dukuru // Darba Balss. – 1922.5.augusts. – Nr.172.
81. Saruna ar Rīgas pilsētas galvu Andersonu // Jaunāko Ziņu pielikums Nr.40. – 19.02.1923.
82. Slimo kasu organizēšana // Arodnieks. – 1921.18.februāris – Nr.7.
83. Skolu bērnu veselība // Darba Balss. – 1924.19.februāris. – Nr.14.
84. Sociālā apgāde Rīgā // Jaunākās Ziņas. – 1921.28.jūlijs. – Nr.167.
85. Spekulācija ar dzīvokļiem // Jaunākās Ziņas. 1921. 23.maijs. – Nr.112.
86. Strādnieku algas // Darba Balss. – 1923.30.maijs. – Nr.113.
87. Strādnieku algu jautājums // Brīvā Zeme. – 1920.8.jūlijs. – Nr.151.

88. Strādnieku apdrošināšana // Arodnieks. – 1920.14.maijs. – Nr.1.
89. Streiku jautājums pilsētas domē // Jaunākās Ziņas. – 1920.28.aprīlis. – Nr.97.
90. Šrenks B. Ar ko Rīga mirst? // Latvija pielikums Nr.630. – 1923.23.oktobris.
91. Tirgus ziņas // Jaunākās Ziņas. – 1920.18. maijs. – Nr.112.
92. Tornakalna pārtikas biedrības.. // Jaunākās Ziņas. – 1920.15.maijs. – Nr.110.
93. Traktieros nodarbinātā darba spēka stāvoklis // Darba Balss. = 1924.11.janvāris. – Nr.3.
94. Trūcīgo bērnu ēdināšana // Darba Dzīve. – 1922.6.decembris. – Nr.275.
95. Trūcīgo bērnu ēdināšana pilsētā // Darba Balss. – 1923.1.marts. – Nr.47.
96. Uzbrukumi Darba ministrijai // Darba Balss. – 1922.2.marts. – Nr.50.
97. Vaj spekulācija // Jaunākās Ziņas. – 1920.6. jūlijs. – Nr.150.
98. Valsts darbinieku ārstēšana // Darba Balss. – 1921.30.jūlijs. – 6.Nr.
99. Valsts darbinieku prasības pēc algu paaugstināšanas... // Darba Balss. – 1924.25.janvāris. – Nr.7.
100. Valsts darbinieku stāvoklis... // Darba Balss. – 1921.16.jūlijs. – Nr.4.
101. Vēciņš J. Krīze tirdzniecībā // Jaunākās Ziņas. – 1921.14. jūlijs. – Nr.155.
102. Veikalošanās drudzis // Jaunākās Ziņas. – 1921.2.jūlijs. – Nr.145.
103. Viegļprātīgo šmaukšana // Jaunākās Ziņas. – 1921.16. jūlijs. – Nr.157.
104. Vitoliņš V. Pagaidu noteikumi par dzīvokļu... // Jaunā Latvija. – 1921.2.novembris. – Nr.22.
105. Vītols J. Valsts iestāžu darbinieki // Kooperācijas balss. – 1920.septembris. – Nr.1.
106. Zemgalietis A. Ģimenes dārziņi, dārzu kolonijas un dārzu pilsētas // Kristīgais sociālists. – 1920. – Nr.3.
107. Пень Г. Квартирный вопрос // Сегодня. – 1925.30.сентябрь. – Nr.219.

Pārskati

1. Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi (1918 – 1928). – R.: Latvijas Sarkanā Krusta Galvenās Valdes izdevums, 1928.
2. Latvju sieviešu nacionālās ligas desmit gadu darbības pārskats. – R.: Latvju sieviešu nacionālās ligas izdevums, 1932.
3. Kas darīts Rīgas pilsētas saimniecībā 1925. – 1927. gados? – R.: LSDSP, 1928.
4. Latvijas Arod kustība 1929. – R.: Latvijas arodbiedrību centrālbiroja izdevums, 1930.
5. Caur kooperāciju pie labklājības. – R.: Rīgas patērētāju biedrība.

Literatūra

1. Aizsilnieks A. Latvijas saimniecības vēsture 1914 – 1945. – Stokholma: Daugava, 1968.
2. Bognar G. The Concept of Quality of Live // Social Theory and Practice, Vol. 31, No. 4. (October 2005)
3. Celms R. Latvijas pilsētu un lauku strādnieku darba algas. – [R.:] Spartaks, 1930.
4. Dribins L. Ebreji Latvijā. R.: Elpa - 2002.
5. Häussermann H. The end of the European City? // European Review. Vol. 13, No. 2. (2005)
6. Krastiņš O. Latvijas saimniecības vēsturiskā pieredze 1918.-1940. – R.: Latvijas valsts agrārās ekonomikas institūts, 2001.
7. Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – Rīgas pilsētas valdes izdevums, 1932.
8. Rīga sociālisma laikmetā: 1917-1975. – R.: Zinātne, 1980
1. Jēkabsons Ē., Ozoliņa Dz. Rīgas pilsētas pārvalde Latvijas Republikas laikā (1920 – 1940) // Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos. – R.: Rīgas Nami, 2000.
2. Skujenieks M. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. – R.: A. Gulbja apgāds, 1927.
3. Skujenieks M. Latvija 1918.-1928. gados. – R.: Valsts statistikas pārvaldes izdevums, 1928.
4. Latviešu Konversācijas vārdnīca. Ceturtais sējums. – R.: A. Gulbja apgādībā, 1930
5. Latvijas pilsētu rakstu krājums I. – R.: Latvijas pilsētu savienību izdevums, 1930.
6. Latvijas pilsētu rakstu krājums II. – R.: Latvijas pilsētu savienību izdevums, 1931.
7. Latvijas pilsētu rakstu krājums III. – R.: Latvijas pilsētu savienību izdevums, 1932.
8. Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. – R.: Golts un Jurjans, 1928.
9. Latvijas sociāli demogrāfiskās attīstības problēmas. Zinātniskie raksti, 571.sej. – R.: LU, 1992.
10. Līventāls T. Kas darīts un darām Rīgas pilsētas pašvaldībā. – R.: LSDSP Rīgas Komitejas izdevums, 1925.
11. Pāvels R. Par Rīgas pilsētas ūdens apgādi. - R.: Rīgas pilsētas domnieku biedrības izdevums, 1937.
12. Pečaks K. Rakstu izlase. – R.: Latvijas Valsts izdevniecība, 1959.
13. Pērkonis S. Kā tikt Rīgā pie labākas dzīves. – R.: Rīgas Latviešu biedrības nacionālās politikas nodaļas izdevums, 1930.
14. Pirmā dzīvokļu krīzes novēršanas propagandas nedēļa (10. – 20.aprīlim 1927. gadā). – R.: Rīgas pilsētas dzīvokļu krīzes apkarošanas kom. izd., 1927.
15. Rubīns J. Rīgas dzīvojamais fonds 20. gadsimtā. Tipoloģiskā rakursā. – R.: Jumava, 2004.
16. Sociālā darba vēsturiskā attīstība Latvijā 20.gs. – R.: Attīstība, 2006.
17. Somerville P. Explanation of Social Exclusion: Where Does Housing Fit in? // Housing Studies, Vol. 13, No. 6. (1998)
18. Šrenks B. Dzīsmības samazināšanās Rīgā un viņas cēloņi. – R.: J.Pētersona drukātava, 1922.
19. Trapniece I. Par kvalitatīvo un kvantitatīvo metožu izmantošanu nabadzības pētījumos // Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība. – R.: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2007.
20. Vēbers M. Protestantiskā ētika un kapitālisma gars // Vēbers M. Reliģijas socioloģija. – R.:LU Filoz.inst., 2004.
21. Veinbergs A. Proletariāta grimšana nabadzībā buržuāziskajā Latvijā. – R.: Latvijas Valsts izdevniecība, 1959.
22. Zālīte E. Sociālā apdrošināšanā Latvijā // Latvijas Arhīvi. – 1999. – Nr.2.
23. I. Latvijas inženieru un tehniķu konferences darbi. – R.: J.Pētersons, 1921.
24. 20. gadsimta Latvijas vēsture II / Neatkarīga valsts 1918-1940. redaktors Bērziņš V. – Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2003.

Atmiņas

9. Bastjāns V. Demokrātiskā Latvija. – Stokholma: Dr. Emīls Ogrīņš, 1966.
10. Revolucionārā Pārdaugava: Cīnītāju atmiņas, 1920-19240. – R.: Latvijas Valsts izdevniecība, 1963.

Annotation

Master work “Standard of Living in Riga (1920. – 1930.)” is research of standard of living in Riga capital, that was the largest populated area and economic center of Latvia. Riga was special in itself and the course of life in capital can not be compared with rest of country. Research is based on unpublished historical sources, periodicals, statistic materials, historiography from various times. Most important source was statistical materials from State statistics dept., for this survey institution collected and summarized diverse statistics, which also reflect many aspects of standard of living.

The purpose of the master work is to research Riga city standard of living in 20 century twentieth. Social history in Latvia undeveloped field of research and therefore this study is attempting to bring light into society life.

The framework of research is made from various chapters, with the headlines, that mirror the concept of the chapter. The first part of work focus on society, authority, environment of the Riga. These chapters help to outline important elements of everyday life and social structures. Second part of research examines city’s apartment, housing and household conditions. Last part of work study the wages and household budget.

Standard of living in Riga can be viewed from two perspectives. First is subjective, which looks on persons understanding and sense of life, but this was not the aim of research. Second is objective, based on statistics and other data. Research show, that members of society were able to sustain simple life. That wasn’t middle class, but labor society, which mainly lived on its own ability to adopt social and economic conditions. Economics and in lesser extent state and municipality determine developments of standard of live.

Pielikumi

1. pielikums. Rīgas policijas iecirkņi un statistiskie rajoni

I – Iekšrīga

1. pa kreisi no Kaļķa ielas (*birža*)
2. pa labi no Kaļķa ielas (*pilsētas valde*)

II – Apstādījumu josla (bulvāri)

3. apstādījumu josla pa labi no Brīvības bulvāra (*Universitāte*)
4. apstādījumu josla pa kreisi no Brīvības bulvāra (*Strēlnieku dārzis*)

III – Viesturdārzs – Vecā Ģertrūdes baznīca

5. Eksports – Pulkveža Brieža iela (*Forburga*)
6. Elizabetes – Valdemāra – Sports iela (*Antonijas iela*)
7. Valdemāra – Bruņinieku – Kr.Barona – Stabu – Baznīcas iela (*Skolas iela*)
8. Baznīcas – Stabu – Kr.Barona – Lāčplēša iela (*Vecā Ģertrūdes baznīca*)
9. Lāčplēša – Kr.Barona – Elizabetes – Baznīcas iela (*Aleksandra Ņevska baznīca*)

IV – Kapsētas

10. Sporta – Bruņinieku – Brīvības – Karlīnes iela (*hipodroms*)
11. Ūpes – Šarlotes – Torģeles – Miera iela (*Lāču iela*)
12. Klijānu – Brīvības – Kr.Barona – Rēveles iela (*jaunā Ģertrūdes baznīca*)
13. Cēsu – Brīvības – Kr.Barona – Rēveles (*Felzera fabrika*)
14. Bruņinieku – Brīvības – Rēveles – Kr.Barona iela (*Vidzemes tirgus*)
- 15.A. Kara slimnīca – pilsētas ganības (*Kara slimnīca*)

V – Sarkandaugava

15. Sarkandaugava – Preču stacija – Pētersalas – Eksporta iela (*Ganību dambis*)
16. Mīlgrāvja dzelzceļš – Dunties muižas iela (*Sarkankalns*)
17. Zāģeru – Tvaiku – Allažu – Mīlgrāvju dzelzceļš (*Ādolfa iela*)
18. Alus darītava Valdšleschens – Mīlgrāvis – Ķīšezers (*Jaunmīlgrāvis*)
64. Vējzaķa sala
65. Kundziņsala
66. Vecmīlgrāvis

VI – Sīkumu tirgus

24. Kārļa – Marijas – Elizabetes – Dzirnau – Krasta iela (*Sīkumu tīgus*)
25. Daugavpils dzelzceļš – Dzirnau – Sadovņikova – Katoļu – Palisadu iela (*Kazāku iela*)
26. Sadovņikova – Dzirnau – Krasta – Lielā Maskavas iela (*Vecā sinagoga*)
27. Zvirgzdu sala – Katoļu – mazā Palisadu – Daugavpils iela (*Sv.Franciska baznīca*)
- 51.A. Zaķu sala

VII – Berga bazārs

28. Elizabetes – Marijas – Kr.Barona – Ģertrūdes iela (*Berga bazārs*)
29. Daugavpils dzelzceļš – Elizabetes – Marijas – Lāčplēša iela (*Kurmānova iela*)
30. Ģertrūdes – Marijas – Lāčplēša – Kurmānova – Popova iela (*Polockas iela*)
31. Bruņinieku – Kr.Barona – Ģertrūdes – Avotu – Stabu – Marijas iela (*Marijas – Stabu iela*)
32. Stabu – Avotu – Ģertrūdes – Valdemāra iela (*Ādmiņu iela*)
33. Marijas – Bruņinieku – Valdemāra – Stabu iela (*Avotu – Bruņinieku iela*)

VIII – Pāvila baznīca

34. Kr.Barona – Bruņinieku – Marijas – Rēveles – Zvaigžņu – Laboratorijas iela (*Marijas – Rēveles iela*)
35. Artilērijas – Marijas – Matīsa – Krāsotāju iela (*Spārgēļu iela*)
36. Kr.Barona – Sergeja – Laboratorijas – Ata iela (*Kroņa iela*)
37. Rēveles – Marijas – Artilērijas – Krāsotāju – Lauku – Pērnavas – Vārnu iela (*Rēveles – Krāsotāju iela*)
38. Zvaigžņu – Rēveles – Vārnu – Pērnavas iela (*Zvaigžņu – Vārmas iela*)
39. Rumpmuižas – Lienes – Krāsotāju – Lauku – Pērnavas iela (*Ērgļu iela*)
40. Matīsa – Marijas – Bruņinieku – Valmieras iela (*Matīsa – Avotu iela*)
41. Lienes – Krāsotāju – Matīsa – Valmiera iela (*Mūrnieku iela*)
42. Daugavpils dzelzceļš – Rumpmuižas – Valmiera iela (*Gāzes iestāde*)
43. Grīziņkalns – Centrālcietums – Lāču muiža
- 21.A. Aleksandra Vārta stacija – Kroņa iela (*Asiatic Petroleum Company*)

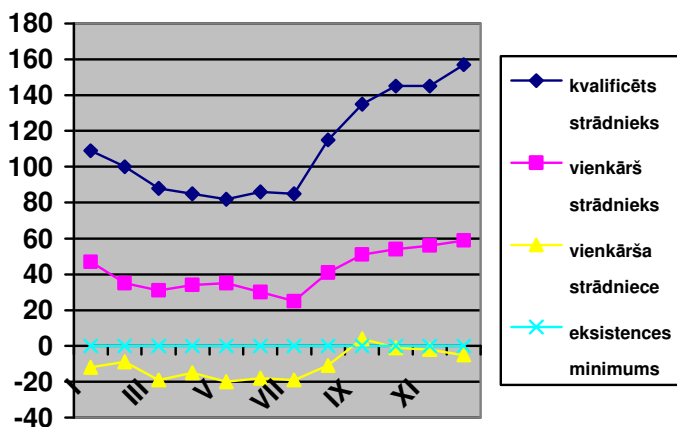
IX – Krasnaja Gorka

- 43.A. Zēmundas muiža – Jāņa muiža

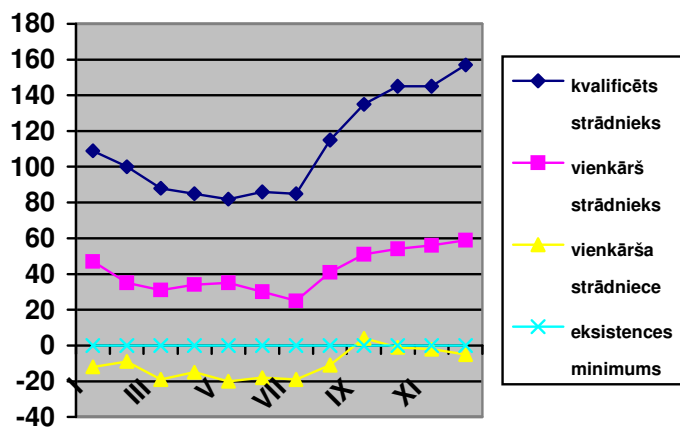
44. Daugavpils – Vitebskas – Ludzas – Lauvu iela (*Lielā Kalna iela*)
 45. Grebeņščikova – Ludzas – Kalna – Lauku – Samarina – Kijevas iela (*Krasnaja Gorka*)
 46. Kijevas – Samarina – Lauvu – Daugavpils dzelzceļš – Lubānas iela (*kājnieku kazarmas*)
 47. Lībiešu sala – Putnu sala – Viberta sala
 68. Dreiliņi – Šķirotava – Ķengarags
- X – Torņakalns – Bišu muiža
 48. – L.Klīversla – Mūkusala – Koberna skanste
 49. Bieķēnsala – Robežu – Telts iela (*Bērnu slimnīca*)
 50. Altonovas iela – Jelgavas šoseja (*Lutera baznīca*)
 51. Lucavas sala
 52. Ziepniekkalns – Bišu muiža
 53. Atgāze
 54. Bierīņi – Lindociems
 69. Ēbeļmuiža – Reimera muiža – Nummurmuiža
 70. Bierīņi – Ozolciems – Šosejciems
- XI – Āgenskalns – Zasulauks
 48.A. Uzvaras parks
 55. Māras dzirnavu dīķis – Hermaņa – Ventspils – Raudes – Drabešu iela (*II pilsētas slimnīca*)
 56. I.Nometņu – Ormaņu – Kalnciema – Raudes – Ventspils iela (*Grāvu muiža – Pleskodāle*)
 57. Ūdens – Bezdelīgu – Ernestīnes – m.Nometņu – Talsu šoseja (*Švarcmuiža – Āgenskalna līcis*)
 58. Daugavgrīva – Slokas – Baldones – I. Ormaņa iela (*Švarcmuiža – Āgenskalna mežs*)
 59. Ķīpsala – Dzegužkalns – Saldus – Skolas – Ilķena – Daugavgrīvas iela (*Zunde*)
 60. Slokas – Baldones – Filipa – Kuldīgas iela – Bolderājas dzelzceļš (*Zasulauks pa labi no dzelzceļa*)
 61. Slokas – Saldus – Buļļu – Dundagas – Cementu – Skodes iela – Bolderājas dzelzceļš (*Nordeķi*)
 62. Tvaikoņu – Cementa fabrika – Podrags (*Baltā muiža*)
 63. Kalnciema – Irlavas – m.Kandavas – Vāveres iela – Bolderājas dzelzceļš (*Zasulauks pa kreisi no dzelzceļā*)
 71. Pētriņciems
 72. A.B.C. Šampēteris
 73. Zolitūde
 74. Anniņmuiža
 75. A. Šulcmuiža
 75. B. Lielā Tammas muiža
 75. C. Mazā Tammas muiža
 76. Lielā muiža
- XII – Meža parks – Vidzemes šoseja
 19. Meža parks
 20. Čiekurkalns
 21. Mīlgrāvja dzelzceļš – Āpes – Biķernieku iela (*Fenikss*)
 22. Āpes – Ķīšezers (*Vidzemes šosejas kreisā puse*)
 23. Biķernieku iela – Juglas ezers (*Vidzemes šosejas labā puse*)
- XIII – Bolderāja
 77. A un B. Spilve
 78. A. Bolderāja, pa labi no dzelzceļa
 78. B. Bolderāja, pa kreisi no dzelzceļa
 79. Daugavgrīva
 80. Buļļu muiža

2. pielikums. Strādnieka reālas algas Latvijā un eksistences minimums
 Strādnieka reālas algas Latvijā un eksistences minimums 1921

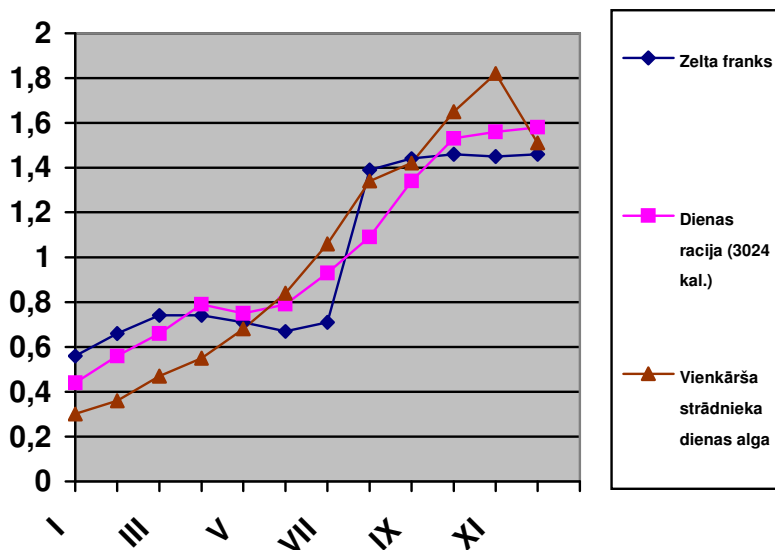

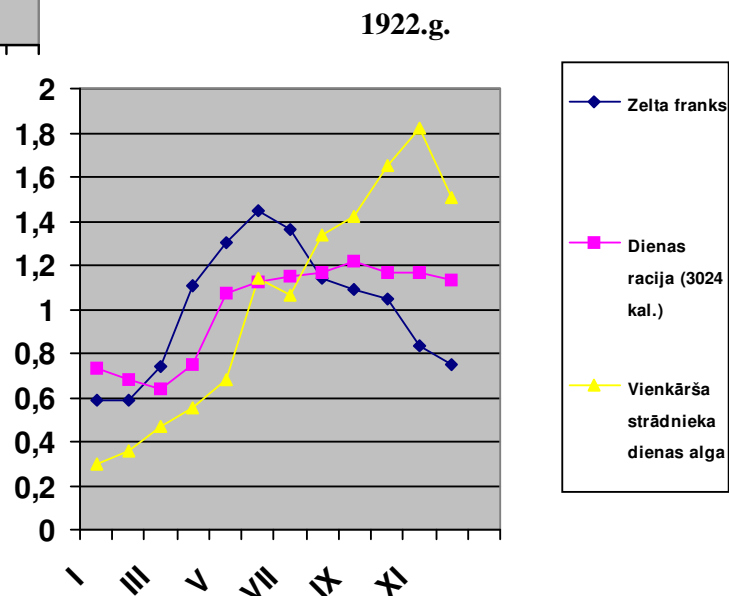
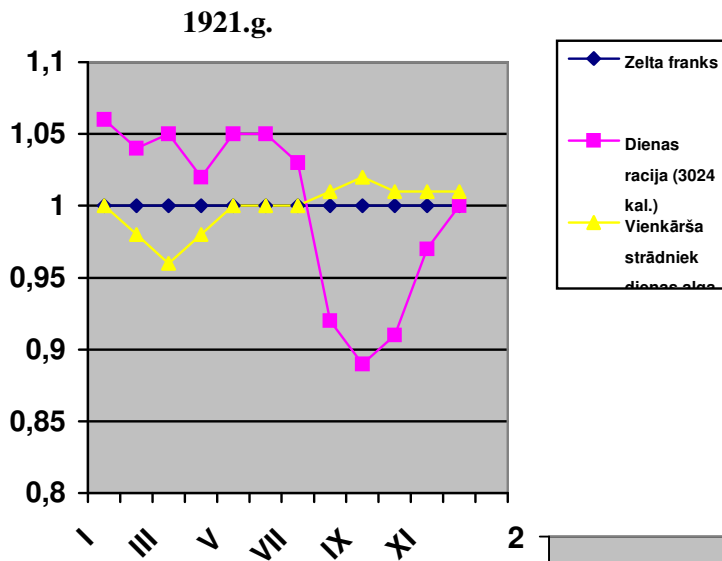
Strādnieka reālas algas Rīgā un eksistences minimums 1921

LVVA, 3076.f., I.apr., 116.l., 44.p. Strādnieku algas un dzīves dārdzība Latvijā 1921 – 1927.

3. pielikums. Dzīves dārdzības stabilizācija 1920 – 1922
 1920.g.

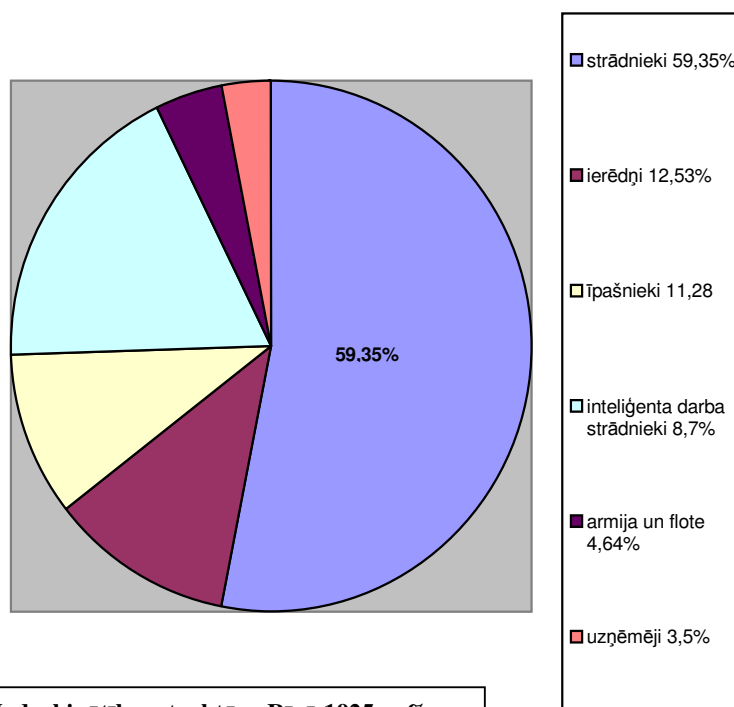
Latvijas sociālie likumi un darba statistika. – R.: Darba ministrijas izdevums, 1923. (pielikums)

4. pielikums. 1925. un 1930. gada sūdzību un lūgumu sadalījums pēc izmeklēšanas rezultātiem (slīprakstā 1930.g.)

Darbinieku (strādnieku, kalpotāju, ierēdņu) sūdzības un lūgumu	Lūgumu un sūdzību skaits	Lūdzēju un sūdzētāju skaits	Darba lūgumu pārtraukšana		Algas ieturēšana		Nepareiza algas aprēķināšana		Darba laiks, virsstundas		Atvaļinājumu un atlīdzību nepiešķiršana, neizmaksāšana		Nelabvēlīgi darba apstākļi un nedrošība		Ārsta palīdzība no darba devēja		Ārsta palīdzība no slimokasēm		Pabalsti no slimokasēm		Pensijas pabalsti un sakroplošanas gadījumos		Citi motīvi	
			skaits	personas																				
Noskaidrots un izbeigts	3848	7527	1313	1872	1266	3398	109	283	235	419	1322	1946	18	174	115	119	16	16	32	32	70	71	202	586
	7409	13 632	1389	1772	2526	5935	464	1744	754	952	1547	1877	14	138	135	136	78	187			140	141	362	750
Tai skaitā a) apmierināts			566	981	700	2216	50	143	114	274	737	1076	16	171	61	61	11	11	17	17	40	40	137	254
b) daļēji			114	149	117	432	9	35	28	42	136	235			14	14	1	1	2	2	2	3	9	33
c) neapmierināts			634	743	449	750	50	106	93	103	449	636	2	3	37	41	4	4	12	12	27	27	55	298
Neapmierināto sūdzību un prasību skaitā nepamatotas			189	225	99	122	29	58	19	19	125	151	1	1	7	7	2	2	6	6	4	4	15	229

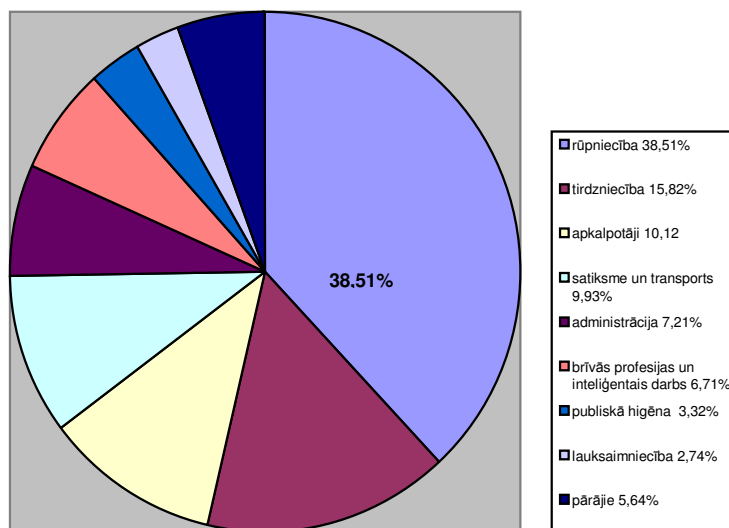
1644.f.1.apr.,183.l.,3.p. Tautas Labklājības ministrijas Darba aizsardzības departaments. Statistiskā ziņa. (I.1925-V.1927.); Darba statistika 1930.g. / sastādīja Baltais J., red. Salnais V. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1931. –52.lpp.

5. pielikums. Nodarbinātības struktūra Rīgā

Nodarbinātības struktūra Rīgā 1925.g. %

Pakalnetis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs. – 182.lpp.

Nodarbinātības struktūra Rīgā 1930.g. %

Pakalnetis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – Rīgas pilsētas valdes izdevums, 1932. – 183.lpp.

6. pielikums. Rīgas iedzīvotāju nodarbinātības struktūra 1930.g.

Saimniecības nozares	strādājošie	%	piederīgie	kopā	%
Lauksaimniecība	5 738	2,7	6 709	12 447	3,29
Rūpniecība	80 579	38,36	55 621	136 200	36,04
Tirdzniecība	33 097	15,9	28 536	61 633	16,31
Satiksmē un transports	20 787	10	20 422	41 209	10,9
Valsts un komunālā administrācija, tiesa, policija, valsts drošība	15 083	7,2	11 436	26 519	7,02
Brīvās profesijas, inteliģenta darbs strādnieki	14 042	6,7	10 207	24 249	6,42
Publiskā higiēna	6 937	3,3	4 073	11 010	2,91
Apkalpotāji	21 167	10,2	5 471	26 638	7,05
Pārējie nodarbošanās veidi	11 793	5,6	26 219	38 012	10,06
Kopā	200 223		168 694	377 917	
%	55,36%	100	44,64%	100	100

Pakalniētis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – Rīgas pilsētas valdes izdevums, 1932. – 182.lpp.

7. pielikums. Dienas algas vidējās likmes (pie astoņu stundu darba dienas) Rīgā privātrūpniecībā latos

Kokapstrādes rūpn.			Mēbeļu un koka trauku rūpn.		
Ziņas par 33 uzņēmumiem ar 2900 strādniekiem			Ziņas par 30 uzņēmumiem ar 886 strādniekiem		
<ul style="list-style-type: none"> • kokzāģētavas • gulšņu mērcētavas • finieru fabr. u.c. 			<ul style="list-style-type: none"> • liestu fabr. • mēbeļu fabr. • galdnieku darbn. 		
Arodi	strād. sk.	vidējās likmes Ls	arodi	strād. sk.	vidējās likmes Ls
<i>Meistari</i>	41	7,55	<i>Meistari</i>	29	9,25
Brāķeri	42	7,54	tapsētāji	10	7,13
Stelleri vispāri	201	5,88	<i>Stelleri</i>	14	5
Enkurnieki	27	4,68	Moduļgaldnieki	3	5,71
Ūdens strādnieki	38	4,14	Montieri	1	8
Storu licēji	11	4,31	Lentzāģeri	4	3,72
Trinēji	27	6,3	Koka frēzētāji	16	5,38
Mašīnisti	30	4,93	Mašīnisti	4	5,5
Elektromontieri	1	4,60	Elektromontieri	3	4,8
Kalēji	11	4,25	Kalēji	1	4,8
Atslēdznieki	54	4,53	Atslēdznieki	43	4,5
Galdnieki	50	5,55	Galdnieki	153	5,79
<i>Namdari</i>	13	4,64	<i>Namdari</i>	13	5,38
<i>Mūrnieki</i>	4	6,8	<i>mūrnieki</i>	11	4,99
Ēvelētāji /koka/	3	12,8	Ēvelētāji /koka/	7	4
Dzelsngriezēji	6	4,58			
Kvalificēti strādnieki caurmērā	518	5,55		283	5,71
Apmācīti strādnieki	315	3,49		96	3,86
Apmācītas strādnieces	111	2,01		22	1,84
Vienkārši strādnieki	982	3,28		147	3,48
Vienkāršās strādnieces	796			241	1,88
Mācekļi	6	2,45		42	1,64
sargi	80	2,88		11	2,28

LVVA, 1644.f., 1.apr., 183.l., 23.lp. *Tautas Labklājības ministrijas Darba aizsardzības departaments. Statistiskā ziņas. (1.1925-V.1927.)*
 Valsts statistikas pārvaldes darba statistika.
 Vidējās dienas likmes 1926.g.septembrī (pie 8 stundu darba dienas)
 Rīgas rūpniecībā pēc uzņēmumu ziņojumiem

Metālāpstr., maš. būves un lietuves			Satiksmes piederumu rūpn.		
Ziņas par 51 uzņēmumu ar 1196 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> lauks. Mašīnu fabr. Naglu, stieplu, ķēžu fabr. Lietuves, atspēdn. d. u.t.t. 			Ziņas par 9 uzņēmumiem ar 360 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> Kuģu būvētavas Automobiļu, velosipēdu remontdarbnīcas Ratu būvētavas 		
Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls	Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls
Meistari	39	7,75	Meistari	12	7,69
Mehāniķi	14	4,91	Kuģu būvētāji	39	4,13
Mašīnisti	1	3,56	Mehāniķi	5	5,86
Elektromontieri	2	4,85	Mašīnisti	2	4,49
Kalēji	35	4,76	Elektromontieri	4	5,6
Atslēdznieki	239	4,04	Montieri	6	6,59
Dzelzgrizēji	75	4,48	Kalēji	7	5,06
Montieri	25	5,04	Katlu kalēji	24	4,49
Katlu kalēji	45	3,86	Atslēdznieki	60	4,1
Strādnieki	4	2,9	Dzelzgrizēji	19	4,3
Slīpētāji	6	7,44	Kaparkalēji	1	6,32
Frēzētāji /met./	3	4,58	Strādnieki	1	8
Ēvelētāji /met./	3	3,84	Frēzētāji	2	6,16
Ķerņu taisītāji	3	4,21	Slīpētāji	4	6,88
Galvanizātori	1	8	Šveisetāji	1	6,8
Metinātai	2	4,8	Galdnieki	2	5,4
Naglu stelleri	1	4,1	Namdari	30	4,41
Staiplu vilcēji	1	4,8	Krāsotāji	2	4,6
Moduļgaldnieki	2	5,2	Lakotāji	2	5,44
Veidotāji –lējēji	9	5,45			
Galdnieki	31	4,67			
Namdari	4	3,89			
Krāsotāji	10	3,93			
Sedlinieki	1	3,82			
Mucinieki	1	5,6			
Mūrnieki	2	5,04			
Stelleri	2	4,15			
Kvalificēti strādnieki	522	4,32	Kvalificēti strādnieki	211	4,53
Apmācīti strādnieki	96	3,58	Apmācīti strādnieki	46	3,77
Apmācītas strādnieces	21	2,24			
Vienkārši strādnieki	161	3,21	Vienkārši strādnieki	28	3,19
Vienkāršās strādnieces	111	1,89	Vienkāršās strādnieces	4	2,08
Mācekļi	233	1,43	Mācekļi	43	1,59
sargi	13	2,36	sargi	11	2,2
LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,23.p.					

Keramika, akm., izstrādājumu un saistošo mat.			Ēku un ceļu būve		
Ziņas par 16 uzņēmumiem ar 684 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> • Trauku fabrikas • Stikla fabrikas • Cementa u.c. 			Ziņas par 16 uzņēmumiem ar 531 strādnieku <ul style="list-style-type: none"> • Būvniecības • Gāzes, ūdensvadu, elektriskās d. • Centrālapsildīšanas d. u.t.t. 		
Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls	Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls
Meistari	7	7,2	Meistari	4	8,7
Stiklu slīpētāji	22	5,56	Jumiķi	2	6
Stiklu kausētāji	2	5	Asfaltētāji	1	8
Veidotāji	2	5,74	Cauruļu licēji	23	4,77
Skulptori	2	4,43	Krāsotāji	22	5,86
Akmeņu kalēji	6	7,2	Pulieri	5	9,28
Akmeņu slīpētāji	7	4,69	Namdari	82	4,8
Mašīnisti	3	3,9	Mūrnieki	59	6,75
Elektromontieri	2	3,4	Montieri	31	5,16
Kalēji	3	4,5	Dzelzgriezēji	3	4,99
Atslēdznieki	12	3,78	Skārdnieki	10	5,45
Dzelzgriezēji	1	4	Kaparkalēji	7	4,97
Skārdnieki	2	3,75	Mehāniķi	5	4,24
Galdnieki	3	3,8	Atslēdznieki	6	4,53
Namdari	12	3,33			
Sedlinieki	1	2,8			
Mūrnieki	5	4,18			
Kvalificēti strādnieki	85	4,62	Kvalificēti strādnieki	256	5,51
Apmācīti strādnieki	80	3,76	Apmācīti strādnieki	64	4,27
Apmācītas strādnieces	50	2,1			
Vienkārši strādnieki	205	2,92	Vienkārši strādnieki	164	3,73
Vienkāršās strādnieces	207	1,71	Vienkāršās strādnieces	5	2,02
Mācekļi	17	2,2	Mācekļi	36	1,84
sargi	23	1,94			
LVVA, 1644.f., 1.apr., 183.l., 23.lp.					

Ķīmijas rūpniecība			Tekstilrūpniecība		
Ziņas par 23 uzņēmumiem ar 1190 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> Gumijas apavu un izstrādājumi Laku, krāsu, ziepju fabr. Ķīmiskās laboratorijas un sveču fabr. 			Ziņas par 31 uzņēmumu ar 2589 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> Virvju fabr. Vērpšanas un austuves Vates fabr. 		
Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls	Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls
Meistari	52	7,79	Meistari	69	9,88
Gumijas strādnieki spec.	33	4,4	Audēji	17	3,98
Gumijas strādnieces	8	2,14	Audējas	224	2,3
Gumijas griezēji	19	3,96	Karsēji	24	3,73
Krāsotāji	1	4,8	Vēļēji	11	3,58
Laku vārtāji	2	6,72	Listrētāji	1	5,2
Destilātori	1	4,8	Šķērētāji	1	4
Ziepju vārtāji	1	12	Krāsotāji	9	4,96
Mehāniķi	1	12	Adītāji	31	2,32
Elektromehāniķi	4	5,9	Šuvējas	34	2,12
Montieri	1	4,4	Mehāniķi	4	5,3
Mašīnisti	10	5,18	Mašīnisti	7	5,4
Kalēji	8	4,27	Montieri	3	5,4
Atslēdznieki	55	4,2	Elektromontieri	5	4,4
Dzelzgiezēji	3	5,01	Kalēji	4	4,09
Katlukalēji	1	5,01	Atslēdznieki	42	4,43
Trinēji	1	4,38	Dzelzgiezēji	1	4,6
Galdnieki	12	4,17	Katlu kalēji	1	5,6
Namdari	10	3,92	Skārdnieki	1	4,4
Moduļgaldnieki	4	4,42	Galdnieki	21	4,58
Mucinieki	21	4,92	Namdari	6	4,09
Mūrniece	10	5,33	Sedlinieki	1	5,28
			Mūrniece	3	4,24
Kvalificēti strādnieki	198	4,55	Kvalificēti strādnieki	162	4,35
Apmācīti strādnieki	215	3,76	Apmācīti strādnieki	147	3,68
Apmācītas strādnieces	99	2,25	Apmācītas strādnieces	642	2,1
Vienkārši strādnieki	290	3,26	Vienkārši strādnieki	102	3,08
Vienkāršās strādnieces	305	2,04	Vienkāršās strādnieces	364	2,12
Mācekļi	2	1,97	Mācekļi	10	2,41
sargi	15	2,82	sargi	27	2,2
LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,23.lp.					

Apavu, apģ., tual. un galantērijas piederumi			Ādu apstrādāšanas rūpniecība		
Ziņas par 21 uzņēmumu ar 487 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> • Apavu fabr. un darbn. • Ādas galant un sedlin.d. • Drēbnieku d. un aditavas 			Ziņas par 11 uzņēmumiem ar 370 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> • Ādu mītuves • Ādu ģerētavas • Zvērādu apstrādāšana 		
Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls	Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls
Meistari	12	10,59	Meistari	14	10,86
Kurpnieki	19	4,88	Piegatavotāji	1	5
Kurpnieces	8	3,04	Mehāniķi	1	5,6
Piegriezēji	24	5,92	Montieri	2	7,2
Stanceri	9	5,52	Elektrotehniķi	3	5,52
Cuikotāji	10	6,6	Mašīnisti	4	5,6
Virsu taisītāji vir.	5	4,76	Atslēdznieki	23	4,04
Virsu taisītāji siev.	10	3,54	Galdnieki	2	4,9
Mašīnstrādnieki	22	6,31	Namdari	5	3,62
Mašīnstrādnieces	2	2,85	Sedlnieki	1	6
Somiņu taisītāji vir.	49	5,66	Mūrnieki	1	4,8
Somiņu taisītāji siev.	4	2,96			
Stepētāji	6	2			
Drēbnieki	3	3,33			
Šuvējas	73	2,65			
Adītājas	44	2,99			
Mehāniķi	5	7,28			
Kvalificēti strādnieki	106	5,76		43	4,55
Apmācīti strādnieki	13	3,78		108	3,54
Apmācītas strādnieces	107	2,36		8	2,24
Vienkārši strādnieki	2	3,2		91	3,44
Vienkāršās strādnieces	48	2,07		86	2,08
Mācekļi	30	1,53		4	1,75
sargi	3	2,56		13	2,57
LVVA, 1644.f., 1.apr., 183.l., 27.lp.					

Labierīcība			Ēdamvielu pārstrādāšanas rūpn.		
Ziņas par 9 uzņēmumiem ar 626 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> • Ķīmiskās tīrītavas • Lopu kautuves • Saldētavas 			Ziņas par 59 uzņēmumiem ar 1685 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> • Brūži, dzirnavas • Maiznīcas, biskvīti fabr. • Konservu, konfekšu desu u.c. fabr. 		
Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls	Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls
Meistari	10	10,59	Meistari	67	8,36
Krāsotāji	6	6,53	Aldari	2	9,4
Brāķeri /galas/	1	8	Alus raudzētāji	1	6
Miesnieki	15	6,13	Alus dzesētāji	1	4,6
Mašīnisti	2	6,95	Melderi	29	5,45
Elektromontieri	1	7,2	Maiznieki	44	5,78
Kalēji	1	6,6	Biskvītu cepēji	1	16
Atslēdznieki	4	4,95	Konditori	8	7,15
Galdnieki	5	4,75	Konfekšu izgatavotāji	9	8,69
Namdari	1	7,8	Šokolādes izgatavotāji	13	7,35
Mūrnieki	2	6,5	Karamelu vārtāji	8	7,23
			Marmelādes vārtāji	1	6,4
			Miesnieki	15	4,46
			Desinieki	35	4,45
			Mehāniķi	1	4,8
			Mašīnisti	11	5,5
			Elektromontieri	1	4,46
			Kalēji	6	4,96
			Atslēdznieki	20	4,93
			Dzelz griezēji	2	5
			Katlu kalēji	1	4,8
			Kaparkalēji	1	5,5
			Skārdnieki	1	4,6
			Galdnieki	10	5,06
			Namdari	6	3,93
			Mūrnieki	2	4,5
			Mucinieki	7	6,69
			Stelleri	4	5,2
Kvalificēti strādnieki	38	6,09		240	5,62
Apmācīti strādnieki	68	3,99		153	4,35
Apmācītas strādnieces	268	2,81		300	2,16
Vienkārši strādnieki	96	3,80		238	3,29
Vienkāršās strādnieces	137	2,01		572	1,9
Mācekļi	1	3,20		71	1,89
sargi	7	2,78		22	2,84
LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,27.lp.					

Garšvielu apstrādes rūpn.			Papīrapstrādāšanas rūpn.			Poligrāfija		
Ziņas par 12 uzņēmumiem ar 878 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> • Tabakas fabr. • Cigāru fabr. • Liķieru fabr. 			Ziņas par 11 uzņēmumiem ar 352 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> • 			Ziņas par 42 uzņēmumiem ar 1197 strādniekiem <ul style="list-style-type: none"> • Tipogrāfija, litogrāfija • Grāmatniecība • Burtu lietošanas 		
Arodi	stradn. sk.	Arodi	Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls	Arodi	stradn. sk.	vidējās likmes Ls
Meistars	22	8,81	Meistari	7	5,44	Meistari	3	11,63
Mehāniķi	35	8,82	Mehāniķi	3	9,87	Faktori	11	14,31
Mašīnisti	3	3,32				Metieri	22	10,44
Kalēji	2	4,54				Mašīnburtliči	40	11,29
Atslēdznieki	5	3,83				Mašīnburtliču	1	11,06
Kaparkalēji	3	3,88				Rokas burtliči	190	7,9
Trinēji	2	4,85				Rokas burtliču	30	6,89
Sedlinieki	1	3,62				Iespiedēji	83	9,24
Galdnieki	2	4,05				Stereotiperi	6	8,86
Namdari	4	3,6				Akmeņdrukātāji	6	10,05
Mucinieki	1	3,88				Akmeņpārvedēji	15	9,1
Mūrnieki	2	3,84				Litogrāfi	9	9,43
Krāsotāji	1	3,88				Grāmatniecēji	57	8,15
						Līnijotāji	7	7,58
						Cinkogrāfi	12	6,46
						Burtu lēņēji	15	8,4
						Mehāniķi	1	5,6
						Atslēdznieki	1	6,05
						Montieri	1	10,69
Kvalificēti strādnieki	61	6,72		3	9,87		476	8,84
Apmācīti strādnieki	36	4,01		8	3,94		70	4,76
Apmācītas strādnieces	555	2,22		124	1,9		396	3,41
Vienkārši strādnieki	109	2,99		11	2,83			
Vienkāršās strādnieces	68	1,99		168	1,88			
Mācekļi				29	1,25		218	2,38
Sargi	14	2,47		1	1,67		2	2,21
LVVA, 1644.f., 1.apr., 183.l., 27.lp.								

Vidējie rādītāji visās nozarēs					
Ziņas attiecas uz 10415 strādniekiem (1926.g. septembrī), tai skaitā 3192 kvalificētiem un 501 kvalificētām, 2626 vienkāršiem un 3112 vienkāršām strādniecēm, 742 mācekļiem un 242 sargiem.			Ziņas attiecas uz 14167 strādniekiem (1926.g. decembrī), tai skaitā 3024 kvalificētiem un 468 kvalificētām, 2341 vienkāršiem un 2806 vienkāršām strādniecēm, 762 mācekļi, 254 sargi un 146 pusaudži		
Arodi	strādn. sk.	vidējās likmes Ls	Arodi	strādn. sk.	vidējās likmes Ls
Meistars	388	8,66		393	8,92
1. Mehāniķi	79	7,13		79	7,35
2. Mašīnisti	75	5,03		71	5
3. Montieri	70	5,42		62	5,55
4. Elektromontieri	25	5,05		31	5,19
5. Kalēji	78	4,67		71	4,66
6. Atslēdznieki	565	4,21		518	4,37
7. Dzelzgriezēji	111	4,51		86	4,66
8. Galdnieki	287	5,41		297	5,45
9. Namdari	185	4,5		158	4,72
10. Mūrnieki	101	6,07		87	6,14
11. Mucinieki	30	5,33		33	5,33
<i>Vidējā alga par minētajām 11 profesijām</i>	<i>1606</i>	<i>4,89</i>		<i>1499</i>	<i>5,03</i>
12. Katlu kalēji	72	4,12		61	4,14
13. Skārdnieki	19	4,77		24	5,11
14. Kaparkalēji	12	8,86		10	5,41
15. Modulgaldnieki	9	5,02		7	5,11
16. Krāsotāji	53	4,72		46	4,72
17. Sedlinieki	5	4,3		14	4,33
<i>Vidējā alga par 17 minētajiem arodiem</i>	<i>1776</i>	<i>4,87</i>		<i>1661</i>	<i>4,99</i>
Pārējie kvalificētie strādnieki	1426	6,66		1363	6,54
Kvalificēti strādnieki	3192	5,68		3024	5,69
Kvalificētas strādnieces	501	2,87		468	2,81
Vienkārši strādnieki	2626	3,28		2341	3,29
Vienkāršās strādnieces	3112	1,95		2806	1,92
Mācekļi	742	1,84		762	1,86
Sargi	242	2,56		254	2,41
Pusaudži				146	2,08
LVVA, 1644.f.,1.apr.,183.l.,27.,38.lp.					

8. pielikums. Strādājošie pēc stāvokļa darbā 1925.g.

Nodarbošanās	Īpašnieki	%	uzņēmēji	%	ierēdņi	%	strādnieki	%	Armija, flote	%	Inteliģenta darba strādnieki	%	Nezin.	%	kopā	%
Lauksaimniecība	1651	35,5	307	6,6	147	3,16	2506	53,88					40	0,86	4651	100
Rūpniecība	4721	8,57	2923	5,31	3163	5,74	44177	80,21					94	0,17	55078	100
Tirdzniecība	8777	30,05	2390	8,18	7335	25,11	10540	36,08					170	0,58	29212	100
Satiksmes un transporta	654	4,61	255	1,8	4477	31,57	8759	61,77					34	0,24	14179	100
Administrācija					5965	88,54	767	11,38					5	0,17	6737	100
Armija un flote									7902	100					7902	100
Inteliģentie darba strādnieki											14805	100			14805	100
Apkalpotāji							16047	100							16047	100
Pārējie	4406	15,07	84	0,37	250	1,11	18238	80,67					629	2,78	22607	100
kopā	19209	11,22	5959	3,48	21337	12,46	101034	59,01	7902	100	14804	100	972	0,57	171218	100

Pakalniētis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – Rīgas pilsētas valdes izdevums, 1932. – 184. – 185.lpp.

9. pielikums. Tirdzniecības uzņēmumu apgrozījums un skaits

Gada apgrozījums Ls	Uzņēmumu skaits 1926.g.	Uzņēmumu skaits 1928.g.	Uzņēmumu skaits 1930.g.
Vairāk nekā 200 000	501	500	530
No 100 000 –200 000	390	360	376
No 50 000 –100 000	1156	1127	1205
10 000 – 50 000	4263	4890	4907
Līdz 10 000	6333	5712	6082
Kopā	12645	12589	13100

LVVA, 3256.f., I.apr., 224.l., bp. (Rīgas pilsētas statistiskā biroja gada ceturkšņa pārskats. – 1930.oktobris.- 1931.g.marts)

10. pielikums. Strādājošo stāvoklis darbā pēc tautībām 1925.g.

Tautība	īpašnieki	uzņēmēji	ierēdņi	strādnieki	Armija un flote	Inteligenta darba strādnieki	Nezināmi	Kopā
Latvieši	9815	3473	12943	66024	6572	7544	494	107865
Vācieši	2605	850	4896	9240	275	3434	154	21454
Krievi	1136	315	911	8846	579	1102	67	12956
Baltkrievi	43	9	21	827	16	37	3	956
Ebreji	4339	941	1670	6382	180	1868	146	15526
Poļi	420	150	309	5 081	178	357	52	6547
Igauņi	156	58	98	862	29	89	4	1296
Lietuvieši	423	99	118	3235	52	133	33	4093
Pārējie	244	58	354	366	19	230	12	1283
Nezināmie	28	6	17	171	2	11	7	242
Kopā	19209	5959	21337	101034	7802	14805	972	171218

Strādājošo stāvoklis darbā pēc tautībām 1925.g. %

Tautība	īpašnieki	uzņēmēji	ierēdņi	strādnieki	Armija un flote	Inteligenta darba strādnieki	Nezināmi	Kopā
Latvieši	9,19%	3,25%	12,11%	61,78%	6,15%	7,06%	0,46%	100%
Vācieši	12,14	3,96	22,82	43,07	1,28	16,01	0,72	100
Krievi	8,77	2,43	7,03	68,28	4,47	8,5	0,52	100
Baltkrievi	4,5	0,94	2,2	86,51	1,67	3,87	0,31	100
Ebreji	27,95	6,06	10,76	41,1	1,16	12,03	0,94	100
Poļi	6,42	2,29	4,72	77,61	2,72	5,45	0,79	100
Igauņi	12,04	4,47	7,56	66,51	2,24	6,87	0,31	100
Lietuvieši	10,33	2,42	2,88	79,04	1,27	3,25	0,81	100
Pārējie	19,02	5,42	27,59	28,53	1,48	17,93	0,93	100
Nezināmie	11,57	2,48	7,02	70,66	0,83	4,55	2,89	100
Kopā	11,22	3,48	12,46	59,01	4,61	8,65	0,57	100

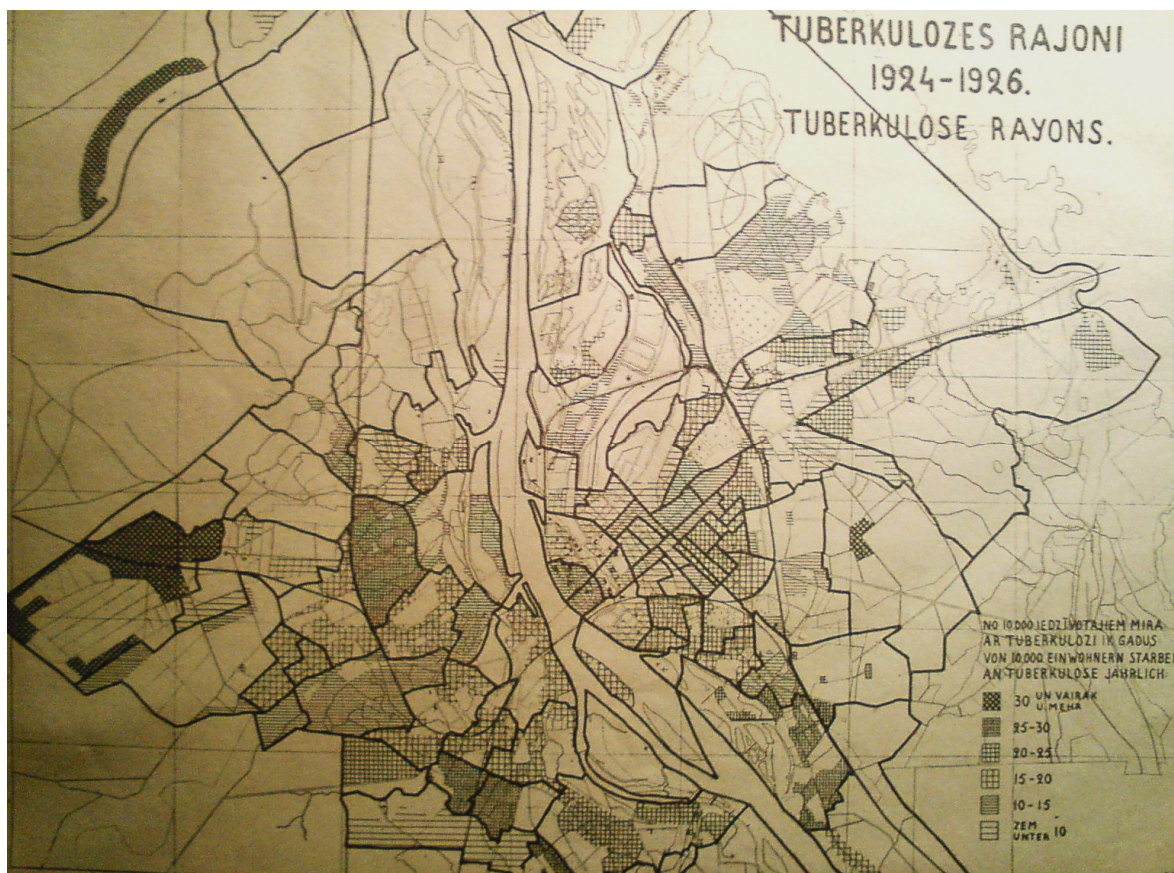
Pakalniētis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs. – 185.lpp.

11. pielikums. Nozaru nodarbinātības rādītāji pa atsevišķām tautībām % 1930.g.

Saimniecības nozares	Latvieši	Vācieši	krievi	baltkrievi	ebreji	poļi	Igauņi	lietuvieši	Pārējie	kopā
Lauksaimniecība	85,68	4,58	3,88	1,06	1,08	1,66	0,44	1,14	0,45	100
Rūpniecība	61,20	9,62	8,85	1,8	9,51	5,66	0,74	2,09	0,53	100
Tirdzniecība	40,41	17,26	5,78	0,43	30,96	2,18	0,58	1,07	1,33	100
Satiksmes un transports	74,31	6,13	6,77	1,26	1,95	5,19	0,6	3,03	0,76	100
Valsts un komunālā administrācija, tiesa, policija, valsts drošība	81,46	7,27	5,37	0,79	1,02	2,14	0,44	0,53	0,98	100
Brīvās profesijas, inteligenta darbs strādnieki	46,63	24,82	8,35	0,45	15,48	1,69	0,53	0,52	1,53	100
Publiskā higiēna	52,21	21,08	5,08	0,41	14,99	3,68	0,61	1,29	0,65	100
Apkalpotāji	68,68	8,61	7,7	1,39	2,21	7,22	0,92	2,86	0,41	100
Pārējie nodarbošanās veidi	56,15	12,4	12,48	1,71	8,13	4,93	0,54	1,98	1,68	

Pakalniētis V. Rīgas iedzīvotāju kustība un sastāvs // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – 183.lpp.

12. pielikums. Rīgas tuberkulozes rajoni

13. pielikums. Uztura izdevumi Rīga 1920-1923 rubļ. vidēji mēnesī

Strādnieka ģimene (4 personas) dienas patēriņš	1920			1921			1922	1923	
	Janv.	Jūl.	Dec.	Aprī.	Jūl.	Dec.	Dec.	Jūl.	Dec.
1. Pārtika									
140.gr. rudzu maizes	175	336	784	1344	1610	805	644	616	616
40.gr. liellopu gaļas	190	352	416	726	874	600	558	788	778
4.gr. speķis	38	63	91,2	128,6	181	122	113,2	173,6	183,2
6.gr. sviests	72	142,5	267,6	312,9	349,5	413,4	394,8	271,2	482,4
30 stopi piena	112,5	159	385,5	337,5	450	585	423	373,5	567
240.gr. kartupeļa	108	216	324	588	1200	432	264	492	456
4.g. cukurs	60	116	76	114	95	60	60	86	95
Kopā	755,5	1384,5	2344,3	3551	4795,5	3017,4	2457	2800,3	3177,6
2. Apgaismošana (5kw elektrības)	5	17,5	40	40	80	80	80	80	80
3. Apkurināšana 1/6 ass malkai	50	95	167	183	300	250	250	264	325
4. Dzīvoklis (2 istabas ar virtuvi)	40	40	60	80	160	350	600	650	750
(1.-4.)Kopā	850,5	1537	2611,3	3854	5299,5	3697,4	3387	3794,3	4332,6
Viena strādnieka uzturs									
3/14 no 4 personu ģimenes uztura	269,82	494,46	837,25	1268,21	1699,82	1077,64	877,5	1000,11	1134,86
Apgaismošana ½	2,5	8,75	20	20	40	40	40	40	40
Apkurināšana ½	25	47,5	83,5	91,5	150	125	125	132	162,5
Dzīvoklis ½	20	20	30	40	80	175	300	325	375
Kopā	317,32	570,71	970,75	1419,71	1969,82	1417,64	1342,5	1497,11	1712,36

LVVA, 3076.f., 1.apr., 90.l., 47.lp. Eksistences minimums 1913. – 1929.

14. pielikums. Trūcīgo bērni palīdzības fonds. Izziņas.

LVVA, 2881.f., 1.apr., 597.l. Trūcīgo bērni palīdzības fonds. Izziņas.

457.lp. 1925.g. 14. novembrī: „Māte Amaliņa Zvirbule [37.g., dzelzceļa vagonu tīrītāja pelna 3000 rubl. mēnesī plus piemaksas] vienīgā [tēvs bez vēsts pazudis karā, citu pabalstu nav] *pelnītāja 3 bērniem* [Jānis 14.g., Līna 11.g., Oskars 6.g.] un *vecai mātei* [Jūla 64.g., gatavo bērniem ēst, jo māte reti mājā un citi darbi]. *Nemil lūgt no citiem palīdzību, lai ar trūkums [oti liels]* [dzīvoklis sliktis – maksā 400 rubl. mēnesī]. *Atrauj sev varbūt pat no ēšanas, lai bērniem apgādātu vajadzīgo. Līdz šim lielāks pabalsts nekad nav izsniegts, meitene* [Līna Zvirbule Jēkaba m., dzimusi 1914.g.13.X, veselības stāvoklis normāls] *cītīga savās mācībās [labas], kādēļ pabalsts katrā ziņā būtu izsniedzams* [silta veļa].”

458.lp. 1925.g. 14. novembrī: „*Lai gan mātei* [Matilde Kopman 29.g.tiko iznākusi no slimnīcas, darbā vēl nevarēja iet, citu pabalstu nav] *jāuztur tikai viens bērns* [Voldemārs Kopmans, Kārļa d. dzimis 1913.27.maijā, sekmes vidējas, stipri mazasinīgs] *pie mazās darba algas tas nav iespējams* [pabalstus nesaņem]. *Māte iepriekšējos gados bijusi bez darba (laiku laikiem), jo vietējā sērkočiņu fabrikā darbs nepastāvēs. Zēns savas vājās veselības dēļ ganos nopelnījis tik 4500 rbļ. naudā (pie 3 govīm) un no šīs naudas jāgādā virsdrēbes, mētelis, cepure, apavi. Pārtikai naudas nav. Dzīvo tīri kārtīgi* [vienistabas dzīvoklis ar virtuvi, dzīvoklis remontēts, glīts, īre 400 rubl. mēnesī] – *kāpēc nezinātājam pirmā brīdī var likties, ka apstākļi labi, jo parasts trūkumu meklēt cilvēku netīrībā un nolaidībā. Pabalsts* [veļa] *katrā ziņā būtu piešķirams, ievērojot to, ka tēvs miris karā ~~un~~ nobeidzot savu vājo veselību (skaitoties par kara invalīdu)*”

463.lp. 1925.g. 16. novembrī: „*Apstākļi ļoti trūcīgi* [tēvs Pēteris Miežis 54.g. vecs, slimīgs un bez darba, māte Olga 44.g., bez darba, māsa Berta 18.g. bez darba, un māsa Erna 3.g., irē divistabu dzīvokli par 14 Ls mēnesī]. *Ģimene pārtiek no tā ko pelnījuši ganos Arnolds* [16.g., bez darba] un *Pēteris* [15.g., sekmes labas, veselības stāvoklis apmierinošs], un *no Edvarda* [21.g.] *kareivja ģimenes piemaksas. Skolnieki Ernests un Pēteris pilnīgi bez ziemas drēbēm.*”

547.lp. 1925.g. 22. novembrī: „*Vaļas brīžos māte* [Anna Lindemane 49.g. dzīvo šķirti no bērna tēva] *dažiem nama iedzīvotājiem mazgā veļu, ar ko piepelna klāt pie niecīgās sētnieka algas* [500. rubl. mēnesī un brīvs dzīvoklis] *nepieciešamos līdzekļus uzturam. [...] Dzīvokļa iekārta trūcīga, dzīvoklis sastāv no vienas mazas istabiņas un ieskaitīts algā. [...] Mēteļi iegādāt zēniem* [Osvalds Lindemanis Kristapa d., 13.g., sekmes labas, veselības stāvoklis labs] *no saviem līdzekļiem pēc manām domām* [Rīgas pilsētas 3. pamatskolas V kl. pārzine Zelma Straupman], *māte nav spējīga, kādēļ pabalsts mēteļa iegādāšanai būtu izsniedzams. Ja līdzekļi neatļautu iegādāt mēteļi, tad pietiktu arī varbūt ar mēteļa virsdrēbi.*”

15. pielikums. Rīgas dzīvokļi, istabas un iedzīvotāji 1930. un 1924. gadā

Pref. iec.	Absolūtie skaitļi			Vidējie skaitļi				Relatīvie skaitļi (%)		
	Dzīvokļu kopskaits	Istabu kopskaits	Iedzīvotāju skaits	Istabas uz 1 dzīvokli	Iedzīvotāju skaits		dzīvokļi	istabas	Iedzīvotāji	
					Uz dzīvokli	Uz istabu				
					1930	1924				
I	3 102	9 104	11 944	2,93	3,85	1,31	1,28	3,23	4,6	3,33
II	2 395	9 604	11 079	4,01	4,63	1,15	1,07	2,5	4,85	3,09
III	8 936	33 019	41 138	3,7	4,6	1,25	1,24	9,32	16,68	11,47
IV	9 069	19 215	32 686	2,12	3,6	1,7	1,7	9,46	9,71	9,11
V	6 926	10 087	23 655	1,46	3,42	2,35	2,14	7,22	5,09	6,59
VI	6 522	12 390	28 418	1,9	4,36	2,29	2,09	6,80	6,26	7,92
VII	9 131	23 510	38 923	2,57	4,26	1,66	1,61	9,52	11,87	10,85
VIII	15 242	23 397	51 228	1,54	3,36	2,19	2,17	15,89	11,82	14,28
IX	6 484	8 637	24 884	1,33	3,84	2,88	2,61	6,76	4,36	6,94
X	6 916	11 216	23 064	1,62	3,33	2,06	1,89	7,21	5,67	6,43
XI	15 736	29 83	52 683	1,85	3,35	1,81	1,72	16,41	14,69	14,68
XII	5 451	8 717	19 059	1,6	3,5	2,19	2,11	5,68	4,4	5,31
kopā	95 910	197 979	358 761	2,06	3,74	1,81		100	100	100

Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – 6. lpp.; Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – 27.lpp.

16. pielikums. Tautību sadalījums pēc prefektūras iecirkņiem un pārpildītie dzīvokļi 1930. gadā

Prof. iec.	latvieši	Tai skaitā pārpildītos dzīvokļos	vācieši		krievi		ebreji		poļi		lietuvieši		igauņi		Pārējie un nezināmie		kopā	
I	4 101	1 227	2 964	366	663	180	3 460	714	349	141	158	69	84	14	165	21	11 944	2 732
II	4 925	1 245	2 428	203	788	131	2 223	300	290	72	71	23	118	36	236	6	11 079	2 016
III	18 767	4 132	9 418	854	2 603	393	7 694	919	1 035	325	327	109	403	64	891	50	41 138	6 846
IV	21 763	9 074	4 986	1 362	1 652	658	2 620	705	829	472	417	240	228	86	191	39	32 686	12 636
V	16 781	10 385	1 601	760	2 385	1 943	275	98	1 694	1 379	574	442	102	60	243	166	23 655	15 233
VI	8 380	4 922	1 006	445	5 372	3 747	9 184	5 546	3 187	2 327	1 019	656	74	48	196	133	28 418	17 824
VII	19 726	6 764	3 660	1 099	1 973	712	11 531	4 289	1 187	532	412	221	166	55	268	75	38 923	13 747
VIII	40 333	22 984	3 979	2 077	1 796	1 080	2 884	1 352	1 184	850	647	440	240	132	165	95	51 228	29 010
IX	10 011	6 796	629	342	9 761	8 003	632	445	2 587	2 218	1 035	817	73	35	156	121	24 884	18 777
X	17 740	9 628	1 858	574	1 373	853	273	97	851	570	774	533	98	45	97	36	23 064	12 336
XI	38 002	18 455	7 528	1 768	3 038	1 557	466	99	1 804	1 150	823	506	559	212	463	132	52 683	23 829
XII	15 919	9 905	1 502	512	700	490	102	40	384	249	124	85	131	75	197	88	19 059	11 444
kopā	216 448	105 467	41 559	10 362	32 104	19 747	41 344	14 604	15 381	10 285	6 381	4 141	2 276	862	3 268	962	358 761	166 430

Bulmerinks E. Rīgas dzīvokļu apstākļi pēc 1930. gada 11. februāra skaitīšanas. – R.: Rīgas pilsētas statistikas biroja publicējums, 1931. – 12. lpp.

17. pielikums. Dzīvokļu īres ienākumi pēc nodokļu aprēķina 1922. -1928.

Prefektūras iecirkņi un to daļas	Caurmēra ienākumi gadā par istabu		
	1922	1925	1929 (uz 1.dec.)
1 Iekšrīga	59,82	121,14	167,39
2.Bulvāri	60,64	124,54	164,03
3. Viestura dārzs – Ģertrūdes baznīca	55,38	116,98	161,52
4.Kapsētas	43,08	96,74	135,02
5. a) Ganību dambis	30,42	81,44	118,24
b) Vējzaķ-Kundziņsala	11,30	32,71	85,61
c) Sarkandaugava	16,08	77,76	125,76
d) Mīlgrāvis	8,38	42,41	68,4
Kopā	22,36	68,46	108,22
6. a) Krāmu tirgus	39,06	88,64	129,92
b) Zvirgzdu-Zaķusala	11,86	68,85	101,76

Kopā	38,78	87,82	128,74
7. Berga bazārs	46,2	102,03	144,67
8. a) Pāvila baznīca	37,4	95,44	130,58
b) Purvciems	24,44	66,96	111,26
Kopā	37,24	94,6	129,34
9. a) Krasnaja Gorka	23,26	76,26	128,16
b) Lībiešu sala	16,6	48	84,53
c) Ķengarags-Dreiliņi	15,72	54,99	115,89
Kopā	23	75,25	127,35
10. a) Klīvers-Mūkusala	31,3	83,85	130,53
b) Lucavas sala	16,34	60	117,4
c) Torņkalns-Bišumuiža	18,06	68,54	120,75
d) Bīriņi-Numurmuiža	7,5	35,1	84,92
Kopā	20,32	70,46	120,93

11. a) Āgenskalns	28,26	86,5	132,38
b) Ķīpsala	9,74	65,51	11,95
c) Ilģuciems-Zasulauks	13,6	65,42	115
d) Sampēteris-Zolitūde-Anņimuižam-Lielāmuiža	6,6	47,02	99,9
e) Bolderāja	-	41,03	71,68
Kopā	22,26	71,71	117,73
12. a) Mežaparks	22,92	107,02	183,61
b) Čiekurkalns	10,96	65,93	116,96
c) Vidzemes šoseja	17,48	72,65	115,25
Kopā	16,70	74,56	125,34
Vidējais rādītājs	43,74	95,30	137,19

LVVA, 3256.f., 1.apr., 224.l., bp. (Rīgas pilsētas statistiskā biroja gada ceturkšņa pārskats. – 1930.oktobris.- 1931.g.marts)

18. pielikums. Dzīvokļu cenas pilsētās 1921.g. decembrī

Vienas istabas dzīvoklis ar virtuves bez apsildīšanas un apgaismošanas 1921.g. decembrī Rēzeknē vidēji maksāja 400 rubļ., (kas sastādīja 22,8% no vietēji vienkāršā darba strādnieku mēnešalgas), Daugavpilī 300 (18,4%), Rīgā 275 (10,4), Smiltēnē 230 (9,2), Jaunjelgavā 230 (10,8) Valmierā 200 (6,4), Tukumā 200 (4,2), Valkā un Alūksnē 200 (8), Rūjienā 170 (9), Krustpilī 150 (6,6), Krāslavā (150 (6), Saldū 150 (4,6), Liepājā 148 (4,6) Talsos 130 (4,1), Slokā 125 (6,2), Cēsīs, Limbažos Grobiņā pa 100 (4), Aizputē 88 (3,2), Durbē 75 (4,3), Rīgas jūrmalā (2,4), Jelgavā 65 (2,6), Ventspilī 62,5 (2,7), Kandavā 60 (2,7) un Ainažos 50 (1,3).

Rīgā decembrī vidējā alga bija 2650 rubļ., par uzturu tika tērēti 1103 rubļ. (41,6%) un par dzīvokli 275 rubļ. (10,4%)

Dzīvokļu cenas pilsētās // Jaunākās Ziņas. – 1922. 6. februāris. – Nr.29.

19. pielikums. Īres cenas (Ls)

Dzīvokļa istabu skaits (izņemot virtuvi)	centrā	Vidus rajonā	Nomalē	Vidēji pilsētā
1929.g. IV ceturksnī				
1	10,74	11,53	12,54	11,91
2	14,05	15,22	12,86	14,15
3 – 5	12,29	13,24	18,71	13,31
6 un vairāk	17,39	11,67	-	16,21
Vidēji	13,2	13,1	13,68	13,36
1930.g. I ceturksnī				
1	14,69	13,66	12,98	13,43
2	14,32	15,03	17,19	15,41
3 – 5	15,03	13,99	12,65	14,04
6 un vairāk	13,51	-	-	13,51
Vidēji	14,24	14,05	13,42	13,95
1930.g. IV ceturksnī				
1	19,58	13,48	13,96	14,3
2	15,45	13,42	11,11	13,57
3 – 5	16,58	17,17	13,51	16,18
6 un vairāk	14,39	26,67	7,33	15,09
Vidēji	16,19	14,79	12,96	14,91
<i>LVVA, 3256.f., 1.apr., 224.l., bp. (Rīgas pilsētas statistiskā biroja gada ceturkšņa pārskats. – 1930.oktobris. - 1931.g.marts)</i>				

20. pielikums. Dzīves dārdzība 1926.\27.g.

Izdevumu veids	Uz vienu patērētāju vienību							
	Ierēdņi un kalpotāji				Strādnieki			
	Rīga		Province		Rīga		Province	
	Ls	%	Ls	%	Ls	%	Ls	%
A. Tiešie izdevumi	117,23		97,72		71,68		55,79	
• Pastāvīgie	111,02	100	90,14	100	67,81	100	53,71	100
1. Pārtika	42,75	38,51	39,52	43,83	37,51	55,31	29,94	55,75
2. Dzīvoklis	10,21	9,2	6,1	6,77	4,84	7,14	3,54	6,59
3. Apkurināšana un apgaismošana	4,73	4,26	4,03	4,47	3,15	4,65	2,57	4,78
4. Apģērbs	21,51	19,37	15,13	16,79	10,2	15,04	9,12	16,98
5. Satiksme	4,9	4,41	2,7	3	2,51	3,7	0,8	1,49
6. Kultūras un sabiedriskās vajadzības	11,63	10,48	9,63	10,68	3,62	5,34	2,43	4,52
7. Higiēna	2,28	2,06	1,57	1,74	1,07	1,58	0,79	1,47
8. Nodokļi un nodevas	0,96	0,86	0,7	0,78	0,2	0,29	0,26	0,48
9. Inventārs	6,83	6,15	5,82	6,46	2,23	3,29	2,06	3,84
10. Izklaide	5,22	4,7	4,94	5,48	2,48	3,66	2,2	4,1
• Nejausie	6,21		7,58		3,87		2,08	
11. Pabalsti tuviniekiem	1,65		2,4		1,81		0,47	
12. Tiesas izdevumi un soda naudas	0,5		0,18		0,11		0,11	
13. Citas nejaušas vajadzības	4,51		5		1,95		1,5	
B. Netiešie izdevumi	8,15		10,66		3,57		11,93	
14. Sēklas ģimeņu dārziņiem un lopbarībai	0,17		2,63		0,14		4,25	
15. Parādu atmaksa, aizdevumi, noguldījumi	7,98		8,03		3,43		7,68	
Kopā	125,38		108,38		75,25		67,72	

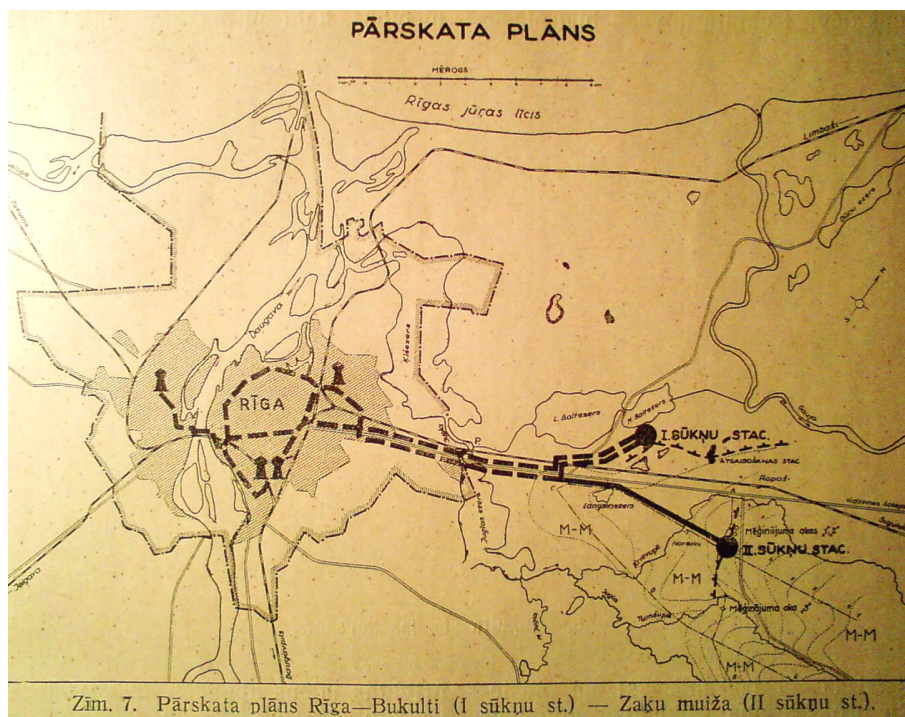
LVVA, 3076.f., 1.apr., 91.l., 3.lp. Rīgas pilsētas statistiskais birojs. Dzīves dārdzība.

21. pielikums. Centrālpakure 1924.g.

Policijas iecirknis	Dzīvojamās ēkas	Dzīvokļi	Iedzīvotāji
I	59	389	1677
II	14	220	1075
III	180	3585	17019
IV	60	1326	5501
V	6	22	45
VI	13	284	1502
VII	69	1693	8916
VIII	27	572	2272
IX	3	22	73
X	11	112	237
XI	23	149	552
XII	31	54	196
XIII	-	-	-
kopā		8428	39065

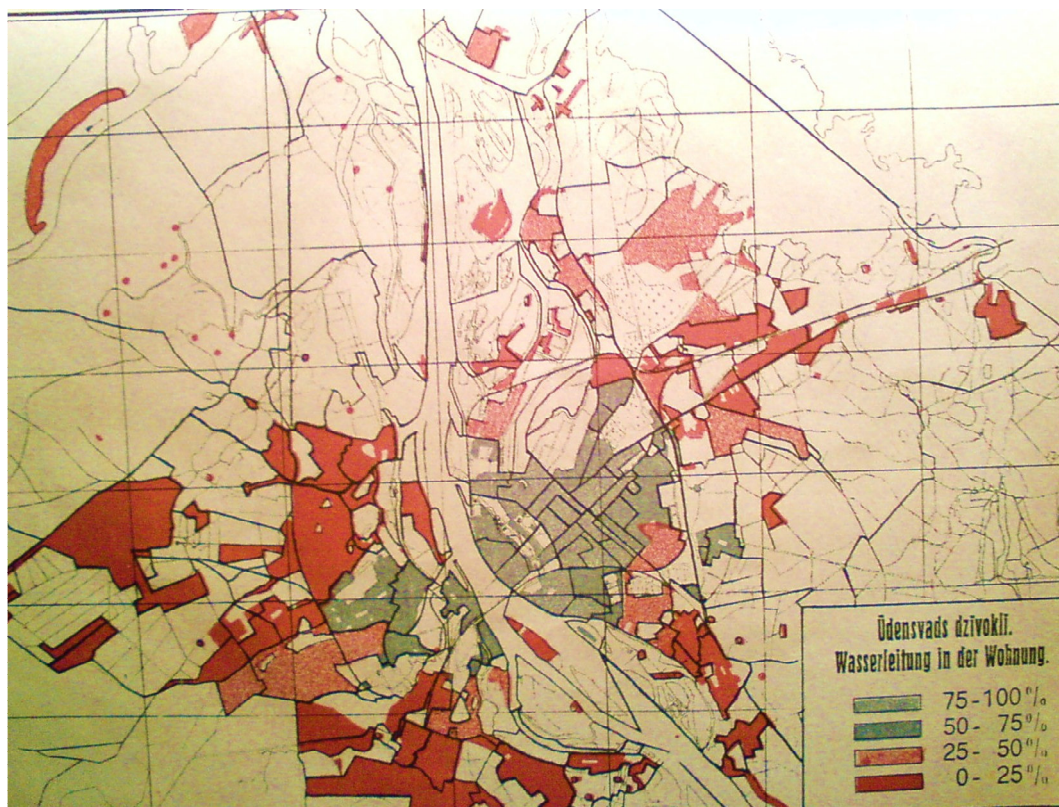
Dzīvojamās ēkas ar centrālpakuri 1924.g.
Pārms H. Dzīvokļi Rīgā. – R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1927. – 20.lpp.

22. pielikums. Rīgas ūdensvads

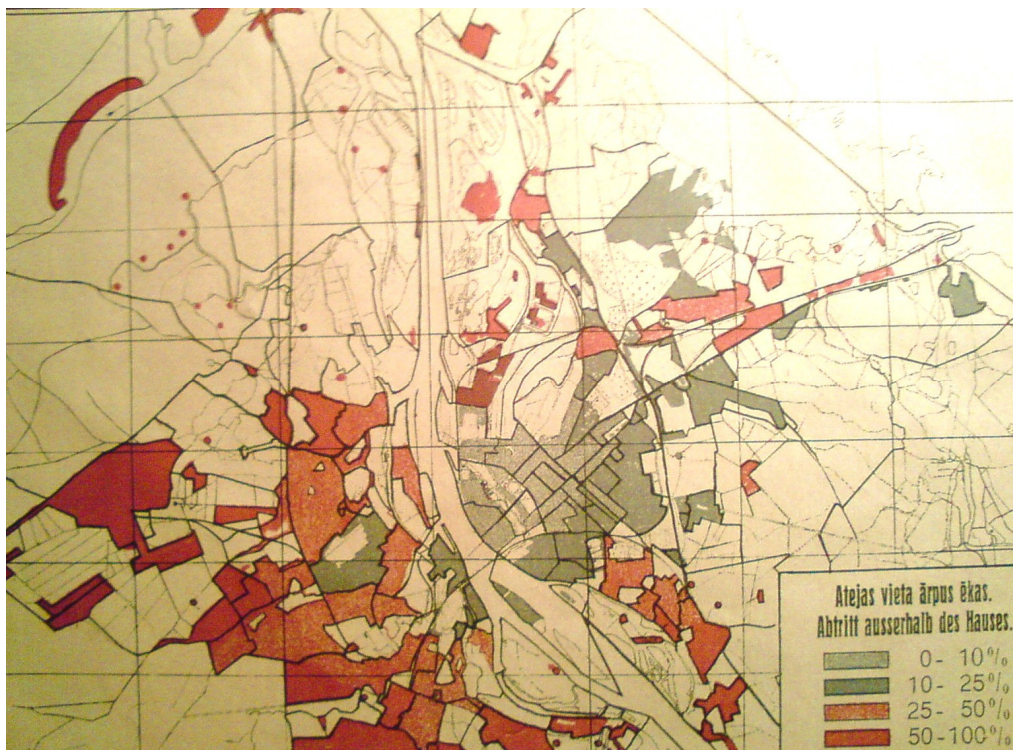
Pāvels R. Par Rīgas pilsētas ūdens apgādi. - R.: Rīgas pilsētas domnieku biedrības izdevums, 1937. - 9.lpp.

23. pielikums. Ūdensvads dzīvokļos 1926.g.

Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. - R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1927. - V.lpp.

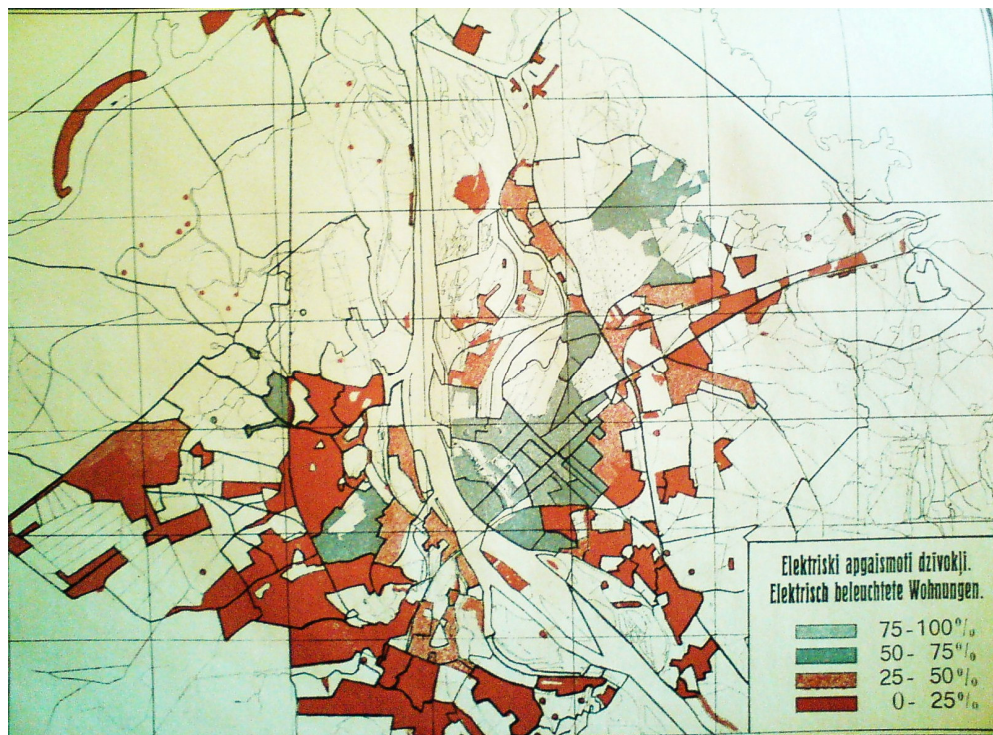
24. pielikums. Atejas vietas ārpus ēkas 1926.g.

Pārns H.
Dzīvokļi
Rīgā. – R.:
Rīgas
pilsētas
statistikā
biroja

publicējums, 1927. – VIII.lpp.

25. pielikums. Elektriski apgaismoti dzīvokļi 1926.g.

Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1927. – VI.lpp.

26. pielikums. Administratīvo, kantoru un veikala personāla mēneša algas Rīgas rūpniecībā 1930.g.

Nodarbošanās veids	Vīrieši			Sievietes		
	Zemākā alga Ls	Augstākā Alga Ls	Vidējā Ls	Zemākā alga Ls	Augstākā Alga Ls	Vidējā Ls
Direktori	200	3895	810	80	420	200
Prokūristi	110	1250	540			
Fabrikas vadītāji (pārziņi)	140	1800	480			
Fabrikas nodaļu pārziņi	90	1070	400	100	500	190
Inženieri-mehāniķi	150	1135	395			
Inženieri-ķīmiķi	135	545	360			
Konstruktori	140	500	315			
Meistari	100	945	300	100	330	160
Grāmatveži	100	700	285	75	435	200
Korespondenti	225	405	285	70	340	195
Aģenti	90	865	265			
Veikalveži	155	550	260	110	180	145
Inkasenti	100	550	250	50	70	65
Kalkulātori	105	390	245			
Kasieri	100	600	230	60	250	115
Tehniķi	80	520	225			
Noliktavu pārziņi	90	675	220	60	240	135
Ekspeditori	90	450	200	70	195	110
Šoferi	95	280	200			
Rēķinveži	80	350	180	80	220	140
Meistaru palīgi	70	490	170			
Darba uzraugi	100	230	160	70	130	105
Kantoristi	50	500	160	50	335	115
Pārdevēji (veikalā)	50	400	155	30	260	80
Materiālu pārziņi	100	200	150			
Kurjeri	95	145	120			
Važoni	80	225	115			
Apkalpotāji	50	110	85	40	105	65
Kantora mācekļi	20	110	60	20	80	40
Izsūtāmie	30	120	60	20	50	45
Mašīnrakstītāji				75	250	125
Korrektistes				80	200	120
Telefonisti				60	70	65
Sargi				50	80	55
Sētnieki				20	95	50

Administratīvo, kantoru un veikala personāla mēneša algas Rīgas rūpniecībā 1930.g. Šo kategoriju algu lielums ir atkarīgs no uzņēmumu lieluma. Līdzīgas algas bija arī bankās, krāj-aizdevu un apdrošināšanas sabiedrībās, lombardos, aģentūrās, komisijās, kuģu un auto satiksmē un tirdzniecības veikalos.³²⁹

Statistika balstīta uz ziņām par 9719 personām. *Darba statistika 1930.g. / sastādīja Baltais J., red. Salnais V. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1931. – 18.lpp.*

27. pielikums. Intelīģento strādnieku alga 1923.g. jūlijā privātos uzņēmumos

amats	Alga rubļos
Inženieri	6075 – 20 000
Korespondenti	7000 – 8000
Grāmatvedis	3000 – 15 000
Grāmatvede	2500 – 7000
Kantorists	2000 – 15 000
Kantoriste	1500 – 7000
Aģenti	2000 – 12 000
Pārdevējs	3000 – 12 000
Pārdevēja	2500 – 4500
Kasieris	4800 – 11 500
Kasiere	2000 – 7000

Intelīģenti darbinieki privātos uzņēmumos // Darba Bals. – 1923.7.septembris. – Nr.166.

³²⁹Darba statistika 1930.g. / sastādīja Baltais J., red. Salnais V. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1931. – 21. – 22.lpp.

28. pielikums. Strādnieku mēnešalga 1930.g.

Nodarbošanās veids	Zemākā alga Ls	Augstākā Alga Ls	Vidējā Ls
Aldari	315	820	520
Ādu ģērētāji	260	400	355
Kažoknieki	100	480	295
Drēbnieki-piegriezēji	140	500	285
<i>Sievietes</i>	50	300	145
Ziepu vārtāji	130	435	280
Niķelētāji	200	290	245
Melderi	160	400	240
Mehāniķi	85	340	215
Fotogrāfi	160	320	205
Konfekšu izgatavotāji	160	260	205
Kurpnieku-piegriezēji	105	300	190
Gatera stelleri	160	225	190
Zāģu vilētāji	120	275	190
Konditori	120	240	185
Mašīnu montieri	80	275	180
Mucinieki	160	220	180
Mašīnisti	110	335	175
Elektromontieri	100	270	165
Atslēdznieki	70	270	165
Kārsēji	150	160	155
Maiznieki	90	270	155
Sedlnieki	150	155	155
Desinieki	100	205	150
Kalēji	130	160	140
Krāsotāji (tekstilā)	100	200	140
Tabakas griezēji	110	140	130
Mūrnieki	120	140	130
Šokolādes izgatavotāji	80	130	115
Galdnieki	80	200	105
<i>Sievietes</i>			
Šuvējas	60	165	100
Frizieres	50	130	100

Darba statistika 1930.g. / sastādīja Baltais J., red. Salnais V. – R.: Valsts statistikas pārvalde, 1931. – 18.lpp.

29. pielikums. Strādnieku vidējās dienas algas latos Rīgas privātajā rūpniecībā

Profesijas	Vidējā dienas izpeļņa latos									
	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Kvalificēti strādnieki	2,55	3,05	3,65	4,35	4,85	5,45	5,7	5,75	5,75	5,85
Kvalificētas strādnieces	-	1,7	1,75	2,25	2,5	2,75	2,65	3,05	2,95	2,85.
Nekvalificēti strādnieki	1,75	2,35	2,75	3,05	3,25	3,45	3,6	3,5	3,65	3,7.
Nekvalificētas strādnieces	1,15	1,45	1,6	1,8	1,95	2,15	2,15	2,25	2,25	2,35
Mācekļi	1,05	1,95	1,2	1,45	1,6	1,8	1,95	2	2	2,05

Darba statistika 1930.g. – 108.–109.lpp.

30. pielikums. Algu saņemšana Rīgas rūpniecībā 1929.g. jūlijā

Nozares	%		
	Mēneša likme	Nedēļas, dienas vai stundas likmes	Akords
Keramika un akmeņu izstrādājumi, saistvielas, t.s. stikla rūpniecība	0,5	75,5	24
Metālapstrāde un mašīnbūve, t.s. kuģubūve, vagonbūve	3	55	42
Ķīmiskā rūpniecība, t.s. gumijas, linoleja	7	51,3	48
Ādu rūpniecība	6	56	38
Tekstilrūpniecība	1	73	26
Kokrūpniecība	2	73	25
Papīrrūpniecība	3	95	2
Poligrāfija	1	98	1
Pārtikas un garšvielu rūpniecība, t.s. tabakas	10	74	16
Apģērbu, apavu, tualetes un galantērijas rūpn.	2	55	43
Būvdarbi	2	85	13
Gāzes, elektrības un ūdensvada iestādes	6,4	28	8
Tīrība un higiēna	7	79	14
Vidēji	3	66	31

Darba statistika 1928.g. – 5.lpp.

31. pielikums. Sabiedriskās organizācijas un to darbība 1930.g.

Iestāžu nosaukums	Latviešu org.		Vāciešu org.		Krievu org.		Ebreju org.		Dažādas citas		Kopā	
	Iestādes	Apgādājamo skaits	Iest.	Sk.	Iest.	Sk.	Iest.	Sk.	Iest.	sk.	Iest.	Sk.
Mājoklis mātēm un bērniem	1	224									1	224
Bērnu patversmes	2	33			1	40	1	58	2	79	6	210
Amatn. mācekļu patversme			1	63							1	63
Bērnu dārzi	6	270	5	171	3	145	3	100			17	686
Bērnu stūrīši	3	563	3	116			1	108			7	787
Bērnu bibliotēkas-lasītavas	6	5600									6	5600
Atpūtas nams mātēm un bērniem	1	155									1	155
Vasaras sanatorijas bērniem	3	290									3	290
Bērnu vasaras kolonijas	11	1851	4	678	2	124	3	3690	1	108	21	2451
Vasaras bērnu dārzi-rotāļu laukumi	1	100					2	150			3	250
Bērnu veselības kopšanas punkti	14	40 008					2	1348			16	41456
Bērnu veselības kopšanas muzejs	1										1	6458
Nespējnieku patversmes			10	400	1	218	1	40			12	658
Nakts patversme									1	170	1	170
Tuberkulozes gaizgadn. punkti	1	3323					1	5033			2	8356
Slimnīcas un sanatorijas	6	675	1	50	1	50	2	150			10	1010
Ambulances	3	-	1	1	1	-	2	-			7	-
Kopā	56		25		9		17		4		115	

Zvirbulis P. Sabiedriskā palīdzība Rīgā // Rīga kā Latvijas galvas pilsēta. – Rīgas pilsētas valdes izdevums, 1932. – 570.lpp.

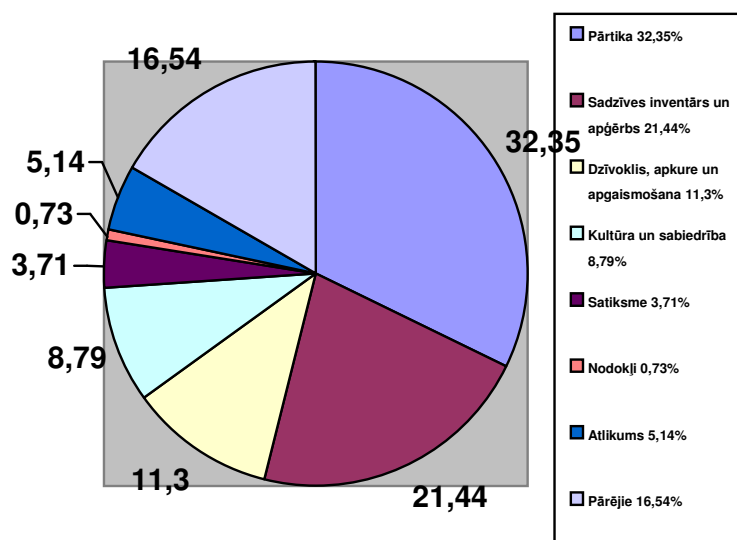
32. pielikums. Dzīves dārdzība 1921-1930 pēc K. Zariņa metodes

gads	Rīga		Vidzeme		Kurzeme un Zemgale		Latgale		Vidēji valstī	
	Ls	100	Ls	100	Ls	100	Ls	100	Ls	100
1920	0,90									
1921	0,65	100	0,54	100	0,57	100	0,55	100	0,59	100
1922	0,66	102	0,55	102	0,56	98	0,52	95	0,6	102
1923	0,74	114	0,6	111	0,59	104	0,57	104	0,66	112
1924	0,88	135	0,71	131	0,7	123	0,66	120	0,79	134
1925	0,96	148	0,79	146	0,77	135	0,71	129	0,87	147
1926	0,94	145	0,80	148	0,75	132	0,68	124	0,85	144
1927	0,97	149	0,85	157	0,81	142	0,71	129	0,89	151
1928	1,07	165	0,93	172	0,87	153	0,77	140	0,97	164
1929	1,15	177	0,1	185	0,99	174	0,87	158	1,06	180
1930	0,91	140	0,85	157	0,82	144	0,74	135	0,86	146

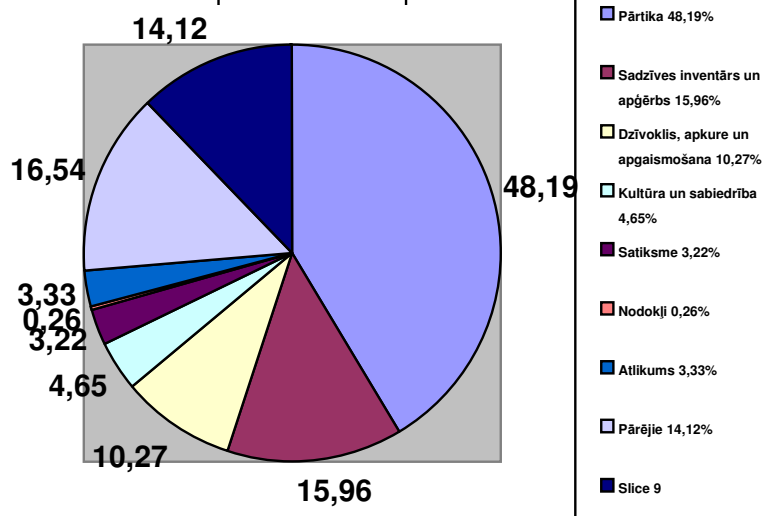
Darba statistika 1930.g. – 28., 92.lpp.

33. pielikums. Ģimeņu budžeti 1926 – 1927.g.

Intelektuālā darba strādnieki (Darba statistika 1928.g. – 177.lpp.)

Fiziskā darba strādnieki (Darba statistika 1928.g. – 177.lpp.)

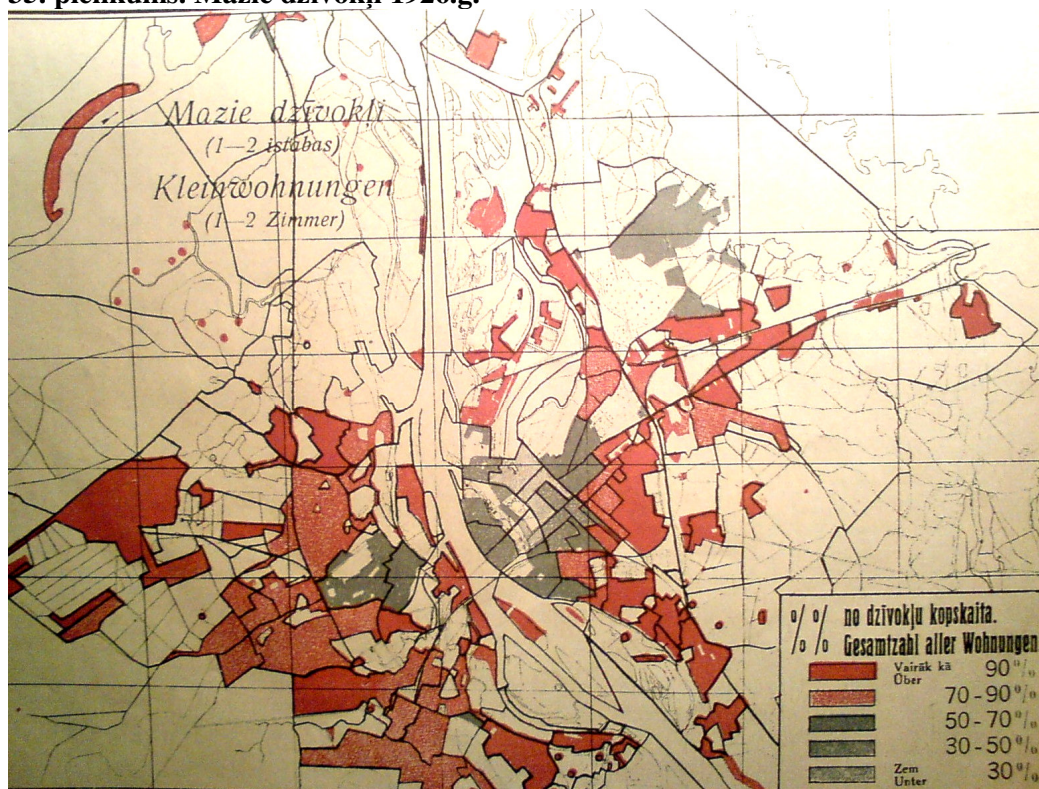

34.pielikums. Reālgas izmaiņas Rīgā

	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Kvalificēti strādnieki	100	118	126	126	129	148	150	137	128	164
Nekvalificēti strādnieki	100	132	138	129	126	136	138	121	118	151

Darba statistika 1930.g. – 29.lpp.

35. pielikums. Mazie dzīvokļi 1926.g.

Pārns H. Dzīvokļi Rīgā. – R.: Rīgas pilsētas statistiskā biroja publicējums, 1927